

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 5 juni 1997 att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppgift att utvärdera lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen), att överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade samt slutligen att klarlägga om det finns behov av ett utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag. I den senare delen av uppdraget har ingått att särskilt överväga kretsen av bostadsbidragsberättigade.

Till ordförande i kommittén förordnades den 1 juli 1997 ordföranden och chefen för Allmänna reklamationsnämnden Karin Lindell. Som övriga ledamöter förordnades den 15 september 1997 riksdagsledamoten Rune Berglund (s), riksdagsledamoten Sven Bergström (c), riksdagsledamoten Chris Heister (m), socionomen Ann-Marie Johansson-Sahlin (v), numera förbundssekreteraren Christin Nilsson (s), riksdagsledamoten Catherine Persson (s), riksdagsledamoten Yvonne Ruwaida (mp), riksdagsledamoten Inger Segelström (s), riksdagsledamoten Ola Ström (fp), numera riksdagsledamoten Ingvar Svensson (kd) samt riksdagsledamoten Anders Ygeman (s). Den 12 juni 1998 entledigades Ola Ström och förordnades kanslichefen Erik Wassén (fp) som ledamot.

Att som sakkunniga delta i kommitténs arbete förordnades den 15 september 1997 hovrättsassessorn Anne Mellqvist och departementssekreteraren Inger Philipson. Som experter förordnades samtidigt advokaten Örjan Telemann och byrådirektören Ingrid Åkerman. Som expert förordnades dessutom fr.o.m den 26 mars 1999 ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) Hans Ytterberg.

Hovrättsassessorn Monica Felding har varit sekreterare fr.o.m den 1 december 1997.

Kommittén som har antagit namnet Samboendekommittén får härmed överlämna sitt betänkande Nya samboregler.

Till betänkandet fogas två reservationer och sex särskilda yttranden.

Utredningsuppdraget är härmed slutfört.

Stockholm i september 1999.

Karin Lindell

Rune Berglund

Sven Bergström *Chris Heister*

Ann-Marie Johansson-Sahlin *Christin Nilsson* *Catherine Persson*

Yvonne Ruwaida

Inger Segelström *Ingvar Svensson*

Erik Wassén

Anders Ygeman

/Monica Felding

Innehåll

Förkortningar	17
Sammanfattning.....	19
Summary.....	27
Författningsförslag	37
1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem	37
2 Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken	54
3 Förslag till Lag om ändring i ärvdabalken.....	58
4 Förslag till Lag om ändring i jordabalken	60
5 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken.....	64
6 Förslag till Lag om ändring i utsökningsbalken.....	65
7 Förslag till Lag om ändring i lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt	66
8 Förslag till Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).....	67
9 Förslag till Lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt	79
10 Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	80
11 Förslag till Lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988).....	81
12 Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349).....	83
13 Förslag till Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).....	84
14 Förslag till Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620).....	85
15 Förslag till Lag om ändring i lagen (1980:1103) om årsredovisning m.m. i vissa företag.....	86

16	Förslag till Lag om ändring i lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer	88
17	Förslag till Lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713).....	89
18	Förslag till Lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).....	91
19	Förslag till Lag om ändring i lagen (1984:1140) om insemination	93
20	Förslag till Lag om ändring i lagen (1986:436) om näringsförbud	94
21	Förslag till Lag om ändring i lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m.	95
22	Förslag till Lag om ändring i bankrörelselagen (1987:617).....	96
23	Förslag till Lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar	98
24	Förslag till Lag om ändring i lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen.....	99
25	Förslag till Lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård	100
26	Förslag till Lag om ändring i utlänningslagen (1989:529).....	101
27	Förslag till Lag om ändring i insiderlagen (1990:1342)..	102
28	Förslag till Lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614).....	103
29	Förslag till Lag om ändring i kommunallagen (1991:900).....	105
30	Förslag till Lag om ändring i lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument.....	106
31	Förslag till Lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse	107
32	Förslag till Lag om ändring i lagen (1992:1610) om finansieringsverksamhet	108
33	Förslag till Lag om ändring i lagen (1993:332) om avgiftsfria sjukvårdsförmåner m.m. för vissa hiv-smittade.....	110
34	Förslag till Lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag	111
35	Förslag till Lag om ändring i lagen (1993:1469) om uppskovsavgift vid byte av bostad	112
36	Förslag till Lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer	113

37	Förslag till Lag om ändring i stiftelselagen (1994:1220).....	114
38	Förslag till Lag om ändring i lagen (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång	116
39	Förslag till Lag om ändring i säkerhetsskyddslagen (1996:627).....	117
40	Förslag till Lag om ändring i lagen (1996:1231) om skattereduktion för fastighetsskatt i vissa fall vid 1997-2001 års taxeringar	118
41	Förslag till Lag om ändring i vallagen (1997:157).....	120
42	Förslag till Lag om ändring i lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall	122
43	Förslag till Lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring.....	123
44	Förslag till Lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor	124
45	Förslag till Förordning om ändring i studiestödsförordningen (1973:418).....	125
46	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land	126
47	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1984:936) om bidrag till flyktingar för kostnader för anhörigas resor till Sverige.....	127
48	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1985:728) om krigsplaceringspremie för flygförare i flygvapnet.....	128
49	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1988:244) om grupplivförsäkring för deltagare i arbetsmarknadsutbildning m.fl.	129
50	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1988:245) om grupplivförsäkring för doktorander	130
51	Förslag till Förordning om ändring i utlänningsförordningen (1989:547)	131
52	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1990:1361) om lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar	132
53	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.....	133

54	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1997:909) om handläggningen av ärenden om statliga tjänstepensionsförmåner	134
55	Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar	135
1	Inledning	137
1.1	Direktiven	137
1.2	Arbetets bedrivande	138
1.3	Uppdraget	139
1.4	Betänkandets disposition	140
2	Sambors inbördes förhållanden	143
2.1	Sambolagen	143
2.1.1	Tillämpningsområdet	143
2.1.2	Bestämmelserna om bodelning	143
2.1.3	Sambos rätt att överta bostad som inte ingår i bodelningen	145
2.1.4	Inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet	146
2.2	Sambors rättsförhållanden	146
2.2.1	Samäganderätt	146
2.2.1.1	Äganderätt och olika slag av egendom	146
2.2.1.2	Samägandets uppkomst	147
2.2.1.3	Andel i samäganderätten	149
2.2.1.4	Samäganderättslagen	149
2.2.1.5	Samäganderätt vid utmätning	150
2.2.2	Avtal mellan sambor	151
2.2.3	Kompensation	152
3	Sambors rättsliga ställning i några andra länder	155
3.1	Danmark	155
3.2	Finland	158
3.3	Island	161
3.4	Norge	162
3.5	Belgien	165
3.6	Nederländerna	166

4	Överväganden och förslag beträffande sambolagen	169
4.1	Bakgrunden till lagstiftningen och kommitténs uppdrag och förslag	169
4.1.1	Några principiella ståndpunkter.....	169
4.1.2	Riksdagens tillkännagivande.....	172
4.1.3	Statskontorets rapport	172
4.1.4	Samboendekommitténs hearingar.....	173
4.2	<i>Kommitténs allmänna överväganden</i>	174
4.3	Ett samboförhållandes uppkomst och upphörande.....	177
4.3.1	Diskussionen vid hearingarna	177
4.3.2	När föreligger ett samboförhållande?	177
4.3.3	När skall ett samboförhållande anses ha upphört?	180
4.3.4	<i>Kommitténs överväganden och förslag</i>	183
4.3.4.1	Förutsättningarna för att ett samboförhållande skall anses föreligga.....	183
4.3.4.2	Förutsättningarna för att ett samboförhållande skall anses ha upphört.....	188
4.4	Egendom som skall fördelas mellan samborna	191
4.4.1	Diskussionen på hearingarna	191
4.4.2	Egendom som ingår i bodelningen.....	192
4.4.3	Egendom som inte ingår i bodelningen	192
4.4.4	Särskilt om samägd egendom.....	193
4.4.5	Något om borgenärsskyddet	195
4.4.6	Förvärv genom arv, testamente eller gåva med föreskrift om att egendomen skall vara mottagarens enskilda	196
4.4.7	<i>Kommitténs överväganden och förslag</i>	197
4.4.7.1	Något om principerna bakom vilken egendom som skall bodelas.....	197
4.4.7.2	Samborätt - ett nytt begrepp.....	198
4.4.7.3	Bör sambolagen gälla även annan egendom än sambors gemensamma bostad och bohag	199
4.4.7.4	Upplösning av samäganderätt i bodelningen.....	202
4.4.7.5	Egendom som är mottagarens enskilda genom föreskrift vid arv, testamente eller gåva.....	205
4.5	Några bodelningsfrågor.....	206
4.5.1	Diskussionen vid hearingarna	206
4.5.2	Avtal enligt 5 § sambolagen	207
4.5.3	Bodelning under pågående samboförhållande	207

4.5.4	Föravtal om bodelning.....	208
4.5.5	Behovet av en tidsfrist för när begäran om bodelning senast skall framställas	210
4.5.6	<i>Kommitténs överväganden och förslag</i>	212
4.5.6.1	Avtal om att viss egendom skall undantas från bodelning.....	212
4.5.6.2	Möjlighet till bodelning under pågående samboförhållande?.....	213
4.5.6.3	Möjlighet att träffa föravtal om bodelning?.....	215
4.5.6.4	Behovet av en tidsfrist för när begäran om bodelning senast skall framställas	216
4.5.6.5	Behovet av en tidsfrist för när begäran om övertagande av bostad senast skall framställas.....	218
4.6	Sambos behov av skydd mot illojala transaktioner och oskäligen bodelningsresultat.....	219
4.6.1	Diskussionen vid hearingarna	219
4.6.2	Avsaknaden av en redovisningsregel.....	220
4.6.3	Avsaknaden av en vederlagsregel.....	221
4.6.4	Jämkningsregeln.....	221
4.6.5	Skuldavräkningsreglerna	222
4.6.6	Inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet.....	223
4.6.7	<i>Kommitténs överväganden och förslag</i>	225
4.6.7.1	Behovet av en redovisningsregel.....	225
4.6.7.2	Behovet av en vederlagsregel.....	227
4.6.7.3	Skall jämkningsregeln kunna leda till att den ekonomiskt svagare parten får mer än vid en likadelning?	228
4.6.7.4	Ändrade skuldavräkningsregler?	229
4.6.7.5	Ändrade rådighetsinskränkingsregler?.....	231
4.7	Några frågor i samband med att ett samboförhållande upphör genom ena partens död	232
4.7.1	Diskussionen vid hearingarna	232
4.7.2	Lilla basbeloppsregeln.....	232
4.7.3	Lösen av bohag	233
4.7.4	<i>Kommitténs överväganden och förslag</i>	234
4.7.4.1	Lilla basbeloppsregelns tillämplighet när en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning ägt rum.....	234
4.7.4.2	En utvidgad övertaganderätt?	236

4.8	Processuella frågor	237
4.8.1	Diskussionen vid hearingarna	237
4.8.2	Gränsdragningen mellan mål och ärende	237
4.8.3	Interimistiska beslut om kvarsittningsrätt	238
4.8.4	Möjligheten att överklaga ett interimistiskt beslut enligt nuvarande 24 § särskilt	239
4.8.5	Prövning av frågor om kvarsittningsrätt och övertagande av bostad	241
4.8.6	<i>Kommitténs överväganden och förslag</i>	242
4.8.6.1	Möjlighet till interimistiska beslut?	242
4.8.6.2	Möjlighet att överklaga interimistiska beslut särskilt?	243
4.8.6.3	Prövning av frågor om kvarsittningsrätt och övertagande av bostad när det pågår ett mål mellan samborna om vårdnad om barn eller barns boende	244
4.9	Information till allmänheten om sambolagen	245
4.9.1	Diskussionen vid hearingarna	245
4.9.2	Kunskapen om lagen	246
4.9.3	<i>Kommitténs överväganden och bedömning</i>	247
4.9.3.1	Behovet av bättre information	247
4.9.3.2	Vad skall informationen innehålla?	247
4.9.3.3	På vilket sätt skall informationen lämnas?	248
4.9.3.4	Riktade informationsinsatser	249
5	Lagen om homosexuella sambor	251
5.1	Inledning	251
5.2	Lagens materiella innehåll	252
5.3	Lagstiftningstekniken	253
5.4	Partnerskapskommittén	254
5.4.1	Partnerskapskommitténs arbete	254
5.4.2	Utskottets behandling av förslaget	255
5.5	Diskussionen vid hearingen angående lagen om homosexuella sambor	256
6	Överväganden och förslag beträffande lagen om homo- sexuella sambor	259
6.1	Allmänna utgångspunkter	259
6.2	Konsekvenserna av den valda lagstiftningstekniken	260
6.2.1	Omotiverade rättsliga skillnader	260

6.2.2	Otydligheter i lagstiftningen.....	260
6.2.3	Några synpunkter på det kvalificerade sambo- begreppet	262
6.3	<i>Kommitténs överväganden och förslag</i>	263
6.3.1	Behovet av en ny reglering	263
6.3.2	Vilka rättsliga skillnader mellan homosexuell och heterosexuell samlevnad kan vara moti- verade?	264
6.3.3	Lagstiftningsteknik.....	265
6.3.4	Information om lagens existens och innehåll.....	267
6.3.5	Något om tjänstegrupplivförsäkringar.....	268
7	Annan hushållsgemenskap	271
7.1	Inledning.....	271
7.2	Frågans tidigare behandling.....	272
7.2.1	Familjelagssakkunniga	272
7.2.2	Prop. 1986/87:1 (Äktenskapsbalk m.m.).....	273
7.2.3	Partnerskapskommittén	273
7.2.4	Motioner.....	273
7.2.5	Betänkandet 1993/94:LU28 (Registrerat partnerskap m.m.).....	274
7.3	Särskilt om kretsen av bostadsbidragsberättigade.....	275
7.3.1	Bostadsutskottets och riksdagens behandling av frågan om bostadsbidragsberättigade	275
7.3.2	Sambor av samma kön	277
7.4	Något om förutsättningarna för bostadsbidrag	277
7.4.1	Allmänt.....	278
7.4.2	Hushåll till vilka bostadsbidrag lämnas.....	278
7.4.3	Den bidragsgrundande inkomsten	279
7.4.4	Bostad för vilken bostadsbidrag lämnas.....	279
7.4.5	Bostadskostnaden.....	280
8	Det sociala trygghetsområdet	281
8.1	Regleringen av inbördes förhållanden	281
8.1.1	Makar - registrerade partner.....	281
8.1.2	Sambor.....	283
8.1.3	Personer som bor tillsammans i annan hushålls- gemenskap	283
8.2	Ärvdabalken	284
8.2.1	Makar - registrerade partner.....	284
8.2.1.1	Arv.....	284

	8.2.1.2	Testamente.....	285
	8.2.1.3	Arvsskatt.....	285
8.2.2	Sambor.....		286
	8.2.2.1	Arv.....	286
	8.2.2.2	Testamente.....	286
	8.2.2.3	Arvsskatt.....	286
8.2.3	Personer som bor tillsammans i annan hushålls- gemenskap.....		286
	8.2.3.1	Arv.....	286
	8.2.3.2	Testamente.....	287
	8.2.3.3	Arvsskatt.....	287
8.3	Fastighetsrätt.....		287
8.3.1	Makar - registrerade partner.....		287
	8.3.1.1	Lagfart, inskrivning och inteckning.....	287
	8.3.1.2	Hyra.....	288
	8.3.1.3	Bostadsrätt.....	289
	8.3.1.4	Övriga bestämmelser inom fastighets- rätten.....	292
8.3.2	Sambor.....		290
	8.3.2.1	Lagfart, inskrivning och inteckning.....	290
	8.3.2.2	Hyra.....	291
	8.3.2.3	Bostadsrätt.....	291
	8.3.2.4	Övriga bestämmelser inom fastighets- rätten.....	292
8.3.3	Personer som bor tillsammans i annan hushålls- gemenskap.....		292
	8.3.3.1	Lagfart, inskrivning och inteckning.....	292
	8.3.3.2	Hyra.....	292
	8.3.3.3	Bostadsrätt.....	292
	8.3.3.4	Övriga bestämmelser inom fastighets- rätten.....	293
8.4	Den allmänna pensioneringen m.m.		293
8.4.1	Makar - registrerade partner.....		293
	8.4.1.1	Folkpension och tillägspension.....	293
	8.4.1.2	Efterlevandeförmåner till vuxna efter- levande.....	295
	8.4.1.3	Särskilda folkpensionsförmåner.....	295
	8.4.1.4	Särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handi- kappat barn.....	296
	8.4.1.5	Bostadstillägg till pensionärer.....	296
	8.4.1.6	Arbetskadeförsäkring.....	297
	8.4.1.7	Efterlevandeskydd inom tjänstepensio- ningen.....	297
	8.4.1.8	Tjänstegrupplivförsäkring (TGL).....	299

8.4.2	Sambor.....	299
	8.4.2.1 Den allmänna pensioneringen	299
	8.4.2.2 Arbetskadeförsäkringen	300
	8.4.2.3 Efterlevandeskydd inom tjänstepensionering.....	300
	8.4.2.4 Tjänstegrupplivförsäkring (TGL).....	301
8.4.3	Personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap	302
	8.4.3.1 Den allmänna pensioneringen och arbetskadeförsäkring	302
	8.4.3.2 Efterlevandeskydd inom tjänstepensionering.....	302
	8.4.3.3 Tjänstegrupplivförsäkring (TGL)	302
9	Kommitténs undersökningar	305
9.1	Kommitténs undersökning av andra hushållsgemenskaper	305
	9.1.1 SCB:s statistik	305
	9.1.2 Behovet av en närmare undersökning	307
	9.1.3 Kommitténs intervjuundersökning.....	308
	9.1.3.1 Undersökningsresultat	308
	9.1.3.2 Föräldrar - barn	308
	9.1.3.3 Syskon.....	309
	9.1.3.4 Övriga.....	310
	9.1.3.5 Behovet av rättsligt skydd.....	311
	9.1.4 Sammanfattning och slutsatser	312
10	Överväganden angående en rättslig reglering för personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap	315
10.1	Frågan om andra än makar/partner och sambor skall kunna ansöka om bostadsbidrag gemensamt	315
	10.1.1 Inledning.....	315
	10.1.2 Vilka sammanboende avses i den nuvarande regleringen?	315
	10.1.3 Vilka sammanboende avses i riksdagens tillkännagivande?	317
	10.1.4 De ekonomiska konsekvenserna för de sammanboende	318
	10.1.5 Kostnaderna för reformen.....	324
	10.1.6 <i>Kommitténs bedömning</i>	325

10.2	<i>Kommitténs bedömning avseende andra rättsförhållanden</i>	327
10.2.1	Reglering av parternas inbördes förhållande.....	327
10.2.2	Arvsfrågor	328
10.2.3	Fastighetsrätten.....	329
10.2.4	Den allmänna pensioneringen m.m.....	329
10.3	<i>Kommitténs bedömning när det gäller behovet av reglering för särbor</i>	331
11	Genomförande av förslagen	333
11.1	<i>Kommitténs bedömning av kostnaderna för förslagen</i> ...	333
11.2	<i>Kommitténs bedömning vad gäller ikraftträdande</i>	334
12	Generella direktiv	335
12.1	<i>Kommitténs bedömning</i>	335
13	Författningskommentar	337
13.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem	337
13.2	Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken.....	356
13.3	Övriga författningsförslag	357
	Reservationer	359
	Särskilda yttranden	363
	Bilagor	379
<i>Bilaga 1</i>	Kommittédirektiv 1997:75	379
<i>Bilaga 2</i>	Förteckning över deltagare vid hearing i Stockholm den 4 mars 1998 angående sambolagen	385
<i>Bilaga 3</i>	Sammanställning av diskussionsfrågor när det gäller utvärdering av sambolagen	387
<i>Bilaga 4</i>	Sammanställning av författningar som är tillämpliga för sambor.....	391
<i>Bilaga 5</i>	SCB:s beräkningar av antalet ensamstående men inte ensamboende personer	423

Förkortningar

AFL	lagen (1962:381) om allmän försäkring
AGL	lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt
bet.	betänkande
BoF	bostadsbidragsförordningen
BoL	lagen (1993:737) om bostadsbidrag
BoU	Bostadsutskottet
BrB	brottsbalken
BTP	bostadstillägg till pensionärer
SBTP	särskilt bostadstillägg till pensionärer
dir.	direktiv
Ds	Departementsserien
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EU	Europeiska unionen
HD	Högsta domstolen
Hovr:n	hovrätten
Hrd	hæstaréttardómur
ITP	Industrins och handelns tilläggspension för tjänstemän
ITP-K	ITP-kompletterande ålderspension
JB	jordabalken
kap.	kapitel
LIP	lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension
LO	Landsorganisationen i Sverige
LU	Lagutskottet
mot.	motion
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PA/91	statens allmänna tjänstepensionsreglemente
prop.	proposition
PTK	Privattjänstemannakartellen
RB	rättegångsbalken
RFSL	Riksförbundet för sexuellt likaberättigande
RFV	Riksförsäkringsverket
RH	Rättsfall från hovrätterna
RBD	Rättsfall från bostadsdomstolen
RoK	rum och kök
rskr.	riksdagsskrivelse
SAF	Svenska Arbetsgivarförbundet

SCB	Statistiska centralbyrån
SOU	Statens offentliga utredningar
ULF	undersökning om levnadsförhållanden
TGL	tjänstegrupplivförsäkring
UB	utsökningsbalken
UfR	Ugeskrift for retsvæsen
ÄB	ärvdabalken
ÄktB	äktenskapsbalken

Sammanfattning

Uppdraget

Kommittén har haft i uppdrag att utvärdera lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen). Utvärderingen har i enlighet med direktiven särskilt inriktats på frågan om huvudsyftet med lagen har uppnåtts, dvs. att ge ett minimiskydd åt den svagare parten vid ett samboförhållandes upplösning. I kommitténs uppdrag har också ingått att överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade och om så inte är fallet föreslå hur dessa lämpligen kan undanröjas. Uppdraget har vidare bestått i att klargöra om det finns behov av ett utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag, särskilt om parterna inte har möjlighet att ingå äktenskap eller registrerat partnerskap. Kretsen bostadsbidragsberättigade har därvid övervägts särskilt.

Sambolagen

Allmänt

I avsikt att klargöra om sambolagens övergripande syfte - att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes upplösning - uppfyllts har kommittén anordnat två hearingar. Utifrån bl.a. dessa hearingar drar kommittén slutsatsen att sambolagens huvudsyfte inte till fullo är uppfyllt. Kommittén föreslår därför vissa förändringar och förtydliganden i sambolagen, vilka i huvudsak redovisas nedan. Ett av de viktigaste förslagen är att en och samma sambolag skall vara direkt tillämplig på sambor oavsett kön.

Lagens rubricering

Lagen om sambors gemensamma hem är bland allmänheten känd som sambolagen. Även jurister kallar oftast lagen för enbart sambolagen. Redan detta talar för en ändrad rubricering av lagen. I och för sig kan

det framhållas att den nuvarande rubriken ger mer information om vad lagen omfattar än rubriken sambolagen. Enligt vad kommittén erfarit är dock kunskapen om sambolagen hos gemene man så bristfällig att informationsaspekten inte kan ses som ett bärande skäl att bibehålla nuvarande rubricering. Kommittén föreslår mot bakgrund av det anförda att lagens rubrik skall vara sambolagen.

Förutsättningarna för att ett samboförhållande skall föreligga

Enligt nuvarande ordning gäller sambolagen sådana förhållanden där en man och en kvinna bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Genom en hänvisning i lagen (1987:813) om homosexuella sambor tillämpas sambolagen även på sambor av samma kön. Även om det har angetts i motivuttalandena (prop. 1986/87:1) vad som avses med äktenskapsliknande samlevnad har det visat sig att svårigheter kan uppstå när det gäller att avgöra om ett samboförhållande föreligger. För att lagen skall bli direkt tillämplig även på sambor av samma kön och för att lagtexten skall bli mer informativ och lättförståelig, föreslås en ny definition av begreppet sambor. I definitionen anges de grundläggande förutsättningarna som - i linje med tidigare förarbetsuttalanden - krävs för att två personer skall betraktas som sambor. Förutom att det skall vara fråga om två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande, krävs att de har gemensamt hushåll.

Förutsättningarna för att ett samboförhållande skall anses ha upphört

I sambolagen finns inte någon uttrycklig regel som anger när ett samboförhållande upphör. Trots detta knyts flera av sambolagens rättsverkningar till tidpunkten för samboförhållandets upphörande. Kommittén föreslår att det i lagen uttömmande skall anges när ett samboförhållande upphör. Kommitténs uppfattning är att några rättsverkningar inte bör knytas till någondera partens uppfattning om att samboförhållandet upphört, såvida detta inte manifesteras på ett för utomstående synbart sätt. Ett samboförhållande upphör när samborna eller någon av dem gifter sig eller ingår registrerat partnerskap, när samborna flyttar isär eller när någon av dem avlider. Därutöver föreslår kommittén att ett samboförhållande skall anses upphöra när en sambos eller båda sambornas ansökan om förordnande av bodelningsförrättare eller om rätt att ensam få bo kvar i bostaden inkommer till domstol eller när en sambo väcker talan om övertagande av bostad som inte omfattas av bodelning. Genom en sådan ansökan till domstol kan en sambo utan

den andra sambons medverkan bringa samboförhållandet att upphöra på ett för utomstående kontrollerbart sätt. En sådan ordning kan vara av betydelse för dem som far illa i samboförhållanden. Även för de sambor som är överens om att samboförhållandet upphört men som av olika skäl inte flyttat isär kan en ansökan enligt ovan få till följd att samboförhållandet rent faktiskt upphör.

Egendom som omfattas av sambolagen och samborätten

Enligt nuvarande lagstiftning omfattas sambornas gemensamma bostad och bohag av sambolagen. Enligt kommitténs uppfattning har en bil oftast lika stor betydelse för sambornas ekonomi som bostad och bohag. En bil som inte främst används för fritidsändamål fungerar mestadels som transportmedel till och från arbetsplatser eller till daghem, skola, barnens andra aktiviteter eller för inköp och andra ärenden som har anknytning till hushållet. Den har därmed ett naturligt samröre med utgångspunkten för sambolagen, dvs. med vad som behövs för det gemensamma hushållet. I olika delar av landet har andra motorfordon eller transportmedel samma användningsområden som bilen. Det gäller exempelvis motorbåt och snöskoter. Kommittén föreslår därför att alla slags motordrivna forskaffningsmedel skall omfattas av sambolagen. Detta gäller dock inte om forskaffningsmedlet används i huvudsak för fritidsändamål.

Kommittén föreslår vidare att sådan gemensam egendom som anges i sambolagen, dvs. bostad, bohag och motordrivet forskaffningsmedel som inte huvudsakligen används för fritidsändamål, och som förvärvats av samborna för gemensamt begagnande skall benämnas "samborättsgods". Egendomen utgör dock inte samborättsgods om parterna skriftligen avtalat att egendomen inte skall bodelas eller om egendomen förvärvats av ena sambon i gåva eller genom arv eller testamente med föreskrift om att egendomen skall vara enskild.

Kommittén har även övervägt en ordning där samäganderätt till egendom som *inte* omfattas av samborätten kan upplösas vid bodelning. Vid kommitténs hearingar har många deltagare understrukt att det av praktiska skäl skulle vara fördelaktigt för parterna om egendomsgemenskapen dem emellan kunde upplösas vid ett och samma tillfälle. En sådan ordning kräver dock ingripande förändringar av bodelningsreglerna, vars konsekvenser noga måste övervägas. Därtill kommer att behov av motsvarande ändringar torde finnas i ÄktB. Ändringarna kan dessutom komma att kräva en samordning med reglerna i samäganderättslagen. Kommittén anser därmed att frågan ligger utanför

kommitténs uppdrag men vill framhålla att det är av stor vikt att frågan utreds i annan ordning.

Avtal om att viss egendom skall undantas från bodelning

Det är i dag tveksamt om sambor enligt sambolagen kan träffa avtal om att endast visst samborättsgods skall ingå i bodelningen medan annan egendom som i och för sig är bodelningsbar skall hållas utanför. Kommitténs uppfattning är att sambor, liksom makar, skall kunna ingå sådana avtal. Sambor bör dessutom, på samma sätt som makar, i ett nytt avtal kunna återinföra den rätt till delning som de tidigare har avtalat bort. Kommittén föreslår att lagen förtydligas på denna punkt.

Möjlighet att träffa föravtal

För de sambor som är överens om att samboförhållandet har upphört utan att detta manifesteras på ett för utomstående synbart sätt finns ett behov av att kunna träffa föravtal. Kommittén föreslår att sambor inför ett omedelbart förestående upphörande av samboförhållandet skall ha möjlighet att, liksom makar, avtala om den kommande bodelningen och annat som har samband med denna.

Behovet av en tidsfrist för när begäran om bodelning senast skall framställas

Varken sambolagen eller ÄktB innehåller någon tidsfrist för när ansökan om bodelning senast skall ske när båda parterna är i livet. Bodelning enligt sambolagen är emellertid inte obligatorisk i motsats till vad som gäller enligt ÄktB. För att öka förutsebarheten för samborna föreslår kommittén att en tidsfrist för när bodelning senast skall påkallas införs i sambolagen. Om inte bodelning påkallas inom en viss tid går rätten till bodelning förlorad. För att undvika stötande resultat bör inte tidsfristen sättas för snävt. Samtidigt är det angeläget att begäran om bodelning framställs snarast möjligt efter det att samboförhållandet upphört. Kommittén anser att en tidsfrist om ett år efter det att samboförhållandet upphörde är tillräckligt generös för att obilliga resultat skall kunna undvikas.

Behovet av en redovisningsregel

Om egendom som utgör samborättsgods säljs eller på annat sätt avhänds efter det att samboförhållandet upphört men innan bodelning sker är det tveksamt om värdet av egendomen ingår i bodelningen. Kommittén föreslår att det i sambolagen anges att en bodelning skall ha sin utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag samboförhållandet upphör. Härigenom kommer värdet av samborättsgodset som fanns vid denna tidpunkt att ingå i bodelningen oavsett om egendomen finns i behåll eller inte. För att säkerställa att samborättsgodset - eller värdet av sådan egendom - förvaltas på bästa sätt, föreslår kommittén att sambolagen dessutom kompletteras med en bestämmelse om redovisningsplikt. Redovisningsplikten omfattar även sambornas gemensamma bostad som innehas av ena sambon med hyresrätt eller bostadsrätt och som kan bli föremål för övertagande enligt sambolagen.

Processuella frågor

Kommittén föreslår att sambolagen skall ge möjlighet för domstol att meddela interimistiska beslut om kvarsittningsrätt även beträffande bostad som ingår i bodelning. Vidare föreslår kommittén att interimistiska beslut enligt sambolagen skall kunna överklagas särskilt. Slutligen föreslår kommittén att frågor om övertagande av bostad och kvarsittningsrätt i bostad skall kunna prövas i mål mellan sambor om vårdnad om barn och barns boende.

Information

Kommittén anser att informationen om sambolagen måste förbättras. Innehållet i informationen skall vara tydligt och lättförståeligt och riktas till både sambor av motsatt och av samma kön. För att informationen om sambolagen skall nå så många som möjligt bör informationen framställas och spridas på många olika sätt. Riktade informationsinsatser bör göras särskilt till sambor av samma kön men även till ungdomar och invandrare.

Sambor av samma kön

I lagen om homosexuella sambor anges vilka lagar och bestämmelser som tillämpas på sambor av motsatt kön och som även skall gälla för sambor av samma kön. Avsikten är att lagen skall innehålla en

uttömmande uppräknning av de bestämmelser som skall tillämpas även på homosexuella samboförhållanden.

Med utgångspunkten att likställdhet skall råda mellan heterosexuella sambor och homosexuella sambor på samma sätt som mellan äkta makar och registrerade partner har kommittén bedömt om de rättsliga skillnader som föreligger mellan sambor i de båda grupperna är motiverade eller inte. Kommittén har härvid kunnat konstatera att de rättsliga skillnaderna mellan sambor av motsatt och av samma kön är långt fler än skillnaderna mellan äkta makar och partner.

Det stora antal författningar och författningsrum som anges i lagen om homosexuella sambor medför att det är svårt att upprätthålla kravet på tydlighet och överskådlighet. Det finns dessutom en risk för att rättsläget missuppfattas eftersom det inte i varje enskild lag eller bestämmelse anges vilka sambor författningen avser. Det har också visat sig att sambor av samma kön glömts bort i olika lagstiftningsarbeten som rör sambor.

Kommitténs bedömning är mot denna bakgrund att det finns behov av en ny reglering för att undanröja omotiverade rättsliga skillnader mellan sambor av samma och av motsatt kön. Endast i den mån de rättsliga skillnaderna mellan homosexuella och heterosexuella samboförhållanden motsvaras av de rättsliga skillnaderna mellan partnerskap och äktenskap kan de anses vara motiverade.

Kommittén föreslår, som ovan nämnts, att alla samboförhållanden regleras i en och samma sambolag samt att sambolagens definition av begreppet sambor ändras. Vidare föreslår kommittén att det av varje författning eller författningsrum skall framgå vilka sambor som avses i författningen. Begreppet sambo skall i fortsättningen avse sambor av motsatt och av samma kön.

Annan hushållsgemenskap

Allmänt

I kommitténs uppdrag angående annan hushållsgemenskap har ingått att belysa vilka grupper av sammanboende som kan ha behov av ökad rättslig trygghet samt att klarlägga vilka dessa behov är.

Kommittén har inventerat vilka skillnader det finns mellan rättsverkningarna vid samlevnad i äktenskap/registrerat partnerskap, samboförhållanden och i annan hushållsgemenskap beträffande några centrala rättsområden. Med hjälp av SCB har kommittén tagit fram uppgifter om hur många personer och hushåll det finns som är att hänföra till gruppen annan hushållsgemenskap. På kommitténs uppdrag

har SCB dessutom utfört en intervjuundersökning per telefon med drygt 500 personer som i tidigare undersökningar uppgett sig vara ensamstående med annan person i hushållet än barn under 21 år.

Av undersökningarna drar kommittén slutsatsen att de personer som bor tillsammans med annan än make/partner, sambo och/eller underåriga barn är en relativt begränsad grupp. Uppskattningsvis rör det sig om cirka 80 000 hushåll där vuxna barn (21 år och däröver) och föräldrar bor tillsammans, knappt 20 000 hushåll där syskon utan föräldrar bor tillsammans och drygt 20 000 hushåll där övriga personer bor tillsammans. I gruppen övriga återfinns bl.a. släktingar, arbetskamrater, studiekamrater och inneboende. I flertalet fall är det fråga om provisoriska sammanboenden som framför allt har praktiska orsaker. De sammanboenden som är tänkta att bestå och som också rent faktiskt består är ganska få. Det är framför allt sammanboenden mellan äldre syskon samt mellan vuxna barn och föräldrar som är bestående. Den ekonomiska gemenskap som uppstår i dessa långvariga sammanboenden tycks dock sällan motsvara den sammanflätning av ekonomin som ofta uppstår mellan äkta makar/partner och sambor i och med uppbyggnaden av ett gemensamt hem. Flertalet intervjupersoner som tillfrågades om behovet av rättsligt skydd ställde sig avvisande härtill.

Mot denna bakgrund har kommittén inte ansett att något behov föreligger av en rättslig reglering av de inbördes förhållandena mellan personer som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap. Kommittén har inte heller ansett att det finns skäl att införa någon särskild reglering för personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap beträffande den sociala trygghetslagstiftningen.

Särskilt om kretsen bostadsbidragsberättigade

Vad gäller frågan om kretsen bostadsbidragsberättigade var bakgrunden till kommitténs direktiv ett tillkännagivande från riksdagen. Bostadsutskottet hade nämligen pekat på att makar och partner som lever tillsammans och sambor av motsatt kön skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Enligt utskottets mening borde denna krets bostadsbidragsberättigade utvidgas till att omfatta personer som bor tillsammans, oavsett samlevnadsform (bet. 1995/96:BoU 11 s. 18). Utgångspunkten borde enligt utskottet vara att andra sammanboende i bostadsbidragshänsesende jämföras med samboende män och kvinnor enligt de regler som gäller i dag enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag.

Kommittén har tolkat direktiven - och utskottets uttalande - så att utvidgningen endast avser gemensam ansökan för ungdomar under 29 år som bor tillsammans och för personer i hushåll där det finns barn; i båda

fallen under förutsättning att det inte bor fler än två bidragssökande personer i hushållet och att de bidragssökande är folkbokförda på samma adress. När riksdagens tillkännagivande gjordes och när kommitténs direktiv skrevs saknade sambor av samma kön möjlighet att gemensamt ansöka om bostadsbidrag. En sådan reglering trädde dock i kraft den 1 januari 1998. Sålunda gäller numera att makar och partner som lever tillsammans och sambor av samma eller motsatt kön skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt.

Enligt kommitténs uppfattning är ett grundläggande skäl till att makar/partner och sambor skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt att det i dessa hushåll anses finnas en utbredd ekonomisk gemenskap. Kommitténs intervjuundersökning har visat att det för en stor del av de personer som bor i samma bostad utan att vara makar/partner eller sambor är fråga om provisoriska boenden där de sammanboende inte har någon annan ekonomisk gemenskap än bostadskostnaden. Enligt kommitténs uppfattning är det inte rimligt att alla sammanboende -oberoende av vilken ekonomisk gemenskap som finns mellan dem - *skall* ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Kommittén har även övervägt en ordning där sammanboende skulle ansöka gemensamt om bostadsbidrag endast om de har en mer vittgående hushållsgemenskap med ett ekonomiskt samarbete. En sådan ordning skulle dock innebära stora bevissvårigheter.

Det underlag som kommittén tagit fram visar att en gemensam ansökan om bostadsbidrag för personer i annan hushållsgemenskap inte generellt kan sägas leda till vare sig ett högre eller lägre bidrag än en individuell ansökan enligt det nuvarande systemet. Det bör dock uppmärksammas att vissa personer som i dag uppbär bostadsbidrag som ensamstående helt kan komma att förlora rätten härtill om de skulle tvingas ansöka gemensamt med annan i hushållet. I många fall skulle dessutom ensamstående föräldrar med barn få ett lägre bidrag vid en ansökan gemensamt med annan person i hushållet. De nu redovisade konsekvenserna talar enligt kommitténs uppfattning starkt mot att införa en ordning med gemensam ansökan om bostadsbidrag i annan hushållsgemenskap.

Mot bakgrund av det anförda blir kommitténs slutsats att någon ytterligare utvidgning av kretsen sammanboende som skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt inte skall ske. Kommittén avstår därför från att lägga fram något förslag härom.

Summary

The terms of reference

The terms of reference of the Commission were to evaluate the Cohabitees (Joint Homes) Act (1987:232) (the Cohabitees Act). The evaluation has, in accordance with the directive, been directed particularly at the issue of whether the main purpose of the Act has been achieved, i.e. to provide a minimum level of protection for the weaker party on the dissolution of a cohabitee relationship. The terms of reference of the Commission also included deliberations as to whether the differences in the legal treatment of homosexual cohabitees compared with heterosexual cohabitees are justified and, if they are not to propose how these may be eliminated in an appropriate manner. The terms of reference also included the survey of whether it is necessary to extend the legal protection to forms of common households other than those that are governed by legislation today, particularly if the parties do not have the opportunity to enter into marriage or to be registered as partners. In this connection, particular attention has been paid to people who are entitled to housing allowance.

The Cohabitees Act

Generally

With the view to surveying whether in the overall objective of the Cohabitees Act – to provide the weaker party with a minimum level of protection in the event of the dissolution of the cohabitee relationship – has been attained, the Commission arranged two hearings. On the basis of, inter alia, these hearings, the Commission drew the conclusion that the main aim of the Cohabitees Act was not completely satisfied. The Commission therefore proposes certain amendments to and clarifications of the Cohabitees Act, which are described in outline below. One of the most important proposals is that one and the same Cohabitees Act should be directly applicable to cohabitees irrespective of sex.

The title of the Act

The Cohabitees (Joint Homes) Act is generally known as the Cohabitees Act. Even lawyers usually simply refer to the Act as the Cohabitees Act. This alone suggests that the title to the Act should be changed. However, it may be argued that the existing title provides more information about the scope of the Act than the title Cohabitees Act. However, in accordance with the information obtained by the Commission, knowledge of the Cohabitees Act among the general public is so inadequate that the information aspect cannot be viewed as a justifiable reason to retain the existing title. The Commission therefore proposes, against the background of that stated, that the title of the Act should be the Cohabitees Act.

The preconditions for the existence of a cohabitee relationship

According to the present system, the Cohabitees Act applies to such relationships where a man and a woman live together under circumstances resembling marriage. By a reference in the Homosexual Cohabitees Act (1987:813), the Cohabitees Act also applies to cohabitees of the same sex. Even if it was stated in opinions stated in the travaux préparatoires (Government Bill 1986/87:1) what is meant by 'living together in circumstances resembling marriage', it has transpired that difficulties can arise in relation to determining whether a cohabitee relationship exists. In order that the Act should also be directly applicable to cohabitees of the same sex and in order that the legal wording should be more informative and more easily understood, a new definition of the concept of 'cohabitee' is proposed. The definition contains the fundamental conditions that, in line with the previous statements in the travaux préparatoires, are required in order that two persons should be regarded to be cohabitees. In addition to it being a question of two persons who permanently live together as a couple, it is required that they have a joint household.

The preconditions for a cohabitee relationship being regarded as having ceased

There is no express rule in the Cohabitees Act stating when a cohabitee relationship ceases. Despite this, several of the legal effects of the Cohabitees Act are linked to the date when the cohabitee relationship ends. The Commission proposes that the Act shall exhaustively define when a cohabitee relationship ends. The Commission's opinion is that no legal effect should be linked to either of the party's view on a cohabitee

relationship ending so far as this has not been manifested in a manner apparent to outsiders. A cohabitee relationship ends when the cohabitees or either of them get married or enter into a registered partnership, when the cohabitees move apart or when either of them dies. In addition to this, the Commission proposes that a cohabitee relationship should be considered to have ended when a cohabitee's or both cohabitees' application for the appointment of a division of property administrator or for the right to remain resident in the dwelling is received by the court or when a cohabitee or both cohabitees institute proceedings to take over a dwelling that is not subject to the division of property. A cohabitee may by such an application to the court cause the cohabitee relationship to end, without the participation of the other party, in a manner that can be verified by outsiders. Such a system may be of importance for, for example, women who are subject to abuse or otherwise vulnerable in a cohabitee relationship. Even for those cohabitees who are agreed that a cohabitee relationship has ended but who for various reasons have not moved apart, such an application in accordance with the above can have the consequence that the cohabitee relationship ends.

Property subject to the Cohabitees Act and cohabitee-right

According to the current legislation, the Cohabitees Act applies to the cohabitees' joint dwelling and household goods. In the view of the Commission, a car often has as great importance for the finances of the cohabitees as the dwelling and household goods. A car that is not primarily used for leisure purposes is often used as a means of transport to and from places of work or to day care homes, schools, other activities for the children or for shopping or other business connected to the household therefore has a natural connection with the basis for the Cohabitees Act, i.e. what is necessary for the joint household. In some parts of Sweden, other motor vehicles or means of transport have the same area of application as a motor car. For example this applies to motor boats and snow scooters. The Commission proposes that the joint motorised means of transport of the cohabitees should be subject to the Cohabitees Act. However, this does not apply if the means of transport is mainly used for leisure purposes.

The Commission proposes that such joint property as is stated in the Cohabitees Act, i.e. dwelling, household goods and motorised means of transport that are not primarily used for leisure purposes, and which are kept by the cohabitees for joint use should be referred to as "cohabitee-right property". However, property does not comprise cohabitee-right property if the parties have agreed in writing that the property should not

be subject to a division of property or the property is acquired by one of the cohabitees by inheritance, will or as a gift with a condition that the property is separate.

The Commission has also deliberated upon a system whereby joint ownership rights to property that is not subject to the cohabitee-right can be dissolved on a division of property. At the hearings of the Commission, many participants have emphasised that, for practical reasons, it would be advantageous for the parties if the community of property between them could be dissolved on one and the same occasion. However, such a system would require extensive alterations to the rules on division of property, the consequences of which must be deliberated upon carefully. In addition to this, there is probably also a need for corresponding amendments to the Marriage Code. These amendments may also require coordination with the rules in the Joint Ownership Act. Consequently, the Commission considers that the issue lies outside the terms of reference of the Commission but wishes to emphasise that it is of great importance that this matter is investigated by other means.

Contracts that certain property should be excepted from the division of property

It is today doubtful whether cohabitees can in accordance with the Cohabitees Act conclude contracts that only certain cohabitee-right property should be included in the division of property while other property, which would otherwise be subject to a division, should be excluded. The view of the Commission is that cohabitees, like spouses, should be able to enter into such contracts. Furthermore, cohabitees are in the same way as spouses able, by a new agreement, to reintroduce the right to a division that they have previously excluded by contract. The Commission proposes that the Act is made more clear regarding this item.

Possibility of concluding pre-cessation contracts

For those cohabitees who are agreed that a cohabitee relationship has ended without this having been manifested to outsiders in a visible way, there is a need to be able to conclude pre-cessation contracts. The Commission proposes that cohabitees in preparation of an immediately pending cessation of the cohabitee relationship should have the possibility, like spouses, to contract on the forthcoming division of

property and otherwise on matters connected with it. The need for a time limit for the final date for submitting a request for a division of property.

The need for a time limit for the presentation of division of property requests

A division of property under the Cohabitees Act is, contrary to that applicable under the Marriage Code, not mandatory. However, neither the Cohabitees Act nor the Marriage Code contains any final date for when an application for division of property should take place when both of the parties are alive. In order to increase the certainty for cohabitees, the Commission proposes that such a time limit is introduced into the Cohabitees Act. Unless a division of property is called for within a set period, any entitlement to a division of property is lost. In order to avoid undesirable results, this time limit should not be fixed too narrowly. At the same time, it is of importance that a request for a division of property is presented as soon as possible after the end of the cohabitee relationship. The Commission considers that a time limit of one year after the cessation of the cohabitee relationship is sufficiently generous in order to avoid unfair results.

The need for a rule on duty to report

If property that comprises the cohabitee-right property is sold, given away or in another way disposed of after the end of the cohabitee relationship but before a division of property takes place, the value of that property is not included in the division of property. In order to alter this the Commission proposes that a division of property under the Cohabitees Act should have the property situation on the date of the cessation of the cohabitee relationship as a starting point. In this way the value of the cohabitee-right property that exist at this time will be included in the division of property irrespective of whether the property is kept or not. In order to ensure that the cohabitee-right property – or the value of such property – is administered in the best possible manner, the Commission proposes that the Cohabitees Act should also be supplemented with a provision concerning a duty to report. This duty to report also relates to the cohabitees' joint dwelling that is held by one of the cohabitees as a tenancy right or tenant-owner right (condominium) and which may be the subject of a takeover under the Cohabitees Act.

Procedural issues

The Commission proposes that the Cohabitees Act should afford an opportunity for a court to issue interim decisions on a right to remain resident in the dwelling even in respect of dwellings included in the division of property. Furthermore, the Commission proposes that it should be possible to appeal separately against an interim decision under the Cohabitees Act. Finally, the Commission proposes that issues concerning taking over dwellings and the right to remain resident in dwellings should be capable of being determined in cases between cohabitees relating to custody of children and the residence of children.

Information

The Commission considers that information about the Cohabitees Act must be improved. The contents of this information should be clear and easy to understand and directed to both cohabitees of the opposite and of the same sex. In order that information about the Cohabitees Act should reach out to as many people as possible, the information should be presented and disseminated in many different ways. Targeted information efforts should be directed particularly at cohabitees of the same sex but also at young people and immigrants.

Cohabitees of the same sex

The Homosexual Cohabitees Act states which acts and provisions are applicable to cohabitees of the opposite sex and which shall also be capable of application to cohabitees of the same sex. The intention is that the Act should contain an exhaustive list of the provisions that shall also be applied in relation to the cohabitee relationship of homosexual persons.

The Commission, working on the basis that equality should prevail between heterosexual cohabitees and homosexual cohabitees in the same way as between lawful spouses and registered partners, has examined whether or not the legal differences that exist between cohabitees in the various groups are justified. The Commission has in this connection been able to conclude that the legal differences between cohabitees of the opposite and of the same sex are far greater than the differences between lawful spouses and registered partners. The great number of enactments and statutory provisions stated in the Homosexual Cohabitees Act mean that it is difficult to maintain the requirement for clarity and

transparency. There is also a risk that the legal situation is misunderstood as it is not stated in every individual act or provision which cohabitee the enactment refers to. It has also transpired that cohabitees of the same sex have been overlooked in various legislative work that affect cohabitees.

Against this background, the Commission's assessment is that there is a need for a new system of rules to avoid unjustified legal differences between cohabitees of the same and of the opposite sex. Only to the extent that the legal differences between homosexual and heterosexual cohabitee relationships correspond to the legal differences between registered partnerships and marriage can they be considered justified.

The Commission proposes, as mentioned above, that all cohabitee relationships are governed in one and the same Cohabitee Act and that the definition in the Cohabitees Act of the concept of cohabitee is amended. Furthermore, the Commission proposes that it should be indicated by every enactment or statutory provision which cohabitee is referred to in the legislation. The concept of cohabitee shall in the future relate to cohabitees of the opposite and of the same sex.

Other joint households

Generally

The terms of reference of the Commission relating to joint households, include the task of explaining which groups of cohabitees may be in need of increased legal protection and also surveying what these needs are.

The Commission has made an inventory of the differences existing between the legal effects of living together in marriage/registered partnership, cohabitee relationships and other joint households as regards some central fields of law. With the assistance of Statistics Sweden (SCB) the Commission has produced information about how many people with households there are who are referable to the group 'Other joint households'. On the assignment of the Commission, SCB has also conducted an interview investigation by telephone with just over 500 people who in a previous investigation stated that they were single with another person in the household other than a child under 21 years.

The Commission has drawn the conclusion from these investigations that people who live together with a person other than a spouse/partner, cohabitee and/or minor child comprise a relatively small group. It is not possible to state exactly how many households there are with persons living together that are referable to the respective groups. It can be estimated that there are about 80,000 households where adult children

(21 years and above) and parents live together, almost 20,000 households where brothers and sisters without parents live together and approximately 20,000 households where other persons live together. The group 'other' includes, among others, relatives, workmates, student colleagues and lodgers. In the majority of cases it is a question of temporary cohabitation that, above all else, has practical causes. The cohabitees who intend to remain are thus actually in fact rather few. It is above all else cohabitation between older brothers and sisters and also between adult children and parents that is permanent. However, the economic community that arises in this long-term cohabiting seldom appears to correspond to the interweaving of finances that often occurs between lawful spouses/registered partners and cohabitees as a result of the building up of a joint home. The majority of the interview subjects who were asked about the need for legal protection adopted a negative view to the same.

Against this background, the Commission does not consider that there is any need for legal regulation of the mutual relationship between people who live together in other joint households. Nor does the Commission consider that there is any reason to introduce any special regulations concerning the social security legislation for people who live together in other joint households.

People entitled to housing allowance in particular

As regards the question of the group of people entitled to housing allowance, the background to the Commission's directive was a pronouncement by the Riksdag [Swedish Parliament]. The Standing Committee on Housing had actually pointed out that spouses and partners who live together and cohabitees of the opposite sex should jointly apply for housing allowance. In the view of the Committee, the group of people entitled to housing allowance should be extended to comprise persons who live together, irrespective of the form of cohabitation (Committee Report 1995/96:BoU 11, p. 18).

In the view of the Committee, the starting point should be that other cohabitees are equated as regards housing allowance with cohabiting men and women in accordance with the rules that apply today under the Housing Allowances Act (1993:737).

The Commission has interpreted the directive – and the opinions expressed by the Committee – so that the extension only relates to joint applications for young people under the age of 29 who live together and for people in households where there are no children; in both cases subject to the precondition that no more than two persons applying for

housing allowance live in the household and that the persons applying for housing allowance are registered as resident at the same address. When the pronouncement by the Riksdag was made and when the terms of reference of the Commission were written, cohabittees of the same sex did not have any possibility of jointly applying for housing allowance. However, such a system entered into force on 1 January 1998. Thus, the rule now is that spouses and partners who live together and cohabittees of the same or opposite sex shall apply for housing allowance jointly.

In the opinion of the Commission, one fundamental reason why spouses/partners and cohabittees should apply for housing allowance jointly is that there is considered to be in these households a broad financial community. The interview investigation of the Commission established that, for the majority of the people who live in the same dwelling without being spouses/partners or cohabittees, it is a question of provisional housing where those cohabiting do not have any financial community except housing expenses. In the opinion of the Commission, it is not reasonable that all persons living together – irrespective of the economic community that exists between them – should apply for housing allowance jointly. A system where there was instead a requirement imposed on persons living together having to apply jointly for housing allowance only if they have a more extensive joint household with economic cooperation would, in the view of the Commission, involve enormous evidential difficulties.

The information that the Commission produced indicates that a joint application for housing allowance for persons in other joint households could not generally be said to result in either a greater or smaller allowance than an application for a housing allowance under the existing system. However, it should be noted that some people who receive housing allowance today are single persons who could completely lose their entitlement to an allowance if they were compelled to apply jointly with others in the household. For example, this applies to a young person with a tenancy contract for a dwelling who lives together with a person who is 29 years or older. Furthermore, in many cases single parents with children would receive a lower allowance on a joint application with another person in the household. The consequences now reported constitute strong reasons, in the view of the Commission, for not introducing a system of joint applications for housing allowance for other joint households.

Against the background of that stated, the conclusion of the Commission is that there should not be any further extension of the group of cohabittees who should apply for housing allowance jointly. The Commission therefore refrains to present any proposal concerning this.

Författningsförslag

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem,

dels att nuvarande 2-5 §§ skall betecknas 3, 4, 6 och 9 §§ samt att nuvarande 6-24 §§ skall betecknas 13-32 §§,

dels att 1, 3, 4, 6, 9, 14-19, 22-26, 29, 31, och 32 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubriken till lagen skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 5 § skall sättas närmast före 9 §, att rubriken närmast före 16 § skall sättas närmast före 23 §, att rubriken närmast före 17 § skall sättas närmast före 24 § och ha följande lydelse samt att rubriken närmast före 20 § skall sättas närmast före 27 §,

dels att det i lagen skall införas tio nya paragrafer, 2, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 33, 34 och 35 §§ samt närmast före 3 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

**Lag (1987:232) om sambors
gemensamma hem**

Sambolag (1987:232)

Inledande bestämmelser

1 §

Denna lag gäller sambors gemensamma bostad *och* bohag.

Vad som föreskrivs i denna lag om sambor gäller sådana samboförhållanden där en ogift kvinna och en ogift man bor

Denna lag gäller sambors gemensamma bostad, bohag *och motordrivna forskaffningsmedel.*

Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.

Nuvarande lydelse

tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.

Föreslagen lydelse

Sambolagen är endast tillämplig på sådana samboförhållanden där ingen av samborna är gift eller registrerad partner.

2 §

Ett samboförhållande upphör

- 1. när samborna eller någon av dem gifter sig eller ingår registrerat partnerskap,*
- 2. när samborna flyttar isär, eller*
- 3. när någon av samborna avlider.*

I annat fall upphör ett samboförhållande när en ansökan från en eller båda samborna om att bodelningsförrättare skall förordnas enligt 27 § eller om rätt att ensam få bo kvar i bostaden enligt 29 § inkommer till domstol eller när en sambo väcker talan angående övertagande av bostad enligt 23 §.

Sambors egendom

2 §

Med sambors gemensamma bostad avses i denna lag, om inte annat följer av 4 §,

1. fast egendom som samborna eller någon av dem äger eller innehar med tomträtt, om det finns en byggnad på egendomen som är avsedd som sambornas gemensamma hem och egendomen innehas huvudsakligen för detta ändamål,
2. fast egendom som samborna eller någon av dem innehar med

3 §

Med sambors gemensamma bostad avses i denna lag, om inte annat följer av 6 §,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

nyttjanderätt i förening med byggnad på egendomen som samborna eller någon av dem äger, om byggnaden är avsedd som sambornas gemensamma hem och egendomen innehas huvudsakligen för detta ändamål,

3. byggnad eller del av byggnad som samborna eller någon av dem innehar med hyresrätt, bostadsrätt eller annan liknande rätt, om byggnaden eller byggnadsdelen är avsedd som sambornas gemensamma hem och innehas huvudsakligen för detta ändamål,

4. byggnad eller del av byggnad som samborna eller någon av dem har rätt att framdeles förvärva med bostadsrätt enligt förhandsavtal som sägs i 5 kap. bostadsrättslagen (1991:614), om rätten gäller en lägenhet som när avtalet träffades var avsedd att bli sambornas gemensamma hem och att innehas huvudsakligen för detta ändamål.

Samborna får i en av dem båda undertecknad handling anmäla till inskrivningsmyndigheten att en fastighet som är lagfaren för en av dem eller en tomträtt för vilken en av dem är inskriven som innehavare är gemensam bostad för dem båda.

3 §

Med sambors gemensamma bohag avses i denna lag, om inte annat följer av 4 §, möbler, hushållsmaskiner och annat inre lösöre som är avsett för det gemensamma hemmet. Till gemensamt bohag räknas inte sådant bohag som används uteslutande för den ena sambons bruk.

4 §

Med sambors gemensamma bohag avses i denna lag, om inte annat följer av 6 §, möbler, hushållsmaskiner och annat inre lösöre som är avsett för det gemensamma hemmet. Till gemensamt bohag räknas inte sådant bohag som används uteslutande för den ena sambons bruk.

5 §

Med sambors gemensamma motordrivna fortkaffningsmedel avses i denna lag, om inte annat följer av 6 §, sådant fortkaffningsmedel som används i det gemensamma hushållet. Till gemensamt motordrivet fortkaffningsmedel räknas inte sådant som används uteslutande för den ena sambons bruk.

Nuvarande lydelse

4 §

Till sambors gemensamma bostad *och* bohag räknas inte egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål.

Föreslagen lydelse

6 §

Till sambors gemensamma bostad, bohag *och motordrivna forskaffningsmedel* räknas inte egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål.

7 §

Sådan egendom som anges i 3-5 §§ och som förvärvats för gemensamt begagnande utgör sambornas samborättsgods.

Första stycket gäller dock inte om det är fråga om egendom som avses i 8 § eller om annat följer av avtal som samborna träffat enligt 10 §.

8 §

Sådan egendom som anges i 3-5 §§ och som en sambo

1. fått i gåva med det villkoret att egendomen skall vara mottagarens enskilda,

2. erhållit genom testamente med det villkoret att egendomen skall vara mottagarens enskilda, eller

3. ärvt och som enligt testamente av arvlåtaren skall vara mottagarens enskilda

utgör inte samborättsgods.

Detsamma gäller vad som har trätt i stället för egendom som anges i första stycket om det inte genom en sådan rättshandling som där avses föreskrivits att ersättningsegendom inte

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

skall vara enskild egendom.

Bodelning

5 §

När ett samboförhållande upphör, skall på begäran av någon av samborna deras *gemensamma bostad och bohag* fördelas mellan dem genom bodelning, *om egendomen har förvärvats för gemensamt begagnande*. Avlider en sambo, skall begäran av den efterlevande sambon om en sådan bodelning framställas senast när bouppteckningen förrättas.

Första stycket gäller ej, om samborna har kommit överens om det i ett skriftligt avtal som har undertecknats av dem båda.

9 §

När ett samboförhållande upphör *av annat skäl än att samborna gifter sig med varandra eller ingår registrerat partnerskap med varandra*, skall på begäran av någon av samborna deras *samborättsgoods* fördelas mellan dem genom bodelning.

Bodelning skall göras med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag samboförhållandet upphör.

Begäran om bodelning under sambornas livstid skall framställas senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde.

Avlider en sambo, skall begäran av den efterlevande sambon om bodelning framställas senast när bouppteckningen förrättas.

10 §

Genom ett skriftligt avtal som undertecknas av båda samborna kan de komma överens om att bodelning inte skall ske eller att viss egendom inte skall ingå i bodelningen. Genom ett nytt av samborna undertecknat skriftligt avtal kan de ändra vad som tidigare överenskommits.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 §

Varje sambo är skyldig att tills bodelning förrättas, eller frågan om bodelning fallit, redovisa för gemensam bostad, bohag och motordrivet forskaffningsmedel som utgör samborättsgods samt för gemensam bostad som innehas med hyresrätt eller bostadsrätt och som kan bli föremål för övertagande enligt 23 §.

12 §

Sambor får inför ett omedelbart förestående upphörande av samboförhållandet avtala om den kommande bodelningen och annat som har samband med denna (föravtal). Över avtalet skall upprättas en handling som undertecknas av båda samborna.

Om ett villkor i ett föravtal är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt, får avtalet jämkas eller lämnas utan avseende vid bodelningen.

6 §

13 §

Vid bodelningen skall först sambornas andelar i egendomen beräknas.

Nuvarande lydelse

7 §

Vid beräkningen av sambornas andelar i egendomen skall från vad en sambo äger av deras *bostad och bohag* avräknas så mycket att det täcker de skulder som den sambo hade när samboförhållandet upphörde.

För sådana fordringar mot en sambo inte är förenade med särskild förmånsrätt i *bostaden eller bohaget* och som inte heller på annat sätt är att hänföra till sådan egendom skall sambon få täckning ur *bostaden och bohaget* endast i den mån betalning inte kan erhållas ur annan egendom.

8 §

Det som återstår av sambornas *bostad och bohag*, sedan avdrag har gjorts för att skulderna skall täckas enligt 7 §, skall läggas samman. Värdet därav skall därefter delas lika mellan samborna.

9 §

I den mån det med hänsyn särskilt till samboförhållandets längd men även till sambornas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är oskäligt att en sambo när samlevnaden upphör skall lämna egendom till den andra i den omfattning som följer av 5-8 §§, skall bodelningen i stället göras

Föreslagen lydelse

14 §

Vid beräkningen av sambornas andelar i egendomen skall från vad en sambo äger av deras *samborättsgods* avräknas så mycket att det täcker de skulder som den sambon hade när samboförhållandet upphörde.

För sådana fordringar mot en sambo som inte är förenade med särskild förmånsrätt i *samborättsgodset* och som inte heller på annat sätt är att hänföra till sådan egendom skall sambon få täckning ur *samborättsgodset* endast i den mån betalning inte kan erhållas ur annan egendom.

15 §

Det som återstår av sambornas *samborättsgods*, sedan avdrag har gjorts för att skulderna skall täckas enligt 14 §, skall läggas samman. Värdet därav skall därefter delas lika mellan samborna.

16 §

I den mån det med hänsyn särskilt till samboförhållandets längd men även till sambornas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är oskäligt att en sambo när samlevnaden upphör skall lämna egendom till den andra i den omfattning som följer av 9 och 13-15 §§, skall bodelningen i

Nuvarande lydelse

så att den förstnämnda sambon får behålla mer av sin egendom. Är en sambo försatt i konkurs när bodelningen skall förrättas eller finns det andra särskilda skäl att inte dela sambornas egendom, skall varje sambo behålla sin egendom som sin andel.

10 §

Med ledning av de andelar som har beräknats för samborna skall deras *bostad och bohag* fördelas mellan dem på lotter. Den som bäst behöver *bostaden eller bohaget* har rätt att få denna egendom i avräkning på sin lott eller, om värdet är ringa, utan avräkning. En förutsättning för att en sambo *skall få överta en bostad eller bohag* som tillhör den andra sambon är dock att *ett sådant övertagande* även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Svarar egendomen för fordran som är förenad med särskild förmånsrätt i egendomen, är en ytterligare förutsättning för *ett övertagande* att den andra sambon befrias från ansvar för fordringen eller att medel till att betala denna har satts under särskild vård.

Föreslagen lydelse

stället göras så att den förstnämnda sambon får behålla mer av sin egendom. Är en sambo försatt i konkurs när bodelningen skall förrättas eller finns det andra särskilda skäl att inte dela sambornas egendom, skall varje sambo behålla sin egendom som sin andel.

17 §

Med ledning av de andelar som har beräknats för samborna skall deras *samborättsgods* fördelas mellan dem på lotter. Den som bäst behöver *bostad, bohag eller motordrivet forskaffningsmedel som ingår i bodelningen* har rätt att få denna egendom i avräkning på sin lott eller, om värdet är ringa, utan avräkning. En förutsättning för att en sambo *på sin lott skall få sådan egendom* som tillhör den andra sambon är dock att *detta* även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Svarar egendomen för fordran som är förenad med särskild förmånsrätt i egendomen, är en ytterligare förutsättning för *att en sambo på sin lott skall få sådan egendom som tillhör den andra sambon* att den andra sambon befrias från ansvar för fordringen eller att medel till att betala denna har satts under särskild vård.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 §

En sambo har rätt att i stället för att lämna egendom till den andra sambon betala motsvarande belopp i pengar. Om godtagbar säkerhet ställs för betalningen, kan sambon få skäligt anstånd med denna. Lämnas inte någon betalning, har den andra sambon rätt att så långt det är möjligt få sådan egendom som inte är uppenbart olämplig för den sambon.

Om en sambo *övertar* bostad eller bohag mot avräkning och inte tillgodoser den andra sambon med egendom ur *det gemensamma bohaget*, skall den *övertagande* sambon betala motsvarande belopp i pengar. Om godtagbar säkerhet ställs för betalningen, kan sambon få skäligt anstånd med denna.

12 §

Om en sambo avlider, gäller bestämmelserna *om rätt att begära bodelning och om rätt att överta bostad och bohag* endast till förmån för den efterlevande sambon.

Den efterlevande sambon har rätt att som sin andel vid fördelning av sambornas *bostad och bohag* alltid få ut så mycket av den behållna egendomen efter avdrag för skulder, i den mån den räcker, att det motsvarar två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande *basbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

18 §

Om en sambo *på sin lott får* bostad, bohag eller *motordrivet forskaffningsmedel* mot avräkning och inte tillgodoser den andra sambon med egendom ur *samborättsgodset*, skall sambon betala motsvarande belopp i pengar. Om godtagbar säkerhet ställs för betalningen, kan sambon få skäligt anstånd med denna.

19 §

Om en sambo avlider, gäller bestämmelserna *i 9 och 17 §§* endast till förmån för den efterlevande sambon.

När ett samboförhållande upphör till följd av att en sambo avlider har den efterlevande sambon rätt att som sin andel vid fördelning av sambornas *samborättsgods* alltid få ut så mycket av den behållna egendomen efter avdrag för skulder, i den mån den räcker, att det motsvarar två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Bestämmelserna i 15 kap. 1 och 3 §§ ärvdabalken om förlust av rätt till arv skall också gälla i fråga om rätten för den efterlevande sambon att vid bodelning få del i den avlidnes egendom.

13 §

20 §

Om bodelningen har lett till att en fastighet har delats så, att samborna har fått skilda andelar utan att villkor om utbrytning har ställts upp i bodelningshandlingen, innehar de fastigheten med samäganderätt.

I den mån bodelningen i andra fall innebär att en del av en fastighet kommer i en särskild ägares hand är bodelningen utan verkan.

14 §

21 §

Bestämmelserna i 9 kap. 5, 7, 9 och 10 §§ äktenskapsbalken gäller även vid bodelning enligt denna lag. Vad som sägs om makar skall därvid gälla sambor. I stället för den tidpunkt då talan om äktenskapsskillnad väcks skall gälla den dag då samboförhållandet upphör.

15 §

22 §

Har en sambo vid bodelningen till skada för sina borgenärer avstått egendom som enligt 10 § har belöpt på sambons andel, gäller vad som föreskrivs i 13 kap. 1 och 2 §§ äktenskapsbalken om verkan av sådan åtgärd vid bodelning mellan makar.

Har en sambo vid bodelningen till skada för sina borgenärer avstått egendom som enligt 14-17 §§ har belöpt på sambons andel, gäller vad som föreskrivs i 13 kap. 1 och 2 §§ äktenskapsbalken om verkan av sådan åtgärd vid bodelning mellan makar.

Övertagande av bostad i vissa fall

16 §

23 §

Innehar den ena sambon den gemensamma bostaden med hyresrätt eller bostadsrätt och *ingår egendomen inte i bodelning*, har den andra sambon rätt att överta den när samboförhållandet upphör, om den

Innehar den ena sambon den gemensamma bostaden med hyresrätt eller bostadsrätt och *utgör egendomen inte samborättsgods*, har den andra sambon rätt att överta den när samboförhållandet upphör, om den sam-

Nuvarande lydelse

sambon bäst behöver bostaden och ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. Om samborna inte har eller har haft barn tillsammans, gäller detta dock endast om synnerliga skäl talar för det.

En sambo förlorar sin rätt att ta över hyres- eller bostadsrätten, om sambon inte har framställt anspråk på det *senast* tre månader efter det att sambon har flyttat från bostaden.

Den som övertar bostaden enligt första stycket skall ersätta den andra sambon för bostadens värde. Det får ske genom att bostadens värde avräknas vid bestämmandet av sambornas andelar i bodelningen, om den som lämnar bostaden kan tillgodoses på det sättet. I annat fall skall vad som fattas betalas med pengar. Ställs godtagbar säkerhet för betalningen, kan sambon få skäligt anstånd med denna.

Inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet

17 §

En sambo får inte utan den andra sambons samtycke avhända sig, hyra ut eller på annat sätt med nyttjanderätt upplåta en bostad som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen eller som den andra sambon kan få rätt att överta enligt 16 §. Samtycke av den andra sambon krävs också, om en sambo vill låta inteckna

Föreslagen lydelse

bon bäst behöver bostaden och ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. Om samborna inte har eller har haft barn tillsammans, gäller detta dock endast om synnerliga skäl talar för det.

En sambo förlorar sin rätt att ta över hyres- eller bostadsrätten, om sambon inte har framställt anspråk på det *inom* tre månader efter det att sambon har flyttat från bostaden. *Är båda samborna i livet skall anspråk alltid framställas senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde.*

Inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet, *m.m.*

24 §

En sambo får inte utan den andra sambons samtycke avhända sig, hyra ut eller på annat sätt med nyttjanderätt upplåta en bostad som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen eller som den andra sambon kan få rätt att överta enligt 23 §. Samtycke av den andra sambon krävs också, om en sambo vill låta inteckna

Nuvarande lydelse

fast egendom eller tomträtt där det finns en bostad som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen. Detsamma gäller i fråga om pantsättning av annan egendom som innefattar en sådan bostad eller en bostad som den andra sambon kan få rätt att överta enligt 16 §. Samtycke till avhändelse av eller in-teckning i fast egendom eller tomträtt skall lämnas skriftligen.

En sambo får inte heller utan den andra sambons samtycke avhända sig eller pantsätta sådant bohag som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen.

Bestämmelserna i denna paragraf om samtycke av en sambo till en åtgärd av den andra sambon tillämpas också när dödsboet efter en avliden sambo vidtar en sådan åtgärd.

Samtycke enligt denna paragraf behövs ej, om den andra sambon inte kan lämna giltigt samtycke eller om dennes samtycke inte kan inhämtas inom rimlig tid.

18 §

Saknas samtycke som krävs för en åtgärd enligt 17 §, får domstolen tillåta åtgärden på ansökan av den som vill företa den.

19 §

Om en sambo eller dödsboet efter en avliden sambo utan erforderligt samtycke eller tillstånd har avhänt sig eller till nackdel för den andra sambon upplåtit

Föreslagen lydelse

fast egendom eller tomträtt där det finns en bostad som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen. Detsamma gäller i fråga om pantsättning av annan egendom som innefattar en sådan bostad eller en bostad som den andra sambon kan få rätt att överta enligt 23 §. Samtycke till avhändelse av eller in-teckning i fast egendom eller tomträtt skall lämnas skriftligen.

En sambo får inte heller utan den andra sambons samtycke avhända sig eller pantsätta sådant bohag *eller motordrivet forskaffningsmedel* som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen.

25 §

Saknas samtycke som krävs för en åtgärd enligt 24 §, får domstolen tillåta åtgärden på ansökan av den som vill företa den.

26 §

Om en sambo eller dödsboet efter en avliden sambo utan erforderligt samtycke eller tillstånd har avhänt sig eller till nackdel för den andra sambon upplåtit

Nuvarande lydelse

nyttjanderätt till egendom, skall domstolen på talan av denne förklara att rättshandlingen är ogiltig och att egendomen skall återgå. Detsamma gäller om en sambo eller dödsboet efter en avliden sambo utan erforderligt samtycke eller tillstånd har pantsatt sambornas bohag. Överlåtelse eller pantsättning av bohag skall dock inte förklaras ogiltig, om den nya innehavaren har fått egendomen i sin besittning i god tro.

Talan enligt första stycket skall väckas hos domstolen inom tre månader från det att den andra sambon fick kännedom om förfogandet över bostaden eller överlämnandet av bohaget. Har lagfart eller inskrivning beviljats med anledning av överlåtelse av fast egendom eller tomträtt, får talan inte väckas.

Förs talan om avhysning, får domstolen medge skäligt anstånd med flyttningen.

Föreslagen lydelse

nyttjanderätt till egendom, skall domstolen på talan av denne förklara att rättshandlingen är ogiltig och att egendomen skall återgå. Detsamma gäller om en sambo eller dödsboet efter en avliden sambo utan erforderligt samtycke eller tillstånd har pantsatt sambornas bohag *eller motordrivna forskaffningsmedel*. Överlåtelse eller pantsättning av *sambornas bohag eller motordrivna forskaffningsmedel* skall dock inte förklaras ogiltig, om den nya innehavaren har fått egendomen i sin besittning i god tro.

Talan enligt första stycket skall väckas hos domstolen inom tre månader från det att den andra sambon fick kännedom om förfogandet över bostaden eller överlämnandet av bohaget *eller det motordrivna forskaffningsmedlet*. Har lagfart eller inskrivning beviljats med anledning av överlåtelse av fast egendom eller tomträtt, får talan inte väckas.

Övriga bestämmelser

20 §

Vad som föreskrivs i 17 kap. 1, 2 och 4-9 §§ samt 18 kap. 1 § äktenskapsbalken gäller även vid tvist mellan sambor. Vad som sägs om makar skall därvid gälla sambor.

27 §

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

20 a §

Vid handläggningen av ett ärende enligt denna lag består tingsrätten av en lagfaren domare. Om det finns särskilda skäl med hänsyn till ärendets beskaffenhet, får tingsrätten dock bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän.

Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare skall få förordna bodelningsförrättare enligt 17 kap. 1 § äktenskapsbalken.

21 §

På ansökan av en sambo skall domstolen i fråga om bostad som enligt 5 § skall ingå i bodelning bestämma vem av samborna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats.

Ett förordnande om rätt att bo kvar i bostaden får på ansökan av den ena parten ändras av domstolen.

28 §

Vid handläggningen av ett ärende enligt denna lag består tingsrätten av en lagfaren domare. Om det finns särskilda skäl med hänsyn till ärendets beskaffenhet, får tingsrätten dock bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän.

Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare skall få förordna bodelningsförrättare enligt 17 kap. 1 § äktenskapsbalken.

29 §

På ansökan av en sambo skall domstolen i fråga om bostad som enligt 9 § skall ingå i bodelning bestämma vem av samborna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats.

På begäran av någon av samborna får domstolen förordna om vad som skall gälla för tiden till dess att frågan avgjorts genom beslut som har vunnit laga kraft. Den andra sambon skall dessförinnan ha fått tillfälle att yttra sig.

Ett beslut enligt andra stycket får verkställas på samma sätt som ett beslut som vunnit laga kraft.

Meddelar domstolen ett beslut enligt andra stycket skall beslutet omprövas när ärendet slutligen avgörs.

Beslut enligt första stycket får på ansökan av den ena parten när som helst ändras av domstolen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §

Den sambo som domstolen har berättigat att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats har rätt att använda även det gemensamma bohag som finns i bostaden och som tillhör den andra sambon. Domstolen får dock beträffande viss egendom bestämma annat. Avtal som den sistnämnda sambon därefter ingår med tredje man inskränker inte nyttjanderätten till bostaden eller bohaget.

Har den ena sambon berättigats att bo kvar i bostaden, är den andra sambon skyldig att genast flytta därifrån.

23 §

Frågan om rätten att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats skall *väckas vid* en tingsrätt som är behörig att pröva tvister om bodelning mellan samborna. Detsamma gäller frågan om domstolens tillstånd till en sambos förfogande över bostad och bohag.

24 §

I mål om rätt att överta bostad enligt 16 § får domstolen, för tiden till dess att frågan har avgjorts genom dom som har vunnit laga kraft, på yrkande av någon av samborna bestämma vem av dem som skall ha rätt att bo kvar i bostaden. Om sådan rätt tillerkänns den sambo som inte har hyres- eller bostadsrätten, skall domstolen också på yrkande bestämma vad sambon

30 §

Den sambo som domstolen har berättigat att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats har rätt att använda även det gemensamma bohag som finns i bostaden och som tillhör den andra sambon. Domstolen får dock beträffande viss egendom bestämma annat. Avtal som den sistnämnda sambon därefter ingår med tredje man inskränker inte nyttjanderätten till bostaden eller bohaget.

Har den ena sambon berättigats att bo kvar i bostaden, är den andra sambon skyldig att genast flytta därifrån.

31 §

Frågan om rätten att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats skall *prövas av* en tingsrätt som är behörig att pröva tvister om bodelning mellan samborna. Detsamma gäller frågan om domstolens tillstånd till en sambos förfogande över bostad och bohag. *Om ett mål om vårdnad om barn eller barns boende enligt 6 kap. föräldrabalken pågår mellan samborna, får frågorna prövas av den tingsrätt som tagit upp målet.*

32 §

I mål om rätt att överta bostad enligt 23 § får domstolen, för tiden till dess att frågan har avgjorts genom dom som har vunnit laga kraft, på yrkande av någon av samborna bestämma vem av dem som skall ha rätt att bo kvar i bostaden. Om sådan rätt tillerkänns den sambo som inte har hyres- eller bostadsrätten, skall domstolen också på yrkande bestämma vad sambon

Nuvarande lydelse

skall betala till den andra sambon för nyttjandet av bostaden och vad den förstnämnda sambon i övrigt skall iaktta.

Har den ena sambon berättigats att bo kvar i bostaden, är den andra sambon skyldig att genast flytta därifrån.

Ett beslut enligt första stycket får verkställas på samma sätt som en dom som har vunnit laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av domstolen. När målet avgörs, skall domstolen ompröva beslutet.

Beträffande beslut enligt denna paragraf tillämpas 14 kap. 9 § äktenskapsbalken. Vad som sägs om makar skall därvid gälla sambor.

Föreslagen lydelse

skall betala till den andra sambon för nyttjandet av bostaden och vad den förstnämnda sambon i övrigt skall iaktta.

33 §

Frågor om rätt för sambo att enligt 29 eller 32 § bo kvar i sambornas gemensamma bostad eller att enligt 23 § överta bostaden får prövas i mål mellan samborna om vårdnad om barn eller barns boende enligt 6 kap. föräldrabalken.

Yrkanden i sådana frågor får framställas i den ansökan genom vilken talan väcks. Har talan redan väckts, får yrkandena framställas muntligen inför domstolen eller skriftligen utan stämning.

34 §

Meddelar domstolen beslut under rättegången i fråga som avses i 32 § skall talan mot beslutet föras särskilt. Talan mot beslutet skall också föras särskilt om domstolen meddelar beslut enligt 29 § som inte innebär att ärendet avgörs.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 §

Hovrättens beslut i frågor som avses i 34 § får aldrig överklagas.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001, då lagen (1987:813) om homosexuella sambor upphör att gälla.
 2. Har ett samboförhållande upphört före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas.

2 Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken att 1 kap. 6 § och 7 §§, 6 kap. 10 a §, 10 kap. 18 §, 11 kap 2 §, 12 kap. 7 § samt 16 kap. 7 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §

Har insemination utförts på modern med samtycke av hennes make eller av annan man som bodde tillsammans med henne under *äktenskapsliknande förhållanden* och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen, skall vid tillämpning av 2-5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets fader.

Har insemination utförts på modern med samtycke av hennes make eller av annan man som bodde tillsammans med henne under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen, skall vid tillämpning av 2-5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets fader.

7 §

Har befruktning av moderns ägg utförts utanför hennes kropp med samtycke av hennes make eller sambo och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom befruktningen, skall vid tillämpning av 2-5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets fader.

Har befruktning av moderns ägg utförts utanför hennes kropp med samtycke av hennes make eller sambo *av motsatt kön* och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom befruktningen, skall vid tillämpning av 2-5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets fader.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***6 kap.**

10 a §

Om vårdnadshavare skall förordnas särskilt, utses någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Den som är underårig får inte förordnas till vårdnadshavare.

Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under *äktenskapsliknande förhållanden*.

En man och en kvinna kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller bor tillsammans under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*.

För syskon skall samma person utses till vårdnadshavare, om inte särskilda skäl talar mot det.

Om vårdnadshavare skall förordnas efter föräldrarnas död och föräldrarna eller en av dem har gett till känna vem de önskar till vårdnadshavare, skall denna person förordnas, om det inte är olämpligt.

10 kap.

18 §

Ansökan om förordnande eller entledigande av en förmyndare får göras av överförmyndaren, förmyndare, vårdnadshavare, den underåriga själv, om han eller hon har fyllt sexton år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Frågor som avses i denna paragraf skall rätten också ta upp självmant, när det finns anledning till det.

Ansökan om förordnande eller entledigande av en förmyndare får göras av överförmyndaren, förmyndare, vårdnadshavare, den underåriga själv, om han eller hon har fyllt sexton år, samt av hans eller hennes make eller *sambo som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och närmaste släktingar. Frågor som avses i denna paragraf skall rätten också ta upp självmant, när det finns anledning till det.

I ett ärende som avses i första stycket skall rätten ge en underårig som fyllt sexton år tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***11 kap.**

2 §

Har en förmyndare eller förmyndarens make eller sambo och den underårige del i ett oskiftat dödsbo, skall överförmyndaren förordna god man att vårda den underåriges rätt i boet vid boutredningen liksom vid bodelning och skifte eller ingående av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

Har en förmyndare eller förmyndarens make eller sambo och den underårige del i ett oskiftat dödsbo, skall överförmyndaren förordna god man att vårda den underåriges rätt i boet vid boutredningen liksom vid bodelning och skifte eller ingående av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

Med sambor avses i detta kapitel två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Överförmyndaren skall också förordna god man när den som har en förmyndare, god man eller förvaltare skall företa en rättshandling eller vara part i en rättegång och behöver hjälp men enligt 12 kap. 8 § inte kan företrädas av förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren. Om talan har väckts får rätten förordna god man.

Överförmyndaren skall också i andra fall än som avses i första eller andra stycket förordna god man för den som har vårdnadshavare, förmyndare, god man eller förvaltare, i angelägenheter där den enskilde har ett intresse som strider mot en sådan företrädares eller dennes makes eller sambos intresse. Överförmyndaren skall meddela ett sådant förordnande, om det begärs av vårdnadshavaren, förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren eller den som denne i sådan egenskap företräder eller om det annars är lämpligt.

12 kap.

7 §

I viktiga frågor skall förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra den omyndige, om den omyndige har fyllt sexton år, samt den omyndiges make eller sambo.

I viktiga frågor skall förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra den omyndige, om den omyndige har fyllt sexton år, samt den omyndiges make eller sambo.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Med sambor avses i detta kapitel två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Gode män och förvaltare har motsvarande skyldigheter i förhållande till den enskilde samt den enskildes make eller sambo. Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 5 §.

16 kap.

7 §

En omyndig som har fyllt sexton år och den som har god man eller förvaltare har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar.

En omyndig som har fyllt sexton år och den som har god man eller förvaltare har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar.

Med sambor avses i detta kapitel två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

3 Förslag till Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om ärvdabalken att 3 kap. 7 § och 23 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 7 §

Om den efterlevande maken vid sin död efterlämnar en sambo och bodelning skall förrättas mellan samborna, skall dessförinnan den efterlevande makens behållna egendom delas enligt detta kapitel.

Skall i den efterlevande makens livstid bodelning ske mellan den efterlevande maken och dennes sambo eller sambons arvingar, skall av den efterlevandes egendom före bodelningen tas ut egendom till ett värde som motsvarar vad som enligt 1--4 §§ skall tillkomma den först avlidna makens arvingar.

Vad som föreskrivs i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande maken i arv, gåva eller testamente skall gälla, om den efterlevande maken genom bodelning med en sambo har erhållit egendom utöver vad maken förut hade.

Vad som föreskrivs i denna balk om sambor gäller sådana samboförhållanden där *en ogift kvinna och en ogift man bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden*.

Om den efterlevande maken vid sin död efterlämnar en sambo och bodelning skall förrättas mellan samborna, skall dessförinnan den efterlevande makens behållna egendom delas enligt detta kapitel.

Skall i den efterlevande makens livstid bodelning ske mellan den efterlevande maken och dennes sambo eller sambons arvingar, skall av den efterlevandes egendom före bodelningen tas ut egendom till ett värde som motsvarar vad som enligt 1--4 §§ skall tillkomma den först avlidna makens arvingar.

Vad som föreskrivs i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande maken i arv, gåva eller testamente skall gälla, om den efterlevande maken genom bodelning med en sambo har erhållit egendom utöver vad maken förut hade.

Vad som föreskrivs i denna balk om sambor gäller sådana samboförhållanden där *två personer, som inte är gifta eller registrerade partner, bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

sambolagen (1987:232).

23 kap.

1 §

Arvskifte förrättas av arvingar och universella testamentstagare.

Var den döde gift, skall först bodelning förrättas enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken. Efterlämnar den döde en sambo och begär denne bodelning enligt *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem*, skall bodelningen förrättas innan arvskifte äger rum.

Var den döde gift, skall först bodelning förrättas enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken. Efterlämnar den döde en sambo och begär denne bodelning enligt *sambolagen (1987:232)*, skall bodelningen förrättas innan arvskifte äger rum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

4 Förslag till Lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om jordabalken att 12 kap. 1 och 33 §§, 20 kap. 7 § samt 22 kap. 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 kap.

1 §

Detta kapitel avser avtal, genom vilka hus eller delar av hus upplåts till nyttjande mot ersättning. Detta gäller även om lägenheten upplåtits genom tjänsteavtal eller avtal i anslutning till sådant avtal.

Innefattar avtalet även upplåtelse av jord att nyttjas tillsammans med lägenheten, skall detta kapitel tillämpas på avtalet, om jorden skall användas för trädgårdsodling i mindre omfattning eller för annat ändamål än jordbruk. Förenas ett tjänsteavtal, som ej är av ringa betydelse, med upplåtelse av såväl lägenhet för bostadsändamål som jord, skall kapitlet tillämpas, om upplåtelsen av lägenheten är mera betydelsefull än upplåtelsen av jorden.

Med bostadslägenhet avses lägenhet som upplåtits för att helt eller till en inte oväsentlig del användas som bostad. Med lokal avses annan lägenhet än bostadslägenhet.

Vad som föreskrivs i detta kapitel om sambor gäller sådana samboförhållanden där *en ogift kvinna och en ogift man bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden*.

Vad som föreskrivs i detta kapitel om sambor gäller sådana samboförhållanden där *två personer, som inte är gifta eller registrerade partner, bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*.

Förbehåll som strider mot en bestämmelse i detta kapitel är utan verkan mot hyresgästen eller den som har rätt att träda i hans ställe, om ej annat anges.

Omfattar hyresavtalet minst tre bostadslägenheter, som hyresgästen skall hyra ut i andra hand, får parterna avtala om förbehåll som strider mot vad som sägs i detta kapitel om sådana lägenheter, under förutsättning att förbehållet inte strider mot bestämmelserna om lokaler och inte heller avser rätten till förlängning av avtalet eller grunderna för fastställande av hyresvillkoren i samband med sådan förlängning. Ett sådant förbehåll gäller endast om det godkänts av hyresnämnden.

Nuvarande lydelse

Godkännande behövs dock inte om staten, kommun, landsting eller kommunalförbund är hyresvärd.

33 §

Bestämmelserna i 32 § om överlåtelse av hyresrätten gäller också i fråga om övergång genom bodelning, arv, testamente, bolagsskifte eller liknande förvärv.

Har hyresrätten till lägenhet, som varit avsedd att uteslutande eller huvudsakligen användas som gemensam bostad för hyresgästen och hans make eller sambo, tillagts maken genom bodelning eller arvskifte eller tillagts sambon genom bodelning eller övertagits av denne enligt 16 § lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem, får dock maken eller sambon träda i hyresgästens eller dödsboets ställe. Sådan rätt tillkommer även efterlevande make som är ensam arvinge efter hyresgästen.

För tid efter det att hyresvärden underrättats om att hyresrätten tillagts hyresgästens make eller sambo enligt andra stycket svarar hyresgästen eller hans dödsbo ej för sina förpliktelser enligt hyresavtalet. Hyresgästens make eller sambo svarar jämte hyresgästen eller hans dödsbo för sådana förpliktelser enligt avtalet som hänför sig till tiden före underrättelsen.

Andra och tredje styckena gäller också när lägenheten har hyrts av makar eller sambor gemensamt.

Föreslagen lydelse

Har hyresrätten till lägenhet, som varit avsedd att uteslutande eller huvudsakligen användas som gemensam bostad för hyresgästen och hans make eller sambo tillagts maken genom bodelning eller arvskifte eller tillagts sambon genom bodelning eller övertagits av denne enligt 23 § sambolagen (1987:232), får dock maken eller sambon träda i hyresgästens eller dödsboets ställe. Sådan rätt tillkommer även efterlevande make som är ensam arvinge efter hyresgästen.

För tid efter det att hyresvärden underrättats om att hyresrätten tillagts hyresgästens make eller sambo enligt andra stycket svarar hyresgästen eller hans dödsbo ej för sina förpliktelser enligt hyresavtalet. Hyresgästens make eller sambo svarar jämte hyresgästen eller hans dödsbo för sådana förpliktelser enligt avtalet som hänför sig till tiden före underrättelsen.

Andra och tredje styckena gäller också när lägenheten har hyrts av makar eller sambor gemensamt.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

7 §

Förekommer icke omständighet som avses i 6 §, skall lagfartsansökan förklaras vilande, om

1. vid köp, byte eller gåva överlåtarens underskrift på fångeshandlingen icke är styrkt av två vittnen och överlåtelsen ej skett genom statlig myndighet,
2. fångesmannen ej har lagfart och fall som avses i 9 § icke föreligger,
3. rättegång pågår om hävning eller återgång av förvärv av fastigheten eller om bättre rätt till denna,
4. lagfart sökes på grund av testamente, dom eller förrättning som ännu icke vunnit laga kraft,
5. vid förvärv genom legat detta ej utgivits,
6. vid förvärv på exekutiv försäljning köpebrev ej utfärdats eller vid expropriation eller liknande tvångsförvärv inlösen ej fullbordats,
7. vid överlåtelse överlåtaren är gift och förvärvet enligt äktenskapsbalkens bestämmelser är beroende av den andra makens samtycke,
8. vid överlåtelse överlåtaren är sambo och förvärvet enligt bestämmelserna i *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem* är beroende av den andra sambons samtycke, dock endast om ärende om anteckning i fastighetsboken av anmälan enligt 2 § andra stycket den lagen var upptaget på inskrivningsdag när överlåtelsen skedde,
9. vid överlåtelse genom boutredningsman förvärvet enligt ärvdabalkens bestämmelser är beroende av dödsbodelägares samtycke,
10. förvärvet har skett genom en sådan gåva mellan makar som inte har registrerats enligt 16 kap. äktenskapsbalken,
11. förvärvet avser del av fastighet och är beroende av fastighetsbildning,
12. vid köp eller byte förvärvet är beroende av att förköp ej sker eller vid förköp detta ej är fullbordat, förvärvet i annat fall enligt lag är beroende av domstols eller annan myndighets tillstånd,

8. vid överlåtelse överlåtaren är sambo *enligt 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och förvärvet enligt bestämmelserna i *sambolagen* är beroende av den andra sambons samtycke, dock endast om ärende om anteckning i fastighetsboken av anmälan enligt 3 § andra stycket den lagen var upptaget på inskrivningsdag när överlåtelsen skedde,

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13. förvärvet är beroende av villkor och, i fråga om gåva, villkoret avser viss tid som ej överstiger två år från den dag då gåvohandlingen upprättades, eller

14. förvärvet i fall som avses i 2 kap. 9 a § och 17 kap. 3 § aktiebolagslagen (1975:1385), 2 kap. 12 a § och 12 kap. 3 § bankaktiebolagslagen (1987:618) samt 2 kap. 13 a § och 18 kap. 3 § försäkringsrörelselagen (1982:713) är beroende av bolagsstämmans godkännande.

22 kap.

4 §

Förekommer icke omständighet som avses i 3 §, skall ansökan om inteckning förklaras vilande, om

1. ansökan om lagfart för sökanden är vilandeförklarad samt inteckningsansökningen ej medgivits av den som har lagfart,

2. rättegång pågår om hävande eller återgång av förvärv av fastigheten eller om bättre rätt till denna,

3. sökanden är gift samt den andra makens samtycke fordras enligt äktenskapsbalkens bestämmelser och samtycke eller annan tillåtelse enligt nämnda balk inte har givits,

4. sökanden är sambo samt den andra sambons samtycke fordras enligt bestämmelserna i *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem* och samtycke eller annan tillåtelse enligt nämnda lag inte har givits, dock endast om ärende om anteckning i fastighetsboken av anmälan enligt 2 § andra stycket den lagen har tagits upp senast på den inskrivningsdag då inteckning söks,

4. sökanden är sambo enligt *1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* samt den andra sambons samtycke fordras enligt bestämmelserna i *sambolagen (1987:232)* och samtycke eller annan tillåtelse enligt nämnda lag inte har givits, dock endast om ärende om anteckning i fastighetsboken av anmälan enligt 3 § andra stycket den lagen har tagits upp senast på den inskrivningsdag då inteckning söks,

5. ansökningen enligt lag är beroende av domstols eller annan myndighets tillstånd.

Förklaras ansökan vilande, skall inskrivningsmyndigheten utfärda bevis om detta (vilandebevis).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

5 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att 10 kap. 9 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap. 9 §

Tvist om arv eller testamente skall tas upp av den rätt där den döde hade att svara i tvistemål i allmänhet.

Tvist om bodelning mellan makar eller sambor skall tas upp av den rätt där någon av dem skall svara i tvistemål i allmänhet. Har någon av dem avlidit, skall en bodelningstvist tas upp av den rätt där den döde hade att svara i tvistemål i allmänhet.

Tvist om bodelning mellan makar eller sambor *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* skall tas upp av den rätt där någon av dem skall svara i tvistemål i allmänhet. Har någon av dem avlidit, skall en bodelningstvist tas upp av den rätt där den döde hade att svara i tvistemål i allmänhet.

Finns det inte någon domstol som är behörig enligt första eller andra stycket, skall målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

I fråga om klander av bodelning eller arvskifte som har förrättats av bodelningsförrättare eller skiftesman finns särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

6 Förslag till Lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken att 4 kap. 19 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap. 19 §

Om gäldenären är gift och varaktigt sammanbor med sin make och de har lös egendom i sin gemensamma besittning, anses gäldenären som ägare till egendomen, om det ej görs sannolikt att de är samägare till egendomen enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och det ej heller framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan. Detsamma gäller, när gäldenären varaktigt sammanbor med annan under *äktenskapsliknande förhållanden*.

Om gäldenären och annan än som avses i första stycket har lös egendom i sin gemensamma besittning, får egendomen eller andel däri utmätas endast om det framgår att egendomen eller andelen tillhör gäldenären.

Första och andra styckena gäller ej i fråga om registrerat skepp eller registrerat luftfartyg.

Om gäldenären är gift och varaktigt sammanbor med sin make och de har lös egendom i sin gemensamma besittning, anses gäldenären som ägare till egendomen, om det ej görs sannolikt att de är samägare till egendomen enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och det ej heller framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan. Detsamma gäller, när gäldenären varaktigt sammanbor med annan under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

7 Förslag till
 Lag om ändring i lagen (1904:48 s. 1) om
 samäganderätt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt att 19 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Vad i denna lag finnes stadgat äge ej tillämpning å sådan samfällighet, som avses i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter, eller å sådan allmänning, som avses i lagen (1952:166) om häradsallmänningar eller lagen (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna; ej heller vare i något fall lagens föreskrifter tillämpliga i fråga om bildande av jaktvårdsområde, bestående av allenast en fastighet, eller av fiskevårdsområde, omfattande allenast en fastighet eller det till allenast en fastighet hörande fisket.

Beträffande egendomsförhållanden som rör makar, sambor, delägare i oskiftat dödsbo, bolagsmän, redare som ingått överenskommelse om partrederi eller deltagare i samma gruvrörelse finns särskilda bestämmelser. I fråga om förvaltningen av fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet och som ägs av minst tre gemensamt gäller särskilda bestämmelser i stället för 2-6 §§.

Beträffande egendomsförhållanden som rör makar, sambor *enligt sambolagen (1987:232)*, delägare i oskiftat dödsbo, bolagsmän, redare som ingått överenskommelse om partrederi eller deltagare i samma gruvrörelse finns särskilda bestämmelser. I fråga om förvaltningen av fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet och som ägs av minst tre gemensamt gäller särskilda bestämmelser i stället för 2-6 §§.

Bestämmelserna i 13 kap. 10 § eller 14 kap. 11 § föräldrabalken skall inte tillämpas i fråga om försäljning enligt denna lag av samfälld fast egendom, som till någon del ägs av omyndig eller omfattas av ett förvaltarskap enligt föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

8 Förslag till Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Härigenom föreskrivs i fråga om kommunalskattelagen (1928:370) att 19 § och anvisningarna till 31 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Till skattepliktig inkomst enligt denna lag räknas icke:

- vad som vid bodelning tillfallit make eller sambo eller vad som förvärvats genom arv, testamente, fördel av oskift bo eller gåva;
- vinst i svenskt lotteri eller vinst vid vinstdragning på här i riket utfärdade premieobligationer och ej heller sådan vinst i utländskt lotteri eller vid vinstdragning på utländska premieobligationer, som uppgår till högst 100 kronor;
- ersättning, som på grund av försäkring jämlikt lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring tillfallit den försäkrade, om icke ersättningen grundas på förvärvsinkomst eller utgör föräldrapenning, så ock sådan ersättning enligt annan lag eller särskild författning, som utgått annorledes än på grund av sjukförsäkring, som nyss sagts, till någon vid sjukdom eller olycksfall i arbete eller under militärtjänstgöring eller i fall som avses i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd eller lagen (1977:267) om krigsskadeersättning till sjömän om icke ersättningen grundas på förvärvsinkomst, ävensom ersättning, vilken vid sjukdom eller olycksfall tillfallit någon på grund av annan försäkring, som icke tagits i samband med tjänst, dock att till skattepliktig inkomst räknas ersättning i form av pension eller i form av livränta i den mån livräntan är skattepliktig enligt 32 § 1 eller 2 mom., så ock ersättning som utgår på grund av trafikförsäkring eller annan ansvarsförsäkring eller på grund av skadeståndsförsäkring och avser förlorad inkomst av skattepliktig natur;
- belopp, som till följd av försäkringsfall eller återköp av försäkringen utgått på grund av kapitalförsäkring, samt belopp som arbetsgivare utan att försäkring har tecknats för anställdas räkning betalar ut och som motsvarar ersättning på grund av grupplivförsäkring, i den mån beloppet inte väsentligt överstiger vad som utgår för befattningshavare i statens tjänst;

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

- försäkringsersättning eller annan ersättning för skada på egendom, dock att skatteplikt föreligger dels i den mån ersättningen avser annan byggnad än privatbostad eller markanläggning, dels i den mån köpeskilling, som skulle ha influtit om den försäkrade eller skadade egendomen i stället hade sålts, hade varit att hänföra till intäkt av näringsverksamhet och dels i den mån ersättningen eljest motsvarar skattepliktig intäkt av eller avdragsgill omkostnad för näringsverksamhet;
- ersättning för förlust eller skada på egendom vid fartygs förolyckande som redare utger till sådan arbetstagare som avses i punkt 1 av anvisningarna till 49 §;
- premie icke förelegat;
- vinstandel, återbäring eller premieåterbetalning, som utgått på grund av annan personförsäkring än pensionsförsäkring eller sådan sjuk- eller olycksfallsförsäkring som tagits i samband med tjänst, samt vinstandel, som utgått på grund av skadeförsäkring, och premieåterbetalning på grund av skadeförsäkring, för vilken rätt till avdrag för premie icke förlegat:
 - ersättning jämlikt lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare om icke ersättningen grundas på förvärvsinkomst;
 - periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk intäkt, som icke utgör vederlag vid avyttring av egendom, i den mån givaren enligt 20 § eller punkt 5 av anvisningarna till 46 § icke är berättigad till avdrag för utgivet belopp;
 - stipendium för mottagarens utbildning, dock inte sådant stipendium som anges i punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 §;
 - stipendium som är avsett för andra ändamål och som inte utgår periodiskt och inte utgör ersättning för arbete som har utförts eller skall utföras för utgivarens räkning, dock inte ett sådant stipendium som anges i punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 §;
 - studiestöd enligt 3 eller 4 kap. studiestödslagen (1973:349), internatbidrag, studielån och resekostnadsersättning enligt 6 och 7 kap. samma lag samt sådant särskilt bidrag vilket enligt av regeringen eller statlig myndighet meddelade bestämmelser utgår till deltagare i arbetsmarknadsutbildning samt med dem i fråga om sådant bidrag likställda, och äger i följd härav de bidragsberättigade icke göra avdrag för kostnader som avsetts skola bestridas med bidrag av förevarande slag;
 - introduktionsersättning enligt lagen (1992:1068) om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar;
 - allmänt barnbidrag och förlängt barnbidrag, samt barnpension enligt lagen om allmän försäkring till den del pensionen för varje månad den avser inte överstiger en tolfedel av fyrtio procent eller, vid pension efter båda föräldrarna, åttio procent, av basbeloppet den månad pensionen

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

avser samt sådan i 17 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring angiven livränta i form av efterlevandelivränta till barn enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller enligt annan i nämnda lagrum angiven författning till den del livräntan föranlett minskning av sådan del av barnpension som inte är skattepliktig;

- kontantunderstöd, som utgives av arbetslöshetsnämnd med bidrag av statsmedel;
- handikappersättning enligt 9 kap. 2 och 3 §§ lagen om allmän försäkring, vårdbidrag till den del det utgör ersättning för merkostnader enligt 9 kap. 4 och 4 a §§ samma lag, ersättning för merutgifter för resor enligt 3 kap. 7 a § samma lag, särskilt pensionstillägg enligt lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn samt hemsjukvårdsbidrag och hemvårdsbidrag, som utges av kommunala eller landstingskommunala medel till den vårdbehövande;
- assistansersättning enligt lagen (1993:389) om assistansersättning och ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade;
- bostadstillägg enligt lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer;
- kommunalt bostadstillägg till handikappade;
- bostadsbidrag som avses i lagen (1988:786) om bostadsbidrag och lagen (1993:737) om bostadsbidrag;
- bidrag enligt lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn;
- bidrag enligt lagen (1992:148) om särskilt bidrag till ensamstående med barn;
- ersättning som lämnas av kommunen enligt lagen (1997:1268) om kommuners ansvar för ungdomar mellan 20 och 24 år;
- ersättning som fastställts av allmän domstol eller utgått av allmänna medel till den som - utan att det skett yrkesmässigt - inställt sig inför domstol eller annan myndighet, om ersättningen avser reseersättning, traktamente eller ersättning för tidsspillan;
- förmån av fri resa till eller från anställningsintervju eller kostnadsersättning för sådan resa till den del förmånen eller ersättningen avser resa inom eller mellan Europeiska unionens medlemsländer eller EES-länderna och, såvitt gäller ersättningen, till den del den inte överstiger faktiska resekostnader och vid körning med egen bil inte överstiger det avdrag som medges för kostnader för resor med egen bil enligt den schablon som anges i punkt 4 av anvisningarna till 33 §;
- hittelön samt ersättning till den som i särskilt fall räddat person eller egendom i fara eller bidragit till avslöjande eller gripande av person som

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

begått brott;

- sedvanlig ersättning till den som lämnat organ, blod eller modersmjölk;
- tävlingsvinst som inte hänför sig till anställning eller uppdrag och som utgår i annan form än kontant eller därmed likställd ersättning, om vinsten avser minnesföremål eller värdet inte överstiger 0,03 basbelopp avrundat till närmaste hundratal kronor;
- sådan gottgörelse för utgift eller kostnad som arbetsgivare uppburit från personalstiftelse ur medel för vilka avdrag icke medgivits vid taxering, vid första tillfälle dylika medel finnas i stiftelsen;
- gottgörelse som arbetsgivare uppburit från pensionsstiftelse, till den del stiftelsen ej ägt andra medel för att lämna gottgörelsen än sådana för vilka avdrag icke åtnjutits vid avsättning till stiftelsen;
- intäkter av försäljning av vilt växande bär och svampar samt kottar som den skattskyldige själv plockat till den del intäkterna under ett beskattningsår inte överstiger 5 000 kronor och inte kan hänföras till näringsverksamhet som utgör rörelse eller till lön eller liknande förmån;
- ränta enligt 61 § lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt, 5 kap. 13 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter, 40 § lagen (1984:404) om stämpelskatt vid inskrivningsmyndigheter, 33 § tullagen (1994:1550) eller 19 kap. 2 och 12 – 14 §§ skattebetalningslagen (1997:483);
- ränta som enligt bestämmelserna i 3 kap. 23 § 3 och 4 lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter inte redovisas i kontrolluppgift om sådan ränta för den skattskyldige under ett beskattningsår sammanlagt inte uppgår till 500 kronor;
- ränta enligt 22 § tredje stycket lagen (1993:737) om bostadsbidrag; vad som utgör utgående skatt enligt mervärdesskattelagen (1994:200).

Om mervärdesskatt ändå har räknats med vid inkomstredovisningen anses skatten, om den betalats till staten, som en sådan speciell skatt för vilken avdrag medges vid inkomsttaxeringen enligt denna lag. Till följd av detta utgör belopp som har fallit bort, och för vilket avdrag medgetts vid inkomsttaxeringen, skattepliktig intäkt vid inkomsttaxeringen.

Beträffande ersättning som utfaller på grund av avtalsgruppsjukförsäkring gäller särskilda bestämmelser i 32 § 3 a mom. och punkt 12 av anvisningarna till 22 §.

Med sambor avses i denna lag två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***1. Anvisningar till 31 §**

Med pension förstås dels belopp, som annorledes än i följd av försäkring utgår på grund av föregående tjänsteförhållande, dels belopp, som på grund av lagen (1962:381) om allmän försäkring utgår i form av folkpension eller tilläggs pension, dels belopp som utgår på grund av pensionsförsäkring, dels belopp som utbetalas från pensionsparkonto till pensionsspararen, till förmånstagare på grund av förmånstagarförordnande, till den som erhållit rätten till pension genom bodelning, till make eller bröstarvinge på grund av jämkning av förmånstagarförordnande samt vid återbetalning enligt 13 kap. 4 § äktenskapsbalken, dels kapital hänförligt till pensionsförsäkring vilken antingen överlåts till försäkringsgivare som inte meddelar pensionsförsäkring enligt denna lag eller överförs till sådan del av försäkringsgivarens verksamhet som inte avser pensionsförsäkring enligt denna lag.

Med pensionsförsäkring förstås försäkring, som inte medför rätt till andra försäkringsbelopp än ålderspension, sjukpension eller efterlevandepension. För att en försäkring skall anses som pensionsförsäkring fordras vidare, om inte annat följer av sjuttonde stycket, att försäkringen meddelats i en här i landet bedriven försäkringsrörelse för vilken skattskyldighet föreligger enligt lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel respektive lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt. Med försäkrad avses den på vars liv försäkringen tagits eller, i fråga om sjukpension, den vars arbetsförmåga försäkringen avser. Med tjänstepensionsförsäkring förstås pensionsförsäkring, som har samband med tjänst och för vilken den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att ansvara för betalning av hela avgiften. Med tjänstepensionsförsäkring förstås också pensionsförsäkring, som – om en anställd avlidit – tagits av den anställdes arbetsgivare till förmån för den anställdes efterlevande och för vilken försäkring arbetsgivaren åtagit sig att ansvara för betalning av hela avgiften.

I fråga om annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring skall försäkringsstagaren vara den försäkrade. Har försäkringstagaren eller hans make eller *person med vilken han sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden* barn under 20 år, får han ta försäkring avseende efterlevandepension på sin makes eller den sammanboendes liv, om barnet

I fråga om annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring skall försäkringsstagaren vara den försäkrade. Har försäkringstagaren eller hans make eller *sambo* barn under 20 år, får han ta försäkring avseende efterlevandepension på sin makes eller den sammanboendes liv, om barnet insätts som förmånstagare. Om särskilda skäl föreligger kan

Nuvarande lydelse

insätts som förmånstagare. Om särskilda skäl föreligger kan skattemyndigheten medge att dödsboet efter skattskyldig som bedrivit näringsverksamhet i Sverige får ta försäkring avseende efterlevandepension. Som förutsättning för att medgivande skall lämnas gäller att den efterlevande saknar betryggande pensionskydd och att försäkringen tas i samband med att boet upphör med driften i förvärvskällan. Motsvarande gäller om den avlidne drivit verksamheten genom förmedling av juridisk person.

Ålderspension får inte börja utgå vid lägre ålder än 55 år. Utbetalning får dock ske dessförinnan till den som fått rätt till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring. Om det i annat fall finns särskilda skäl, får skattemyndigheten besluta att pension får börja utgå vid lägre ålder.

Ålderspension får utgå högst så länge den försäkrade lever, men under den försäkrades livstid lägst fem år eller, om försäkringen skall upphöra när den försäkrade fyller 65 år, lägst tre år. Pensionen får under den första femårsperiod under vilken den utbetalas inte utgå med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande pensionsbelopp.

För ålderspension som utgår enligt allmän pensionsplan gäller, om den skall upphöra innan den försäkrade avlider, vad därom utfästs enligt planen. Vad som avses med allmän pensionsplan framgår av 4 § lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m. Med allmän pensionsplan avses emellertid även

- pensionsutfästelser som ryms inom vad som enligt en allmän pensionsplan är sedvanligt inom branschen för arbetstagare med motsvarande uppgifter, dock i fråga om avsättning i balansräkning endast i förening med kreditförsäkring,
- pensionsutfästelser för vilka kommunal eller statlig borgen eller liknande garanti tecknats, samt
- pensionsutfästelser i enlighet med pensionsavtal som på arbetstagarsidan godkänts av sådan organisation som enligt lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet anses som central

Föreslagen lydelse

skattemyndigheten medge att dödsboet efter skattskyldig som bedrivit näringsverksamhet i Sverige får ta försäkring avseende efterlevandepension. Som förutsättning för att medgivande skall lämnas gäller att den efterlevande saknar betryggande pensionskydd och att försäkringen tas i samband med att boet upphör med driften i förvärvskällan. Motsvarande gäller om den avlidne drivit verksamheten genom förmedling av juridisk person.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

arbetstagarorganisation.

Förmånstagare får inte insättas till annan ålderspensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring. Till tjänstepensionsförsäkring avseende ålderspension skall anställd, som då försäkringsavtalet ingicks var den försäkrade, vara förmånstagare.

Med sjukpension förstås pension som utgår till den försäkrade högst så länge denne är arbetsoförmögen eller har nedsatt arbetsförmåga. Sjukpension får upphöra tidigast fem år efter det försäkringsavtalet träffades. I fråga om förmånstagare gäller föreskrifterna i föregående stycke.

Med efterlevandepension förstås pension

1. som efter den försäkrades död utgår till den försäkrades make, varmed i detta sammanhang förstås person med vilken den försäkrade varit gift eller *sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden*,

2. som efter den försäkrades död utgår till barn till den försäkrade eller barn till person som angivits under 1,

3. som utgår till efterlevande på grund av försäkring som tagits av dödsbo efter medgivande enligt tredje stycket, varvid pension får utgå som om den avlidne varit försäkrad, eller

4. som utgår på grund av försäkring som tagits av arbetsgivare till förmån för anställds efterlevande med stöd av andra stycket sista meningen, varvid pension får utgå som om den avlidne varit försäkrad.

Efterlevandepension får utgå högst så länge den efterlevande lever och får under den första femårsperiod under vilken den utbetalas inte utgå med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande pensionsbelopp. Efterlevandepension får under den efterlevandes livstid inte upphöra förrän fem år förflutit efter den försäkrades död med följande undantag:

1. Efterlevandepension till person som avses i föregående stycke 1, får upphöra när denne ingår nytt äktenskap.

2. Har den försäkrade avlidit mindre än fem år före den tidpunkt då försäkringen annars skulle ha upphört, får efterlevandepension upphöra vid sistnämnda tidpunkt.

3. Om utbetalning av efterlevandepension till barn under 20 år påbörjats, får pensionen upphöra när barnet fyller 20 år.

4. Har försäkring avseende efterlevandepension till barn tagits på

1. som efter den försäkrades död utgår till den försäkrades make, varmed i detta sammanhang förstås person med vilken den försäkrade varit gift eller *sambo*.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

sådan persons liv som avses i föregående stycke 1, skall pensionen upphöra senast när barnet fyller 20 år.

Som förmånstagare till försäkring avseende efterlevandepension får endast insättas person till vilken efterlevandepension kan utgå enligt nionde och tionde styckena.

Försäkringsvillkor, som med hänsyn till bestämmelserna i denna lag är avgörande för frågan huruvida försäkringen är att anse som pensionsförsäkring, skall tas in i försäkringsavtalet. Detta skall dessutom innehålla villkor att försäkringen inte får pantsättas eller belånas och inte heller ändras på sådant sätt att den inte längre uppfyller de föreskrifter, som anges för pensionsförsäkring i denna lag, eller i andra fall än nedan föreskrivs överlåtas eller återköpas. Avtalet får inte innehålla villkor som är oförenligt med bestämmelserna om pensionsförsäkring i denna lag.

Under den försäkrades livstid får pensionsförsäkring endast överlåtas

1. till följd av anställningsförhållande, därvid försäkringen före eller efter överlåtelsen skall ha karaktär av tjänstepensionsförsäkring,
2. på grund av utmätning liksom vid ackord eller konkurs eller
3. genom bodelning.

Ny ägare till pensionsförsäkring skall omedelbart underrätta försäkringsgivaren om förvärvet av försäkringen.

Återköp av pensionsförsäkring får utan hinder av bestämmelserna i denna lag ske,

1. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring och försäkringen inte är förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt premier för försäkringen inte har betalats senare än 10 år före återköpet, eller
2. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

Om det i annat fall än som avses i föregående stycke finns synnerliga skäl för återköp och sådant får ske enligt försäkringstekniska grunder, får återköp medges av skattemyndigheten. Bestämmelserna i förevarande lag hindrar inte heller återbetalning enligt 13 kap. 4 § äktenskapsbalken av försäkringstagarens tillgodohavande.

Försäkring som huvudsakligen avser ålders-, sjuk- eller efterlevandepension och som har meddelats i försäkringsrörelse vilken inte bedrivs från fast driftställe i Sverige skall anses som pensionsförsäkring, om den försäkrade var bosatt utomlands när avtalet ingicks och där medgavs avdrag, skattereduktion eller liknande skattelättnad för inbetalda premier. Detsamma gäller försäkring av nämnda slag som arbetsgivare betalt premier för under den försäkrades bosättning eller förvärvsarbete i utlandet utan att betalningen räknats som inkomst för den försäkrade vid beskattningen i detta land. Ett sådant förvärvsarbete skall vara den

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

försäkrades huvudsakliga förvärvsverksamhet. Skattemyndigheten får, om särskilda skäl finns i annat fall än som avses i detta stycke, medge att försäkring meddelad i försäkringsrörelse vilken inte bedrivs från fast driftställe i Sverige skall anses som pensionsförsäkring. Om en försäkring beskattats som pensionsförsäkring med stöd av detta stycke, kan försäkringen inte övergå till kapitalförsäkring.

Med kapitalförsäkring förstås annan livförsäkring än pensionsförsäkring. Till kapitalförsäkring hänförs mot statens grupplivförsäkring svarande förmån från kommun, även om förmånen inte utgår på grund av försäkring.

Försäkring som enligt denna lag är att hänföra till pensionsförsäkring får anses såsom kapitalförsäkring, om förbehåll härom intagits i avtalet vid dess ingående.

Premiefrielseförsäkring skall anses tillhöra samma slag av försäkring som huvudförsäkringen.

För att sjuk- eller olycksfallsförsäkring skall anses ha tagits i samband med tjänst fordras, att premier för försäkringen skall betalas av arbetsgivaren. Vidare fordras att anmälan görs till försäkringsanstalten om att försäkringen har tagits i samband med tjänst.

Till livränta räknas även höjning av livräntan och sådant tillägg till denna som skall utgå under livräntans fortsatta bestånd.

Såvitt gäller kraven enligt denna anvisningspunkt, att en ålders- eller efterlevandepension under den första femårsperioden inte utgår med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp, bortses i fråga om försäkring enligt lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder från sådana förändringar av beloppen som föranleds av kursutvecklingen på fondandelarna.

Beslut som skattemyndighet meddelat avseende medgivande enligt tredje, fjärde, sextonde eller sjuttonde stycket av denna anvisningspunkt får överklagas hos Riksskatteverket. Riksskatteverkets beslut får inte överklagas.

2. Såsom periodiskt understöd räknas inte vad mottagaren uppbär från en stiftelse som är befriad från skattskyldighet enligt 7 § 6 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt eller från en ideell förening som har till uppgift att främja i 7 § 6 mom. första stycket nämnda lag angivna ändamål och som uppfyller övriga i 7 § 5 mom. samma lag angivna villkor för befrielse helt eller delvis från skattskyldighet. Detta gäller dock endast om utbetalningen sker till fullföljande av ändamål som nu nämnts. Som periodiskt understöd betraktas däremot vad som uppbäres från varje slags stiftelse, om och i den mån det i de för stiftelsen gällande stadgar är föreskrivet, att stiftelsens intäkter

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

skola för all framtid eller viss tid tillfalla viss familj, vissa familjer eller bestämda personer.

3. Pensionssparavtal, pensionssparkonto, pensionssparare och kontoinnehavare har den innebörd som anges i 1 kap. 2 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande.

För att ett konto skall anses utgöra ett pensionssparkonto fordras att kontot förs av ett svenskt pensionssparinstitut eller av ett utländskt instituts filial i Sverige.

Utbetalning från pensionssparkonto får, förutom betalning av skatt, avgifter och ersättning för förvärv av tillgångar, inte avse annat än

- pension till pensionsspararen (ålderspension),
- pension efter pensionsspararens död till dem som avses i sjunde stycket (efterlevandepension),
- behållning som skall avskattas enligt 32 § 1 mom. första stycket j,
- belopp som utgår på grund av jämkning av förmånstagarförordnande samt
- återbetalning enligt 13 kap. 4 § äktenskapsbalken.

Ålderspension får inte börja betalas ut innan pensionsspararen fyller 55 år. Utbetalning får dock ske dessförinnan till den som fått rätt till förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Om det i andra fall finns särskilda skäl, får skattemyndigheten efter ansökan besluta att pension får börja betalas ut vid lägre ålder.

Pensionssparkonto får avslutas genom en utbetalning i förtid om behållningen på kontot uppgår till högst ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring och kontot inte är förenat med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt inbetalning på kontot inte har skett senare än 10 år före utbetalningstillfället. En sådan avslutande utbetalning i förtid får även göras vid den tidpunkt pension får börja betalas ut om behållningen då uppgår till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Om det i andra fall finns synnerliga skäl, får skattemyndigheten efter ansökan besluta att kontot får avslutas genom utbetalning i förtid.

Ålderspension får betalas ut högst så länge pensionsspararen lever och skall utgå under minst fem år eller, om pensionssparavtalet skall upphöra när pensionsspararen fyller 65 år, under minst tre år. Pensionen skall under den första femårsperioden för utbetalningarna betalas ut med samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp.

Med efterlevandepension förstås pension som efter pensionsspararens död betalas till

1. person med vilken den avlidne varit gift eller *samma-*

1. person med vilken den avlidne varit gift eller *sambo*,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

bott under äktenskapsliknan- eller
de förhållanden, eller

2. barn till pensionsspararen eller till person som angivits under 1.

Efterlevandepension får betalas ut högst så länge den efterlevande lever och skall under den första femårsperioden för utbetalningarna betalas ut med samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp. Har pensionsspararen avlidit mindre än fem år före den tidpunkt då utbetalningarna annars skulle ha upphört, får dock efterlevandepension upphöra vid sist nämnda tidpunkt. Om utbetalning av efterlevandepension till barn under 20 år påbörjats, får pensionen upphöra när barnet fyller 20 år.

Som förmånstagare till rätt enligt pensionssparavtal får endast insättas person till vilken efterlevandepension kan betalas enligt sjunde stycket.

Pensionssparvillkor, som med hänsyn till bestämmelserna i denna lag är avgörande för frågan om sparavtalet skall anses utgöra ett pensionsparavtal, skall tas in i pensionssparavtalet. Detta skall dessutom innehålla villkor att rätt enligt pensionssparavtal samt tillgångar på ett pensionssparkonto inte får pantsättas eller belånas. Pensionssparavtalet får inte heller ändras på sådant sätt att det inte längre uppfyller de föreskrifter som anges för ett sådant avtal i lag eller innehålla villkor som är oförenliga med bestämmelserna om pensionssparavtal i denna lag.

Rätt till behållning på pensionssparkonto får endast överlåtas

1. på grund av utmätning,
2. vid ackord och konkurs, eller
3. i den ordning som anges i 4 kap. 12 och 16 §§ lagen om individuellt pensionssparande.

Den som övertagit rätt till behållning på respektive utbetalningar från pensionssparkonto skall omedelbart underrätta det pensionssparinstitut som för kontot om överlåtelsen.

Vid tillämpningen av kravet att en ålders- eller efterlevandepension under den första femårsperioden skall betalas ut med samma eller med stigande belopp skall, för sparande i fondpapper och inlåning i utländsk valuta, bortses från de förändringar av beloppen som beror på kursutvecklingen på fondpappren och den utländska valutan.

Beslut av skattemyndighet enligt fjärde och femte styckena av denna anvisningspunkt får överklagas hos Riksskatteverket. Riksskatteverkets beslut får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

9 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1941:416) om
arvsskatt och gåvoskatt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt att 3 a och 15 a §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §

Vad som i denna lag föreskrivs om sambor gäller sådana samboförhållanden där *en ogift kvinna och en ogift man bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden*.

Vad som i denna lag föreskrivs om sambor gäller sådana samboförhållanden där *två personer, som inte är gifta eller registrerade partner, bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*.

15 a §

Om bodelning skall äga rum enligt *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem*, skall den andel som skall tillfalla den avlidnes sambo vid fördelning av bostad och bohag beräknas till hälften av den behållna egendomen om inte annat följer av 12 § andra stycket nämnda lag eller andelen blivit enligt lag annorlunda bestämd vid bodelning över vilken i behörig ordning upprättad handling föreligger i skatteärendet.

Om bodelning skall äga rum enligt *sambolagen (1987:232)*, skall den andel som skall tillfalla den avlidnes sambo vid fördelning av bostad och bohag beräknas till hälften av den behållna egendomen om inte annat följer av 19 § andra stycket nämnda lag eller andelen blivit enligt lag annorlunda bestämd vid bodelning över vilken i behörig ordning upprättad handling föreligger i skatteärendet.

För sambons sålunda beräknade andel erläggs inte arvsskatt.

När en sådan handling som avses i första stycket ges in till beskattningsmyndigheten gäller vad som stadgas i 15 § 3 mom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

10 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän
försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring att 4 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.
2 §

Vid tillämpning av bestämmelserna i detta kapitel likställs med förälder

- a) rättslig vårdnadshavare som inte är förälder och som har vård om barnet,
- b) den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det,
- c) den med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, om de varaktigt bor tillsammans.

Vid tillämpningen av 10, 10 a och 11 §§ likställs med förälder även

a) den som en förälder bor tillsammans med under <i>äktenskapsliknande förhållanden</i> ,	a) den som en förälder bor tillsammans med under <i>förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)</i> ,
b) den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem.	

Vid tillämpningen av 12-18 §§ likställs med förälder även den till vilken rätt till tillfällig föräldrapenning överlåtits enligt 11 a §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

11 Förslag till Lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988)

Härigenom föreskrivs i fråga om fastighetsbildningslagen (1970:988) att 5 kap. 18 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap. 18 §

Från nedan angivna bestämmelser i detta kapitel till skydd för enskilt intresse får avsteg göras i följande avseenden

1. 4 § första stycket och 5 § första stycket, om ägarna av de fastigheter som beröres av regleringen medger det,
2. 6 § andra stycket, 7 och 10--12 §§ samt 15 § tredje stycket, om de sakägare vilkas rätt är beroende av åtgärden samtycker till det,
3. 8 §, om fastighetens ägare och, om fastigheten är upplåten med tomträtt, även tomträttshavaren medger det,
4. 13 och 14 §§, om det medges av den som ålägges att betala mer än han annars skulle ha varit skyldig att betala och om avvikelsen från bestämmelserna icke sker i otillbörligt syfte.

Avser regleringen fastighet som svarar för fordran, får avsteg från 10--14 §§ med stöd av ägarens samtycke ske endast om även fordringens innehavare medger det. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrives för relaxation. Medgivande av rättsägare fordras ej, om regleringen är väsentligen utan betydelse för honom.

Ägares och tomträttshavares medgivande enligt första stycket 3 till minskning av fastighets graderingsvärde skall upprättas skriftligen. Beträffande rätten att lämna sådant medgivande gäller samma villkor som för överlåtelse av fast egendom. Sådant samtycke av sambo som avses i 17 § *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem* krävs dock endast om ärende om anteckning i fastighetsboken av

Ägares och tomträttshavares medgivande enligt första stycket 3 till minskning av fastighets graderingsvärde skall upprättas skriftligen. Beträffande rätten att lämna sådant medgivande gäller samma villkor som för överlåtelse av fast egendom. Sådant samtycke av sambo som avses i 24 § *sambolagen (1987:232)* krävs dock endast om ärende om anteckning i fastighetsboken av anmälan

Nuvarande lydelse

anmälan enligt 2 § andra stycket samma lag var upptaget på inskrivningsdag när medgivandet gjordes.

Medgivande eller samtycke enligt första stycket till åtgärd som berör samfällad mark skall, om samfälligheten förvaltas av en samfällighetsförening, lämnas av föreningen i stället för av delägarna.

Föreslagen lydelse

enligt 3 § andra stycket samma lag var upptaget på inskrivningsdag när medgivandet gjordes.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

12 Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1973:349) att 1 kap. 8 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 8 §

Utländska medborgare som på grund av anställning eller etablering som egenföretagare här i landet kan härleda rättigheter från EG-rätten eller avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) i fråga om sociala förmåner skall när det gäller rätt till studiestöd enligt denna lag jämföras med svenska medborgare under de förutsättningar som anges i föreskrifter av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Det samma gäller make, sambo och barn till sådana utländska medborgare.

Utländska medborgare som på grund av anställning eller etablering som egenföretagare här i landet kan härleda rättigheter från EG-rätten eller avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) i fråga om sociala förmåner skall när det gäller rätt till studiestöd enligt denna lag jämföras med svenska medborgare under de förutsättningar som anges i föreskrifter av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Det samma gäller make, sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och barn till sådana utländska medborgare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

13 Förslag till
Lag om ändring i aktiebolagslagen
(1975:1385)

Härigenom föreskrivs i fråga om aktiebolagslagen (1987:1385) att 10 kap. 16 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.
16 §

Den får inte vara revisor som

1. äger aktie i bolaget eller annat bolag i samma koncern,
2. är ledamot av styrelsen eller verkställande direktör i bolaget eller dess dotterföretag eller biträder vid bolagets bokföring eller medelsförvaltning eller bolagets kontroll däröver,
3. är anställd hos eller på annat sätt har en underordnad eller beroende ställning till bolaget eller någon som avses under 2,
4. är verksam i samma företag som den som yrkesmässigt biträder bolaget vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller bolagets kontroll däröver,
5. är gift eller sambo med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till person som avses under 2 eller är besvägrad med sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller
6. står i låneskuld till bolaget eller annat bolag i samma koncern eller har en förpliktelse som ett sådant bolag har ställt säkerhet för.

Den som enligt första stycket inte är behörig att vara revisor i ett moderbolag får inte vara revisor i dess dotterbolag.

Med sambor avses i denna lag två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

14 Förslag till Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980:620) att 35 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 §

För familjerådgivning, hemtjänst, verksamhet för barn och ungdom enligt 12 § som inte är stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär, sådant boende som avses i 20 § andra stycket eller 21 § tredje stycket eller annan liknande social tjänst får kommunen ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader

Avgifter för hemtjänst får inte, tillsammans med avgifter som avses i 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), uppgå till så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnad och andra normala levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att omsorgstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

Avgifter för hemtjänst får inte, tillsammans med avgifter som avses i 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), uppgå till så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnad och andra normala levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att omsorgstagarens make eller sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

15 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1980:1103) om
årsredovisning m.m. i vissa företag;

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1980:1103) om årsredovisning m.m. i vissa företag att 4 kap. 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 §

Den kan inte vara revisor som

1. är ägare till eller är delägare i eller ledamot av styrelsen i företaget eller dess dotterföretag eller biträder vid företagens bokföring eller medelsförvaltning eller företagens kontroll däröver,

2. är anställd hos eller eljest intager en underordnad eller beroende ställning till företaget eller någon som avses under 1 eller är verksam i samma rörelse som den som yrkesmässigt biträder företaget vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller företagens kontroll däröver,

3. är gift med eller sammanlever under *äktenskapsliknande förhållanden* med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till person som avses under 1 eller är besvägrad med sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller

3. är gift med eller sammanlever under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till person som avses under 1 eller är besvägrad med sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller

4. står i låneskuld till företaget eller annat företag i samma koncern eller har förpliktelser för vilka sådant företag har ställt säkerhet.

I ett dotterföretag kan den inte vara revisor som enligt första stycket inte är behörig att vara revisor i moderföretaget.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

En revisor får vid revisionen inte anlita någon som inte enligt första eller andra stycket är behörig att vara revisor. Har företaget eller moderföretaget en anställd i sin tjänst med uppgift att uteslutande eller huvudsakligen ha hand om företagets interna revision, får dock vid revisionen en sådan anställd anlitas i den utsträckning det är förenligt med god revisionsd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

16 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1981:131) om
kallelse på okända borgenärer

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

När bouppteckning har skett efter en avliden, får efterlevande make, arvinge, testamentstagare, bouppteckningsman eller testamentsexekutor ansöka om kallelse på den avlidnes okända borgenärer. Var den avlidne gift, får kallelse sökas även på den efterlevande makens okända borgenärer.

Bestämmelserna i första stycket om efterlevande make gäller också en sådan efterlevande sambo som avses i *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem*, om denne har begärt att bodelning skall förrättas enligt 5 § samma lag.

Bestämmelserna i första stycket om efterlevande make gäller också en sådan efterlevande sambo som avses i *sambolagen (1987:232)*, om denne har begärt att bodelning skall förrättas enligt 9 § samma lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

17 Förslag till
 Lag om ändring i försäkringsrörelselagen
 (1982:713)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsrörelselagen (1982:713) att 10 kap. 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.
5 §

Den kan inte vara revisor som

1. är styrelseledamot, verkställande direktör eller innehar en befattning i ledande ställning i försäkringsbolaget eller dess dotterföretag eller biträder vid bolagets bokföring eller medelsförvaltning eller bolagets kontroll däröver,

2. är anställd hos bolaget eller på något annat sätt intar en underordnad eller beroende ställning till detta eller till någon som avses under 1 eller är verksam i samma företag som den som yrkesmässigt biträder bolaget vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller bolagets kontroll däröver,

3. är gift med eller sammanlever under *äktenskapsliknande förhållanden* med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en person som avses under 1 eller är besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller

3. är gift med eller sammanlever under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en person som avses under 1 eller är besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller

4. på annat sätt än genom belåning av livförsäkringsbrev enligt grunderna står i låneskuld till bolaget eller något annat företag i samma koncern eller har förpliktelser för vilka ett sådant företag har ställt säkerhet.

I dotterföretag kan den inte vara revisor som enligt första stycket inte är behörig att vara revisor i moderbolaget.

Revisorerna får vid revisionen inte anlita någon som enligt första eller andra stycket inte är behörig att vara revisor. Har bolagen i sin tjänst anställda med uppgift att uteslutande eller huvudsakligen sköta den

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

interna revisionen får revisorerna dock anlita sådana anställda i den utsträckning det är förenligt med god revisionsred.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

18 Förslag till
Lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen
(1982:763)

Härigenom föreskrivs i fråga om hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) att 26 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 §

Av patienter får vårdavgifter tas ut enligt grunder som landstinget eller kommunen bestämmer, i den mån inte annat är särskilt föreskrivet. Patienter som är bosatta inom landstinget respektive kommunen, liksom patienter som avses i 3 b §, skall därvid behandlas lika. Landstinget får dock för slutna vård fastställa avgiftsnivåer i olika inkomstintervall och besluta om vilka regler om nedsättning av avgiften som skall gälla. Högsta avgiftsbelopp för slutna vård är 80 kronor för varje vård dag.

Endast kommunen får ta ut vårdavgifter för sådan vård som den har betalningsansvar för enligt 2 § lagen (1990:1404) om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård. Detsamma gäller i fråga om sådan psykiatrisk långtidssjukvård med huvudsaklig omvårdnadsinriktning för vilken kommunen enligt 9 § samma lag har åtagit sig betalningsansvar.

Avgifter för vård enligt 18 §, för förbrukningsartiklar enligt 18 b § eller för sådan långtidssjukvård som en kommun har betalningsansvar för enligt 2 eller 9 § lagen (1990:1404) om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård får inte, tillsammans med avgifter som avses i 35 § andra stycket socialtjänstlagen (1980:620), uppgå till så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnad och andra normala levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att vårdtagarens make eller sambo inte drabbas av

Avgifter för vård enligt 18 §, för förbrukningsartiklar enligt 18 b § eller för sådan långtidssjukvård som en kommun har betalningsansvar för enligt 2 eller 9 § lagen (1990:1404) om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård får inte, tillsammans med avgifter som avses i 35 § andra stycket socialtjänstlagen (1980:620), uppgå till så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnad och andra normala levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att vårdtagarens make eller sambo *som avses i 1 §*

Nuvarande lydelse

en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

Föreslagen lydelse

andra stycket sambolagen (1987:232) inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

19 Förslag till
 Lag om ändring i lagen (1984:1140) om
 insemination

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1984:1140) om insemination att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Insemination får utföras endast om kvinnan är gift eller bor tillsammans med en man under *äktenskapsliknande förhållanden*. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken eller den man som kvinnan bor tillsammans med.

Insemination får utföras endast om kvinnan är gift eller bor tillsammans med en man under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken eller den man som kvinnan bor tillsammans med.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

20 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1986:436) om
näringsförbud.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:436) om näringsförbud att 7 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Den som är underkastad näringsförbud får inte vara anställd eller ta emot återkommande uppdrag i en näringsverksamhet som drivs av en närstående till honom eller där en närstående har en sådan ställning som anges i 4 §. Som närstående anses hans make, *den med vilken han samlever under äktenskapsliknande förhållanden*, förälder, barn och syskon samt den som är besvägrad med honom i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon.

Inte heller får den som är underkastad näringsförbud vara anställd eller ta emot återkommande uppdrag i den näringsverksamhet där han åsidosatt sina åligganden.

Den som är underkastad näringsförbud får inte vara anställd eller ta emot återkommande uppdrag i en näringsverksamhet som drivs av en närstående till honom eller där en närstående har en sådan ställning som anges i 4 §. Som närstående anses hans make, *sambo som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*, förälder, barn och syskon samt den som är besvägrad med honom i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

21 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1987:464) om vissa
riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m. att 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Ett beslut om emission av aktier eller skuldebrev som avses i 1 § 1 skall för att bli giltigt ha fattats eller godkänts av bolagsstämman i det emitterande bolaget, om aktieägarna i detta bolag inte skall ha företrädesrätt till teckning i förhållande till det antal aktier de förut äger eller enligt vad som föreskrivs i bolagsordningen samt företrädesrätt i stället skall lämnas

1. styrelseledamöter eller suppleanter i det emitterande aktiebolaget eller annat företag inom samma koncern,
2. verkställande direktör eller vice verkställande direktör i det emitterande aktiebolaget eller annat företag inom samma koncern,
3. andra anställda hos det emitterande aktiebolaget eller annat företag inom samma koncern,
4. make eller sambo till någon som avses i 1-3,
4. make eller sambo som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232) till någon som avses i 1-3,
5. omyndiga barn som står under vårdnad av någon som avses i 1-3, eller
6. juridiska personer över vilka någon som avses i 1-5 ensam eller tillsammans med annan som avses där har ett bestämmande inflytande.

Denna paragraf gäller inte aktier som emitteras för att infria bolagets utfästelse i konvertibla skuldebrev eller i optionsrätter till nyteckning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

22 Förslag till
Lag om ändring i bankrörelselagen
(1987:617)

Härigenom föreskrivs i fråga om bankrörelselagen (1987:617) att 2 kap. 17 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.
17 §

En bank får inte på andra villkor än sådana som banken normalt ställer upp lämna kredit till

1. styrelseledamot,
2. delegat i ledande ställning som ensam eller i förening med annan får avgöra på styrelsens ankommande kreditärenden,
3. anställd som innehar en ledande ställning inom banken,
4. annan aktie- eller andelsägare än staten med ett innehav som motsvarar minst tre procent av hela kapitalet,
5. sådan revisor i banken som avses i 3 kap. 5 § femte stycket,
6. make eller sambo till person som avses under 1 - 5 eller
7. juridisk person i vilken sådan person som avses under 1 - 6 har ett väsentligt ekonomiskt intresse i egenskap av delägare eller medlem.

Finansinspektionen prövar om delegat eller anställd har sådan ledande ställning som avses i första stycket 2 och 3.

Bankens styrelse skall i en förteckning föra in uppgifter om de krediter som har beviljats personer eller företag som avses i första stycket. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får utfärda föreskrifter om vilka uppgifter som skall antecknas i förteckningen.

Första - tredje styckena tillämpas på motsvarande sätt beträffande krediter mot säkerhet av borgen eller fordringsbevis som utfärdats av någon som avses i första stycket. Detsamma gäller för en fordran som banken förvärvar och för vilken någon som avses i första stycket är betalningsskyldig.

Med sambor avses i denna lag två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

23 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1987:667) om
ekonomiska föreningar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar att 7 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.
2 §

En medlems rätt vid föreningsstämman utövas av medlemmen personligen eller den som är medlemmens ställföreträdare enligt lag eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt.

Endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara ombud, om inte annat anges i stadgarna. Är medlemmen en juridisk person får denne företrädas av ombud som inte är medlem, om inte annat anges i stadgarna. Ingen får som ombud företräda mer än en medlem, om inte annat anges i stadgarna. Fullmakten gäller högst ett år från utfärdandet.

En medlem kan vid föreningsstämman medföra högst ett biträde. Endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara biträde, om inte annat anges i stadgarna.

Med sambor avses i denna lag två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

24 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1988:711) om
befruktning utanför kroppen

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Införande i en kvinnas kropp av ett ägg som har befruktats utanför kroppen får ske endast om

1. kvinnan är gift eller sambo,	1. kvinnan är gift eller sambo <i>med en person av motsatt kön,</i>
2. maken eller sambon skriftligen samtycker, och	2. maken eller sambon <i>som anges under punkt 1</i> skriftligen samtycker, och
3. ägget är kvinnans eget och har befruktats med makens eller sambons sperma.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

25 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1988:1465) om
ersättning och ledighet för närståendevård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:1465) om ersättning för närståendevård att 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

En närstående som vårdar någon som är svårt sjuk har rätt till ersättning för tid då han avstår från förvärvsarbete i samband med vården. En närstående har rätt till ersättning då han vårdar någon som vid behandling av honom inom den svenska hälso- och sjukvården har fått infektion av hiv (humant immunbristvirus) genom smitta vid användning av blod eller blodprodukter. Detta gäller även om den som vårdas fått infektion av hiv genom smitta av en sådan person, om de är eller varit gifta med varandra eller sammanbott under *äkten-skapsliknande förhållanden* och om smittan ägt rum innan den först smittade fått kännedom om sin infektion.

En närstående som vårdar någon som är svårt sjuk har rätt till ersättning för tid då han avstår från förvärvsarbete i samband med vården. En närstående har rätt till ersättning då han vårdar någon som vid behandling av honom inom den svenska hälso- och sjukvården har fått infektion av hiv (humant immunbristvirus) genom smitta vid användning av blod eller blodprodukter. Detta gäller även om den som vårdas fått infektion av hiv genom smitta av en sådan person, om de är eller varit gifta med varandra eller sammanbott under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och om smittan ägt rum innan den först smittade fått kännedom om sin infektion.

Om vårdaren får oreducerade löneförmåner under tid då han bedriver studier, jämfälls avstående från studier med avstående från förvärvsarbete vid tillämpning av föreskrifterna om ersättning enligt denna lag, i den mån vårdaren går miste om löneförmåner.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

26 Förslag till
Lag om ändring i utlänningslagen (1989:529)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (1989:529) att 2 kap. 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.
4 §

Uppehållstillstånd får ges till

1. en utlänning som är gift med eller sambo till någon som är bosatt i Sverige eller har beviljats uppehållstillstånd för bosättning här,

1. en utlänning som är gift med eller sambo *enligt 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* till någon som är bosatt i Sverige eller har beviljats uppehållstillstånd för bosättning här,

2. en utlänning som är under 18 år och ogift och som är eller har varit hemmavarande barn till någon som är bosatt i Sverige eller som har beviljats uppehållstillstånd för bosättning här,

3. en utlänning som på något annat sätt än som avses under 1 och 2 är nära anhörig till någon som är bosatt i Sverige eller som har beviljats uppehållstillstånd för bosättning här och som ingått i samma hushåll som den personen,

4. en utlänning som annars har särskild anknytning till Sverige,

5. en utlänning som av humanitära skäl bör få bosätta sig i Sverige, eller

6. en utlänning som har fått arbetstillstånd eller som har sin försörjning ordnad på något annat sätt.

Vid prövningen av en ansökan om uppehållstillstånd enligt denna paragraf skall beaktas om utlänningen kan förväntas föra en hederlig vandel.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

27 Förslag till
 Lag om ändring i insiderlagen (1990:1342)

Härigenom föreskrivs i fråga om insiderlagen (1990:1342) att 10 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Vid tillämpning av 9 § skall följande aktier i aktiemarknadsbolaget likställas med den anmälningsskyldiges egna, nämligen sådana som ägs av

1. make eller sambo till den anmälningsskyldige,

1. make eller sambo som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232) till den anmälningsskyldige,

2. omyndiga barn som står under den anmälningsskyldiges vårdnad,

3. juridisk person vars verksamhet den anmälningsskyldige har ett väsentligt inflytande över och i vilken den anmälningsskyldige eller någon som avses i 1 eller 2 eller flera av dem tillsammans innehar

• ägarandel, uppgående till tio procent eller mer av aktiekapitalet eller av andelarna, eller

• ekonomisk andel, innefattande rätt att uppbära tio procent eller mer av avkastningen, eller

• röstandel, uppgående till tio procent eller mer av röstetalet för samtliga aktier eller av röstetalet hos det högsta beslutande organet,

4. juridisk person vars verksamhet den anmälningsskyldige har ett väsentligt inflytande över och i vilken den anmälningsskyldige eller någon som avses i 1 - 3 eller flera av dem tillsammans innehar en sådan ägarandel, ekonomisk andel eller röstandel som avses i 3.

Om flera personer är anmälningsskyldiga för samma aktieinnehav eller för ändring i innehavet, behöver anmälan endast göras av en av dem.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

28 Förslag till
Lag om ändring i bostadsrättslagen
(1991:614)

Härigenom föreskrivs i fråga om bostadsrättslagen (1991:614) att 2 kap. 6 §, 5 kap. 6 och 7 §§ samt 9 kap. 12 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

6 §

Den som har förvärvat en andel i en bostadsrätt får vägras inträde i föreningen, om annat inte bestämts i stadgarna. Bestämmelserna i 3 och 5 §§ skall dock gälla om bostadsrätten efter förvärvet innehas av makar eller, om bostadsrätten avser bostads-lägenhet, av sådana sambor på vilka *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem* skall tillämpas.

Den som har förvärvat en andel i en bostadsrätt får vägras inträde i föreningen, om annat inte bestämts i stadgarna. Bestämmelserna i 3 och 5 §§ skall dock gälla om bostadsrätten efter förvärvet innehas av makar eller, om bostadsrätten avser bostads-lägenhet, av sådana sambor på vilka *sambolagen (1987:232)* skall tillämpas.

5 kap.

6 §

Förhandstecknaren får inte sätta någon annan än sin make i sitt ställe eller pantsätta sin rätt enligt avtalet. Vad som sägs om make skall gälla även sådan sambo på vilken *lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem* skall tillämpas. En överlåtelse eller pantsättning i strid med dessa bestämmelser är ogiltig.

Förhandstecknaren får inte sätta någon annan än sin make i sitt ställe eller pantsätta sin rätt enligt avtalet. Vad som sägs om make skall gälla även sådan sambo på vilken *sambolagen (1987:232)* skall tillämpas. En överlåtelse eller pantsättning i strid med dessa bestämmelser är ogiltig.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 §

Ett förhandsavtal upphör att gälla, om avtalet avser en lägenhet i ett hus som föreningen har förvärvat eller avser att förvärva för ombildning till bostadsrätt och förhandstecknarens hyresrätt till lägenheten upphör innan bostadsrätten upplåtits.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte om förhandstecknaren har satt sin make eller sambo i sitt ställe och denne övertagit hyresrätten till lägenheten.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte om förhandstecknaren har satt sin make eller sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* i sitt ställe och denne övertagit hyresrätten till lägenheten.

9 kap.

12 §

Bestämmelserna om en förenings ledning i 6 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller i fråga om bostadsrättsföreningar med följande undantag:

1. Av styrelsens ledamöter skall alltid minst två eller, om styrelsen består av mindre än fem ledamöter, minst en väljas på föreningsstämma.
2. Om inte något annat har bestämts i stadgarna, kan bostadsrättshavarens make eller sambo vara styrelseledamot eller suppleant för styrelseledamot, även om maken eller sambon inte är medlem i föreningen.
2. Om inte något annat har bestämts i stadgarna, kan bostadsrättshavarens make eller sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* vara styrelseledamot eller suppleant för styrelseledamot, även om maken eller sambon inte är medlem i föreningen.
3. Bestämmelserna om verkställande direktör gäller inte.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

29 Förslag till
 Lag om ändring i kommunallagen (1991:900)

Härigenom föreskrivs i fråga om kommunallagen (1991:900) att 5 kap. 20 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.
20 §

En ledamot får inte delta i handläggningen av ett ärende som personligen rör ledamoten själv, ledamotens make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan närstående.

Med sambor avses i denna lag två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Föreskrifter om jäv i samband med revision finns i 9 kap. 4 §.

Föreskrifterna i 6 kap. 24 § andra fjärde styckena om verkan av jäv skall tillämpas också på fullmäktige. Därvid skall vad som sägs om nämnd i stället gälla fullmäktige.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

30 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1991:980) om handel
med finansiella instrument

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument att 4 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.
2 §

Vid tillämpning av 1 § skall följande aktier räknas som förvärvarens eller överlåtarens egna, nämligen sådana som ägs av

1. företag inom samma koncern som förvärvaren eller överlåtaren,
2. den som innehar aktier i bolaget för förvärvarens eller överlåtarens räkning,
3. den som med förvärvaren eller överlåtaren har träffat skriftlig överenskommelse att genom samordnat utövande av rösträtten inta en långsiktig gemensam hållning i fråga om bolagets förvaltning,
4. den för vars aktier förvärvaren eller överlåtaren eller något företag inom samma koncern som förvärvaren eller överlåtaren har fått eller kommer att få utöva rösträtten,
5. make eller sambo till förvärvaren eller överlåtaren,
5. make eller sambo som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232) till förvärvaren eller överlåtaren,
6. omyndiga barn som står under förvärvarens eller överlåtarens vårdnad.

Med koncern avses i denna paragraf detsamma som i 1 kap. 5 och 6 §§ aktiebolagslagen (1975:1385). Vad som där sägs om moderbolag skall även tillämpas på fysiska personer och andra juridiska personer än aktiebolag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

31 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1991:981) om
värdepappersrörelse

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:981) om värdepappersrörelse att 3 kap. 7 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.
7 §

Vid kreditgivning enligt 4 § första stycket 5 gäller i stället för bestämmelserna i 12 kap. 7 § aktiebolagslagen (1975:1385) följande för värdepappersbolag.

Ett värdepappersbolag får inte på andra villkor än sådana som bolaget normalt ställer upp lämna kredit till

1. en styrelseledamot,	
2. en person som ensam eller i förening med någon annan får avgöra kreditärenden som ankommer på styrelsen,	
3. en anställd som har en ledande ställning inom bolaget,	
4. någon annan aktieägare än staten med ett aktieinnehav som motsvarar minst tre procent av hela aktiekapitalet,	
5. den som är make eller sambo till någon som avses i 1 - 4 eller	5. den som är make eller sambo som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232) till någon som avses i 1 - 4 eller
6. en juridisk person i vilken någon som avses i 1 - 5 har ett väsentligt ekonomiskt intresse i egenskap av delägare eller medlem.	

Finansinspektionen prövar om en anställd har sådan ledande ställning som avses i andra stycket 3.

Värdepappersbolagets styrelse skall avgöra ärenden om kredit till de personer och företag som avses i andra stycket. Bolaget skall föra in uppgifter om sådana krediter i en förteckning. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela föreskrifter om vilka uppgifter som skall antecknas i förteckningen.

Andra - fjärde styckena tillämpas också på krediter mot säkerhet av borgen eller fordringsbevis som utfärdas av någon som avses i andra stycket. Detsamma gäller för en fordran som bolaget förvärvar och för vilken någon som avses i andra stycket är betalningsskyldig.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

32 Förslag till Lag om ändring i lagen (1992:1610) om finansieringsverksamhet

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1992:1610) om finansieringsverksamhet att 3 kap. 10 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 10 §

Ett kreditmarknadsföretag får inte på andra villkor än sådana som företaget normalt ställer upp lämna kredit till

1. styrelseledamot,
2. person som ensam eller i förening med annan får avgöra på styrelsen ankommande kreditärenden,
3. anställd som innehar en ledande ställning inom företaget,
4. annan aktieägare eller andelsägare än staten med ett aktieinnehav eller andelsinnehav som motsvarar minst tre procent av hela aktiekapitalet eller, i en ekonomisk förening, minst tre procent av insatskapitalet,
5. make eller sambo till person som avses under 1-4 eller
5. make eller sambo som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232) till person som avses under 1-4 eller
6. juridisk person i vilken sådan person som avses under 1-5 har ett väsentligt ekonomiskt intresse i egenskap av delägare.

Finansinspektionen prövar om en anställd har sådan ledande ställning som avses i första stycket 3.

Kreditmarknadsföretagets styrelse skall avgöra ärenden om kredit till sådana personer som avses i första stycket. Företaget skall i en förteckning föra in uppgifter om de krediter som har beviljats personer eller företag som avses i första stycket. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får utfärda föreskrifter om vilka uppgifter som skall antecknas i förteckningen.

Första-tredje styckena tillämpas på motsvarande sätt beträffande krediter mot säkerhet av borgen eller fordringsbevis som utfärdats av någon som avses i förstastycket. Detsamma gäller för en fordran som företaget förvärvar och för vilken någon som avses i första stycket är betalningsskyldig.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Bestämmelsen i 12 kap. 7 § aktiebolagslagen (1975:1385) gäller inte för kreditmarknadsbolag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

33 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1993:332) om
avgiftsfria sjukvårdsförmåner m.m. för vissa
hiv-smittade

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:332) om avgiftsfria sjukvårdsförmåner m.m. för vissa hiv-smittade att 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag tillämpas på en person som vid behandling av honom eller henne inom den svenska hälso- och sjukvården har fått infektion av hiv (humant immunbristvirus) genom smitta vid användning av blod eller blodprodukter.

Lagen tillämpas även på den som fått infektion av hiv genom smitta av en sådan person, om de är eller varit gifta med varandra eller sammanbott med varandra under *äktenskapsliknande förhållanden* och om smittan ägt rum innan den först smittade fått kännedom om sin infektion.

Lagen tillämpas även på den som fått infektion av hiv genom smitta av en sådan person, om de är eller varit gifta med varandra eller sammanbott med varandra under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och om smittan ägt rum innan den först smittade fått kännedom om sin infektion.

Förmåner enligt lagen ersätts av sjukförsäkringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

34 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1993:737) om
bostadsbidrag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:737) om bostadsbidrag att 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Vid tillämpningen av denna lag skall en man och en kvinna som är gifta med varandra anses leva tillsammans om det inte styrks att de lever åtskilda.

Om inte skäl visas för annat skall med makar jämföras *man och kvinna* som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och

1. har eller har haft gemensamt barn eller
2. är folkbokförda på samma adress.

Om inte skäl visas för annat skall med makar jämföras *två personer* som utan att vara gifta med varandra *och utan att vara varandras registrerade partner* lever tillsammans och

1. har eller har haft gemensamt barn eller
2. är folkbokförda på samma adress.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

35 Förslag till
 Lag om ändring i lagen (1993:1469) om
 uppskovsavdrag vid byte av bostad

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:1469) om uppskovsavdrag vid byte av bostad att 13 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Om den skattskyldige har avytt-
rat en ursprungsbostad men avli-
der innan en ersättningsbostad
förvärvats, skall bestämmelserna
i denna lag gälla för dödsboet om
efterlevande make eller sambo
uppfyller de villkor i fråga om
förvärv av ersättningsbostad och
bosättning som eljest skulle ha
gällt för den döde.

Bestämmelserna i första
stycket gäller också om den
skattskyldige avlider innan han
bosatt sig i en av honom förvär-
vad bostad, om efterlevande
make eller sambo bosätter sig i
bostaden under förutsättning att
bostaden då ägs av dödsboet eller
genom arv, testamente eller
bodelning med anledning av
makes eller sambos död övergått
till den efterlevande.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller endast om förhåll-
andena är sådana att den efterlevande skulle ha uppfyllt bosättningskra-
ven enligt 3 eller 4 § om denna i stället ägt bostaden vid avyttringen.

Om den skattskyldige har avytt-
rat en ursprungsbostad men avli-
der innan en ersättningsbostad
förvärvats, skall bestämmelserna
i denna lag gälla för dödsboet om
efterlevande make eller sambo
som avses i 1 § andra stycket
sambolagen (1987:232)
uppfyller de villkor i fråga om
förvärv av ersättningsbostad och
bosättning som eljest skulle ha
gällt för den döde.

Bestämmelserna i första
stycket gäller också om den
skattskyldige avlider innan han
bosatt sig i en av honom förvär-
vad bostad, om efterlevande
make eller *sådan* sambo *som*
anges i första stycket bosätter sig
i bostaden under förutsättning att
bostaden då ägs av dödsboet eller
genom arv, testamente eller
bodelning med anledning av
makes eller sambos död övergått
till den efterlevande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

36 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1994:308) om
bostadstillägg till pensionärer

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer att 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Bidragsberättigad som är gift och som stadigvarande lever åtskild från sin make eller maka, skall likställas med ogift person, om inte särskilda skäl talar mot detta.

Med gift bidragsberättigad likställs den som stadigvarande bor ihop med någon som han eller hon varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med. Om inte skäl visas för annat skall detsamma gälla i fråga om *man och kvinna* som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och är folkbokförda på samma adress.

Med gift bidragsberättigad likställs den som stadigvarande bor ihop med någon som han eller hon varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med. Om inte skäl visas för annat skall detsamma gälla i fråga om *två personer* som utan att vara gifta med varandra *och utan att vara varandras registrerade partner* lever tillsammans och är folkbokförda på samma adress.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

37 **Förslag till**
 Lag om ändring i stiftelselagen (1994:1220)

Härigenom föreskrivs i fråga om stiftelselagen (1994:1220) att 2 kap. 6 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.
6 §

En stiftelse får inte lämna penninglån till eller ställa säkerhet till förmån för

1. stiftaren eller förvaltaren,
2. den som ensam eller tillsammans med andra företräder stiftelsen enligt 16 eller 23 § eller företräder förvaltaren eller, om stiftelsen förvaltas av ett handelsbolag, den som är bolagsman i bolaget,
3. den som ensam eller tillsammans med andra har rätt att företräda ett dotterföretag till stiftelsen eller, om företaget är ett handelsbolag, är bolagsman i bolaget,
4. den som är gift med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en person som avses i 1-3,
5. den som är besvägrad med en person som avses i 1-3 i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är eller har varit gift med den andres syskon, eller
6. en juridisk person över vars verksamhet någon som avses i 1-5 har ett bestämmande inflytande.

Vad som sägs i första stycket 4 och 5 skall även avse den som *på grund av samboförhållande på liknande sätt är närstående* till en person som avses i första stycket 1-3.

Vad som sägs i första stycket 4 och 5 skall även avse den som *är sambo* till en person som avses i första stycket 1-3.

Med sambor avses i denna lag två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Första stycket 2-5 och andra stycket gäller inte vid utlåning till någon som omfattas av dessa bestämmelser om stiftelsen skall främja sitt syfte genom att lämna penninglån till eller ställa säkerhet för enskilda personer och låntagaren tillhör den personkrets som skall gynnas. Bestämmelsen i första stycket 6 gäller inte om gäldenären är ett dotterföretag till stiftelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

38 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1994:2077) om
arbetsförmedlingstvång

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång att 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Föreskrifterna i 3 och 4 §§ gäller inte, om

a) anställningen endast är tillfällig,	
b) arbetstagaren är under sexton eller över sjuttio år,	
c) parterna i ett anställningsförhållande är makar eller sambor eller om ena parten eller hans make eller sambo är den andra partens avkomling eller styv- eller fosterbarn eller dess avkomling eller syskon, halvsyskon eller fostersyskon.	c) parterna i ett anställningsförhållande är makar eller sambor <i>som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)</i> eller om ena parten eller hans make eller <i>sådan</i> sambo är den andra partens avkomling eller styv- eller fosterbarn eller dess avkomling eller syskon, halvsyskon eller fostersyskon.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

39 Förslag till
 Lag om ändring i säkerhetsskyddslagen
 (1996:627)

Härigenom föreskrivs i fråga om säkerhetsskyddslagen (1996:627) att 21 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 §

Utlämnande av uppgifter från polisregister vid registerkontroll får omfatta

1. för säkerhetsklass 1 eller 2: varje uppgift som finns tillgänglig i polisregister om den kontrollerade och, om det är oundgängligen nödvändigt, om make eller sambo, och

1. för säkerhetsklass 1 eller 2: varje uppgift som finns tillgänglig i polisregister om den kontrollerade och, om det är oundgängligen nödvändigt, om make eller sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*, och

2. för säkerhetsklass 3: uppgifter om den kontrollerade i person- och belastningsregistret, misstankeregistret, SÄPO-registret och uppgifter som annars behandlas hos Säkerhetspolisen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

40 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1996:1231) om
skattereduktion för fastighetsskatt i vissa fall
vid 1997-2001 års taxeringar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1996:1231) om skattereduktion för fastighetsskatt i vissa fall vid 1997-2001 års taxeringar att 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Skattereduktion medges endast om

1. den skattskyldige ägde fastigheten den 1 januari 1996 och om han eller hon vid denna tidpunkt var bosatt på fastigheten och fortfarande är bosatt där vid utgången av året före taxeringsåret eller om

2. den skattskyldiges make eller sambo ägde fastigheten den 1 januari 1996 och den skattskyldige efter dennes död förvärvat fastigheten genom arv, testamente eller bodelning med anledning av dödsfallet och förhållandena i övrigt är sådana att den skattskyldige skulle omfattas av bestämmelserna om han eller hon ägt fastigheten den 1 januari 1996.

Skattereduktion medges dödsbo om den döde ägde fastigheten den 1 januari 1996 och därefter avlidit och efterlevande make eller sambo är bosatt där vid utgången av året före taxeringsåret och förhållandena i övrigt är sådana att den efterlevande skulle omfattas av bestämmelserna om han eller hon ägt fastigheten den

2. den skattskyldiges make eller sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* ägde fastigheten den 1 januari 1996 och den skattskyldige efter dennes död förvärvat fastigheten genom arv, testamente eller bodelning med anledning av dödsfallet och förhållandena i övrigt är sådana att den skattskyldige skulle omfattas av bestämmelserna om han eller hon ägt fastigheten den 1 januari 1996.

Skattereduktion medges dödsbo om den döde ägde fastigheten den 1 januari 1996 och därefter avlidit och efterlevande make eller sambo *enligt första stycket* är bosatt där vid utgången av året före taxeringsåret och förhållandena i övrigt är sådana att den efterlevande skulle omfattas av bestämmelserna om han eller hon

Nuvarande lydelse

1 januari 1996.

Den skattskyldige anses bosatt på den fastighet där han eller hon rätteligen skall vara folkbokförd.

Föreslagen lydelse

ägt fastigheten den 1 januari 1996.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

41 Förslag till
 Lag om ändring i vallagen (1997:157)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1997:157) att 10 kap. 10 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.
10 §

Innan ett ytterkuvert för budröst tas emot skall valförrättaren kontrollera att väljaren

- enligt röstlängden har rösträtt i ett val,
- inte redan har röstat i valet,
- på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt dem i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av funktionshinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller någon annan röstningslokal, och
- på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Valförrättaren skall också kontrollera att

- ytterkuvertet är igenklistrat,
- budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,
- budet antingen är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader, moder eller syskon, eller är en person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,
- vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,
- budet inte är vittne,
- budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet, och
- budet och vittnet har fyllt 18 år.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Med sambor avses i denna lag två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

42 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1997:159) om
brevröstning i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1997:159) om brev­röstning i vissa fall att 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Vål­jarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne. Detsamma gäller *sambo* eller *sambons* barn.

Ett vittne skall ha fyllt 18 år. Vål­jarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne. Detsamma gäller *sambo som avses i 1 § andra stycket sambo­lagen (1987:232) eller sådan sambos* barn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

43 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1997:238) om
arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring att 16 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §

När ramtid skall bestämmas enligt 12 § räknas inte den tid då den sökande varit hindrad att arbeta på grund av

1. styrkt sjukdom,
 2. avslutad heltidsutbildning som den sökande har avslutat efter fyllda 25 år eller som har föregåtts av sammanhängande förvärvsarbete på heltid i minst 5 månader,
 3. tvångsvård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
 4. frihetsberövande på kriminalvårdens område,
 5. vård av eget barn som inte har fyllt 2 år eller vård av adoptivbarn i 2 år efter barnets ankomst i familjen,
 6. beslut enligt smittskyddslagen (1988:1472) eller livsmedelslagen (1971:511) eller föreskrifter som har meddelats med stöd av livsmedelslagen, eller
 7. utlandsvistelse till följd av att den sökande följt med sin make eller maka vid dennes arbete i utlandet under förutsättning att makens eller makans arbetsgivare har sitt säte i Sverige och att lönen utbetalas från Sverige, varvid med make eller maka jämställs person med vilken den sökande sammanbor under förhållanden som *liknar makars*.
7. utlandsvistelse till följd av att den sökande följt med sin make eller maka vid dennes arbete i utlandet under förutsättning att makens eller makans arbetsgivare har sitt säte i Sverige och att lönen utbetalas från Sverige, varvid med make eller maka jämställs person med vilken den sökande sammanbor under förhållanden som *anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

44 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1997:239) om
arbetslöshetskassor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor att 74 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

74 §

Revisor får inte

1. vara underårig,
 2. ha en förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken,
 3. vara i konkurs,
 4. vara underkastad näringsförbud,
 5. vara styrelseledamot eller kassaföreståndare i arbetslöshetskassan eller hjälpa till vid kassans bokföring eller medelsförvaltning eller kontrollen över den,
 6. vara anställd hos arbetslöshetskassan, eller
 7. vara gift eller sambo med en person som avses i 5, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en sådan person, eller besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon.
7. vara gift eller sambo *enligt 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* med en person som avses i 5, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en sådan person, eller besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

45 Förslag till
Förordning om ändring i studiestöds-
förordningen (1973:418)

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödsförordningen (1973:418) att 1 kap. 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.
3 §

Centrala studiestödsnämnden får meddela föreskrifter om de förutsättningar som skall finnas för att utländska medborgare som avses i 1 kap. 8 § studiestödslagen (1973:349) och deras makar, sambor och barn skall jämföras med svenska medborgare i fråga om studiestöd enligt studiestödslagen.

Centrala studiestödsnämnden får meddela föreskrifter om de förutsättningar som skall finnas för att utländska medborgare som avses i 1 kap. 8 § studiestödslagen (1973:349) och deras makar, sambor *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och barn skall jämföras med svenska medborgare i fråga om studiestöd enligt studiestödslagen.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

46 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1984:890) om bidrag till utlänningars resor
från Sverige för bosättning i annat land

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land att 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Bidrag får även ges till make eller maka samt barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl, får bidrag lämnas även till annan anhörig eller sambo som lever i hushållsgemenskap med utlänningen i Sverige.

Bidrag får även ges till make eller maka samt barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl, får bidrag lämnas även till annan anhörig eller sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* som lever i hushållsgemenskap med utlänningen i Sverige.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

47 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1984:936) om bidrag till flyktingar för
kostnader för anhörigas resor till Sverige

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1984:936) om bidrag till flyktingar för kostnader för anhörigas resor till Sverige att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Bidrag får lämnas till resa för anhörig som har sammanlevt med flyktingen utanför Sverige och som är

1. make eller maka eller ogift barn under 20 år,	
2. förälder eller syskon till den som är minderårigt barn, om det med hänsyn till barnets behov föreligger särskilda skäl, eller	
3. annan person som under längre tid <i>under äktenskapsliknande former</i> har sammanlevt med flyktingen.	3. annan person som under längre tid har sammanlevt med flyktingen <i>under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)</i> .

Om det finns synnerliga skäl, får bidrag lämnas även för andra anhöriga än som avses i första stycket.

Bidrag får dock inte lämnas, om den anhörige med stöd av särskilt regeringsbeslut om överföring av vissa flyktingar till Sverige har fått tillstånd att resa in i riket.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

48 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1985:728) om krigsplaceringspremie för
flygförare i flygvapnet

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1985:728) om krigsplaceringspremie för flygförare i flygvapnet att 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Om någon avlider före utgången av det år då han fyller 38 år och då uppfyller kraven i övrigt enligt 2 §, får den avlidnes maka och barn rätt till krigsplaceringspremie.

Om den avlidne var ogift men sedan minst sex månader sammanbodde med *en ogift kvinna under äktenskapsliknande förhållanden* vid dödsfallet, skall hon likställas med *maka*.

Om den avlidne vid dödsfallet sedan minst sex månader sammanbodde med *en annan person under sådana förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232) och ingen av dem var gift eller registrerad partner*, skall den *efterlevande* likställas med *maka*.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

49 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1988:244) om grupplivförsäkring för
deltagare i arbetsmarknadsutbildning m.fl.

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1988:244) om grupplivförsäkring för deltagare i arbetsmarknadsutbildning m.fl. att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

I förordningen avses med

försäkrad: den som avses i 1 §,

försäkringsgrundande anställningstid: tid i arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering,

sambo: *en ogift person som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift arbetstagare eller förutvarande arbetstagare av motsatt kön,*

sambo: en person som inte är gift eller registrerad partner och som bor tillsammans med en arbetstagare eller förutvarande arbetstagare som inte är gift eller registrerad partner under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232),

TGL-S: avtalet om statens tjänstegrupplivförsäkring (TGL-S).

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

50 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1988:245) om grupplivförsäkring för
doktorander

Härigenom föreskrivs ifråga om förordningen (1988:245) om grupplivförsäkring för doktorander att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

I förordningen förstås med

försäkrad: den som avses i 1 §,

försäkringsgrundande anställningstid: tid för vilken utbildningsbidrag för doktorander har betalats ut,

sambo: *en ogift person som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift arbetstagare eller förutvarande arbetstagare av motsatt kön,*

sambo: *en person som inte är gift eller registrerad partner och som bor tillsammans med en arbetstagare eller förutvarande arbetstagare som inte är gift eller registrerad partner under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232),*

TGL-S: avtalet om statens tjänstegrupplivförsäkring (TGL-S) i dess lydelse enligt statens arbetsgivarverks cirkulär 1988 A 8

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

51 Förslag till
Förordning om ändring i
utlänningsförordningen (1989:547)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningsförordningen (1989:547) att 4 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.
1 §

En utlänning som är medborgare i ett land som ingår i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) är undantagen från kravet på arbetstillstånd.

Undantag från kravet på arbetstillstånd gäller även, oavsett medborgarskap, maka eller make eller sambo till sådan utlänning som sägs i första stycket samt deras barn som är under 21 år eller beroende av dem för sin försörjning.

Undantag från kravet på arbetstillstånd gäller även, oavsett medborgarskap, maka eller make eller sambo *som avses i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* till sådan utlänning som sägs i första stycket samt deras barn som är under 21 år eller beroende av dem för sin försörjning.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

52 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1990:1361) om lån till hemutrustning för
flyktingar och vissa andra utlänningar

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1990:1361) om lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Med sambor avses i denna förordning *en ogift man och en ogift kvinna som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.*

Med sambor avses i denna förordning *två personer som inte är gifta eller registrerade partner och som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232).*

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

53 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1995:239) om förmåner till totalförsvars-
pliktiga

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga att 7 kap. 6 § och 10 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

6 §

Bestämmelserna om make i detta kapitel gäller också för *sambo av samma eller motsatt kön*.

Bestämmelserna om make i detta kapitel gäller också för *två personer som bor tillsammans under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*.

10 kap.

2 §

I detta kapitel förstås med

försäkrad: den som enligt 1 § har rätt till grupplivförsäkring,

sambo: *en ogift person som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift försäkrad eller förutvarande försäkrad av motsatt kön,*

sambo: *en person som inte är gift eller registrerad partner och som bor tillsammans med en försäkrad eller förutvarande försäkrad som inte är gift eller registrerad partner under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232),*

TGL-S: avtalet om statens tjänstegrupplivförsäkring (TGL-S) i dess lydelse enligt Statens arbetsgivarverks cirkulär 1989 A 5.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

54 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1997:909) om handläggning av ärenden om
statliga tjänstepensionsförmåner

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1997:909) om handläggning av ärenden om statliga pensionsförmåner att 17 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Rätt till pensionsförmåner åt efterlevande kan beviljas

1. efterlevande make och barn efter pensionstagare som endast hade rätt till pension eller understöd för egen del enligt föreskrifter som meddelats av Kungl. Maj:t före den 1 juli 1959 eller enligt särskilda beslut av Kungl. Maj:t,
 2. en frånskild make om en domstol inte har förordnat om rätt till familjepension och arbetstagaren har avgått från statsanställning före den 1 januari 1992, om det finns särskilda skäl och
 3. en *ogift person av motsatt kön*, som vid arbetstagarens död stadigvarande sammanbott med honom eller henne under *äktenskapsliknande förhållanden* och därunder inte uppburit familjepensionsförmåner, om det finns särskilda skäl.
3. en *person som inte är gift eller registrerad partner och som vid arbetstagarens död stadigvarande sammanbott med honom eller henne under förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)* och därunder inte uppburit familjepensionsförmåner, om det finns särskilda skäl.

Familjepensionsförmånen begränsas med hänsyn till de familjepensionsförmåner som andra efterlevande kan ha rätt till.

Kostnaden för familjepensionsförmånen betalas på det sätt som gäller för egenpensionen eller understödet.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

55 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen
(1997:1158) om statsbidrag för tecken-
språksutbildning för vissa föräldrar

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar att 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Statsbidrag lämnas enligt denna förordning för kostnader för teckenspråksutbildning för föräldrar till barn som för kommunikation är beroende av teckenspråk (TUFF). Statsbidrag lämnas i den utsträckning det finns medel.

Vid tillämpningen av denna förordning likställs med förälder

1. särskilt förordnad vårdnadshavare som inte är förälder och som har vård om barnet,
2. den som är gift med en förälder eller bor tillsammans med en förälder under *äktenskapsliknande förhållanden*, och
2. den som är gift med en förälder eller bor tillsammans med en förälder under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*, och
3. den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001.

1 Inledning

1.1 Direktiven

Regeringen beslutade den 5 juni 1997 att tillkalla en kommitté för att

- utvärdera sambolagen,
- överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade, samt
- klarlägga om det finns behov av ett utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag, särskilt om parterna inte har möjlighet att ingå äktenskap eller registrerat partnerskap.

I direktiven framhålls att utvärderingen av sambolagen särskilt skall inriktas på frågan om huvudsyftet med lagen har uppnåtts, nämligen att ge ett minimiskydd åt den svagare parten vid ett samboförhållandes upplösning. Finns det luckor i skyddet skall utredningen föreslå de lagändringar som den bedömer vara motiverade. Sådana ändringar får även avse begränsade utvidgningar av tillämpningsområdet.

Enligt direktiven skall utredningen vidare pröva om det behövs några lagändringar för att sådana oklarheter som finns i dag och som kan ge upphov till tvister skall kunna undvikas eller begränsas. Som exempel anges att det kan finnas anledning att pröva om det i lagen bör anges en tid inom vilken en begäran om bodelning skall framställas och om det bör öppnas en möjlighet att meddela interimistiska beslut även i fråga om en bostad som ingår i bodelningen.

Slutligen anges beträffande utvärderingen av sambolagen att utredningen skall undersöka om det finns anledning att förbättra informationen om sambolagen och hur det i så fall bör ske.

Utredningens uppdrag i den del som rör sambor av samma kön är att överväga om det finns rättsliga skillnader mellan sambor av samma och motsatt kön och hur dessa i så fall kan undanröjas.

Utredningens uppdrag såvitt avser annan hushållsgemenskap är att klarlägga vilka behov av rättsligt skydd som kan finnas vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag. Kretsen

bidragsberättigade när det gäller bostadsbidrag skall därvid övervägas särskilt. Utredningen bör enligt direktiven syfta till att belysa vilka grupper som kan ha behov av ökad rättslig trygghet samt att närmare klargöra vilka dessa behov är. Framför allt bör utredningen inriktas på en genomgång av det sociala trygghetsområdet. Utgångspunkten sägs dock vara att lagändringar skall genomföras bara om det finns ett uttalat skyddsbehov.

I fråga om bostadsbidrag skall utredningen lämna förslag till lagändringar som möjliggör en av riksdagen förordad utvidgning av kretsen bidragsberättigade till att omfatta personer som bor tillsammans, oavsett samlevnadsform (bet. 1995/96:BoU11 s. 18). Utredningen skall enligt direktiven också beräkna kostnaderna för en sådan reform samt analysera de ekonomiska konsekvenserna för den enskilde.

Direktiverna är intagna som *bilaga 1* till betänkandet.

1.2 Arbetets bedrivande

Kommittén hade sitt första sammanträde den 23 oktober 1997. Enligt direktiven skulle kommittén redovisa sitt uppdrag den 30 juni 1999. Efter hemställan från kommittén beslöt regeringen dock den 12 maj 1999 att utredningen skulle redovisa uppdraget först den 1 oktober 1999.

Kommitténs ledamöter, sakkunniga och experter har haft 16 sammanträden. Därutöver har kommittén vid fyra tillfällen sammanträtt i olika arbetsgrupper.

En viktig del av utredningens arbete har varit att kartlägga om huvudsyftet med sambolagen har uppnåtts, nämligen att ge ett minimiskydd åt den svagare parten vid ett samboförhållandes upplösning. I detta syfte har kommittén anordnat två hearingar om sambolagen. Vid den första hearingen deltog advokater, domare, socialtjänstpersonal m.fl. En deltagarförteckning finns i *bilaga 2*. Vid den andra hearingen deltog professor Anders Agell, f.d. justitierådet Olle Höglund samt universitetslektorn Göran Lind. Kommittén har dessutom i samma syfte haft två sammanträden med f.d. regeringsrådet Lars Tottie.

För att få Riksförbundets för sexuellt likaberättigande (RFSL:s) synpunkter på lagen om homosexuella sambor har en hearing med företrädare för RFSL anordnats.

Vidare har kommittén med hjälp av Statistiska centralbyrån (SCB) tagit fram uppgifter om hur många personer som bor i annan hushållsgemenskap och vilka personer det är som bor tillsammans i dessa hushåll. Därefter har kommittén låtit genomföra en intervjuundersökning som SCB varit ansvarig för. SCB har intervjuat 533 personer som i

SCB:s ULF-undersökningar under åren 1994-1996 uppgett sig vara ensamstående men ha minst en annan person i hushållet.

Därutöver har Riksförsäkringsverket (RFV) på kommitténs uppdrag beräknat kostnaderna för en utvidgning av kretsen bostadsbidragsberättigade till att omfatta personer som bor tillsammans, oavsett samlevnadsform.

Kommittén har också studerat gällande bestämmelser om sammanboenden i samboförhållande och i annan hushållsgemenskap i de nordiska länderna samt i Belgien och i Nederländerna. Uppgifterna om isländsk rätt har inhämtats och sammanställts av Anna Theodóra Gunnarsdóttir. När det gäller norsk rätt har kommitténs ordförande och sekreterare varit i Oslo och sammanträffat med det norska Samboerutvalget under ledning av høysterettsadvokaten Else Bugge Fougner. Vidare har kommitténs ordförande, sekreterare och experten Örjan Teleman gjort en studieresa till Nederländerna. Därvid sammanträffade kommittén på Justitiedepartementet i Haag med Silvia Wortmann som är juridisk sakkunnig på enheten för familjerätt, samt juristerna Nanette von Schelden och Caroline Forder. Kommittén träffade också professor Jaap Doek och advokat Ellen Verschuur van der Voort, båda med familjerätt som specialitet.

Slutligen har kommittén haft visst samråd med jur. dr Peter Fitger i processuella frågor.

1.3 Uppdraget

Kommitténs uppdrag består av i huvudsak tre delar enligt följande. Den första delen rör frågan om syftet med lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen) att ge den svagare parten ett minimiskydd vid förhållandets upplösning har uppnåtts. I den andra delen som gäller lagen (1987:813) om homosexuella sambor skall kommittén undersöka om det finns några omotiverade rättsliga skillnader mellan sambor av samma och av motsatt kön och i så fall lägga fram förslag till lagändringar som undanröjer dessa skillnader. I den tredje och sista delen av uppdraget skall kommittén undersöka och utröna behovet av ett rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag. Uppdraget handlar således dels om huruvida den befintliga rättsliga regleringen är tillräcklig för personer av motsatt och samma kön som bor tillsammans i ett samboförhållande, dels om en rättslig reglering behövs även för personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap.

Sambolagen är tillämplig när en ogift man och en ogift kvinna bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Att förhållandet

skall vara äktenskapsliknande innebär krav på viss fasthet i relationen. Enligt lagförarbetena (prop. 1986/87:1 s. 252) krävs att parterna sammanlever i en inte alltför kortvarig förbindelse vari normalt ingår sexuellt samliv, gemensamt hushåll och bostad samt gemensam ekonomi eller i vart fall ekonomiskt samarbete. Om parterna har barn tillsammans, om de är kyrkobokförda på samma adress, eller om de har sammanbott i samma bostad i mer än sex månader finns det en presumtion för att de är sambor. I varje enskilt fall görs en helhetsbedömning av omständigheterna.

Genom en hänvisning i lagen (1987:213) om homosexuella sambor är sambolagen tillämplig även för homosexuella sambor.

När man talar om hushållsgemenskap avses oftast en förhållandevis varaktig gemenskap mellan två eller flera personer som delar bostad och som har ett visst mått av ekonomisk gemenskap och samarbete i vardagliga göromål (jfr SOU 1993:98 Partnerskap).

Äkta makar och registrerade partner som bor tillsammans lever vanligtvis i en hushållsgemenskap. För uppkomsten av ett samboförhållande krävs att en hushållsgemenskap föreligger mellan parterna. En hushållsgemenskap kan emellertid uppkomma mellan två eller flera personer som delar hem och hushåll men som *i övrigt* inte har den särskilda gemenskap som kännetecknar äktenskapet och den äktenskapsliknande samlevnaden. Exempelvis kan föräldrar - vuxna barn, syskon, släktingar, vänner, arbetskamrater och studiekamrater som bor tillsammans ha en sådan gemenskap som avses. I de fall ett vuxet barn bor tillsammans med en förälder, liksom när andra släktingar eller vänner lever i hushållsgemenskap med varandra, saknas på de flesta rättsområden särskild reglering.

1.4 Betänkandets disposition

Betänkandet följer direktiven på så sätt att det i den allmänna delen är uppbyggt i tre avsnitt. Efter förevarande inledning kommer den första delen (kap. 2-4), som handlar om sambors inbördes förhållanden. Förutom en redovisning av gällande rätt (kap. 2) innehåller denna del en sammanställning av sambors rättsliga ställning i några andra länder (kap. 3) samt kommitténs överväganden och förslag beträffande sambolagen (kap. 4).

Den andra delen (kap. 5-6) handlar om lagen om homosexuella sambor. Därvid redovisas bl.a. bakgrunden till den nu gällande regleringen (kap. 5) samt kommitténs ställningstagande till behovet av en ny reglering för sambor av samma kön (kap. 6).

Betänkandets tredje del (kap. 7-10) behandlar annan hushållsgemenskap. Avsnittet inleds med en redovisning av frågans tidigare behandling (kap. 7) och följs av en genomgång av det sociala trygghetsområdet (kap. 8) samt en redovisning av kommitténs undersökningar (kap. 9). Slutligen redovisar kommittén sina överväganden angående behovet av en rättslig reglering för personer som sammanbor under angivna former (kap. 10).

Betänkandet innehåller vidare en redovisning av förslagets ekonomiska konsekvenser och ikraftträdande, förslagets konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män samt författningskommentarer.

2 Sambors inbördes förhållanden

2.1 Sambolagen

Sambolagen innehåller bestämmelser *dels* om bodelning vid upplösning av samboförhållandet, *dels* om en sambos rätt att i vissa fall ta över en bostad som inte ingår i bodelningen, *dels* om inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet och om rättegången i vissa tvister mellan sambor.

2.1.1 Tillämpningsområdet

Sambolagen är tillämplig när en ogift man och en ogift kvinna bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Genom en hänvisning i lagen (1987:813) om homosexuella sambor är sambolagen tillämplig även för homosexuella sambor.

Sambolagen gäller endast sambornas gemensamma bostad och bohag. Till gemensamt bohag räknas inte sådant bohag som uteslutande används för den ena sambons bruk (3 §). Till sambors gemensamma bostad och bohag räknas inte heller egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål (4 §).

2.1.2 Bestämmelserna om bodelning

När ett samboförhållande upphör, skall på begäran av någon av samborna deras gemensamma bostad och bohag fördelas mellan dem genom bodelning om egendomen har förvärvats för gemensamt begagnande (5 §).

Bodelningen skall förrättas av samborna tillsammans. Över bodelningen skall det upprättas en handling som båda samborna skriver under (14 § sambolagen jämfört med 9 kap. 5 § ÄktB).

Vid bodelningen skall först sambornas andelar i egendomen beräknas (6 §). Från var och en av sambornas andelar i egendomen skall avräknas så mycket att det täcker de skulder som den sambon hade när samboförhållandet upphörde (7 § första stycket). För sådana fordringar mot en sambo som inte är förenade med särskild förmånsrätt i bostaden eller

bohaget och som inte heller på annat sätt är att hänföra till sådan egendom skall sambon få täckning ur bostaden och bohaget endast i den mån betalning inte kan erhållas ur annan egendom (7 § andra stycket). Värdet av nettobehållningen skall normalt delas lika (8 §).

Det finns undantag från hälftdelningsprincipen. I den mån det med hänsyn särskilt till samboförhållandets längd men även till sambornas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är oskäligt att en sambo när samlevnaden upphör skall lämna egendom till den andra i den omfattning som följer av 5-8 §§, skall bodelningen i stället göras så att den förstnämnda sambon får behålla mer av sin egendom (9 § första meningen). Är en sambo försatt i konkurs när bodelningen skall förrättas, eller finns det andra särskilda skäl att inte dela sambornas egendom, skall varje sambo behålla sin egendom som sin andel (9 § andra meningen). Jämkningsregeln gäller oavsett om bodelning sker under sambornas livstid eller efter ena sambons död.

När vardera sidans andel i bodelningen är uträknad skall egendomen som omfattas av bodelningen fördelas. Vardera sambon skall få egendom som tillhoppa är värd så mycket som den sambon skall ha ut vid bodelningen. Vid lottläggningen gäller att den sambo som bäst behöver bostaden eller bohaget har rätt att få denna egendom i avräkning på sin lott, eller, om värdet är ringa, utan avräkning (10 §). En förutsättning för att sambo skall få överta en bostad eller bohag som tillhör den andra sambon är dock att ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. Svarar egendomen för fordran som är förenad med särskild förmånsrätt i egendomen, är en ytterligare förutsättning för ett övertagande att den andra sambon befrias från ansvar för fordringen eller att medel till att betala denna har satts under särskild vård (10 § andra stycket).

En sambo har rätt att i stället för att lämna egendom till den andra sambon betala motsvarande belopp i pengar (11 §).

När ett samboförhållande upphör genom den ena sambons död finns i sambolagen en kompletterande bodelningsregel (12 § andra stycket). Enligt denna bestämmelse har den efterlevande alltid rätt att som sin andel få ut så mycket av den behållna egendomen efter avdrag för skulder att det motsvarar värdet av två prisbasbelopp, dock endast i den mån egendomen räcker till (lilla basbeloppsregeln). År 1999 är prisbasbeloppet 36 400 kr. Vid bodelning i anledning av den ena sambons död gäller rätten att överta bostad och bohag endast till förmån för den efterlevande sambon.

För sambor som önskar hålla isär sina ekonomiska förhållanden finns möjlighet att avtala att lagens delningsregler inte skall gälla i deras samboförhållande (5 § andra stycket). Ett sådant avtal skall vara skriftligt och undertecknat av båda samborna. Om ett avtal enligt 5 §

andra stycket i något fall skulle vara oskäligt mot den ena sambon torde det kunna jämkas eller lämnas utan avseende med en analog tillämpning av 36 § avtalslagen (jfr prop. 1986/87:1 s. 259).

2.1.3 Sambos rätt att överta bostad som inte ingår i bodelningen

En bostad som inte ingår i bodelningen kan övertas av den sambo som inte innehar bostaden. Detta framgår av 16 §. Övertaganderätten inträder när förhållandet upphör och kan inte avtalas bort i förväg. Även om samborna träffat avtal enligt 5 § andra stycket om att sambolagens delningsregler inte skall vara tillämpliga kvarstår övertaganderätten enligt 16 §. Övertaganderätten avser den gemensamma bostaden om denna innehas med hyresrätt eller bostadsrätt. Med uttrycket att bostaden inte ingår i bodelningen kan avses såväl att bostaden inte är anskaffad för gemensamt begagnande som att bostaden visserligen förvärvats för gemensamt begagnande men till följd av avtal som avses i 5 § andra stycket likväl inte skall ingå i någon bodelning. Övertaganderätten förutsätter att den som gör anspråk på bostaden bäst behöver den. Vid bedömningen sker en behovsprövning. Vid denna prövning beaktas inte bara det större behovet hos ena sambon utan också vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna i övrigt. Av lagtexten framgår också att om samborna inte har eller har haft barn tillsammans krävs för övertagande att det föreligger synnerliga skäl.

Enligt 16 § andra stycket förlorar en sambo sin övertaganderätt, om han eller hon inte framställt anspråk härom tre månader efter det att han eller hon flyttat från bostaden.

Den som övertar bostaden skall ersätta den andra sambon för bostadens värde.

Om samborna inte kan enas om vem som skall få överta bostaden får talan härom väckas genom ansökan om stämning. I ett mål om rätt att överta bostad enligt 16 § kan rätten meddela interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt på yrkande av endera parten med stöd av 24 §. Ett förordnande om kvarsittningsrätt medför skyldighet för den andra sambon att genast flytta från bostaden (24 § andra stycket).

2.1.4 Inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet

I 17 § anges inskränkningar i sambos rätt att förfoga över egendom som ägs eller innehas av sambon men som utgör sambornas gemensamma bostad eller bohag. Innehållet i paragrafen kan sammanfattas så att inskränkningarna gäller dels bostad och bohag som skall ingå i en eventuell bodelning därför att egendomen anskaffats för gemensamt begagnande, dels bostad som visserligen inte skall ingå i bodelning men som innehas med hyresrätt eller bostadsrätt och därför är omfattad av den andra sambons övertaganderätt enligt 16 § (jfr Agell, Anders, Äktenskap, samboende, partnerskap, 1998, s. 257 f.).

I huvudsak gäller att utan den andra sambons samtycke får en sambo inte sälja bostad och bohag, hyra ut bostaden, låta inteckna fast egendom eller pantsätta bostad och bohag. Bestämmelserna om samtycke av en sambo till en åtgärd av den andra sambon tillämpas också när dödsboet efter en avliden sambo vidtar en sådan åtgärd.

Det finns enligt 18 § möjlighet att ersätta samtycket med domstols-tillstånd.

Enligt 19 § kan i vissa fall en domstol förklara en rättshandling som företagits utan den andra partens samtycke ogiltig varvid egendomen skall återgå. Överlåtelse eller pantsättning av bohag skall dock inte förklaras ogiltig om den nya innehavaren har fått egendomen i besittning i god tro. Talan om ogiltigförklaring skall väckas hos domstol inom tre månader från det att den andra sambon fick kännedom om transaktionen. Har lagfart eller inskrivning beviljats med anledning av överlåtelse av fast egendom eller tomträtt, får talan inte väckas.

2.2 Sambors rättsförhållanden

2.2.1 Samäganderätt

2.2.1.1 Äganderätt och olika slag av egendom

Principerna för äganderätt till egendom för makar - registrerade partner och sambor är desamma. En make/partner, liksom en sambo, blir i princip ägare till vad han eller hon köper för egna medel. Såväl makar som sambor äger således vardera sin egendom och har sina skulder.

I äktenskapet påverkas inte äganderättsförhållandena eller skulderna av om egendomen är giftorätt eller enskild egendom. Giftorätt innebär inte att man äger någon andel i den andras egendom. Däremot finns giftorättsanspråket som ett latent anspråk på delning av egendomens

värde vid en framtida bodelning (jfr Agell, a.a. s. 86). Enligt 10 kap. 1 § äktenskapsbalken (ÄktB) skall makarnas giftorätts gods ingå i bodelning. Enligt 7 kap. 1 § ÄktB är en makes egendom giftorätts gods i den mån den inte är enskild egendom.

I samboförhållanden finns ingen giftorätt. Däremot kan sambors bostad och bohag som förvärvats för gemensamt begagnande bodelas i enlighet med sambolagen.

2.2.1.2 Samägandets uppkomst

Det finns inte någon allmän civilrättslig lag som reglerar uppkomsten av samäganderätt. Samäganderättslagen från 1904 innehåller endast regler som utgår från att samäganderätt redan föreligger.

Samägande kan uppstå om parterna förvärvar egendom tillsammans, t.ex. om de betalar hälften var. Det kan också vara så att det är den ena parten som har betalt egendomen som det är fråga om medan den andra parten har lagt ut motsvarande belopp på löpande utgifter eller på någon annan egendom.

Det finns ingen i lag reglerad presumtion för samägande i äktenskap eller samboförhållanden. I betänkandet Äktenskapsbalk (SOU 1981:85) föreslog Familjelagssakkunniga att bostad och bohag som förvärvats för makarnas gemensamma begagnande vid bodelningen skulle anses tillhöra dem tillsammans med lika andelar. Förslaget blev utsatt för stark kritik. Det ansågs innebära stora risker för borgenärerna och det ansågs dessutom komplicerat. Förslaget genomfördes därför inte.

I rättspraxis har man i flera fall godtagit att makar eller sambor som båda har inkomster kan bli samägare till föremål som inköpts av än den ena och än den andra. Som ett exempel beträffande lös egendom kan nämnas RH 1986:25 där det ansågs att möbler som mannen anskaffat var förvärvade av mannen och kvinnan med samäganderätt. HovR:n framhöll att parterna sammanflyttat i avsikt att sammanbo resten av livet, att deras inkomstförhållanden var likartade och att de i stort sett i lika mån bidragit till det gemensamma hushållet. Mannen ansågs därmed ha förvärvat egendomen med samäganderätt för sig själv och kvinnan. I ett antal rättsfall från 1980-talet avseende bostadsfastigheter har makar (och sambor) ansetts äga bostadsfastigheten gemensamt trots att endast en av makarna eller samborna haft lagfart på fastigheten och alltså utåt framstått som dess ägare. Som exempel på rättsfall där fråga varit om sådan s.k. dold äganderätt kan nämnas NJA 1980 s. 705, NJA 1981 s. 693 och NJA 1982 s. 589. De förutsättningar som nämns i dessa rättsfall för att samägande skall anses ha uppkommit kan sammanfattas enligt följande (jfr Tottie, Äktenskapsbalken och promulgationslag m.m.,

1990, s. 38 och Teleman, *Bodelning under äktenskap och vid skilsmässa*, tredje upplagan, 1998 s. 33 f.).

- Avsikten med förvärvet skall ha varit att skaffa en gemensam bostad för parterna.
- Den som gör anspråk på samäganderätt skall på något sätt ha bidragit till finansieringen av förvärvet.
- Parterna skall uttryckligen eller underförstått (konkludent) ha avtalat eller förutsatt att fastigheten skulle vara deras gemensamma.

Högsta domstolen (HD) har i ett rättsfall (**NJA 1992 s. 163**) prövat om samäganderätt uppkommit i lös egendom av ansevärt värde. Målet gällde en båt som byggts av mannen i ett samboförhållande. Sambolagen var inte tillämplig eftersom båten inte var bostad eller bohag och dessutom var avsedd för fritidsändamål. I målet yrkade kvinnan att det skulle fastställas att hon ägde bättre rätt än mannen till halva båten och, som hon slutligt bestämde sin talan i HD, i andra hand att hennes rätt till båten bestämdes till en mindre andel. HD inledde domskälen med att redogöra för gällande rätt.

Frågan om viss egendom som förvärvats under ett samboförhållande tillhör endera sambon ensam eller båda gemensamt med samäganderätt skall avgöras efter allmänna förmögenhetsrättsliga principer för förvärv av äganderätt, varvid dock måste beaktas den nära personliga och ekonomiska gemenskap som i allmänhet råder mellan sambor. Detta innebär att avgörande för äganderätsfrågan i princip är vem som har tillskjutit medel för anskaffande av egendomen; om båda samborna har tillskjutit medel, får egendomen anses innehas med samäganderätt. Frågan vem som har tillskjutit medel för inköp av viss egendom bör dock inte bedömas alltför formellt utan bör ses mot bakgrund av sambornas ekonomiska förhållanden i övrigt. Om båda samborna har inkomster och den ena sambon t.ex. svarar för löpande utgifter, såsom mat, hyra m.m. medan den andra står för inköp av kapitalvaror, bör denna uppdelning inte vara avgörande för vem som skall anses ha bekostat inköpet (jfr NJA II 1921 s. 89 samt lagrådet i prop. 1980/81:8 s. 1106 f.). Inköpt egendom bör i sådana fall i allmänhet anses tillhöra samborna med samäganderätt om egendomen kan förutsättas vara förvärvad för gemensamt bruk. I den mån förvärvet av viss egendom varit beroende av den ena sambons arbetsinsats, bör värdet därav tillgodoräknas honom eller henne. Då fråga inte är om bohag eller annan egendom som utan vidare kan förutsättas vara förvärvad för gemensamt bruk, kan bl.a. vara av betydelse om egendomen anskaffats i endast den ena sambons intresse eller förvärvats för att tillgodose båda sambornas gemensamma intressen. Avgörande för äganderätten bör vara förhållan-

dena vid tiden för förvärvet; vad som därefter sker kan inte anses förändra äganderätten såvida inte en verklig överlåtelse sker.

HD konstaterade därefter att det var fråga om en båt som förvärvats för medel som erhållits vid försäljning av en annan båt. HD fann att den första båten anskaffats genom mannens arbete vilket var helt dominerande i förhållande till kostnaderna för material, vartill båda bidragit. Båten ansågs därför ha tillhört mannen och den ansågs inte vara anskaffad för gemensamt bruk. Inte heller den andra båten ansågs vara anskaffad för gemensamt bruk. På grund härav fann HD att kvinnans talan inte kunde bifallas.

Ulf Göransson har i Juridisk tidskrift 1992/93 s. 688 kommenterat rättsfallet.

2.2.1.3 Andel i samäganderätten

När det konstaterats att samägande föreligger, skall vardera partens andel i egendomen fastställas. Enligt 1 § samäganderättslagen skall lotterna vara lika räknade när inte annat kan fastställas. Enligt Teleman (a.a. s. 39) kan en beräkning av andelarna i proportion till vad var och en av makarna tillskjutit för det aktuella förvärvet, vara mycket svår att praktiskt utföra. Detta särskilt när förvärvet ligger långt tillbaka i tiden och makarnas inkomster kanske växlat under årens gång. Teleman påpekar vidare att i det praktiska rättslivet har makarna ansetts äga hälften var av den samfälliga egendomen även i fall där hustruns inkomster och därmed penningmässiga insatser varit små.

2.2.1.4 Samäganderättslagen

Samäganderättslagen är dispositiv, vilket innebär att parterna kan avtala om att annat skall gälla.

Huvudregeln i lagen (2 §) är att varje förfogande över det samägda godset i dess helhet eller vidtagande av förvaltningsåtgärd förutsätter enighet mellan delägarna. Om åtgärd är brådskande och nödvändig för godsets bevarande görs undantag.

Kan delägarna inte enas om godsets förvaltning eller nyttjande kan varje delägare ansöka om att rätten förordnar att godset under viss tid omhändertas av en god man som rätten utser. Till god man får även delägare förordnas (3 §).

Kan parterna inte enas om försäljning av samägd tillgång, anges i 6 § samäganderättslagen att envar av dem kan ansöka hos domstol att

egendomen för gemensam räkning försäljs på offentlig auktion. Förordnande om försäljning kan förhindras av den andra parten om han förmår visa synnerliga skäl för anstånd. I samband med förordnande om offentlig auktion skall rätten också, om det yrkas av någon delägare, bestämma ett pris under vilket godset inte får försäljas (9 §).

2.2.1.5 Samäganderätt vid utmätning

Fråga om samäganderätt kan uppkomma i samband med utmätning hos någondera parten. Huvudregeln enligt 4 kap. 17 och 24 §§ utsökningsbalken (UB) är att utmätning får ske om det framgår att egendomen tillhör gäldenären. Eftersom det kan vara svårt att bevisa att egendomen tillhör gäldenären finns vissa presumtionsregler för äganderätt. Utmätning får ske om gäldenären är antecknad som ägare till egendomen i ett offentligt register. Den egendom det rör sig om är skepp och luftfartyg (4 kap. 18 § andra stycket) och fast egendom (4 kap. 24 §). Presumptionen bryts om det framgår att egendomen tillhör annan. Beträffande lös egendom presumeras gäldenären vara ägare till den om han har den i sin besittning, om det inte framgår att egendomen tillhör annan (4 kap. 18 § första stycket). För makar som varaktigt bor tillsammans och sambor gäller en särskild regel (4 kap. 19 § första stycket). Gäldenären presumeras även här vara ägare till egendomen i dess helhet. Om det visas att egendomen tillhör gäldenärens make eller sambo får utmätning inte ske. Påstår gäldenärens make/partner eller sambo att han eller hon är samägare till egendomen räcker det att detta görs sannolikt. Utmätningen kommer då bara att avse gäldenärens andel i egendomen. Till följd av UB:s regler om indragning kommer dock normalt egendomen att försäljas i sin helhet men samägaren får sin andel av försäljningslikviden.

Lagutskottet som vid riksdagsbehandlingen av förslaget till UB formulerade regeln i 4 kap. 19 § uttalade att man inte bör bortse från det förhållandet att egendom i makarnas gemensamma besittning - t.ex. inventarier i hemmet - ofta är samägd och att det i allmänhet är svårt för en make att på förhand säkra tillräcklig bevisning om äganderätten beträffande sådan egendom. Utskottet anförde vidare att enbart ett påstående om samäganderätt inte räcker som sannolika skäl. I betydelse i sammanhanget ansågs böra vara att det av en skriftlig handling - exempelvis en faktura - framgår att båda makarna står som köpare. Vidare kan det förhållandet att i samband med förvärvet av egendomen ett belopp, som ungefärligen motsvarar köpesumman tagits ut från ett bankkonto som disponeras av båda makarna, ensamt anses tala för att egendomen är samägd. Detsamma bör gälla när makarna i anslutning till

förvärvet tagit ut pengar från konton som de disponerar var för sig. Den omständigheten att båda makarna har haft faktiska inkomster i förening med att egendomen i fråga typiskt sett är sådan att den kan antas vara anskaffad för makarnas gemensamma bruk borde också enligt utskottets mening tillmätas vikt (bet. LU 1980/81:23 s. 30).

2.2.2 Avtal mellan sambor

Det framhålls ofta att sambor genom avtal bör reglera sina inbördes förhållanden. Det är dock oklart vilka olika rättsverkningar som kan åstadkommas genom avtal mellan sambor. I ett rättsfall från HD, NJA 1985 s. 172, gällde frågan fastställelse av att ett samboavtal med innehåll att parternas egendom vid en eventuell separation skulle fördelas i två lika stora delar och att giftermålsbalkens regler om giftorättsgods därvid skulle gälla var giltigt. HD fann de båda föreskrifterna i avtalet oförenliga med hänsyn till giftermålsbalkens regler om t.ex. gäldstäckning och jämkning av likadelning. HD anförde att det i och för sig inte fanns skäl att ifrågasätta hänvisningen till giftermålsbalkens regler i den mån hänvisningen syftade till bestämmelser som inte stred mot allmänna förmögenhetsrättsliga regler. HD fann emellertid att rättsförhållandet inte var tillräckligt preciserat för att käromålet skulle kunna prövas och återförvisade målet till tingsrätten. Enligt Agell har HD härmed antytt att ett samboavtal inte generellt kan föranleda tillämpning av samma regler som för gifta, men å andra sidan utgått från att ett avtal om tillämpning av samma regler som för gifta genom tolkning skulle kunna anses innefatta förmögenhetsrättsliga avtalsvillkor som är giltiga (Agell, a.a. s. 232).

Det är inte säkert att ett avtal mellan sambor blir bindande för dem vid en tvist även om det är fråga om en mer preciserad överenskommelse. Om samborna avtalar att egendom som tillhör ena parten ensam skall vara samägd eller delas lika vid en framtida separation och någon prestation inte föreligger som medför att överlåtelsen kan betraktas som köp eller byte, kan det tänkas att man måste anse avtalet som en gåvoutfästelse (jfr Agell, a.a. s. 233). Det är dock inte säkert att en sådan gåvoutfästelse är bindande. Särskilda bestämmelser gäller vid gåvoutfästelser och kan få betydelse vid bedömningen av avtalets tillämplighet, se bl.a. 1 § lagen (1936:83) angående utfästelse av gåva och 4 kap. 29 § jordabalken. Även giltigheten av ett avtal om framtida underhållsbidrag från den ena sambon till den andra kan vara tvivelaktig om avtalet avser en framtida men inte aktuell separation (jfr Agell, a.a. s. 233).

Även om det är tveksamt om sambor genom avtal kan skapa ett för dem önskvärt alternativ till äktenskapet framhöll Familjelagssakkunniga i SOU 1981:85 att den part som till sin förmån kan åberopa ett avtal generellt sett befinner sig i ett bättre läge än den som utan stöd i avtal söker komma till sin rätt. I Norstedts formulärbok av Folke Grauers från 1996 anges på s. 209 att de delade meningar som finns angående giltigheten av avtal mellan sambor inte bör avhålla sambor från att genom avtal reglera sina inbördes förhållanden. Det understryks dock att sambor som träffar avtal inte kan vara helt säkra på att vad de avtalar verkligen kommer att gälla. Samtidigt anges det vara svårt att förstå varför man skall underkänna eller jämka ett avtal mellan sambor med ett innehåll som överensstämmer med äktenskapsbalkens regler, i synnerhet som man kan utgå från att avtalsparterna sätter sig in i vad avtalet kommer att innebära i betydligt större utsträckning än blivande makar sätter sig in i vilka regler som kommer att gälla för deras äktenskap.

Även efter sambolagens tillkomst finns det i vissa fall behov för sambor att träffa individuella avtal för att reglera sina inbördes förhållanden. Självklart är den bristande förutsebarheten av ett sådant avtals giltighet vid tvist mellan parterna till förfång för dem. Varje avtal måste dock tolkas utifrån sina speciella förutsättningar i det enskilda fallet. Sådana frågor lämpar sig knappast för lagstiftning utan bör lösas i rättstillämpningen (jfr SOU 1981:85 s. 252).

Statistiska centralbyrån (SCB) har i en intervjuundersökning som företogs år 1992 och 1993 intervjuat knappt 5 000 personer om bl.a. samboförhållanden och äktenskap. Vid undersökningen framkom att endast 17 % av samborna hade gjort upp ett skriftligt avtal som reglerade egendomsfördelningen vid samboförhållandets upphörande genom separation eller dödsfall (Fakta om den svenska familjen, Demografiska rapporter 1994:2, SCB s. 67).

2.2.3 Kompensation

Vid den genomgång av sambors rättsliga ställning i de nordiska länderna som presenteras nedan framgår att det framför allt i Danmark uppkommit en praxis om kompensation till en sambo för den obehöriga vinst som den andra sambon gjort på sambons bekostnad. Frågan om obehörig vinst har såvitt är känt inte prövats i svensk rättspraxis. Det är således oklart om en sambo kan tillerkännas ersättning i pengar därför att den andra parten genom bådass gemensamma ansträngningar under samboendet fått tillfälle till en förmögenhetsuppbyggnad utan att någon samäganderätt uppstått.

En annan fråga i detta sammanhang är om en hemarbetande part kan få ersättning för arbete i det gemensamma hemmet. Frågan har besvarats av HD.

I **NJA 1975 s. 298** hade en kvinna och en man sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden under 10 års tid när mannen avled efter några års sjukdom. Kvinnan hade skött hushållet och vårdat mannen under sjukdomstiden. Kvinnan yrkade ersättning för sitt arbete av mannens dödsbo. HD uttalade att en principiell utgångspunkt bör vara att den som åt annan utfört arbete av sådan art och omfattning att lön normalt utgår bör få ersättning för arbetet även i fall där detta ej varit avtalat eller eljest avsett mellan parterna. Exempel på undantag från denna princip ansågs vara arbete som barn under sin uppväxttid utför åt föräldrarna och tjänster som vänner vid tillfälliga behov gör åt varandra. Vad gällde frågan hur man bör bedöma den situationen att en kvinna utfört hushållsarbete och andra i ett hem förekommande arbeten och tjänster för en man som hon under lång tid sammanbott med under äktenskapsliknande förhållanden, ansågs att arbetet och tjänsterna utförts i parternas gemensamma intresse som ett led i samlevnaden. På så sätt skilde sig omständigheterna så avgörande från ett anställningsförhållande att ersättning i form av lön inte borde utgå.

3 Sambors rättsliga ställning i några andra länder

Kommittén har undersökt sambors rättsliga ställning i de nordiska länderna samt Belgien och Nederländerna. Av dessa länder är Sverige det enda landet som har en sambolag som innehåller bodelningsregler. En lag för sammanboende finns annars i Norge (lagen om hushållsgemenskap) och i Belgien har det beslutats att en sådan lag skall införas (Statutory Cohabitation Act). Dessa lagar gäller för såväl sammanboende i samboförhållande som i annan hushållsgemenskap. Lagen i Norge är tillämplig på sammanboenden mellan två personer eller flera medan den belgiska lagen endast kommer att bli tillämplig när två personer bor tillsammans. En ytterligare förutsättning för den belgiska lagens tillämplighet är att parterna registrerar sitt sammanboende.

I den mån särskilda bestämmelser om sambors inbördes förhållanden saknas, tillämpas vanligtvis allmänna förmögenhetsrättsliga bestämmelser på de sammanboendes mellanhavanden.

Det norska Samboerutvalget har beträffande de nordiska länderna undersökt hur stor del av alla sammanboende par (gifta och sambor) som är sambor. År 1995 var andelen sambor i vart och ett av de nordiska länderna mellan 19 % och 28 %. Den största andelen sambor fanns i Island och den lägsta i Finland. Samboerutvalget uppskattade att i Island och i Sverige var år 1995 vart fjärde sammanboende par sambor. I de övriga nordiska länderna gällde detta vart femte sammanboende par (NOU 1999:25 s. 75).

3.1 Danmark

Det finns ingen lag i Danmark som reglerar sambors förmögenhetsförhållanden eller förhållandena vid ett samboförhållandes upplösning. Samboendet i sig påverkar inte parternas ekonomiska förhållanden. Var och en av samborna råder över sin egendom och svarar för sina skulder. I likhet med vad som gäller för andra personer kan samäganderätt uppkomma för sambor. Exempelvis anses samägande uppkomma i de fall där parterna har gemensam ekonomi och det inte kan avgöras vem av parterna som är ägare till egendomen eller om båda parterna från

början finansiellt bidragit till inköpet av egendomen. När ett samboförhållande upphör är utgångspunkten att vardera parten behåller vad den äger. I en rad domar har den danska Högsta domstolen emellertid slagit fast rätten till kompensation för den sambo som genom värdeskapande insatser under samboförhållandet berikat den andra sambon så att denne uppnått en ekonomisk fördel. Den ersättning som utgår är skönsmässig. Nedan redovisas några betydelsefulla avgöranden från den danska Högsta domstolen.

I **UfR 1980.480** hade parterna sammanbott nästan fyra år, varav de sista två åren i en villafastighet som förvärvats av mannen för hans och hans sambos gemensamma bruk. Fastigheten förvärvades genom lån. Parterna hade gemensamt hushåll och ekonomi. Tillsammans med mannen och kvinnan bodde också kvinnans barn. Det var nödvändigt för förvärvet av fastigheten att båda parterna bidrog till utgifterna i hushållet. Kvinnan hade de tre sista åren före separationen haft en inkomst om 40 000 kr, 53 000 kr, resp. 59 000 kr. Mannens inkomster under samma år uppgick till 91 000 kr, 126 000 kr resp. 155 000 kr. När förhållandet upphörde bodde mannen kvar i fastigheten nästan ett och ett halvt år innan fastigheten såldes. Det uppstod vid försäljningen en nettovinst om 120 000 - 130 000 kr. Högsta domstolen uttalade att det inte fanns tillräckliga skäl att fastslå att mannen och kvinnan innehade fastigheten med samäganderätt. Kvinnan ansågs dock ha rätt till en viss del av nettovinsten. Med hänsyn till samboförhållandets längd, den gemensamma nyttan av fastigheten och till skillnaden i parternas inkomster ansågs kompensationsbeloppet kunna fastställas till 25 000 kr.

I **UfR 1984.166** tillerkändes en hemarbetande kvinna kompensation. Samboförhållandet hade varat i 16 år och paret hade tre gemensamma barn. Kvinnan ägde när samboförhållandet upphörde ingen egendom. Mannen hade emellertid under sambotiden ökat sin förmögenhet väsentligt och när samboförhållandet upphörde uppgick hans förmögenhet till flera miljoner kronor. Högsta domstolen underströk att kvinnan genom sitt hemarbete hade haft väsentlig betydelse för uppbyggnaden av det gemensamma hemmet och att hon bidragit till att förbättra mannens ekonomi. Hon ansågs dessutom med fog ha kunnat förutsätta att hon vid upplösningen av samboförhållandet inte skulle ställas utan medel. Kvinnan tillerkändes kompensation av mannen med 200 000 kr.

I **UfR 1985.607** hade samboförhållandet varat knappt åtta år. Mannen ägde en tomt varpå han sedan samboförhållandet inletts uppförde en villafastighet. Parterna bodde i villafastigheten med sina gemensamma barn. När samboförhållandet upphörde uppgick fastighetens nettovärde till

240 000 kr. Under samlivet hade kvinnan totalt sett bidragit med 170 000 kr. Det mesta av detta belopp härrörde från olika bidrag. Mannen hade bidragit med cirka 400 000 kr. Högsta domstolen framhöll att det var mannen som hade investerat i fastigheten dels genom eget byggnadsarbete, dels genom att ta upp lån och att förmögenhetsökningen huvudsakligen berodde på värdestegring i fastigheten. Kvinnan ansågs inte ha bidragit till parternas gemensamma utgifter eller till förmögenhetsökningen i den omfattning att det fanns skäl att tillerkänna henne något belopp.

Sambor är inte underhållsskyldiga mot varandra och de ärver inte varandra.

Inom vissa rättsområden jämställs dock sambor med makar, t.ex. inom hyreslagstiftningen. När ett samboförhållande upphör kan enligt den danska hyreslagen den av parterna som inte har hyresrätten till lägenheten ta över denna utan hyresvärdens samtycke. Är samborna överens om vem som skall bo kvar i bostaden har den sambon rätt att fortsätta hyresförhållandet. Vid oenighet mellan parterna kan domstolen bestämma vem av parterna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden.

Vid arv tillämpas förmånligare arvsskatteregler för en efterlevande sambo än för obesläktade arvingar om samboförhållandet bestått under två år. En efterlevande sambo kan dessutom erhålla ersättning för förlust av försörjning vid sambos död och, om samboförhållandet bestått under två år, ersättning enligt arbetsskadeförsäkringslagen.

Inom sociallagstiftningen är individualprincipen en politiskt fastlagd utgångspunkt. Detta innebär att hänsyn inte tas till annat än den sökandes ekonomiska förhållanden. När en gift person ansöker om bistånd tas dock hänsyn till den andra makens inkomster. Äkta makar anses nämligen i vissa fall vara försörjningsskyldiga gentemot varandra, vilket inte gäller för sambor. Den andra sambons inkomst- och arbetssituation är således utan betydelse vid bedömningen av en sambos möjligheter att erhålla bistånd.

Sambor särbeskattas medan äkta makar sambeskattas. Detta är oftast till nackdel för samborna. En fördel för samborna är dock att reglerna om subsidiärt ansvar enligt källskattelagstiftningen inte gäller för sambor utan endast för makar.

Rättspolitik

År 1969 tillsattes i Danmark en utredning, Ægteskabsudvalget, bestående av både politiker och sakkunniga. Under åren 1971-1983 utgav utredningen nio betänkanden. I betänkande nr 8 sammanfattade udvalget

sina ståndpunkter om behovet av lagreglering för sambor. För det första ansåg udvalget att äktenskapet är den bästa rättsliga ramen för att säkra en känslomässig och ekonomisk trygghet för en familj. Det framfördes därför som viktigt att göra äktenskapet till en attraktiv samlivsform för att få ned antalet ogifta sammanlevande. Som konsekvens härav föreslogs att alla fördelar med att leva tillsammans utan att vara gifta skulle utgå ur lagstiftningen. För det andra tog udvalget avstånd från att utforma en samlad lagstiftning för sambor. Det befarades att man härigenom skulle komma att införa ett äktenskap av andra klassen. Dessutom ansågs samboförhållandena vara så olika sinsemellan att det inte var möjligt att införa bestämmelser som endast genomsnittligt tillgodosåg parternas önskemål och intressen. Udvalget fann dock att det beträffande enstaka områden borde införas regler till skydd för den svagare parten.

Något utrednings- eller lagstiftningsarbete pågår inte i Danmark om sambors rättsliga ställning.

3.2 Finland

Någon särskild lag som reglerar sambors förmögenhetsförhållanden finns inte. Sambor kan inneha egendom med samäganderätt. Samboförhållandet i sig skapar dock inte någon presumtion om samäganderätt. Bevisning krävs om att det formella ägarförhållandet inte motsvarar vad samborna avsett. Nedan redovisas två rättsfall angående samäganderätt.

HD 1988:85

Under den tid ett samboförhållande hade varat hade mannen byggt ett egnahemshus på sin fastighet. Mannen och kvinnan bodde i huset med sina fem barn. När kvinnan flyttade från det gemensamma hemmet krävde hon att domstolen skulle fastställa att samägande förelåg till bostaden med hänvisning till det betydande underhålls- och förtjänstarbete hon utfört till godo för sin stora familj. Hovrätten fastställde att samägande förelåg med hänvisning till den långa tid samboförhållandet hade varat. Högsta domstolen däremot ogillade talan med hänvisning till att det inte hade påvisats att kvinnan och mannen skulle ha *avsett* att också kvinnan skulle äga en del i egnahemshuset.

HD 1992: 48

I detta fall fastställde Högsta domstolen att en sambo ägde två fordon gemensamt med sin sambo trots att fordonen var registrerade i den senare sambons namn. Det ansågs bevisat i målet att fordonen hade införskaffats för gemensam räkning.

Några särskilda regler om fördelning av egendom vid upplösning av ett samboförhållande finns inte; var och en behåller sina tillgångar och skulder. När ett samboförhållande upphör kan en sambo vara berättigad till ersättning för ekonomiska insatser (t.ex. inköp av familjens mat) och arbetsinsatser (skötsel av hem och barn) som han eller hon har gjort till förmån för den andra sambon. Möjligheterna att vinna framgång med denna typ av konstruerade skuldförhållanden är emellertid oklar. Nedan redovisas några rättsfall angående frågan om ersättning för insatser.

HD 1993:168

Under ett långvarigt samboförhållande, som hade slutat i söndring, hade en kvinna använt sina inkomster till underhåll för familjen och genom hushållsarbete i hemmet verkat till förmån för familjen. Förutom att kvinnan på detta sätt hade deltagit i underhållet av barnen hade hon också gjort det möjligt för mannen att införskaffa fastigheten och egnahemshuset där familjen bodde. Kvinnans förmån av att ha fått bo i hemmet ansågs inte som ett tillräckligt vederlag för de insatser hon gjort och som lett till en ökning av mannens egendom. Sådana slutsatser kunde inte dras att kvinnan skulle ha haft för avsikt att bidra till en ökning av mannens egendom i det fall att samboförhållandet skulle sluta i söndring. Kvinnan ansågs därför ha rätt att få en rimlig ersättning för sina insatser av mannen. Hon tillerkändes ersättning med 45 000 FIM. (Om parterna varit gifta hade kvinnan med stöd av giftorätten kunnat få 185 000 FIM.)

HD 1988:27

En man hade under samboförhållandet på kvinnans fastighet byggt ett bostadshus och ett garage. Som vederlag för sitt arbete skulle mannen få bo i huset. Kvinnans och mannens förhållande hade dock slutat i söndring samtidigt som huset blev färdigt. Mannen hann inte ens flytta in. Eftersom mannens arbetsinsats hade varit betydande och mannen hade gått miste om sitt vederlag för det byggnadsarbete han utfört för kvinnan, ansågs han ha rätt att få en rimlig penningersättning av henne. Mannen tillerkändes 20 000 FIM.

HD 1988:28

Under ett samboförhållande hade en man på sin fastighet med sin sambos medel byggt en sommarstuga som skulle användas av honom och sambon gemensamt. Mannen dog emellertid innan stugan blev färdig och kvinnan kunde inte utnyttja stugan. Eftersom det inte kunde antas att kvinnans avsikt varit att ge medel till byggandet av stugan utan vederlag, ansågs kvinnan ha rätt att få ersättning av mannens dödsbo. Kvinnan tillerkändes 85 000 FIM som motsvarade vad hon kunde visa att hon penningmässigt placerat i stugan.

Vissa särskilda bestämmelser gäller för sambors bostadslägenheter. Under sambotiden får den sambo som är hyresgäst säga upp hyresavtalet endast med den andra sambons samtycke. Om båda samborna är hyresgäster kan domstolen, när sammanlevnaden upphört, besluta vem av samborna som skall få fortsätta hyresförhållandet. Om endast den ena sambon är hyresgäst kan domstolen inte fatta ett sådant beslut.

Sambor är inte underhållsskyldiga mot varandra enligt lag och ärver inte varandra.

Rättspolitik

Under våren 1991 tillsatte Justitieministeriet en kommission, "Familjekommissionen", för att utreda familjebegreppet i lagstiftningen. Kommissionen skulle bl.a. utreda på vilket sätt rättigheter, förmåner och skyldigheter var bundna till individens ställning i samhället. Den skulle också utreda om det fanns ett behov av att göra det rättsliga familjebegreppet enhetligt så att lagreglerna blev neutrala till alla de olika samlevnadsformer som finns i samhället om inte ett annat förhållningssätt var speciellt motiverat. År 1992 framlade Familjekommissionen sitt principbetänkande (1992:12) där man bl.a. föreslog att två personer av samma kön skulle kunna registrera sitt partnerskap. Man föreslog även en sambolagstiftning med i princip samma konstruktion som den norska lagen om hushållsgemenskap. Kommissionens förslag ledde inte till någon lagstiftning.

Justitieministeriet tillsatte i december 1997 en utredning med uppgift att dels utreda vilka lagstiftningsåtgärder som behövs för att avlägsna de rättsliga olägenheterna i anslutning till samlivet mellan parter av samma kön, dels för att samordna samarbetet mellan skilda departement i denna fråga. Bakgrunden här till var en hemställan från riksdagen till regeringen. Utredningens arbete slutfördes i juni 1999. I betänkandet (Justitieministeriet, Lagberedningsavdelningens publikationer 2/99) föreslås att personer av samma kön skall ges möjlighet att registrera sitt parförhållande. En registrering av parförhållandet skall få samma rättsverkningar som ett äktenskap med undantag för regler som endast gäller det ena könet och reglerna om adoption och styvbarns adoption.

3.3 Island

Någon särskild lag om samboförhållanden finns inte.

Var och en av samborna råder över sin egendom och svarar för sina skulder. I likhet med vad som gäller för andra personer kan samäganderätt uppkomma för sambor. En sambo har en oinskränkt förfoganderätt över sin egendom. En sambo som äger en lägenhet som denne eller den andra sambon bor i kan sälja eller pantsätta lägenheten utan att samråda med den andra sambon.

Sambor har ingen underhållsskyldighet mot varandra. Enligt barnlagen har en sambo försörjningsplikt mot barn som samborna har gemensamt men också för den andra sambons barn.

Sambor ärver inte varandra.

Några särskilda regler om fördelning av egendom vid upplösning av ett samboförhållande finns inte. I avsaknad av avtal är utgångspunkten att var och en behåller sin egendom. Om båda samborna bidragit till köpet av viss egendom fördelas egendomens värde efter vardera partens insatser.

Problem kan uppstå när endast den ena sambon har förvärvat arbetat under förhållandet. Tidigare dömde domstolarna ut en särskild ersättning till den sambo som hade arbetat i hemmet under sambotiden, s.k. lön till hushållsföreståndarinna. Numera döms ingen särskild ersättning ut men den hemarbetande sambon kan i stället få del i den egendom som har anskaffats under samboförhållandet genom att sådan egendom anses innehas med samäganderätt. Vid bedömningen av om samäganderätt har uppkommit har domstolarna oftast hänvisat till samboförhållandets längd, den ekonomiska samhörigheten under samboförhållandet, gemensam användning av sambornas egendom och parternas respektive inkomst.

Följande rättsfall belyser de regler som kan anses utbildade i rättspraxis för att avgöra tvister som uppkommit vid upplösning av samboförhållande.

Hrd 1982:1141

Mannen och kvinnan bodde tillsammans cirka 3,5 år innan samboförhållandet upphörde. Båda samborna förvärvat arbetade under förhållandet. Mannen ärvde en summa pengar under samboförhållandet och kvinnan hade sedan tidigare sparade medel. De köpte tillsammans en fastighet och en bil.

Högsta domstolen fann att båda parterna hade bidragit till köpen men det kunde inte säkert fastställas vilka belopp var och en hade utgett.

Vidare fann domstolen det utrett att bilen och fastigheten var mannens och kvinnans gemensamma tillgångar fast att de registrerats enbart i mannens namn. Mannen och kvinnan ansågs berättigade till hälften var av egendomens värde.

Hrd 1990:1581

I detta fall varade samboförhållandet i 36 år innan det upphörde år 1986. Tvisten avsåg en fastighet, ett sommarhus, banktillgodohavanden och vissa värdepapper. Mannen var registrerad ägare till fastigheten och sommarhuset medan såväl kvinnan som mannen innehade banktillgodohavanden och värdepapper med ungefär lika stora belopp. Det var i huvudsak mannen som hade haft inkomster under förhållandet medan kvinnan hade arbetat i hemmet. Trots detta fann domstolen med hänsyn till samboförhållandets längd att värdet av tillgångarna skulle delas lika.

Enligt skattelagstiftningen kan sambor beskattas som makar (sambeskattas) om detta är till fördel för dem skattemässigt. Förutsättningarna härför är en de varaktigt har bott tillsammans i minst ett år eller att de har barn tillsammans eller att de väntar barn tillsammans.

Socialförsäkringssystemet ger sambor samma rätt som äkta makar till en rad förmåner. Härför krävs att samboförhållandet varit registrerat i folkbokföringen i mer än ett år. Även sambor som har eller väntar barn tillsammans har rätt till sådana förmåner förutsatt att förhållandet är registrerat i folkbokföringen. Exempel på förmåner som avses är pensioner, livränta, olycksfallsförsäkringar och sjukförsäkringar.

Rättspolitik

I Island pågår inte något utrednings- eller lagstiftningsarbete angående sambor.

3.4 Norge

Någon lag som reglerar sambors förmögenhetsförhållanden finns inte. Sambor anses juridiskt sett som ensamstående. Sambor äger var och en sin egendom och svarar för sina skulder. Sambor kan inneha egendom med samäganderätt vilken kan uppkomma på olika sätt. Samägande antas föreligga när egendom förvärvats genom en gemensam insats. Denna insats kan bestå såväl i ekonomiska bidrag till familjens underhåll

som arbete i hemmet med hushållsarbete och barnskötsel. Den första domen om "husmorssamägande" kom år 1975 (Norsk Retstidene 1975:220). I domen angavs bl.a. att hustruns arbete i hemmet borde räknas med vid bedömningen av om egendom som förvärvats under äktenskapet skall anses förvärvad av makarna gemensamt och att det skulle vara i strid med dagens samhällsuppfattning och rättskänsla att hävda något annat. Den största olägenheten med denna konstruktion är att det härskar en betydande rättsosäkerhet om vilka krav som skall ställas för att samägande skall uppkomma och om vilken egendom som omfattas av samägandet (jfr Vindeløv, Vibeke, m.fl. Retsstillingen for ugifte samlevende s. 31, GAD, 1988).

En sambo kan efter samboförhållandets upphörande tillerkännas vederlag av den andra sambon. Det kan exempelvis gälla ersättning för hushållsarbete i det gemensamma hemmet eller ersättning för utgifter som en sambo haft t.ex. vid renovering av fast egendom som tillhör den andra sambon.

Några regler om fördelning av egendom vid en upplösning av ett samboförhållande finns inte. I avsaknad av avtal är utgångspunkten att var och en behåller sin egendom. Sedan 1991 finns det i Norge emellertid en lag om hushållsgemenskap (Lov om rett till felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører av 4 juli 1991 Nr. 45). Lagen innehåller regler av basal skyddskaraktär som träder in vid upplösning av en hushållsgemenskap (genom separation eller vid dödsfall). Den är tillämplig även på hushållsgemenskaper mellan flera än två personer. Lagens tillämpning förutsätter att parterna är ogifta och inte registrerade partner, att de är över 18 år och att de bott tillsammans minst två år eller väntar barn tillsammans. Lagen ger en hushållsmedlem möjlighet att mot betalning överta gemensam bostad och gemensamt bohag som helt eller delvis tillhör annan hushållsmedlem. Något krav på att egendomen skall ha införskaffats för gemensamt begagnande ställs inte. För ett övertagande vid en hushållsmedlems död krävs att det föreligger särskilda skäl och annars krävs att det föreligger starka skäl.

Vid en värdering av om det föreligger *särskilda skäl för övertagande vid en hushållsmedlems död* skall en avvägning göras mellan behovet och intresset hos efterlevande hushållsmedlemmar och den avlidnes arvingar. Ett centralt moment vid en sådan värdering är eventuella barns behov. Andra moment i värderingen är sammanboendets varaktighet och om det gemensamma hemmet byggts upp gemensamt och för gemensamt bruk av hushållsmedlemmarna. Det anses också naturligt att lägga vikt vid om efterlevande hushållsmedlem har sålt sin egen bostad för att etablera hushållsgemenskapen. Vidare ser man till efterlevande hushållsmedlems hälsotillstånd, ålder och konkreta möjligheter att skaffa sig en annan bostad. På samma sätt anses det vara naturligt att värdera

den anknytning och det behov som eventuella arvingar efter den avlidne hushållsmedlemmen har för att överta bostaden eller bohaget. Det förhållandet att en efterlevande eventuellt inte varit samägare till egendomen skall också beaktas. Eventuella avtal som träffats mellan den avlidne och hushållsmedlemmar är också moment som skall vägas in i den helhetsvärdering som skall företas. För att en prioritering av en eller flera hushållsmedlemmar skall ske framför den avlidnes arvingar skall det föreligga speciella omständigheter. Detta innebär att t.ex. medlemmar i ett boendekollektiv har svårare att vinna framgång med krav enligt lagen än t.ex. en efterlevande sambo med barn.

Även vid värderingen av om *starka skäl* föreligger när *sammanlevnaden bryts på grund av andra orsaker än dödsfall* tas hänsyn till olika hushållsmedlemmars intressen och behov. Det är i stort sett samma skäl som när sammanlevnaden bryts på grund av dödsfall som beaktas. Situationen är dock inte riktigt densamma eftersom parterna vid en separation under livstid ofta är jämbördiga och har lika stort behov av bostaden. Det är därför befogat med en större restriktivitet vad gäller att tillerkänna en hushållsmedlem rättigheter på bekostnad av en annan hushållsmedlem. Kravet på starka skäl medför att en medlem av ett boendekollektiv sällan vinner framgång med krav på bostaden vid hushållsgemenskapens upplösning på grund av annat än dödsfall.

Sambor är inte underhållsskyldiga mot varandra och ärver inte varandra.

Sambor likställs i vissa fall med makar när det gäller den sociala trygghetslagstiftningen och i skattehänseende.

Rättspolitik

År 1987 avslutade det norska Ekteskabsutvalget sitt arbete med en översyn om de ekonomiska förhållandena mellan makar (NOU 1987: Instilling till ny ekteskapslov del II). Utvalget föreslog en lagregel enligt vilken egendom som förvärvades av båda makarna blev samägd mellan dem. Vid värderingen av vem som förvärvat den gemensamma bostaden och bohaget skulle också läggas vikt vid en makes/makas arbete i hemmet. Bestämmelser härom infördes i lov nr 47 1991 om ekteskap. Det norska Husstandsfelleskapsutvalget som har behandlat ogifta sammanboendes förhållanden önskade inte en motsvarande lagstiftning för ogifta sammanlevande. Utvalget tog dock inte avstånd från den rättspraxis som utvecklats beträffande samägande för sambor.

Hösten 1996 tillsattes Samboerutvalget. Utvalgets uppgift var att utreda de problemställningar som samboförhållanden reser med hänsyn till rättigheter, förmåner och förpliktelser. Dessutom skulle Utvalget

principiellt värdera hur långt samhället bör likställa sambor med makar, såväl vad gäller förhållandena mellan samborna sinsemellan och mellan samborna och samhället. Vidare skulle Utvalget överväga hur ett samboförhållande konstitueras och i samband med detta överväga frivillig eller tvingande registrering.

Utvalget redovisade sitt arbete i maj 1999 (NOU 1999:25 Samboerne og samfunnet). Enligt Utvalgets förslag skall sambor likställas med makar bl.a. på vissa offentligrättsliga områden under förutsättning att samborna har barn gemensamt eller samboförhållandet har varat i två år. Beträffande sambornas inbördes förhållanden skall ett nytt kapitel införas i lagen om hushållsgemenskap som inskränker de sammanboendes rådighet över bostad och bohag. Sambor som har barn tillsammans eller vars samboförhållande har varat i två år skall få rätt till insyn i varandras ekonomi. Dessutom skall enligt förslaget de möjligheter till husmorssamägande och vederlag som utvecklats i praxis lagfästas. Någon likadelning av egendom eller underhållsskyldighet gentemot den andra sambon när samboförhållandet upphör föreslås inte. En sambo skall få testamentera bort fyra gånger ”grunnbeloppet” till den andra sambon utan hinder av bröstarvinges laglott. Under förutsättning att samborna har barn eller att samboförhållandet varat i två år skall en efterlevande sambo ha rätt att sitta kvar i oskiftat bo såvida inte den avlidne har särkullbarn. Rätten att sitta kvar i oskiftat bo bortfaller om den efterlevande etablerar ett nytt samboförhållande. Den avlidna sambons arvingar kan dock samtycka till att den efterlevande trots detta sitter kvar i det oskiftade boet. Någon registrering av samboförhållanden föreslås inte.

3.5 Belgien

Var och en av samborna råder över sin egendom och svarar för sina skulder. Samäganderätt kan uppkomma för sammanboende liksom för andra personer. Egendom anses vara samägd när ingen av parterna kan bevisa att han eller hon är ägare till den. Egendom som är samägd anses ägas av vardera parten med lika delar om inte annat visas.

Även om sambor inte, till skillnad från makar, har någon ömsesidig underhållsskyldighet, har domstolarna utdömt ekonomisk kompensation till tidigare sambor som blivit illa behandlade eller lämnade i en mycket dålig ekonomisk situation. Det har också hänt att en tidigare sambo fått ekonomisk kompensation för hemarbete. Dessa domar grundar sig på allmänna förmögenhetsrättsliga bestämmelser.

Sambor är inte underhållsskyldiga mot varandra enligt lag och ärver inte varandra. Möjligheterna att testamentera egendom begränsas av att en del av egendomen undantas till legala arvingar.

Sambor har möjlighet att upprätta samlevnadskontrakt. Denna möjlighet står öppen för sambor av samma och motsatt kön samt för två personer som sammanbor i annan hushållsgemenskap.

En lag om sambors förmögenhetsförhållanden är på väg att införas i Belgien (Statutory Cohabitation Act). Lagen antogs under hösten 1998 men har ännu inte trätt i kraft. Lagen kommer att bli tillämplig för två personer som sammanbor och som låter registrera sin samlevnad. Registreringsförfarandet är öppet såväl för personer som sammanbor i ett samboförhållande som för personer som sammanbor i annan hushållsgemenskap. Enligt lagen är de sammanboende skyldiga att efter förmåga bidra till kostnaderna för sammanboendet. En sammanboende är ansvarig för den andra partens skulder om dessa hänför sig till sammanboendet eller till ett barn som bor hos de sammanboende. Ingen av samborna får utan den andra sambons samtycke sälja, hyra ut eller inteckna eller pantsätta det gemensamma hemmet. Egendom som anses vara samägd på grund av att äganderätten inte kan utredas, skall vid den ena partens död övertas av den efterlevande parten, såvida inte annat avtalats. Det presumeras härvid att den efterlevande mottagit hälften av egendomen som gåva av den avlidne. Flertalet av bestämmelserna i lagen är indispositiva och får inte avtalas bort genom samlevnadskontrakt.

3.6 Nederländerna

Sambor ärver inte varandra och är i princip inte underhållsskyldiga gentemot varandra. I vissa extraordinära fall kan underhåll dock utgå för kortare tid efter det att förhållandet upphört, exempelvis om den ena sambon har slutat att förvärvsarbeta för att sköta hushållet. Samägande kan uppstå mellan sambor särskilt beträffande bohag som samborna anskaffat gemensamt och där båda betalt egendomen eller där det inte kan visas vem av samborna som är ägare. I vissa fall inom sociallagstiftningen likställs sambor med makar, t.ex. vad gäller folkpension och änkepension.

Sambor som vill knyta rättsverkningar till sitt samboende kan dels *upprätta ett samlevnadskontrakt*, dels *ingå ett registrerat partnerskap*. Dessa möjligheter står i princip öppna även för personer som sammanbor i annan hushållsgemenskap.

Två eller flera personer som bor tillsammans kan *upprätta ett samlevnadskontrakt*. En mängd förtryckta avtal har utarbetats. Innehållet i avtalen varierar och det tycks inte finnas någonting som hindrar att sam-

bor avtalar att regler som gäller för gifta skall tillämpas även på dem. Samlevnadskontrakt utfärdas av notarius publicus och kan också registreras. Avtalet har inga konsekvenser för parterna utöver vad som regleras däri. Någon rättsverkan mot tredje man får avtalet inte. I vissa sammanhang kan avtalet dock tjäna som bevis för att ett samboförhållande föreligger. Det är inte ovanligt att sambor upprättar samlevnadskontrakt. Några svårigheter vid tolkning och tillämpning av sådana kontrakt har inte uppstått vid domstolarna. Det vanligaste torde dock vara att samborna muntligen kommer överens om vad som skall gälla när samboförhållandet upphör. Alla personer som bor tillsammans, även nära släktingar, kan upprätta ett samlevnadskontrakt.

Sedan den 1 januari 1998 har två personer som sammanbor möjlighet att *ingå registrerat partnerskap*. Lagen gäller personer av såväl motsatt som av samma kön. De som ingår registrerat partnerskap skall vara ogifta och de får inte vara registrerade partner, de skall vara minst 18 år gamla och de får inte vara nära släkt. Förälder - barn, mor- eller farförälder- barn och syskon får således inte registrera partnerskap med varandra. Minst en av parterna skall vara medborgare i Nederländerna och endast personer med uppehållstillstånd i Nederländerna får ingå registrerat partnerskap. Ett registrerat partnerskap har i princip samma rättsverkningar som ett äktenskap. Den väsentliga skillnaden mellan ett partnerskap och ett äktenskap är att partnerskapet inte har någon juridisk effekt på en partners förhållande till den andra partners barn. Ett registrerat partnerskap upphör när en av partnerna avlider, efter domstolsutslag eller genom ett skriftligt avtal som upprättas hos advokat och registreras hos notarius publicus. Under år 1998 ingick 4 556 par registrerat partnerskap. Två tredjedelar av paren var personer av samma kön medan en tredjedel var personer av motsatt kön.

4 Överväganden och förslag beträffande sambolagen

4.1 Bakgrunden till lagstiftningen och till kommitténs uppdrag och förslag

4.1.1 Några principiella utgångspunkter

I 1969 års direktiv till Familjelagssakkunniga togs frågan upp hur lagstiftaren borde ställa sig till äktenskapsliknande samlevnad. Det uttalades i direktiven att en ny lagstiftning så långt möjligt borde vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer och olika moraluppfattningar. Äktenskapet angavs ha och borde ha en central plats inom familjerätten, men man borde försöka se till att den familjerättsliga lagstiftningen inte innehöll några bestämmelser som skapade onödiga svårigheter för dem som skaffar barn och bildar familj utan att gifta sig.

I SOU 1972:41 pekade Familjelagssakkunniga på oklarheten i ett allmänt neutralitetsbegrepp. Kommittén fann att neutralitetsbegreppet kunde ges två helt olika tolkningar.

Den ena tolkningen var att neutralitetsbegreppet innebar att enskilda själva fick välja vilka normer som skall gälla för deras samlevnad i familjen. Det allmänna tillhandahöll ett särskilt regelkomplex som var utformat för att lösa de problem som uppkommer vid mannens och kvinnans samlevnad med familjefunktioner. För att komma i åtnjutande av detta regelkomplex hade de samlevande att ingå äktenskap. Några anspråk på att de samlevande verkligen skulle ingå äktenskap och utnyttja regelkomplexet ställdes inte. Samhället var således neutralt genom att ge dem full frihet att välja. *Den andra tolkningen* innebar att neutralitet förelåg bara om den samhälleliga regleringen av mannens och kvinnans inbördes relationer och av deras förhållande till det utanföriggande samhället var densamma oavsett om de ingått äktenskap eller ej. Samma regler skulle således gälla för gifta och sambor.

Eftersom äktenskapet skulle behållas som ett rättsinstitut med en central roll inom familjerätten, ansåg Familjelagssakkunniga det inte möjligt att konsekvent ge samma regler för samlevande ogifta som för gifta. En möjlighet att förverkliga neutralitetstanken var i stället att på särskilda områden ge regler för samlevande ogifta med samma innehåll

som reglerna för gifta. En fara härmed ansågs kunna vara att man fick effekter i direkt strid med de samlevandes vilja, nämligen om dessa underlåtit att gifta sig just i syfte att undgå rättslig reglering av sin förbindelse. Samtidigt förutsåg Familjelagssakkunniga betydande svårigheter med att precisera den faktiska situation i vilken samma regler som för gifta skall gälla.

I prop. 1973:32 om ändring i giftermålsbalken m.m. uttalades att de speciella problem av både ekonomisk och personlig art som den äktenskapliga samlevnaden mellan man och kvinna och deras familjeliv ger upphov till gör det nödvändigt att lagstiftaren tillhandahåller ett särskilt regelsystem för gifta. Äktenskapsrättens regler skulle dock göras tillämpliga endast i fall då kontrahenterna hade ingått äktenskap i den form lagen anvisar. Detta skulle innebära att de människor som sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden dvs. under i princip samma sociala och ekonomiska betingelser som gifta personer, men som av en eller annan anledning inte vill ingå äktenskap, i åtskilliga avseenden blev underkastade andra rättsregler än de gifta, vilket skulle kunna vara oförmånligt för dem båda eller för endera av dem. Med utgångspunkten att äktenskapet är och måste vara grundat på frivillig överenskommelse ansågs det sagda dock vara ofrånkomligt. Samtidigt framhölls det att det givetvis inte bör få förekomma att barnens intressen blir sämre tillgodosedda därför att föräldrarna inte gift sig med varandra.

Även i utskottsbetänkandet (bet. 1973:LU20) underströks betydelsen av människors frihet att själva utforma sitt personliga liv, att välja samlevnadsform och bestämma de etiska normer som skall gälla för deras familjeliv. Äktenskapet borde bevaras som den normala funktionen för familjebildning för det helt övervägande flertalet människor. Samtidigt framhölls att det borde eftersträvas att skatteregler och regler om sociala förmåner över huvud taget får sådant innehåll att de inte påverkar kontrahenternas val av samlevnadsform.

I Familjelagssakkunnigas år 1972 avlämnade betänkande föreslogs en särskild lag om ogifta samboendes gemensamma bostad. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1974 (prop. 1973:32, LU 20, rskr. 256). Lagen var uppbyggd på samma sätt som 1959 års lag med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad. Genom lagen blev det möjligt för den ena parten att vid upplösning av samlevnaden mot lösen överta den gemensamma bostaden av den andra efter behovsprövning, förutsatt att bostaden innehades med hyres- eller bostadsrätt.

Familjelagssakkunniga fortsatte i sitt arbete efter år 1973 att utreda om ytterligare lagregler skulle föreslås för personer som sammanbodde utan att vara gifta. I en rapport (SOU 1978:55) Att sambo och gifta sig presenterade Familjelagssakkunniga resultatet av en intervjuundersökning som företagits för att undersöka orsakerna till den sjunkande

giftermålsfrekvensen och ökningen av antalet sammanboende ogifta par. I rapporten sammanställdes och bearbetades också den officiella statistiken. Det framkom i rapporten att de samboende i allmänhet hade mycket dålig kunskap om de rättsregler som gällde deras inbördes förhållande.

I SOU 1981:85 framförde Familjelagssakkunniga, mot bakgrund av nämnda rapport, att det fanns ett större utrymme än man från början antagit att införa lagregler till skydd för den svagare parten i ett samboförhållande, utan att man därigenom kunde sägas påtvinga kontrahenterna en lagstiftning som de har motsatt sig. Det sades att ståndpunkten att äktenskapet som rättsinstitut skulle spela en central roll inom familjerätten kvarstod. Översynen av den familjerättsliga lagstiftningen skulle alltså gå ut på att tillhandahålla lösningar på juridiska problem, i första hand inom ramen för äktenskapet såsom den normala formen för familjebildning, men även utanför denna ram, i den mån ett starkt behov av lagregler kunde anses föreligga där. Mot denna bakgrund föreslogs en reglering av sambors gemensamma hem.

Bland annat innebar förslaget att bostad och bohag som förvärvats för gemensamt begagnande vid bodelning skulle anses tillhöra samborna tillsammans med lika andelar, oavsett vem som dessförinnan ägt egendomen. En skuld som var hänförlig till egendomen skulle avräknas, dock endast i den mån skulden motsvarade värdet av den belastade egendomen. Efter det att skulderna avräknats skulle nettobehållningen delas lika. Detta förslag frångicks dock i propositionen.

När regeringen i prop. 1986/87:1 framlade en omarbetad version av Familjerättssakkunnigas förslag om en reglering av sambors gemensamma hem sades anledningen vara att lagstiftningen i begränsad utsträckning bör tillhandahålla lösningar på praktiska problem av juridisk art, när det är särskilt påkallat för att skydda den svagare parten i ett samboförhållande. Det underströks att det inte var fråga om att skapa så utförliga regler för sambor att man därigenom åstadkom ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. De som ville att ett mer heltäckande juridiskt system skulle tillämpas på deras samlevnad fick ingå äktenskap. Det betonades att det framträdande draget i ett äktenskap är att det bygger på en frivillig överenskommelse mellan en man och en kvinna om att ett visst regelsystem skall tillämpas på deras samlevnad (prop. 1986/87:1 s. 40).

Även i utskottsbetänkandet 1986/87:LU18 framhölls de praktiska skälen för en reglering av sambors inbördes förhållanden. Det konstaterades att det är oklart vilka rättsverkningar som kan åstadkommas genom avtal mellan sambor och i vilken mån de blir gällande mot tredje man. I avsaknad av avtal är man hänvisad till allmänna civilrättsliga regler för tvister mellan sambor om deras egendom och dess

fördelning. De civilrättsliga reglerna ansågs inte ge tillräcklig ledning i den situation som uppstår vid upplösningen av ett samboförhållande. Vid tillämpningen av dessa regler kunde resultatet framstå som stötande med hänsyn till den ekonomiskt svagare partens intressen. Mot denna bakgrund ansåg utskottets majoritet att det fanns behov av en lag som kunde ge vägledning för upplösningen av det gemensamma hemmet.

Den 1 januari 1988 trädde lagen om sambors gemensamma hem i kraft.

Vid samma tidpunkt trädde lagen om homosexuella sambor i kraft.

4.1.2 Riksdagens tillkännagivande

I en motion till riksdagen (mot. 1991/92:L408) kritiserades lagstiftningen om sambors gemensamma hem från olika utgångspunkter. Motionären ifrågasatte behovet av särskilda regler för heterosexuella och homosexuella sambor och framhöll att det äktenskapsrättsliga regelsystemet normalt bör tillämpas vid långvarig samlevnad mellan en man och en kvinna. Enligt motionären borde en utvärdering av sambolagstiftningens konsekvenser komma till stånd i syfte att man skall få underlag till en bedömning av om lagarna är relevanta och på ett tillfredsställande sätt löser de problem som de är avsedda att lösa.

Med anledning av motionen uttalade lagutskottet (bet. 1991/92:LU32) att det var angeläget att en utvärdering kom till stånd beträffande sambolagen. Det borde enligt utskottet ankomma på regeringen att bestämma i vilket sammanhang och under vilka former en sådan utvärdering skulle ske. Utskottet hemställde att riksdagen skulle ge regeringen till känna vad utskottet anförde. Riksdagen biföll utskottets hemställan (rskr. 1991/92:236).

4.1.3 Statskontorets rapport

År 1993 gav Justitiedepartementet Statskontoret i uppdrag att som ett första led i utvärderingen ta fram underlag för att belysa ett antal särskilt angivna frågor. Utvärderingen skulle främst ta sikte på att belysa om sambolagens övergripande syfte - att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes upplösning - uppfyllts. I september 1993 redovisade Statskontoret uppdraget i rapporten Sambolagen - en utvärdering (Statskontoret 1993:24).

Statskontoret fann genom de intervjuer som inom uppdraget företogs med familjerättsadvokater och företrädare för olika stödorganisationer att lagen uppfyller sitt övergripande syfte. I den mån det

förekommer att lagen inte tillvaratar den svagare partens intressen ansågs detta bero på att kunskaperna om lagen är bristfälliga och att det kan vara svårt att hävda sin lagliga rätt när det rör sig om små ekonomiska värden.

De invändningar mot sambolagen som restes avsåg främst vissa tillämpningssvårigheter och vissa begränsningar i tillämpningsområdet.

4.1.4 Samboendekommitténs hearingar

Sambolagens övergripande syfte kan sägas vara att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes upplösning. För att få kunskap om detta syfte har uppnåtts har kommittén anordnat två hearingar om sambolagen. Vid den första hearingen deltog advokater, socialtjänstpersonal, domare m.fl. En deltagarförteckning finns i *bilaga 2*. Vid den andra hearingen deltog professor Anders Agell, f.d. justitierådet Olle Höglund samt universitetslektorn Göran Lind. Kommittén har dessutom, i samma syfte, haft upprepade kontakter med f.d. regeringsrådet Lars Tottie.

Vid hearingarna framkom i många avseenden kritik mot sambolagen. Kritiken avsåg främst tillämpningssvårigheter och orättvisa resultat vid bodelningar men lagen kritiserades även ur rättspolitisk synvinkel. Bland annat ansågs sambolagen ha befast tendensen att människor inte gifter sig och bidragit till en låg familjestabilitet.

Det främsta problemet vid tillämpningen av sambolagen ansågs vara att det är svårt att avgöra när ett samboförhållande börjar och när det slutar. Många personer uppgavs börja bo ihop på prov utan att vara medvetna om vid vilken tidpunkt sambolagen blir tillämplig på dem. När sambor gör slut utan att flytta isär uppgavs det vara oklart om sambolagen fortfarande är tillämplig på sammanboendet. Dessa svårigheter ansågs leda till rättsosäkerhet och skapa utrymme för fusk. Många påpekade också att bodelningsreglerna skapar stora orättvisor. Om en bostad införskaffas för pengar som den ena sambon sparat till under lång tid innan samboförhållandet inleds eller för ärvda pengar, bedömdes det vara orättvist att bostaden skulle ingå i bodelningen. Även skuld-täckningsreglerna bedömdes vara orättvisa. Som exempel angavs att en person med stora studiemedelsskulder sällan behöver dela med sig av sin andel av bostad och bohag. Många av de problem som påpekades uppstå vid tillämpningen av sambolagen uppgavs dock falla tillbaka på allmänhetens mycket dåliga kunskaper om sambolagens innehåll. De flesta advokater hade erfarenhet av sambor som utgått från att sambolagens innehåll är ett annat än det verkliga. Exempelvis tror många sambor att all egendom ingår i bodelningen eller så saknar de kännedom

om att bostad och bohag kan komma att bodelas om den ena sambon begär det. Det finns också sambor som tror att i och med att de har barn tillsammans så likställs de med gifta beträffande bodelning, arv etc. Informationsbehovet bedömdes således vara mycket stort.

Trots kritiken ansågs sambolagen inte vara så dålig att den borde tas bort. Denna synpunkt framfördes även av dem som vid sambolagens tillkomst var emot att lagen infördes. Även om bodelningsresultatet i flera fall blir orättvist bedömdes sambolagen vara till hjälp för den svagare parten i många fall. Flera av deltagarna betonade att lagen inte bör utvidgas i något avseende, medan andra ansåg att t.ex. bil och fritidshus som införskaffats för gemensamt bruk borde ingå i bodelningen och att lagen även i övrigt borde ge ett större skydd till den svagare parten.

I *bilaga 3* finns en förteckning över de frågor som diskuterades vid kommitténs hearingar. Vid varje fråga hänvisas till det avsnitt i betänkandet där diskussionen har sammanställts.

4.2 Kommitténs allmänna överväganden

Kommitténs bedömning och förslag: Sambolagens övergripande syfte att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes upplösning skall även fortsättningsvis bestå. Kommittén finner dock att nuvarande lagstiftning inte till fullo uppfyller detta syfte utan att vissa förtydliganden och andra lagändringar måste vidtas.

Lagens rubrik skall vara Sambolagen.

Kommittén kan konstatera att människor i dag väljer att i allt högre grad leva som sambor. Mot denna bakgrund har frågan väckts om inte sambolagen bör tillhandahålla en mer heltäckande reglering. Det är emellertid tveksamt om detta är möjligt utan att sambolagen i allt för hög grad närmar sig den äktenskapsrättsliga regleringen. Ett samboförhållande innebär att ett rättsförhållande uppkommer mellan parterna utan någon uttrycklig viljeförklaring från parternas sida. Så snart sambolagens definition av ett samboförhållande kan anses uppfylld slår lagen till och det går sällan att med bestämdhet förutsäga när denna tidpunkt inträder. Om sambolagen på ett mer ingripande sätt skall påverka sambornas inbördes förhållanden är det kommitténs uppfattning att det bör finnas en klar tidpunkt för uppkomsten av rättsförhållandet. En sådan tidpunkt kan nästan bara åstadkommas genom en registrerbar

viljeförklaring från parterna om att de är sambor. I annat fall kan det skydd som sambolagen är tänkt att ge leda till rättsosäkerhet och rättsförluster. I kommitténs direktiv berörs inte frågan om sambolagens ställning i förhållande till ÄktB. Enligt kommitténs mening föreligger det emellertid inte några bärande skäl till att införa en reglering för sambor som mer eller mindre skulle vara likvärdig med ÄktB. Som har anförts i tidigare lagstiftningsärenden har de par som önskar att ett mer heltäckande juridiskt system skall tillämpas på deras samlevnad möjlighet att ingå äktenskap eller registrerat partnerskap. Kommittén anser att det även fortsättningsvis främst bör vara inom ramen för dessa institut som mer fullständiga juridiska lösningar på samlevande pars inbördes förhållanden tillhandahålls.

Samtidigt som det finns de som anser att sambolagen bör innehålla en mer utförlig reglering, har det på kommitténs hearingar framkommit synpunkter på att sambolagen aldrig borde ha införts. Kommittén vill med anledning härav framhålla att innan sambolagen infördes var sammanboende par som inte ingått äktenskap hänvisade till att träffa avtal om sina inbördes förhållanden. Det är emellertid oklart vilka rättsverkningar som kan åstadkommas genom avtal mellan sambor, och om sådana avtal blir gällande mot tredje man. De undersökningar som gjordes innan sambolagen infördes visade dessutom att det var mycket ovanligt att några avtal träffades mellan parterna i samboförhållanden. Det kan i och för sig inte tas för givet att de lösningar som sambolagen tillhandahåller passar alla sambor i samtliga situationer. Sambolagen ger emellertid parterna möjlighet att avtala bort bodelningsreglerna i regleringen.

På kommitténs hearingar har det vidare påståtts att sambolagstiftningen har befast tendenserna att folk inte gifter sig och det har också hävdats att lagen därmed bidragit till den allmänna sociologiska utvecklingen på ett olyckligt sätt. Det var emellertid redan i slutet av sextioalet som antalet ingångna äktenskap började att reduceras dramatiskt. På fem år minskade antalet årligen ingångna äktenskap från 60 000 till 40 000. Under 70-talet och 80-talet låg antalet ingångna äktenskap på samma låga nivå, med undantag för giftermålsboomen år 1989 vilken kan förklaras av förändringar i bestämmelserna om änkepension. Under 90-talet har antalet vigslar sjunkit ytterligare. Nedgången har nästan helt kompenseras av antalet nya samboförhållanden (jfr Familjebildning och familjeupplösning under 1980-talet, SCB, Demografiska rapporter 1990:1 och Statistisk årsbok 99). Eftersom antalet ingångna äktenskap sjönk avsevärt redan före sambolagens ikraftträdande kan denna utveckling knappast anses vara en följd av sambolagen. I vad mån sambolagen har befast utvecklingen saknar kommittén underlag att bedöma. Denna frågeställning får dessutom

anses ligga utanför kommitténs uppdrag. Enligt kommitténs uppfattning finns det dock inga skäl att nu - närmare tolv år efter sambolagens ikraftträdande - avskaffa lagen.

När det sedan gäller utformningen av nuvarande lagstiftning drar kommittén – bl.a. av vad som framkommit vid kommitténs hearingar om sambolagen - den slutsatsen att sambolagen i många fall bidrar till en någorlunda rättvis uppdelning av bostad och bohag vid ett samboförhållandes upplösning. Lagen ger således den svagare parten ett visst skydd beträffande de värden som är grundläggande vid uppbyggnaden av ett gemensamt hem. Mot bakgrund av den kritik som framförts vid hearingarna är det dock enligt kommitténs uppfattning uppenbart att lagstiftningen i vissa fall behöver förtydligas och i en del fall utvidgas för att den svagare parten skall få ett godtagbart skydd. Kommittén kommer nedan att inventera olika problemställningar i sambolagen och lägga fram förslag i de delar där förtydliganden och andra lagändringar får anses erforderliga för att lagens syfte skall uppnås.

Kommittén vill redan i detta sammanhang ta upp frågan om lagens rubrik. Enligt kommitténs uppfattning torde de bland allmänheten, som överhuvudtaget känner till lagens förekomst, kalla den sambolagen. Även jurister kallar oftast lagen för enbart sambolagen. Redan detta faktum talar för en ändrad rubricering av lagen. Det kan visserligen framhållas att nuvarande rubrik, lagen om sambors gemensamma hem, ger mer information om vad lagen omfattar än rubriken sambolagen. Vad som framkommit i bl.a. Statskontorets ovan redovisade rapport visar dock att kunskapen om lagen hos gemene man är så bristfällig att informationsaspekten inte kan anses som ett bärande skäl att bibehålla nuvarande rubrik. Mot bakgrund av det anförda finner kommittén att lagens rubrik skall ändras till "Sambolagen".

Kommittén vill i detta sammanhang även något beröra frågan om information om lagen. Med hänsyn till vad som framkommit i Statskontorets rapport och vid kommitténs hearingar får det anses stå helt klart att stora informationsinsatser behöver göras för att förhindra såväl rättsförluster som rättsosäkerhet. Detta är särskilt viktigt om kommitténs förslag genomförs. Kommittén återkommer i avsnitt 4.9 till frågan om information.

4.3 Ett samboförhållandes uppkomst och upphörande

4.3.1 Diskussionen vid hearingarna

Sambolagen innehåller inte någon uttrycklig regel om när ett samboförhållande uppkommer eller när det upphör. Många av deltagarna vid hearingarna hade praktisk erfarenhet av den rättsosäkerhet som detta föranleder. Det påtalades att sambolagens regelsystem kan bli tillämpligt på en part som inte alls är införstådd med det. Frågan om och vid vilken tidpunkt ett samboförhållande har upphört ansågs särskilt viktig eftersom denna omständighet har avgörande betydelse när det gäller tillämpningen av flera bestämmelser i sambolagen. Särskilt oklart ansågs det vara i vad mån samboförhållandet har upphört när parterna kommit överens om att förhållandet är slut men fortsätter att bo tillsammans. Det stora utrymme som föreligger att ömsom framställa sig som sambor och ömsom som enbart sammanboende i en annan hushållsgemenskap ansågs öppna möjligheter till fusk. Många av deltagarna efterlyste en lagreglering som anger när ett samboförhållande skall anses ha inletts och när det skall anses ha upphört.

4.3.2 När föreligger ett samboförhållande?

Ett samboförhållande föreligger enligt sambolagen när en ogift kvinna och en ogift man bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Vad som avses med att ett förhållande är äktenskapsliknande diskuterades i prop. 1986/87:1. En allmän utgångspunkt angavs vara att kvinnan och mannen sammanlever i en inte alltför kortvarig förbindelse, vari normalt ingår sexuellt samliv, gemensamt hushåll och bostad samt gemensam ekonomi eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete. Om samborna har barn tillsammans borde man regelmässigt kunna utgå från att samlevnaden är äktenskapsliknande. En gemensam folkbokföringsadress ansågs kunna tyda på att kvinnan och mannen har gemensam bostad och att deras samlevnad inte är endast tillfällig. Det betonades dock att andra omständigheter kan föreligga i det enskilda fallet som talar mot detta. Om den ena parten (inbegripet en avlidens arvingar och universella testamentstagare) bestrider att ett samboförhållande föreligger eller har förelegat trots att kvinnan och mannen har gemensam folkbokföringsadress, ansågs det ankomma på den parten att redovisa omständigheter som stöder bestridandet. Genom av parterna åberopade självdeklarationer, hyresavtal, bidragsansökningar och anmälningar till försäkringskassan och vittnesbevisning bedömdes det finnas goda

möjligheter att kunna skilja inneboendefallen från sambofallen. Om parterna sammanbor men en av dem eller båda är folkbokförda på en annan adress borde enligt propositionen - om de inte har gemensamma barn - en helhetsbedömning av deras förhållande ske. För att lagen skall vara tillämplig skall parterna ha en gemensam permanentbostad, gemensamt hushåll och förhållandet skall ha varat under en inte allt för kort tid. I propositionen angavs sex månader som ett riktmärke. Andra faktorer, tex. förekomsten av ett gemensamt testamente mellan kvinnan och mannen ansågs dock kunna ge anledning till att kortare tid kunde godtas. Vid en sådan helhetsbedömning uppgavs, utöver förekomsten av testamente, kunna beaktas sådana faktorer som att folkbokföringsreglerna ibland kan leda till att kyrkobokföring får ske på annan adress än bostadsadressen, att ett avtal mellan parterna om vissa familjeangelägenheter kan tyda på en äktenskapsliknande samlevnad samt att gemensamma bankkonton eller liknande kan peka i samma riktning.

Lagrådet tog i lagstiftningsärendet upp kravet på varaktighet hos förbindelsen och uttalade att någon gång torde frågan uppkomma vilken roll parternas egen viljeförklaring bör spela i sammanhanget (a. prop. s. 368). Det ansågs att om det kan visas att mannens och kvinnans gemensamma uttryckliga vilja är att deras förhållande skall betraktas som ett samboförhållande, torde detta i allmänhet vara utslagsgivande oavsett den faktiska varaktigheten av förhållandet.

Det kan många gånger vara svårt att fastställa när ett samboförhållande föreligger. Även om vissa riktlinjer för prövningen har lämnats i motiven, har frågan till stor del överlämnats åt rättstillämpningen. Ett avgörande som visar tillämpningsproblemen är **NJA 1994 s. 256**.

Målet avsåg rätten att utfå ett försäkringsbelopp från en grupplivförsäkring efter en avlidne person. Den avlidne hade tecknat en grupplivförsäkring med ett generellt förmånstagarförordnande till förmån för i första hand make eller sambo och i andra hand arvingar. Mannen hade tre barn, varav två från ett tidigare äktenskap och ett med en kvinna som uppgav sig ha varit sambo med den avlidne. Tvisten gällde huruvida försäkringsbeloppet skulle tillfalla barnen eller kvinnan som sambo. Parterna var överens om att tolkningen av förmånstagarförordnandet skulle ske med ledning av sambobegreppet i sambolagen.

I målet framkom att mannen och kvinnan hade haft ett fast förhållande i fem års tid och att de hade ett gemensamt barn. Mannen hade en egen lägenhet som han flyttat till efter skilsmässan och han var folkbokförd på den adressen. Han hade de flesta av sina tillhörigheter i lägenheten och han fick sin post dit. Enligt kvinnan hade de sammanbott i hennes villa. I lägenheten hade mannen bara övernattat tillfälligt men han åkte dit och

hämtade posten och träffade ibland sin son från det tidigare äktenskapet där. Mannen hade enligt kvinnan mest haft lägenheten kvar för att den skulle kunna övertas av sonen. Hon uppgav att de inte gemensamt hade anskaffat några föremål förutom en husvagn för gemensamma semestrar. Angående frågan om gemensam ekonomi framkom det att mannen betalade hyra för sin lägenhet och kvinnan svarade för kostnaderna för villan, men att de delade alla andra utgifter. De hade dock inte några gemensamma konton och de hade delad ekonomi. Det framkom också att mannen och kvinnan i skilda sammanhang uppgett sig vara ensamstående. Mannen hade i sina självdeklarationer gjort avdrag för arbetsresor från sin lägenhet och avdrag för underhållsbidrag till det gemensamma barnet. Kvinnan hade uppburit bidragsförskott och bostadsbidrag som ensamboende.

Tingsrätten fann vid en helhetsbedömning att en så nära gemenskap som avses i lagen och försäkringsvillkoren ej hade förelegat parterna emellan, varför något samboförhållande i denna bemärkelse ej var för handen.

Hovrätten ansåg att mannen hade sin huvudsakliga bostad tillsammans med kvinnan i villan och att kvinnan i lagens och försäkringsvillkorens mening var sambo med mannen.

HD (majoriteten) ansåg att mannens och kvinnans förhållande var äktenskapsliknande, särskilt med hänsyn till att de hade ett gemensamt barn. Den avgörande frågan ansågs vara om de bodde tillsammans. *HD* fann under hänvisning till bevisningen som framlagts i hovrätten och att det saknades anledning att betvivla kvinnans uppgift om att hon och mannen delade hushållsutgifterna, att mannen hade sin huvudsakliga bostad hos kvinnan. Således ansågs mannen och kvinnan vara sambor i sambolagens och försäkringsvillkorens mening.

Två justitieråd gjorde en annan bedömning. De ansåg att med hänsyn till att mannen och kvinnan gentemot myndigheterna konsekvent handlat som om de levtt åtskilda, låg en tung bevisbörda på den som ändå påstod att de sammanlevt. Det konstaterades att mannens bostad varit fullt möblerad och vid hans död företett tydliga tecken på att vara bebodd, att hans dagliga post under alla år kommit till denna bostad som låg två mil från kvinnans villa och att mannen - frånsett gångkläder och en gemensamt inköpt husvagn - inte förvarat något lösöre hos henne samt att de inte haft någon gemensam ekonomi, även om de delat hushållsutgifterna mellan sig. Det kunde mot denna bakgrund inte - även med utgångspunkt i HovR:ns bevisbedömning - anses visat att mannen och kvinnan varit sambor vid tidpunkten för mannens död.

Agell har kommenterat rättsfallet (Tolkning av förmånstagarförordnande och begreppet samboende enligt sambolagen, Juridisk tidskrift 1994-95 s. 517 ff.). Hans främsta kritik riktas mot att HD, genom ett förenklat resonemang, inriktade domskälen enbart på boendet som avgörande för utgången och att både HD-majoriteten (i någon mån) och de skiljaktiga ledamöterna (i högre grad) trots detta i bedömningen drog in omständigheter som inte hänförde sig till själva boendet.

4.3.3 När skall ett samboförhållande anses ha upphört?

Det faktum att någon bestämd tidpunkt för när förhållandet anses ha upphört inte erbjuds i sambolagen ansåg lagrådet vid lagens tillkomst vara en svaghet (prop. 1986/87:1 s. 372). I oklara fall förutsåg lagrådet att det kunde komma att bli nödvändigt med omfattande och ömtålig utredning för att få underlag för prövningen av om samboförhållandet upphört eller ej. Även om ett fylligt utredningsmaterial skulle förebringas befarade lagrådet att själva bedömningen av om - och vid vilken tidpunkt - samboförhållandet upplöstes skulle kunna bli en mycket grannlaga uppgift. Visserligen borde man kunna räkna med att flertalet fall inte skulle komma att vålla bekymmer i praktiken. Lagrådet gav ändå exempel på fall där frågan kan uppstå om samboförhållandet skall anses ha upphört eller inte. Exempelvis kunde man tänka sig den situationen att två sedan länge samboende personer på grund av uppkommen konflikt mellan dem har flyttat isär "på prov". Ett annat exempel var att två sambor har börjat bo på skilda håll till följd av att en av dem i sitt arbete har fått en placering på annan ort, kanske utomlands. Om den ena sambon i ett sådant läge skulle avlida ansågs det kunna bli tvist om vilket statusförhållande som egentligen rådde vid tiden för dödsfallet.

Ett annat exempel när det kan vara svårt att fastställa om ett samboförhållande upphört och tidpunkten för upphörandet är när ena parten gör gällande att förhållandet upphört trots att parterna inte flyttat från varandra. En sådan situation förelåg i hovrättsfallet **RH 1989:56**.

Fråga i målet var om kvarsittningsrätt i den gemensamma bostaden och om bodelningsförrättare. En förutsättning för att ansökan härom skulle bifallas var att parterna varit sambor i lagens mening vid sambolagens ikraftträdande. Mannen och kvinnan hade bott tillsammans i cirka 20 år när mannen i april 1988 flyttade från villan. De hade ett gemensamt barn. Mannen hade några år innan han flyttade inlett en förbindelse med en

annan kvinna och parternas sexuella samliv hade upphört. Mannen hade dessutom gett uttryck för att han önskade att parterna skulle separera.

Hovrätten beaktade att parterna bott tillsammans sedan mycket lång tid i ett hem som de anskaffat för gemensamt bruk. Både mannen och kvinnan hade bidragit till kostnaderna för fastigheten och bohaget. De hade gemensamt hushåll, till vilket båda bidrog ekonomiskt. Mannen intog i huvudsak sina måltider i det gemensamma hemmet. De hade ett gemensamt barn i vars uppfostran båda tog del. Hovrätten uttalade att lagen kräver att samboförhållandet skall vara äktenskapsliknande - inte att det i alla stycken skall motsvara ett idealäktenskap. Hovrätten fann således att parterna hade bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden efter ikraftträdandet av lagen om sambors gemensamma hem och att lagen följaktligen var tillämplig på förhållandet dem emellan.

I **NJA 1994 s. 61** vårdades en av samborna på sjukhus efter en arbetsplatsolycka när en god man för sambon ansökte om att bodelningsförrättare skulle förordnas enligt sambolagen. Fråga i målet var om samboförhållandet upphört.

I målet framkom att mannen och kvinnan sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden i åtta år när mannen år 1988 skadades svårt vid en arbetsplatsolycka. Mannen och kvinnan hade två gemensamma barn. Mannens mor ansökte i egenskap av god man om att bodelningsförrättare skulle förordnas enligt sambolagen. Kvinnan bestred yrkandet. Alltsedan mannen skadades vid olyckan hade han vårdats på sjukhus. Mannen hade genom den gode mannens försorg kyrkobokförts på hennes adress. Kvinnan uppgav att parterna före olyckstillfället inte hade några planer på att separera och att varken hon eller mannen ändrat denna inställning.

Tingsrätten konstaterade att mannen och kvinnan inte bott tillsammans sedan olyckan men att deras separation inte föranletts av någon viljeyttring eller något aktivt handlande av dem. Inte heller efter olyckan ansågs parterna ha visat att de för det fall mannens hälsotillstånd skulle förbättras inte hade för avsikt att återuppta det gemensamma boendet. Att mannen genom den gode mannens försorg kyrkobokförts på annan adress ansågs sakna självständig betydelse. Tingsrätten fann det således inte visat att samboförhållandet upphört. Till följd härav kunde mannens begäran om bodelningsförrättare inte vinna bifall.

Hovrätten angav att ett samboförhållande upphör om en av parterna ger tillkänna en avsikt att förhållandet är brutet. Hovrätten ansåg inte annat framkommit än att mannen på grund av sjukdom var oförmögen att avge en sådan viljeförklaring. Hovrätten ansåg inte att den gode mannen var behörig att för mannens räkning bryta samboförhållandet och fann det inte tillräckligt för att samboförhållandet skulle anses upplöst att mannen

under lång tid skulle komma att vårdas på sjukhus. Hovrätten lämnade därför besvären utan bifall.

HD angav att när tvist uppkommer huruvida ett samboförhållande föreligger eller har förelegat bör avgörande i allmänhet vara de faktiska förhållandena som råder eller har rått (jfr prop. 1986/87:1 s. 252 f., 365, 368 och 371 f.). Om en man och en kvinna, vilka varit sambor i nyssnämnda mening, sedan någon tid tillbaka rent faktiskt inte bor tillsammans, bör emellertid anledningen till att de bor på skilda håll kunna beaktas. Om skälet t.ex. är att den ene är inlagd på sjukhus eller annan vårdinrättning, får samboförhållandet i princip anses bestå såvida inte parterna har avsett annat. Även i en del andra situationer ansåg *HD* att hänsyn bör kunna tas till parternas avsikter. Enligt *HD* saknades det emellertid stöd för att ett samboförhållandes upphörande skulle vara beroende av att någon av parterna uttryckligen förklarat att han eller hon bryter samboförhållandet eller gjort annat liknande tillkännagivande. Om emellertid den ena parten gett uttryck för en sådan ståndpunkt, måste samboförhållandet som regel anses ha upphört, såvida inte förklaringen klart strider mot de faktiska förhållandena. En ansökan om förordnande av bodelningsförrättare ansågs ge uttryck åt att sökanden har uppfattningen att samboförhållandet upphört. *HD* fann att den gode mannen var behörig att för mannen ansöka om att bodelningsförrättare skulle förordnas. Den gode mannen ansågs också ha behörighet att för hans räkning ge uttryck åt uppfattningen att samboförhållandet upphört (jfr beträffande god mans behörighet att väcka talan om äktenskapsskillnad för huvudmannen, Tottie, Äktenskapsbalken, s. 503). Den gode mannens ståndpunkt ansågs inte oförenlig med de faktiska förhållandena. På grund härav biföll *HD* ansökningen om förordnande av bodelningsförrättare.

Ett liknande förhållande prövades i **RH 1997:98**.

I målet hade en man under flera år varit samboende med en kvinna i hennes bostadslägenhet när kvinnan på grund av sjukdom tvingades till sjukhusvistelse och därefter att bo i en s.k. gruppboende. I samband med avhysning av mannen från den av kvinnan förhyrda bostadslägenheten på den grund att kvinnans hyresavtal upphört enligt ett mellan kvinnan och fastighetsägaren träffat förlikningsavtal invände mannen att samboförhållandet inte upphört.

Hovrätten ansåg det inte visat att parterna avsett att upplösa samboförhållandet i samband med att kvinnan lämnade lägenheten. Mannen var därför att anse som sambo enligt jordabalken och eftersom fastighetsägaren inte vidtagit föreskrivna åtgärder ansågs hyresavtalet ha övergått på mannen.

Som inledningsvis berördes är tidpunkten för samboförhållandets upphörande central i sambolagen. Vid tillämpningen av 5 § gäller det att kunna fastställa om och vid vilken tidpunkt förhållandet upphört. Samma problematik möter i flera andra bestämmelser, t.ex. 7 § första stycket om skuldtäckning som utgår från förhållandena när samboförhållandet upphörde och 14 § vari anges att vad som i 9 kap. 5, 7, 9 och 10 §§ ÄktB sägs om makar skall gälla även för sambor samt att i stället för den tidpunkt då talan om äktenskapsskillnad väcks skall gälla den dag då samboförhållandet upphör. Flera av de frågor i sambolagen som kommittén i följande avsnitt kommer att ta ställning till, t.ex. införande av en tidsfrist inom vilken bodelning skall begäras och införande av redovisningsplikt för egendom som finns i boet när samboförhållandet upphör, är beroende av att tidpunkten för samboförhållandets upphörande kan fastställas.

4.3.4 Kommitténs överväganden och förslag

4.3.4.1 Förutsättningarna för att ett samboförhållande skall anses föreligga

Förslag: De grundläggande förutsättningarna för att ett samboförhållande skall anses föreligga skall vara desamma som för närvarande. För att lagen direkt skall bli tillämplig även på sambor av samma kön och för att lagtexten skall bli mer informativ och lättförståelig skall dock en ny definition av begreppet sambor införas i 1 § sambolagen.

De svårigheter som kan uppkomma när det gäller att avgöra om ett samboförhållande föreligger innebär givetvis stora nackdelar. Sammanboende under äktenskapsliknande förhållanden ger rättsverkningar på ett flertal områden utanför sambolagen, t.ex. inom sociallagstiftningen. Även i dessa sammanhang är det angeläget att det går att förutse om lagstiftningen är tillämplig eller inte på parter som bor tillsammans.

Det finns inte något enkelt sätt att ange vad som kännetecknar äktenskapsliknande samlevnad. Som uttalandena i prop. 1986/87:1 anger är det många olika kriterier som kan få betydelse för avgörandet. I varje enskilt fall blir det fråga om att göra en helhetsbedömning av omständigheterna.

Den kritik som riktats mot svårigheterna för framför allt samborna själva att avgöra när ett samboförhållande enligt lagens mening

föreligger bör enligt kommitténs uppfattning tas på allvar. Som påtalats på hearingarna och vilket även rättsfallet NJA 1994 s. 256 visar är möjligt, kan en person med framgång framställa sig själv som ömsom sambo ömsom ensamstående, allt efter vad som är lägligt. Detta kan givetvis upplevas som stötande. Med hänsyn till sambolagens karaktär av skyddslagstiftning inger det emellertid betänkligheter att inte betrakta två personer som sambor enbart av den anledningen att de i tidigare sammanhang, när detta gynnat dem, framträtt som ensamstående. Sammantaget ger emellertid de problemställningar som framförts till kommittén skäl att se över lagstiftningen som reglerar när ett samboförhållande föreligger.

En lösning för att förenkla bedömningen av när ett samboförhållande föreligger skulle kunna vara att det i lagen uppställs krav på att samlevnaden registreras för att sambolagen skall bli tillämplig. *Fördelen* härmed jämförd med nuvarande ordning är att förutsebarhet och överskådlighet främjas. *Nackdelen* är dock att prövningen blir stereotyp, utan någon möjlighet att beakta omständigheterna i varje enskilt fall. Resultatet skulle kunna bli stötande om parterna inte registrerat sin samlevnad men ändå var sambor eller om en registrering skett men parterna i alla fall bodde isär. Risker är dessutom påfallande att den skyddslagstiftning som sambolagen utgör skulle gå förlorad. Det kan nämligen inte antas vara de personer som är i bäst behov av skydd som väljer att registrera sin samlevnad. En ordning med registrering utgår från tanken att samborna är en grupp som grundar sin samlevnadsform på ett medvetet val mellan ett reglerat och ett oreglerat samboende. Enligt kommitténs uppfattning torde detta inte vara fallet. De flesta sambor glider förmodligen in i ett samboförhållande utan några överväganden om vilken rättslig reglering som är tillämplig på förhållandet. Även om en ordning med registrering av samboförhållanden skulle införas talar således mycket för att behov kommer att finnas av en reglering även för de personer som inte registrerat sin samlevnad. Därmed kvarstår också problemet med att definiera när ett samboförhållande föreligger. Mot denna bakgrund anser kommittén att en registrering av samlevnaden för att sambolagen skall bli tillämplig inte är en framkomlig väg. Det bör i stället även fortsättningsvis vara de faktiska förhållandena som skall avgöra om ett samboförhållande föreligger.

Ett samboförhållande föreligger enligt 1 § sambolagen när en ogift kvinna och en ogift man bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Även om det i prop. 1986/87:1 utvecklats vad som avses med begreppet äktenskapsliknande förhållanden har det i huvudsak överlämnats åt rättstillämpningen att avgöra när äktenskapsliknande samlevnad föreligger. Publicerade rättsfall visar att det många gånger

kan bli fråga om svåra avvägningar. Begreppet "äktenskapsliknande" är i och för sig väl inarbetat såväl i lagstiftningen som i det allmänna rättsmedvetandet. Trots detta är det tveksamt om lagen på ett för enskilda personer förståeligt sätt anger vad som avses med en sambo och ett samboförhållande. Uttrycket för lätt tankarna till långvariga och stabila samboförhållanden där parterna eventuellt har barn tillsammans eller planerar att sätta barn till världen. Många unga par som i och för sig bor tillsammans under en längre period men där den känslomässiga relationen fortfarande är på prov och framtiden oviss, ser kanske inte sitt förhållande som särskilt äktenskapsliknande. Ändå blir sambolagen i regel tillämplig också i dessa fall. Vidare har man inom lagstiftningen förbehållit uttrycket äktenskapsliknande förhållanden för sambor av motsatt kön. Det torde råda delade meningar huruvida ett homosexuellt par i allmänt språkbruk kan anses sammanbo under äktenskapsliknande förhållanden. Redan i dag omfattas dock sambor av samma kön av sambolagen genom en hänvisning i lagen om homosexuella sambor. Kommittén kommer senare i betänkandet (se avsnitt 6.3.3) att föreslå att en och samma sambolag skall gälla för såväl sambor av motsatt som av samma kön och att begreppet sambor skall inkludera båda grupperna av sambor. När det rör sig om homosexuella sambor har det ibland uttryckts att de sammanbor under "partnerskapsliknande förhållanden". Enligt kommitténs uppfattning saknas det dock skäl att använda olika definitioner på sambor av motsatt och sambor av samma kön. I stället bör en gemensam definition uppställas.

Sambobegreppet har som ovan nämnts i rättspraxis tolkats utifrån motivuttalandena. Kommittén förordar inte någon förändring av den innebörd som begreppet därigenom kommit att få. Även om begreppet lämnar utrymme för skilda tolkningar ligger det i sakens natur att ett samboförhållande kan uppstå gradvis och se olika ut från fall till fall. Vissa faktorer som angetts i förarbetena måste dock föreligga för att det skall vara fråga om ett samboförhållande. Frågan är om inte begreppet "bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden" i lagtexten bör ersättas med en uppräkningslista av dessa faktorer.

Kommittén kommer nedan att redovisa de grundläggande förutsättningarna som - i linje med tidigare förarbetsuttalanden - krävs för att ett samboförhållande skall anses föreligga.

Den första förutsättningen kan sägas vara att parterna *stadigvarande bor tillsammans*. Ordet stadigvarande ger uttryck för att sammanboendet skall ha en viss varaktighet eller åtminstone vara tänkt att ha det. Mer eller mindre tillfälliga förbindelser bör normalt inte omfattas av sambolagen. I prop. 1986/87:1 angavs som förutsättning för att ett äktenskapsliknande samboförhållande skall föreligga att kvinnan och mannen sammanlever i en inte alltför kortvarig förbindelse.

För att utröna om sammanboendet är att bedöma som stadigvarande bör den omständigheten att parterna har gemensam folkbokföringsadress tillmätas stor betydelse. Om parterna i samband med att de flyttar ihop, folkbokför sig på samma adress och införskaffar bostad eller bohag för gemensamt bruk torde man normalt kunna utgå från att sammanboendet är tänkt att bli stadigvarande. Kan det ifrågasättas om sammanboendet är tänkt att vara stadigvarande, t.ex. på grund av att den som flyttar in hos någon för att sammanbo med denna behåller sin förutvarande bostad och inte anmäler adressändringen till folkbokföringen, kan den faktiska tid som parterna bott tillsammans få betydelse. I prop. 1986/87:1 angavs sex månader som ett riktmärke. Tidsfaktorn är dock endast en av de omständigheter som kan komma att beaktas. Kortare tid än sex månader kan godtas, exempelvis om ett inbördes testamente mellan de sammanboende föreligger eller om de har träffat avtal om vissa ekonomiska familjeangelägenheter eller om de har gemensamma bankkonton (jfr prop. 1986/87:1). Vid bedömningen bör även parternas egen uppfattning om sammanboendets karaktär och deras intentioner vid sammanflyttandet tillmätas betydelse.

Den andra förutsättningen för att ett samboförhållande skall anses föreligga är att parterna bor tillsammans i ett *parförhållande*. Härmed avses att de skall bo tillsammans i ett heterosexuellt eller homosexuellt förhållande. Redan i dag krävs för att ett samboförhållande skall föreligga att parterna sammanlever i en förbindelse vari normalt ingår sexuellt samliv (prop. 1986/87:1 s. 252). Även fortsättningsvis bör detta krav uppställas. Någon utredning om parternas sexualliv bör det dock inte bli aktuellt att företa. Vid bedömningen av om relationen är av det slag att samborna kan anses leva i ett parförhållande bör i stället uppgifter om hur parterna betraktar sig själva och hur de betraktas av omgivningen få betydelse. Hänsyn bör i detta avseende även kunna tas till parternas gemenskap vad gäller semester, vänner och umgängesliv.

En ytterligare förutsättning för att ett samboförhållande skall föreligga är att parterna har *ett gemensamt hushåll*. I detta sammanhang avses med gemensamt hushåll att de som delar bostad har ett samarbete i vardagliga göromål samt ett visst mått av ekonomisk gemenskap, eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete. Med tanke på att sambolagen främst tillhandahåller regler för en avveckling av den ekonomiska gemenskap som uppstått till följd av samlevnaden, bör ett samboförhållande enligt sambolagens mening endast föreligga om parterna har gemensamt hushåll.

Förutsättningarna som ovan lyfts fram är grundläggande för att de personer som bor tillsammans skall anses som sambor enligt lagens mening. Det bör således krävas att var och en av de angivna förutsättningarna är uppfyllda. Detta innebär inte någon skärpning av

gällande krav. Kommitténs uppfattning är att det redan i dag regelmässigt sker en prövning av dessa förutsättningar inom ramen för bedömningen av om sammanboendet är äktenskapsliknande.

Om de omständigheter som konstituerar ett samboförhållande anges i lagtexten blir lagstiftningen enligt kommitténs uppfattning mer informativ och därigenom mer lättförståelig för enskilda personer. Om lagen dessutom anges vara tillämplig på "två personer" i stället för en man och en kvinna blir lagens definition av ett samboförhållande könsneutral. Definitionen kommer därmed att omfatta såväl heterosexuella som homosexuella sambor.

De svårigheter som föreligger att ange en *exakt tidpunkt* för när ett samboförhållande uppstår kommer emellertid att kvarstå. Denna fråga kan knappast lösas utan att vissa absoluta förutsättningar uppställs för att ett samboförhållande skall anses föreligga. Som ovan framhållits skulle detta kunna leda till negativa konsekvenser för personer vars samlevnad egentligen omfattas av sambolagen men där en sådan absolut förutsättning saknas.

Även om det skisserade förslaget inte till fullo löser de problem som kan uppstå när det gäller att avgöra när ett samboförhållande föreligger, anser kommittén att fördelarna är påtagliga i jämförelse med den nuvarande regleringen. Kommittén förslår därför att definitionen av begreppet sambor ändras i enlighet med vad som ovan angetts.

Enligt nuvarande reglering krävs för att ett samboförhållande skall föreligga att en ogift man och en ogift kvinna bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Genom en sådan definition utesluts sammanboende där någon av parterna är gift på annat håll, inte bara från sambolagens tillämpningsområde utan även från termens begreppsmässiga innehåll. Som lagrådet påpekade i prop. 1986/87:1 är en så snäv tolkning sannolikt inte avsedd i annan lagstiftning (s. 368). Lagrådet anförde att en huvudprincip i lagstiftningen bör vara att - när inte uttryckligt undantag sker - begreppet sambo får omfatta samtliga fall där en man och en kvinna lever samman under äktenskapsliknande förhållanden. Kommittén delar denna uppfattning. I definitionen av vad som avses med begreppet sambor bör därmed inte ställas krav på att parterna är ogifta eller att de inte är registrerade partner. Däremot anser kommittén att sambolagen endast bör bli tillämplig på samboförhållanden där ingen av parterna är gift eller registrerad partner.

4.3.4.2 Förutsättningarna för att ett samboförhållande skall anses ha upphört

Förslag: I lagen skall uttömmande anges när ett samboförhållande upphör. Ett samboförhållande upphör när samborna eller någon av dem ingår äktenskap eller registrerat partnerskap eller när en sambo avlider eller när parterna flyttar isär. Därutöver skall ett samboförhållande anses upphöra när en sambos eller båda sambornas ansökan om förordnande av bodelningsförrättare eller om rätt att ensam få bo kvar i bostaden inkommer till domstol eller när en sambo väcker talan om övertagande av bostad som inte omfattas av bodelning.

I sambolagen finns inte någon uttrycklig regel som anger när ett samboförhållande upphör. Trots detta knyts flera av sambolagens rättsverkningar till denna tidpunkt. Den osäkerhet som kan råda om när ett samboförhållande upphör kan givetvis vara till förfång för parterna.

Det är helt klart att ett samboförhållande upphör när någon av samborna ingår äktenskap eller registrerat partnerskap, när en sambo avlider eller när samborna efter en uttrycklig eller underförstådd överenskommelse om att samboförhållandet har upphört flyttar isär. Det är emellertid tveksamt om ett samboförhållande kan upphöra utan att parterna flyttar isär.

Det förekommer att parterna av olika skäl under en tid fortsätter att bo tillsammans trots att de är överens om att förhållandet har upphört. Denna situation har inte ansetts föranleda några särskilda svårigheter utifrån sambolagen eftersom parterna knappast förvärvar egendom för gemensamt bruk efter det att förhållandet upphört. Vid tillämpningen av annan lagstiftning som förutsätter att ett samboförhållande föreligger kan det dock vara svårt att avgöra om parterna fortfarande skall anses som sambor. En annan situation som kan orsaka osäkerhet är att den ena sambon anser att förhållandet upphört men någon separation inte sker på grund av att den andra sambon gör sig oanträffbar eller vägrar flytta.

I ovan nämnda situationer där parterna inte flyttar isär är frågan om sambornas överenskommelse eller endera sambons uppfattning skall tillmätas självständig betydelse vid bedömningen om ett samboförhållande fortfarande föreligger.

I NJA 1994 s. 61 förklarade HD att om den ena parten gett uttryck för att han eller hon bryter samboförhållandet måste samboförhållandet anses ha upphört såvida inte förklaringen strider mot de faktiska förhållandena. Frågan är emellertid när den ena eller båda sambornas

uppfattning om att samboförhållandet upphört kan anses strida mot de faktiska förhållandena. Förmodligen är det så i de flesta fall om parterna fortsätter att bo tillsammans. Även om det sexuella samlivet eller det ekonomiska samarbetet upphört bör detta inte medföra att samboförhållandet förlorar sin ställning som ett samboförhållande om parterna fortsätter att bo tillsammans. Detta stöds av RH 1989:56 där bl.a. det sexuella samlivet upphört men ett samboförhållande ändå ansågs föreligga. Enligt Tottie (a.a. s. 602) kan det dock finnas situationer där så mycket av den gemenskap som man vanligtvis förknippar med äktenskapet upphört att existera att samboförhållandet måste anses ha upphört även om parterna inte flyttar isär.

Det föreligger onekligen stora svårigheter att kontrollera sambornas uppgifter om att förhållandet upphört när de fortfarande bor tillsammans. En ordning där ett samboförhållande kan upphöra genom sambos subjektiva viljeförklaring gör det lätt för sammanboende par att framställa sig som ömsom sambor ömsom ensamstående, beroende på vad som är mest förmånligt för dem. Det är därför kommitténs uppfattning att några rättsverkningar inte bör knytas till någondera partens uppfattning om att samboförhållandet upphört såvida detta inte manifesteras på ett för utomstående synbart sätt. Ett sådant synbart sätt är att samborna flyttar isär. Om det endast är den ena sambon som önskar att förhållandet upphör och den andra sambon inte kan eller vill flytta eller gör sig oanträffbar finns det dock behov av en ordning där samboförhållandet kan upphöra på annat sätt än genom att parterna rent faktiskt flyttar isär.

Eftersom kommittén valt att inte föreslå att samboförhållanden skall registreras kan inte heller någon avregistrering när samboförhållanden upphör komma i fråga. I samband med att ett samboförhållande avslutas kan en sambo emellertid ansöka om att bodelningsförrättare skall förordnas och om rätt att ensam bo kvar i bostaden. En sambo kan dessutom väcka talan om övertagande av bostad som inte ingår i bodelning. HD uttalade i ovan nämnda rättsfall att en ansökan om förordnande av bodelningsförrättare fick anses ge uttryck för att sökanden har uppfattningen att förhållandet upphört. Samma sak gäller enligt kommitténs uppfattning även en ansökan om kvarsittningsrätt och talan om övertagande av en bostad. I och med att ärendet eller målet handläggs vid domstol är det således fråga om ett offentligt och kontrollerbart förfarande.

Genom en sambos ansökan om någon av nämnda rättsföljder kan sambon anses ge uttryck för uppfattningen att samboförhållandet upphört. Frågan är om det därmed inte skulle kunna slås fast att samboförhållandet upphör genom en sådan ansökan. Om ärendet eller

målet därefter skulle komma att avskrivats skulle samboförhållandet anses ha återupptagits, såvida det inte upphört på annat sätt.

Den främsta fördelen med att ett samboförhållande skulle anses upphöra i och med att en ansökan i något av nämnda avseenden inkommer till domstol är att en sambo utan andra sambons medverkan skulle kunna få samboförhållandet att upphöra på ett för utomstående kontrollerbart sätt. En sådan ordning kan vara av särskild betydelse för exempelvis kvinnor som far illa i samboförhållanden.

Även för de sambor som är överens om att samboförhållandet upphört men som av olika skäl inte flyttat isär skulle en ansökan enligt ovan få till följd att samboförhållandet upphör. Någon nackdel härmed kan knappast uppstå. Om samborna även efter ansökningen fortsätter att bo tillsammans kan det bli aktuellt att pröva om parterna återupptagit samboförhållandet eller om de sammanbor i en annan hushållsgemenskap.

Frågan är emellertid om den skisserade ordningen skulle kunna missbrukas av sambor som finner det mer fördelaktigt att betraktas som sammanboende i annan hushållsgemenskap. Kommitténs bedömning är att risken härför är liten. De sambor som under falsk förespegling utåt önskar avsluta samboförhållandet kan nå samma resultat genom att flytta isär och därefter flytta ihop igen. Det är dessutom i ytterst få fall som det föreligger så entydiga fördelar med att anses som ensamstående i stället för sambo att en skenansökan skulle löna sig. Någon risk för att bodelning skulle komma att företas under pågående samboförhållande torde inte heller vara överhängande. Det bör inte kunna komma i fråga att tillåta att egendom som en gång bodelats, bodelas på nytt. Ett sådant kringgående av lagen verkar därmed vara föga meningsfullt.

Kommittén är väl medveten om att den förordade ordningen för ett samboförhållandes upphörande inte korresponderar med vad som tidigare föreslagits ifråga om när ett samboförhållande skall anses föreligga. Enligt kommitténs uppfattning framstår det dock som mycket betydelsefullt för samborna - och särskilt för den svagare parten - att undanröja rådande osäkerhet om när ett samboförhållande upphör. Vid en samlad bedömning finner kommittén därför att övervägande skäl talar för den föreslagna ordningen.

Det är vidare kommitténs uppfattning att även de omständigheter som medför att ett samboförhållande upphör skall anges i lagen. Kommittén föreslår sålunda att det i sambolagen införs en uttömmande uppräkningslista av dessa situationer.

4.4 Egendom som skall fördelas mellan samborna

4.4.1 Diskussionen på hearingarna

Några av deltagarna vid hearingarna tog upp frågan om den rättspolitiska grunden för den ekonomiska delningsrätten av egendom som den andra parten äger och som är förvärvad för gemensamt bruk. Om detta anspråk avsåg att vara en delning av det gemensamt uppbyggda hemmet borde båda parter ha bidragit till anskaffningen. Det ansågs orättvist att delningsrätten även avsåg egendom där några gemensamma ansträngningar inte gjorts, t.ex. när egendomen införskaffats för medel som den ena sambon ärvt.

I Statskontorets rapport intogs ståndpunkten att samborätten borde utvidgas till fler egendomsslag, exempelvis fritidshus, bil och sparmedel. Med anledning därav togs frågan upp vid hearingarna. De flesta ansåg att samborätten *inte* borde utvidgas. Några deltagare ansåg dock att fritidsfunktionen har stor betydelse mellan sambor och att därför såväl bilen som båten och fritidshuset borde ingå i den bodelningsbara egendomen. Även en bil och en båt vars huvudsakliga användning inte är för fritidsändamål borde enligt vissa ingå i den bodelningsbara egendomen.

Diskussion uppkom också om samäganderätten till egendom som i och för sig inte är av det slag att den ingår i bodelningen men som ägs av samborna tillsammans bör kunna upplösas i samband med bodelningen. Det var flera deltagare som ansåg att detta skulle ha praktiska fördelar. Några menade dock att det var principiellt felaktigt att bodela samägd egendom enbart av det skälet att egendomen var samägd. Dessutom befarades det att en sådan möjlighet skulle leda till tvist om vilken egendom som är samägd. Någon gav uttryck för uppfattningen att om det är problem att dela samägd egendom så skall samäganderättslagen ändras, inte sambolagen. Mot detta framfördes åsikten att en reglering som innebär att samägd egendom skall bodelas har sin plats i sambolagen och inte i samäganderättslagen.

En särskild fråga som kommittén tog upp är om egendom som en sambo mottagit i arv, på grund av testamente eller i gåva kan anses förvärvad för gemensamt begagnande och hur det skall bedömas om förvärvet sker med en föreskrift om att egendomen skall vara enskild. Frågan diskuterades främst vid den andra hearingen. Samtliga närvarande ansåg att egendom som förvärvas på sådant sätt i vissa fall kan anses förvärvad för gemensamt begagnande. Det var dock ingen som ansåg att sådan egendom skulle bodelas, men det rådde delade meningar om en reglering är nödvändig.

4.4.2 Egendom som ingår i bodelningen

När ett samboförhållande upphör skall på begäran av någon av samborna deras gemensamma bostad och bohag fördelas mellan dem genom bodelning om egendomen har förvärvats för gemensamt begagnande. Det är alltså inte bara egendomens natur utan även det sätt som den förvärvats på som blir föremål för bedömning.

Principerna för äganderätt till egendom är desamma för makar och sambor. Sambor äger således vardera sin egendom och har sina skulder. Den ena sambon har inte något äganderättsanspråk i den bostad eller bohag som den andra sambon anskaffat för gemensamt bruk. Att viss egendom i framtiden kan komma att bli föremål för bodelning innebär således inte att den ena sambon äger någon andel i den andras egendom.

För sambor gäller att det är det gemensamma hemmet och dess innehåll som skall fördelas vid bodelningen. Vad som avses med sambors gemensamma bostad framgår av 2 § sambolagen. Med sambors gemensamma bohag avses enligt 3 § sambolagen möbler, hushållsmaskiner, och annat inre lösöre som är avsett för det gemensamma hemmet.

Till sambors gemensamma bohag räknas inte egendom som används uteslutande för den ena sambons personliga bruk (3 §). Till sambors gemensamma bostad och bohag räknas inte egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål (4 §).

Den ekonomiska gemenskapen skapas i och med att egendomen förvärvas för gemensamt begagnande. Vad en sambo har förvärvat före samlevnaden kan således normalt inte anses vara förvärvat för gemensamt begagnande. Endast om sådant förvärv skett i nära anslutning till att samlevnaden inletts kan det anses att avsikten varit att egendomen skulle begagnas gemensamt. Enligt prop. 1986/87:1 (s. 257) kan detta exempelvis vara fallet när den ena parten strax före samlevnadens början har skaffat en bostad i vilken samborna därefter har bott tillsammans. Det kan också beträffande bohag vara ett förvärv av t.ex. ett möblemang som sker i omedelbar anslutning till samlevnadens början, särskilt om båda parter har varit med och valt möblerna och dessa levereras till den bostad där parterna strax därpå inleder sitt sammanboende.

4.4.3 Egendom som inte ingår i bodelningen

För att egendom skall omfattas av bodelningsreglerna i sambolagen skall egendomen dels vara att hänföra till bostad och bohag som används för permanent bruk, dels vara införskaffad för gemensamt begagnande. All

annan egendom faller utanför bodelningsreglerna. Parterna kan enligt 5 § andra stycket sambolagen träffa avtal om att reglerna om bodelning inte skall vara tillämpliga. Gemensam bostad och bohag som införskaffats för gemensamt begagnande kommer i så fall inte att ingå i någon bodelning. Däremot kan bestämmelserna om övertagande av bostad i vissa fall och inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet komma att tillämpas på egendomen.

Familjelagssakkunniga diskuterade i betänkandet SOU 1981:85 s. 143 f. om annan egendom än bostad och bohag som förvärvats för gemensamt bruk borde ingå i bodelningen mellan sambor. De sakkunniga ansåg att gränsdragningen fick övervägas närmare. Tanken framfördes emellertid att en bil som anskaffats för gemensamt bruk skulle räknas in i bodelningen, liksom båtar och fritidsbostäder. Resonemanget motiverades med att sådan egendom har stor betydelse för familjens ekonomi och i högsta grad påverkar parternas mellanhavanden. Det påpekades att kostnaderna för egendom av detta slag oftast påverkar vad som står till buds för övrig konsumtion. Det ansågs därmed vara befogat att ta hänsyn till vad som nedlagts beträffande dessa föremål utan att man riskerade att alltför mycket avlägsna sig från utgångspunkten, dvs. det gemensamma hemmet och hushållsgemenskapen. Beträffande fritidsbostäder ansågs den ekonomiska sammanflätningen vara lika stark som när det gäller den vanliga bostaden.

I propositionen (prop. 1986/87:1) diskuterades inte bilar, båtar och fritidshus särskilt. Det uttalades att lagen endast skulle befatta sig med vad som ur praktisk synvinkel är oundgängligt. Genom samlivet med gemensamt hushåll och uppbyggandet av ett gemensamt hem ansågs det ske en faktisk sammanflätning av sambornas ekonomi. Det sades därför behövas regler som ger vägledning för upplösning av det gemensamma hemmet, dvs. av gemensamt bohag och bostad.

4.4.4 Särskilt om samägd egendom

Som ovan redovisats medför ett samboförhållande inte att egendom som parterna förvärvar blir samägd. Det finns inte någon allmän civilrättslig lag som reglerar uppkomsten av samäganderätt. Samäganderättslagen från 1904 innehåller nämligen endast regler som utgår från att samäganderätt redan föreligger. För en närmare redogörelse för samäganderättens uppkomst och innebörd hänvisas till avsnitt 2.2.1.

I ett samboförhållande finns det skäl att utgå från att det finns egendom som innehas med samäganderätt. Detta gäller oftast bostad och bohag men även sådan egendom som diskuterats om den bör ingå i samborätten, såsom exempelvis bil, båt eller fritidshus. För samägd

egendom som inte ingår i bodelningen blir, om parterna inte kan enas om samägandets upplösning, reglerna i 1904 års lag om samäganderätt tillämpliga.

I betänkandet Äktenskapsbalk (SOU 1981:85 s. 252) fanns ett förslag om att samborna skulle ges möjlighet att genom bodelning lösa upp samägande även om den aktuella egendomen inte ingick i det gemensamma hemmet. Familjelagssakkunniga anförde följande.

Vad sambor bör kunna göra är att beträffande egendom som de på förmögenhetsrättslig grund redan äger tillsammans komma överens om att bodelning skall ske i stället för det ofta opraktiska förfarandet enligt samäganderättslagen, dvs. normalt försäljning av egendomen på offentlig auktion. Har de tillsammans förvärvat egendom som inte utgör bostad eller bohag kan det vara praktiskt att dra in också den egendomen i bodelningen. Är deras andelar i den indragna egendomen olika stora kan detta få återverkningar på andelsbestämningen vid bodelningen men hindrar inte själva förfarandet. För egendom som inte omfattas av den föreslagna lösningen kommer alltså fortfarande uteslutande förmögenhetsrättsliga principer att gälla för de ogifta samboende, såvitt avser förutsättningarna för själva äganderättsövergången.

Remissinstanserna stödde förslaget. Departementschefen anförde att det kan vara praktiskt att upplösa samäganderätt till viss egendom genom bodelning. Om samborna äger egendom gemensamt bör de ha möjlighet att avtala att sådan egendom skall delas mellan dem genom bodelning vid upplösning av samlevnaden. Lagrådet fann emellertid en sådan regel godtycklig. Enligt lagrådet fanns det inga sakliga skäl till varför egendom därför att den innehas med samäganderätt skall kunna delas mellan samborna genom bodelning medan beträffande annan egendom - som inte är bostad eller bohag anskaffad för gemensamt begagnade - allmänna förmögenhetsrättsliga principer och regler skall gälla. Lagrådet anförde vidare att inte heller det åberopade skälet - att man bör få möjlighet att undvika det "opraktiska förfarandet" som samäganderättslagen stadgar för upplösning av förhållandet, försäljning på offentlig auktion - särskilt bärande. Om samborna är eniga, vilket förutsattes för tillämpningen, torde de vara oförhindrade att avtala om vilken förmögenhetsrättslig form som helst för upplösning av samäganderätten. Enligt lagrådet kunde det dessutom ifrågasättas om inte den föreslagna regeln kan åstadkomma svårigheter vid tillämpningen av vissa regler i utsökningsbalken (UB) såsom 8 kap. 8 §. Lagrådet avstyrkte således förslaget och det utgick ur propositionen.

4.4.5 Något om borgenärsskyddet

I 15 § sambolagen anges att om en sambo vid bodelningen till skada för sina borgenärer har avstått egendom som enligt 10 § har belöpt på sambons andel, gäller vad som föreskrivs i 13 kap. 1 och 2 §§ ÄktB om verkan av en sådan åtgärd vid bodelning mellan makar.

Enligt ÄktB kan en make avstå från egendom till skada för sina borgenärer i huvudsak genom att enskild egendom dras in i bodelningen, att andelsberäkningen - innefattande sådana frågor som värdering, täckning för skuld och jämkning inte utförts på ett korrekt sätt eller att vid lottläggningen utmätningsbar egendom utbytt mot utmätningsfri. Det senare gäller dock inte om den egendom som överlämnas eller förvärvas utgör makarnas gemensamma bostad eller bohag och övertas enligt behovsprincipen (Tottie, a.a. s. 626). I 15 § sambolagen hänvisas till 10 § samma lag. Denna bestämmelse gäller endast lottläggningen. Enligt Tottie syftar 15 § emellertid i första hand på avvikelser som vid bodelningen gjorts från bestämmelserna om andelsberäkningen. En hänvisning borde därför ha skett även till 7, 8 och 9 §§ (a.a. s. 627).

Verkan av eftergiften skall för att ansvar för gäldenärens sambo skall uppkomma vara att den ena sambon genom åtgärden inte kan betala en skuld som uppkommit före bodelningen eller om det av annan anledning kan antas att sambon är på obestånd. Eftersom det gemensamma hemmet och bohaget i stor utsträckning är utmätningsfri egendom är det främst beträffande bostadsfastigheter, dyrbara bostadsrätter och exklusivt bohag som ansvar för eftergift kan inträda för den andra sambon. Om behovsprincipen åberopas är det dessutom förmodligen svårt för en borgenär att även vid eftergift av sådan egendom få framgång med en ansvarstalan (jfr Tottie, a.a. s. 628).

Om en sambo gjort en otillåten eftergift, kan den andra sambon bli betalningsskyldig mot den förres borgenärer.

Om en gäldenärsmake efterger sin rätt vid bodelningen kan det även bli fråga om återvinning av bodelningen i gäldenärens konkurs (4 kap. 7 § konkurslagen). Återvinningsfristen är tre år från det att bodelningshandlingen ingetts till rätten, dvs. gäldenären måste försättas i konkurs inom tre år från ett sådant ingivande. Motsvarande regel gäller inte för sambor. Som skäl har åberopats att sambor inte har möjlighet att i bodelningen dra in annan egendom än bostad och bohag som har förvärvats för gemensamt begagnande, samt att ett mera markerat åsidosättande av borgenärernas intressen kan beivras enligt återvinningsreglerna om otillbörliga rättshandlingar eller om gåva av gäldenären dvs. enligt 4 kap. 5 och 6 §§ konkurslagen (prop. 1986/87:86 s. 101 f.).

4.4.6 Förvärv genom arv, testamente eller gåva med föreskrift om att egendomen skall vara mottagarens enskilda

En särskild fråga är om egendom som en sambo mottagit i arv, på grund av testamente eller i gåva kan anses förvärvat för gemensamt begagnade.

När egendom erhålls genom arv eller testamente torde man enligt departementschefen mera sällan kunna hävda att egendomen förvärvats för gemensamt begagnade. Det kan däremot vara fallet med gåva, oavsett om denna har givits till den ena eller den andra av de båda samboende (prop. 1986/87:1 s. 105). Enligt Walin beror distinktionen på att gåvotagare medverkar vid gåva genom dess mottagande och då kan ha viss avsikt med förvärvet. Walin menar emellertid att motsvarande kan gälla vid arv, om arvingen/sambon vid arvsifte väljer egendom som passar för sambornas gemensamma hem (Walin, Gösta, Supplement till Ärvdabalken och Föräldrabalken, Sambolagen, m.m., 1988 s. 203). Agell anser att delningsrätten bygger på att det gemensamma hemmet i någon mening byggs upp av parterna. Vad en sambo fått utan varje aktiv medverkan kan knappast anses i denna mening förvärvat enligt sambolagen (a.a. s. 245 f.).

I 7 kap. 2 § ÄktB stadgas bland annat att enskild egendom är egendom som make erhållit genom arv eller testamente eller i gåva och som givare eller testator föreskrivit skall vara mottagarens enskilda. Även egendom som trätt i stället för enskild egendom är enskild om inte annat föreskrivits genom rättshandlingen där egendomen gjordes enskild. Nu angiven egendom omfattas således inte av mottagande makes giftorättsgods. Sambolagen innehåller inte någon motsvarande reglering.

I såväl förarbetena som i doktrinen har man utgått från att villkor vid gåva eller testamente om att egendomen skall vara mottagarens enskilda skall beaktas även i samboförhållanden (prop. 1986/87:1 s. 264 och 376, Carlén Wendels, Bodelning och arvsifte 1994, s. 151, Agell, a.a. s. 245 f.). Det anses nämligen generellt som stötande om egendom som är fredad i ett äktenskap skall kunna delas och övertas vid tillämpning av sambolagen. Enligt Agell är det naturligt att ge villkoret motsvarande betydelse för ett samboförhållande som för ett äktenskap eftersom en benefik rättshandling (dvs. en rättshandling där mottagaren får en vederlagsfri förmån på givarens bekostnad som t.ex. vid gåva) skall tolkas i enlighet med den handlandes vilja.

4.4.7 Kommitténs överväganden och förslag

4.4.7.1 Något om principerna bakom vilken egendom som skall bodelas

Bedömning: I likhet med gällande reglering bör det endast vara gemensam egendom av visst angivet slag som införskaffats för gemensamt bruk som ingår i bodelning enligt sambolagen.

Det har vid hearingarna framförts till kommittén att effekten av sambolagen kan bli tämligen slumpmässig. I *en* relation kan den gemensamma bostaden och det gemensamma bohaget vara förvärvade för medel som en part har sparats före samboförhållandet. Det kan också vara medel som är ärvda. I *en annan* relation kan man bo i en bostad som inte har något marknadsmässigt värde. För att förhindra denna slumpmässiga effekt har det föreslagits att sambolagen skulle begränsas till en delning av egendom som införskaffats för medel som är direkt hänförliga till samboförhållandet.

Den värdemässiga delningen enligt sambolagen utgår från föreställningen om en gemenskap mellan parterna (jfr Ryrstedt, Eva, Bodelning och bostad, 1998 s. 306). Oavsett vem av parterna som förvärvat gemensam bostad och bohag för gemensamt begagnande, ingår denna egendom i den delningsbara egendomen. Om resultatet av bodelningen blir stötande kan jämkning ske. Enligt kommitténs uppfattning är sambandet mellan vad som skall delas och vad som skall anses vara gemensamt uppbyggt väl avvägt i sambolagen. Lagen befattar sig endast med vad som ur praktisk synvinkel är oundgängligen erforderligt. Detta gör att regleringen avgränsas på ett lättförståeligt sätt. Genom ökade informationsinsatser borde det kunna förhindras att sambor saknar kunskap om vilken egendom som ingår i den värdemässiga delningen. En ökad medvetenhet om sambolagens reglering medför också att sambor i ökad omfattning kan vidta dispositioner för att undvika oönskade bodelningsresultat.

Inom kommittén har det diskuterats om det vore tänkbart att utvidga sambolagen till att omfatta egendom som inte införskaffats för gemensamt bruk men som under en längre tid använts av samborna tillsammans. En sådan utvidgning skulle dock strida mot de principer som ligger till grund för delningsrätten i sambolagen. Kommittén har tidigare konstaterat att sambolagens övergripande syfte skall vara att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes

upplösning. En utvidgning av principerna för delningsrätten av nu angivet slag skulle föra för långt från detta ställningstagande.

Kommitténs uppfattning är således att de principer som ligger till grund för den värdemässiga delningen skall bestå. Sambandet mellan vad som parterna gemensamt byggt upp och vad som skall delas bör inte luckras upp.

4.4.7.2 Samborättsgods - ett nytt begrepp

Förslag: Sådan gemensam egendom som anges i lagen och som införskaffats av samborna för gemensamt begagnande skall som huvudregel utgöra sambornas *samborättsgods*.

Det har under kommitténs arbete framkommit att det finns behov av ett begrepp som i likhet med begreppet giftorättsgods i äktenskapsbalken anger att viss egendom i framtiden kan bli föremål för bodelning. Den egendom som avses att omfattas av begreppet är gemensam egendom av i lagen angivet slag som förvärvats för gemensamt begagnande och där bodelning av egendomen inte är utesluten till följd av vad som anges under avsnitt 4.4.7.5 och 4.5.6.1. Kommittén har funnit att begreppet "samborättsgods" väl beskriver det latent anspråk på framtida delning som kan anses föreligga beträffande sådan egendom. Kommittén föreslår att det nya begreppet införs i sambolagen.

4.4.7.3 Bör sambolagen gälla även annan egendom än sambors gemensamma bostad och bohag?

Förslag: Sambolagen skall utöver sambors gemensamma bostad och bohag omfatta även sambors gemensamma motordrivna fortkaffningsmedel. Som gemensamt motordrivet fortkaffningsmedel räknas inte sådant som används huvudsakligen för fritidsändamål. Vid bodelningen skall samma behovs- och skälighetsprövning som görs vid lottläggningen av bostad och bohag göras beträffande motordrivet fortkaffningsmedel.

Till en början kan frågan ställas vilka fördelar det skulle innebära om sambolagens reglering utökades till andra egendomsslag än gemensam bostad och bohag som förvärvats för gemensamt begagnande.

Familjelagssakkunniga påpekade att bilar, båtar och fritidshus är sådan egendom som har stor betydelse för familjens ekonomi och i högsta grad påverkar parternas mellanhavanden. Dessutom uppgavs kostnaderna för denna typ av egendom oftast påverka vad som står till buds för övrig konsumtion. Detta äger nog sin riktighet i många samboförhållanden. Det kan därmed vara värt att diskutera om inte en värdemässig delning på familjerättslig grund bör äga rum beträffande annan egendom än bostad och bohag som omfattas av samborätten.

Vid hearingarna talades det om att fritidsfunktionen har stor betydelse för sambor och att även egendom som är avsedd för fritidsändamål av detta skäl borde ingå i bodelningen. Kommitténs uppfattning är dock att en lag vars syfte är att ge ett grundläggande skydd för det gemensamma hemmet inte bör inkludera fritidsföremål i samborätten. Fritidshus samt sådana bilar och båtar som främst är avsedda för fritidsändamål bör därmed undantas från den fortsatta diskussionen.

Även bankmedel har nämnts som sådan egendom som skulle kunna ingå i samborätten och kommittén vill därför beröra även denna fråga. Att bankmedel, som sparats av samborna under den tid samboförhållandet varat, generellt skulle ingå i samborätten bör inte komma i fråga. Det måste finnas möjlighet att undanta medel som sparats för personligt bruk eller för inköp av egendom avsedd för fritidsändamål. De bankmedel som eventuellt skulle kunna hänföras till samborätten är de som sparats för gemensamt bruk till utgifter i hushållet. Att samborätten skulle omfatta även sådan egendom är emellertid mycket tveksamt. Såväl syftet med sparandet som att detta skett gemensamt i de fall kontot innehas av endast en av samborna skulle bli mycket svårt för en sambo att visa. Dessutom skulle en sådan reglering öppna möjlighet för sambor att överföra tillgångar mellan sig. Utifrån borgenärssynpunkt måste detta betraktas som direkt olämpligt.

Av den egendom som diskussionen rört kvarstår således endast sambornas gemensamma fortskaffningsmedel. Enligt kommitténs uppfattning finns det skäl att närmare överväga om inte dessa bör omfattas av sambolagen.

Att det gemensamt uppbyggda hemmet, dvs. bostad och bohag, bodelas vid en upplösning av samlevnaden motiveras bl.a. av den ekonomiska sammanflätning som uppstår mellan parterna vid uppbyggandet av det gemensamma hemmet. Även en bil som införskaffats av samborna för gemensamt bruk och som inte används huvudsakligen för fritidsändamål kan oftast antas vara nära förknippad med det gemensamma hushållet. En sådan bil används oftast som transportmedel till och från arbetsplatser eller till daghem, skola, barnens andra aktiviteter eller för inköp och andra ärenden som har anknytning till hushållet. Bilen har

därmed ett naturligt samröre med utgångspunkten för sambolagen, dvs. med vad som behövs i det vardagliga hushållet.

Om en viss typ av egendom omfattas av samborätten innebär detta i en bodelning att värdet av egendomen kommer att fördelas mellan samborna. Vid denna värdemässiga delning tas inte någon hänsyn till vem av samborna som rent faktiskt förvärvat egendomen. Fördelen med att utvidga sambolagen till att omfatta även sambornas gemensamma bil är att man därigenom kan undvika att egendom som i allmänhet spelar en lika stor ekonomisk roll i samboförhållandet som bostad och bohag, och rent praktiskt oftast är lika nödvändig, hålls utanför bodelningen. Utvidgningen innebär därmed ett starkare skydd för den svagare parten. Nackdelen skulle dock kunna vara att resultatet blir stötande om förvärvet inte upplevs som hänförligt till vad samborna gemensamt har byggt upp. För att sambandet mellan vad samborna gemensamt byggt upp och vad som skall delas klart skall framgå utgörs samborättsgodset endast av egendom som förvärvats av samborna för gemensamt begagnande.

I vissa begränsade delar av landet är båtar lika outhärliga för hushållet som bilar. Även en gemensam båt skulle med detta resonemang kunna omfattas av samborätten såvida förvärvet skett för gemensamt begagnande. Annan egendom med samma användning som bil och båt kan vara exempelvis snöskoter.

Någon uppräkningslista av de fordon och transportmedel som sambolagen skall omfatta bör inte göras. I stället bör begreppet motordrivna fortskaffningsmedel användas som ett samlingsbegrepp över de fordon och transportmedel som kan komma i fråga som samborättsgods. Begreppet motordrivna fortskaffningsmedel har hämtats från 8 kap. 7 § brottsbalken (BrB). I detta lagrum straffbeläggs tillgrepp av fortskaffningsmedel. Genom kravet att fortskaffningsmedlet skall vara motordrivna utesluts fortskaffningsmedel som normalt inte införskaffas för gemensamt bruk och vars ekonomiska värde vanligtvis är mindre betydande, t.ex. cyklar.

Kommitténs bedömning är att en utvidgning av sambolagen till att omfatta sambornas gemensamma motordrivna fortskaffningsmedel skulle innebära ett förbättrat skydd för den svagare parten. En sådan utvidgning innebär inte heller något större avsteg från lagens nuvarande tillämpningsområde. De tillämpningssvårigheter som kan uppstå vad gäller att bedöma om t.ex. en bil ingår i samborätten torde inte bli större än vad som gäller för den egendom som i dag skall bodelas. Kommittén föreslår sålunda att sambolagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta även sambors gemensamma motordrivna fortskaffningsmedel i enlighet med det anförda. Det bör dock i lagen anges att till sambors

gemensamma motordrivna forskaffningsmedel räknas inte sådana som används huvudsakligen för fritidsändamål.

Huvudregeln vidlottläggning enligt ÄktB är att varje make har rätt att på sinlott i första hand få sin egendom eller den del av denna som den maken önskar. Undantag görs dock för bostad och bohag. Efter en behovs- och skälighetsprövning kan således en make vidlottläggningen tillskiftas bostad eller bohag som tillhör den andra maken. Hittills har den egendom som omfattas av sambolagen varit identisk med sådan egendom som för makarlottläggs efter en behovs- och skälighetsprövning. I och med att samborätten utökas till att omfatta sambornas gemensamma motordrivna forskaffningsmedel sammanfaller inte detta längre.

Det främsta skälet till att kommittén föreslår att sambornas gemensamma motordrivna forskaffningsmedel skall ingå i samborätten är att skyddet för den svagare parten skall förbättras. Kommittén har ovan påpekat att ett gemensamt motordrivet forskaffningsmedel rent praktiskt kan vara lika nödvändigt i hushållet som en gemensam bostad eller gemensamt bohag. Även ett motordrivet forskaffningsmedel som ingår i bodelningen bör därför vidlottläggningen - om det är skäligt - kunna tillskiftas den sambo som har störst behov av det. Härigenom uppstår i och för sig en diskrepans mellan ÄktB och sambolagen. Enligt kommitténs uppfattning bör dock detta inte hindra att skyddet för den svagare parten i sambolagen tillgodoses så långt det är möjligt. Kommittén föreslår sålunda att behovs- och skälighetsprövningen vidlottläggningen utsträcks till att omfatta även motordrivet forskaffningsmedel som ingår i bodelningen.

4.4.7.4 Upplösning av samäganderätt i bodelningen

Bedömning: Det föreligger ett praktiskt behov av att i bodelningen kunna upplösa samäganderätt även till sådan egendom som *inte* utgör samborättsgods. En sådan ordning kräver dock ingripande förändringar av bodelningsreglerna vars konsekvenser noga måste övervägas. Därtill kommer att behov av motsvarande ändringar finns i ÄktB. Ändringarna kan dessutom komma att kräva en samordning med reglerna i samäganderättslagen. Det får därmed anses ligga utanför kommitténs uppdrag att företa sådana ändringar. Kommittén vill dock framhålla vikten av att frågan utreds i annan ordning.

Vid kommitténs hearingar har många deltagare understrukit att det av praktiska skäl skulle vara fördelaktigt för parterna om egendoms-gemenskapen mellan dem kunde upplösas vid ett och samma tillfälle. Många samboförhållanden är långvariga och många sambor blir med tiden samägare till egendom som inte omfattas av sambolagen. För samborna själva kan det vara svårt att förstå varför en samägd soffa ingår i bodelningen men inte ett samägt fritidshus.

Om sambor tillåts bodela samägd egendom som inte omfattas av samborätten skulle det i och för sig innebära en utvidgning av sambolagens tillämpningsområde. Genom att kräva att samborna skall vara överens om att egendomen är samägd och att den skall bodelas torde dock sambolagens minimiskydd bestå samtidigt som det öppnas möjlighet till en mer omfattande bodelning för de sambor som önskar en sådan. En ordning av detta slag kan rent principiellt inte anses innebära annat än fördelar för samborna. I och för sig har lagrådets invändningar mot att egendom som ägs på förmögenhetsrättslig grund bodelas och blir ett familjerättsligt fång visst fog för sig. En ordning där samägandet i sig utgör grund för bodelning är inte helt invändningsfri. Det går ändå inte enligt kommitténs mening att komma ifrån att det skulle vara till stor fördel för parterna om de gavs möjlighet att klara ut sina mellan-havanden vid ett och samma tillfälle. Detta särskilt mot bakgrund av att samäganderättslagen från år 1904 inte har moderniserats och att dess komplicerade metoder för upplösning av samäganderätt alltjämt består.

Av ÄktB framgår emellertid att bodelningsreglernas syfte inte är att upplösa samäganderätt. Enligt 11 kap. 7 § ÄktB har varje make rätt att på sin lott i första hand få sin egendom eller den del av denna som den maken önskar. Undantag görs i 11 kap. 8 § ÄktB för makarnas gemensamma bostad och bohag, där det anges att den make som bäst behöver makarnas gemensamma bostad eller bohag har rätt att få denna egendom i avräkning på sin lott eller, om värdet är ringa, utan avräkning. Detta innebär att om ingen av makarna är beredd att till den andra maken avstå andel av samägd egendom och det inte är fråga om gemensam bostad eller gemensamt bohag kommer makarna även efter bodelningen att äga egendomen gemensamt. Önskar makarna att samägandet skall upplösas och kan de inte komma överens om vem som skall behålla egendomen, återstår offentlig auktion enligt samägande-rättslagen.

Visserligen kan det hävdas att såväl makar som sambor i de allra flesta fall vid bodelningen kan komma överens om hur egendomen skall fördelas, särskilt om alternativet är försäljning av egendomen på offentlig auktion. För att uppnå någon klar fördel med att låta samägd egendom ingå i bodelningen måste det dock vara möjligt att fördela egendomen mellan parterna, även om de inte kan enas om hur detta skall

ske. Endast på så sätt kan förfarandet med försäljning på offentlig auktion undvikas. Är parterna överens om hur egendomen skall fördelas bortfaller givetvis det praktiska behovet av att bodela egendomen.

Som redovisats i avsnitt 4.4.4 föreslog Familjelagssakkunniga att samborna skulle ges möjlighet att lösa upp samägande genom bodelning även om den aktuella egendomen inte ingick i det gemensamma hemmet. Ett av skälen till att Lagrådet avstyrkte förslaget var att bodelning av samägd egendom kunde åstadkomma svårigheter vid tillämpningen av vissa regler i UB såsom 8 kap. 8 §. Enligt detta lagrum kan kronofogdemyndigheten om utmätning skett av andel i egendom som tillhör två eller flera och samäganderättslagen är tillämplig på yrkande av sökanden, gäldenären eller annan delägare förordna att hela egendomen skall säljas. Enligt 6 § samäganderättslagen gäller att en delägare inte är berättigad att få till stånd en försäljning av egendomen i dess helhet om han och övriga delägare har avtalat att gemenskapen inte får upplösas på ett sådant sätt. I rättsfallet NJA 1991 s. 597 har det ansetts att ett sådant avtal hindrar en utmätningssökande att enligt 8 kap. 8 § UB utverka förordnande om försäljning av egendomen i dess helhet. HD uttalade att något undantag inte gjorts för det fallet att försäljning begärts av utmätningssökanden. Enligt HD fick det därmed anses att en sådan försäljning hindras av ett mellan delägarna träffat avtal om att försäljningen av hela egendomen på offentlig auktion för deras gemensamma räkning inte får ske. Enligt kommitténs mening har Lagrådets ovan redovisade invändning genom rättsfallet förlorat i tyngd eftersom de svårigheter som Lagrådet pekade på kan uppstå redan genom ett avtal mellan samägarna.

Det sagda innebär dock inte att man kan bortse från borgenärsintresset. I och med att möjligheten att överföra egendom mellan parterna ökar, blir också risken större att de utmätningssbara tillgångarna byts ut mot utmätningssbara. Genom en utvidgning av eftergiftsbestämmelserna och regleringen i konkurslagen bör det dock kunna förhindras att borgenärsintresset lider skada.

Enligt kommittén kan det dock riktas andra invändningar än den som Lagrådet påpekade mot ett förslag om att samägd egendom skall kunna upplösas i bodelningen mellan sambor.

En sådan invändning gäller konsekvenserna i skuldavräkningshänseende och därmed också för andelsberäkningen. Sålunda skulle en av samborna som har stora skulder vilka inte hänför sig till samborättsgodset eller någon annan särskild egendom, såsom exempelvis studiemedelsskulder, få avräkna skulden på sin del av den samägda egendomen. Om den andra sambon inte har motsvarande skulder, skulle dennas nettoförmögenhet troligtvis bli den enda delningsbara. Sambon med studiemedelsskulden skulle sålunda vid en likadelning få tillgodoräkna sig hälften av värdet av den andra sambons delningsbara egendom

utan att behöva dela med sig av sin egendoms värde. Även om ett sådant resultat skulle kunna angripas med stöd av jämkningsregeln i sambolagen kan det inte uteslutas att lagens syfte - att tillgodose den svagare parten vid upplösning av ett samboförhållande - skulle kunna motverkas. Ett annat sätt att rätta till ett sådant resultat skulle givetvis vara att ändra skuldavräkningsregeln. Som kommittén framhåller i avsnitt 4.6.7.4 är principerna för skuldtäckning i princip desamma för sambor som för äkta makar och vid införandet av äktenskapsbalken diskuterades särskilt studiemedelsskulder. Det ansågs dock inte vara någon lämplig lösning att införa särskilda skuldtäckningsregler för en viss typ av skulder (se prop. 1986/87:1 s. 168). Med hänsyn härtill är kommittén inte beredd att förorda en ändring av skuldavräkningsregeln i sambolagen i nu angivet syfte.

En invändning av än större tyngd mot att låta samägd egendom ingå i bodelningen är, enligt kommitténs mening, problemet med lottläggningsreglerna. Enligt nuvarande regler i sambolagen görs en behovs- och skälighetsprövning vid lottläggningen av den egendom som omfattas av bodelningen. Med hänsyn till att samägd egendom kan vara av mycket skiftande karaktär torde i vart fall en behovsprövning vara utesluten. Även om en skälighetsprövning skulle kunna vara möjlig är det enligt kommitténs uppfattning inte lämpligt att åstadkomma lottläggningsregler som vid oenighet mellan parterna möjliggör en upplösning av samäganderätten endast i sambolagen. Motsvarande ändringar bör i så fall göras även i ÄktB. Ändringarna torde dessutom kunna komma att kräva en samordning med reglerna i samäganderättslagen. Frågan får därmed anses vara av sådant slag att den faller utanför kommitténs uppdrag.

Trots de invändningar som ovan framförts vidhåller kommittén att det finns ett praktiskt behov av att kunna upplösa samäganderätt även till sådan egendom som inte utgörs av samborättsgods i anslutning till bodelningen. Frågan om hur detta rättsligt skall åstadkommas samt även frågan om denna möjlighet skall gälla också för äkta makar bör dock övervägas i annan ordning. Därvid bör dessutom konsekvenserna av att samägd egendom skulle tillfalla endera parten genom ett familjerättsligt fång, i stället för som för närvarande genom ett förmögenhetsrättsligt fång, analyseras. Kommittén anser det angeläget att frågan snarast ses över.

4.4.7.5 Egendom som är mottagarens enskilda genom föreskrift vid arv, testamente eller gåva

Förslag: Det skall i sambolagen anges att egendom som förvärfvas av ena sambon genom arv, testamente eller gåva med föreskrift om att egendomen är enskild inte skall utgöra samborättsgods. Detsamma skall gälla egendom som trätt i stället för enskild egendom, om det inte genom den rättshandling på grund av vilken egendomen skall vara enskild föreskrivits att ersättningsegendom inte skall vara enskild egendom.

Det kan förekomma att egendom som erhålls i gåva, på grund av testamente eller i arv kan anses förvärvad för gemensamt begagnande. En förutsättning härför är dock någon form av medverkan vid förvärvet av mottagaren som talar för att egendomen mottagits för ett gemensamt brukande. Man kan tänka sig fall där det finns ett generellt testamente till förmån för en person som är sambo. Om samborna från boet tar ut egendom som de ämnar använda gemensamt får egendomen kanske anses förvärvad för gemensamt bruk. Ett annat fall är att en av samborna ärvt pengar med föreskrift om att pengarna skall vara enskild egendom och att samborna för arvet köper bostad eller bohag för gemensamt bruk. Frågan under vilka omständigheter förvärvet kan anses vara för gemensamt begagnande hör främst hemma i rättstillämpningen.

I doktrin och praxis har man utgått från att egendom som förvärvats genom arv, testamente eller gåva med föreskrift om att egendomen skall vara förvärfvarens enskilda skall undantas från bodelning både i äktenskap och i samboförhållanden. Utgångspunkten för detta ställningstagande är att det inte kan ha varit givarens, testators eller arvlåtarens avsikt att mottagaren skall få undanta egendomen vid bodelning efter upplösning av äktenskap men inte vid delning efter upplösning av samboförhållanden.

Även om någon oklarhet inte föreligger om hur dessa fall skall bedömas anser kommittén för tydlighetens skull att det bör framgå av sambolagen att egendomen i dessa fall inte skall omfattas av samborätten.

I motivuttalandena till nuvarande 10 § sambolagen, som är en lottläggningsregel, anges att eftersom övertaganderätten för gifta inte omfattar egendom som är enskild till följd av villkor vid gåva eller i testamente, får det anses oskäligt att sådan egendom skulle kunna övertas så länge parterna endast lever samman ogifta (prop. 1986/87:1 s. 264). Eftersom lottläggningsregeln förutsätter att en andelsberäkning

skett kan det emellertid aldrig bli aktuellt att i detta sammanhang beakta enskild egendom. En följd av kommitténs förslag är att detta kommer att framgå tydligare.

4.5 Några bodelningsfrågor

4.5.1 Diskussionen vid hearingarna

Vid hearingarna uppkom diskussion om det enligt sambolagen är möjligt att träffa avtal om att viss egendom inte skall ingå i bodelningen. De flesta ansåg att det föreligger starka skäl för att tillåta sådana partiella avtal. Ovissheten om detta är möjligt föranledde många advokater att avstå från att råda klienter att träffa partiella avtal. Ett klargörande av frågan efterlystes.

Fråga uppkom också om det borde vara möjligt att utföra bodelning under pågående samboförhållande. Det ansågs dock allmänt att en sådan reglering skulle föra för långt från sambolagens syfte. En bodelning under pågående samboförhållande ansågs dessutom kräva ett omfattande skyddsnät för borgenärerna. Däremot ansågs det att kommittén borde överväga möjligheten för sambor att inför det att samboförhållandet upphör träffa föravtal om bodelning.

Flera av deltagarna ansåg att en preklusionsfrist för när bodelning senast skall begäras borde anges i lagen. Med utgångspunkten att bodelning endast kommer till stånd om någon av samborna begär det ansågs en sådan frist vara nödvändig. En förutsättning för införandet av en frist ansågs dock vara att det kan preciseras när ett samboförhållande upphör. Tidsfristens längd föreslogs uppgå till mellan 2 och 5 år. Några deltagare ansåg dock att frågan om en tidsfrist fått en tillfredsställande lösning genom HD:s avgöranden (NJA 1993 s. 302 I och II). Det angavs vara en fördel att det finns utrymme för en skönsmässig prövning med utgångspunkt i samtliga relevanta omständigheter och det påpekades att en tidsfrist kan innebära rättsförluster för den som missar fristen.

4.5.2 Avtal enligt 5 § sambolagen

När ett samboförhållande upphör skall om någon av samborna begär det deras gemensamma bostad och bohag som förvärvats för gemensamt begagnande fördelas mellan dem genom bodelning. Om samboförhållandet upphör på grund av att en sambo avlider skall begäran om bodelning framställas senast när bouppteckningen förrättas (jfr 5 § första stycket sambolagen). Enligt andra stycket samma paragraf gäller

inte första stycket om samborna har kommit överens om det i ett skriftligt avtal som har undertecknats av dem båda.

Eftersom makar kan ordna sina egendomsförhållanden på så sätt att enbart viss egendom görs till enskild genom äktenskapsförord har det inte ansetts finnas något skäl att förvägra sambor en liknande avtalsmöjlighet beträffande egendom som ingår i samborätten. Frågan är emellertid om lagen innefattar möjligheten att träffa partiella avtal. På det sätt lagtexten utformats kan man få intryck av att parterna endast har möjlighet att avtala att någon bodelning mellan parterna överhuvudtaget inte skall förrättas när förhållandet upphör.

4.5.3 Bodelning under pågående samboförhållande

Makar kan enligt 9 kap. 1 § andra stycket ÄktB under äktenskapet förrätta bodelning utan att mål om äktenskapsskillnad pågår. Någon möjlighet för sambor att innan samboförhållande upphör förrätta bodelning ger sambolagen inte.

Enligt förarbetena till ÄktB kan syftet med bodelning under äktenskapet vara att skapa klarhet i en äganderättssituation, att åstadkomma en ekonomisk utjämning mellan makarna eller att annars reda upp makarnas egendomsförhållanden (prop. 1986/87:1 s. 53).

Genom bodelning under äktenskapet blir det klarlagt vad vardera maken i fortsättningen äger. Om en make vid bodelningen får överta egendom som tidigare tillhört andra maken uppkommer skyddet mot den tidigare ägarens eventuella borgenärer genom bodelningen. Den egendom som tilldelas en make blir även fortsättningsvis giftorättsgods och kommer som sådan att ingå i en ny bodelning. För att giftorätt skall uteslutas i samband med bodelning krävs att makarna upprättar ett äktenskapsförord. Om annat inte bestämts genom äktenskapsförord har makarna således kvar det ömsesidiga kravet på likadelning av all egendom (jfr Tottie, a.a. s. 238).

En förtida bodelning mellan makar kan vara partiell, dvs. omfatta endast viss del av makarnas egendom. Frågan var länge omdiskuterad i doktrinen (se Anders Eriksson i SvJT 1989 s.331, Walin i SvJT 1989 s. 720 och Tottie a.a. s. 239 f.). I NJA 1991 s. 284 fann HD emellertid att varken lagtexten eller annat utgör hinder mot partiell bodelning under pågående äktenskap.

En möjlighet för sambor att förrätta bodelning under samlevnadstiden föreslogs av Familjelagssakkunniga i SOU 1981:85 (s. 255 och 425 f.). Familjelagssakkunniga anförde att parterna, för att få bättre överensstämmelse med de verkliga förhållandena, kan vilja dela upp exempelvis bostaden så att de i fortsättningen äger hälften var eller så önskar

parterna kanske att viss egendom inte längre skall ingå bland de tillgångar som i framtiden skall delas utan tillhöra ena parten ensam. Departementschefen anförde dock i prop. 1986/87:1 s. 108 att det så länge förhållandet består inte finns skäl att acceptera familjerättsligt grundande överföringar (bodelning) mellan samborna och att sådana överföringar får ske i förmögenhetsrättslig ordning (t.ex. genom gåva eller försäljning). De sakkunnigas förslag ansågs kunna medföra att en sambo genom att begära bodelning under samboendetiden skulle kunna undandra egendom som tillhör den andra sambon från dennes borgenärer, vilket inte kunde godtas. Det befanns därför saknas anledning att införa regler som möjliggjorde för sambor att göra bodelning redan under samboendetiden.

4.5.4 Föravtal om bodelning

Enligt 9 kap. 13 § ÄktB får makar inför en omedelbart förestående äktenskapsskillnad avtala om den kommande bodelningen eller om annat som har samband med denna. Över avtalet skall upprättas en handling som undertecknas av makarna. Avtal som makar i annat fall ingått om kommande bodelning är utan verkan om det inte utgör äktenskapsförord. Vad som främst skiljer föravtalen från de andra äktenskapsrättsliga avtalen är de mer begränsade rättsverkningar som ett föravtal ger upphov till. Föravtal får t.ex. ingen verkan mot makes borgenärer. Inte heller makarna emellan föranleder avtalet någon ändring i egendomsförhållandena; för avtalet innebär endast att makarna ömsesidigt förbinder sig att ge den kommande bodelningen det innehåll som avtalet anger (Tottie, a.a. s. 285).

Enligt lagtexten skall äktenskapsskillnaden vara omedelbart förestående. Det skall alltså finnas ett samband mellan föravtalet och upplösningen. I SOU 1981:85 s. 249 angav Familjelagssakkunniga att om makarna sedan ett föravtal ingåtts beslutar sig för att fortsätta äktenskapet och detta sedan också varar en tid innan det på nytt blir aktuellt med skilsmässa bör det tidigare föravtalet anses ha spelat ut sin roll.

Familjelagssakkunniga diskuterade om inte även sambor borde ges möjlighet att träffa föravtal om bodelning (SOU 1981:85 s. 256 f.). I betänkandet konstaterades att bodelning mellan sambor avser för visst ändamål förvärvat egendom. Eftersom sambor är oförhindrade att genast efter en brytning - utan att behöva avvakta en bestämd dag - avtala om bodelning av den gemensamma bostaden ansågs ingenting hindra att bodelning sker så fort de bestämt sig för att separera. Sambor förklarades inte på samma sätt som makar knyta uppgörelsen till en

framtida och vid uppgörelsen ännu inte bestämd dag. De problem som avsetts att lösas med bestämmelserna om föravtal om bodelning mellan makar bedömdes därmed inte uppstå enligt den ordning som gäller för sambor. Mot denna bakgrund ansåg Familjelagssakkunniga inte att det fanns skäl att införa bestämmelser om föravtal om bodelning för sambor.

Frågan om föravtal om bodelning beträffande sambor diskuterades av lagrådet i prop. 1986/87:1 s. 374. Lagrådet ansåg inte att det är säkert att ett föravtal utan vidare skulle bli ogiltigt och erinrade om att föravtal mellan makar utan stöd av direkt lagbestämmelse ansetts under vissa förutsättningar bli gällande. Det erinrades dock om att sambolagen är socialt betingad och avser att bereda skydd för den svagare parten och att det kunde finnas skäl att jämka avtal där ena partens rätt att överta den andra sambons bostad avtalats bort.

I samma proposition uttalade departementschefen som sin mening att sambolagen endast ger utrymme för samborna att med familjerättslig verkan träffa sådana avtal som uttryckligen anges i lagen och att någon utveckling av familjerättsliga avtal utanför lagen inte var avsedd. Departementschefen ansåg att det inte fanns något praktiskt behov av att öppna en sådan möjlighet (s. 394).

4.5.5 Behovet av en tidsfrist för när begäran om bodelning senast skall framställas

Enligt 5 § sambolagen skall när ett samboförhållande upphör, på begäran av någon av samborna, deras gemensamma bostad och bohag fördelas mellan dem genom bodelning, om egendomen förvärvats för gemensamt begagnande. Bodelning kan således ske först när ett samboförhållande upphört. Dessutom krävs att någon av samborna begär bodelning.

Om ett samboförhållande upplöses genom ena sambons död skall begäran om bodelning framställas av den efterlevande sambon senast när bouppteckning förrättas. Någon tidsfrist för när begäran om bodelning senast skall ske uppställs inte i lagen för det fall att samboförhållandet upphört under båda parternas livstid. I lagförarbetena (prop. 1986/87:1 s. 258) angavs att en begäran om bodelning borde framställas i nära anslutning till att samboförhållandet upplöses.

Lagrådet påpekade att avsaknaden av tidsbegränsning kunde tänkas få mindre lyckade konsekvenser i fall då det har dröjt länge innan en begäran om bodelning görs. Lagrådet fann emellertid att någon särskild preklusionsfrist, ehuru i och för sig önskvärd, inte var alldeles nödvändig (prop. 1986/87:1 s. 373).

Frågan om vad som skall anses vara i nära anslutning till att samboförhållandet upphör har överlämnats till rättspraxis.

I **RH 1992:8** ogillades en ansökan om förordnande av bodelningsförrättare när drygt ett år och två månader förflutit från samboförhållandets upplösning.

HD tog ställning i frågan i de båda rättsfallen **NJA 1993 s. 302 I och II**.

I båda målen hade den ena parten vid domstol ansökt om förordnande av bodelningsförrättare medan motparten bestritt ansökningen på den grund att sökanden försuttit sin rätt att begära bodelning. I det ena fallet hade det förflutit fyra - fem månader och i det andra fallet hade det förflutit nio månader mellan separationen och ena sambons begäran om bodelningsförrättare.

HD ansåg att varken avfattning av 5 § eller uttalandena under förarbetena kunde ge underlag att anse att en sambo utan vidare skall anses ha förlorat sin rätt till bodelning för det fall att han eller hon underlåter framställa begäran därom i anslutning till samboförhållandets upplösning. Fråga ansågs i stället vara om en sådan underlåtenhet under vissa förhållanden skulle kunna betraktas som en bindande eftergift, vilken hindrar sambon att senare påkalla bodelning. *HD* ansåg, i överensstämmelse med allmänna principer, att en sambo efter det att samboförhållandet upphört formlöst kan efterge sin rätt till bodelning med bindande verkan. Även passivitet från sambons sida borde då beroende på omständigheterna kunna få sådan verkan. *HD* anförde att domstolen delade departementschefens uppfattning att det givetvis är en fördel om en begäran om bodelning framställs i nära anslutning till samlevnadens upphörande. Med hänsyn inte minst till att det under tiden för en separation kan förutsättas vara andra frågor som står i blickpunkten för parterna än de ekonomiska mellanhavandena ansåg *HD* att underlåtenhet från en sambos sida att redan då ta upp frågan om bodelning inte rimligen kan tillerkännas verkan som ett rättsavstående i andra fall än när omständigheterna ger klart stöd för en sådan tolkning. Enligt *HD* var det knappast möjligt att göra något mer generellt uttalande i frågan vilken tid från samboförhållandets upplösning som normalt borde ha förflutit för att underlåtenhet att begära bodelning skall anses innebära att sambon har eftergett sin rätt. Samboförhållandets varaktighet, omständigheterna kring dess upplösning och beskaffenheten av den egendom som kan bli föremål för bodelning ansågs tillhöra de faktorer som måste kunna tilläggas betydelse vid bedömningen. Skulle det visas att parterna fört diskussioner om egendomens fördelning utan att bodelning i formell mening har varit

på tal måste detta också enligt HD kunna beaktas, liksom om den ene parten utan skäl undandragit sig att lämna besked med anledning av en uttrycklig förfrågan av den andra. Inte i något av de två rättsfallen ansåg HD att den tid som förflutit från samboförhållandets upphörande till dess bodelning begärdes var så lång att det redan på grund härav skulle anses att den ena sambon eftergett sin rätt till bodelning. Det var inte heller visat att den sambo som begärde bodelning gett den andra sambon befogad anledning att utgå från att bodelning inte skulle påkallas. HD biföll således i båda fallen sökandens ansökan om att bodelningsförrättare skulle förordnas.

Justitierådet Munck tillade till de enhälliga domskälen att det finns anledning att räkna med att den sambo som bestrider en ansökan om bodelningsförrättare i regel inte i detta ärende kan styrka att den andre sambon eftergett sin rätt med bindande verkan. Trots invändningen torde därför bodelningsförrättare komma att förordnas. Frågan kan därefter uppkomma vid förfarandet inför bodelningsförrättaren. Oavsett om bodelningsförrättaren finner invändningen befogad eller inte, dvs. oavsett om bodelningsförrättare anger att det inte finns något att dela eller om bodelningsförrättaren i vanlig ordning bestämmer om delning av den egendom som kan bli föremål för bodelning, kan beslutet klandras (20 § sambolagen jämfört med 17 kap. 6 § andra stycket ÄktB).

Rättsfallen har kommenterats av Åke Saldeen i *Juridisk tidskrift* 1993-94 s. 341 ff. Enligt Saldeen kan en regel om preklusionsfrist givetvis tänkas någon gång med hänsyn till omständigheterna in casu leda till ett obilligt resultat. Fråga är dock enligt Saldeen om inte införandet av en sådan frist ändock hade varit att föredra med hänsyn till önskemålet om klarhet och förutsebarhet.

I **RH 1994:21** hade en sambo framställt sin begäran om bodelning drygt två och ett halvt år efter samboförhållandets upplösning. Sambon anförde stor arbetsbörda som förklaring till tidsutdräkten. Svea hovrätt fann att dröjsmålet inte kunde anses ligga inom den tidsram som skall vara acceptabel sett i belysningen av uttalandena i lagmotiven.

Det finns inte någon tidsfrist som anger när begäran om bodelning skall ske efter det att ett äktenskap upplösts.

I **NJA 1993 s. 570** hade den f.d. makan dröjt 24 år med att framställa yrkandet om förordnande av bodelningsförrättare utan att ha förklarat dröjsmålet. HD ansåg att den f.d. makan inte längre kunde anses ha rätt att påkalla bodelning mellan parterna.

4.5.6 Kommitténs överväganden och förslag

4.5.6.1 Avtal om att viss egendom skall undantas från bodelning

Förslag: Sambor skall kunna träffa avtal såväl om att bodelning överhuvudtaget inte skall ske som att viss egendom som utgör samborättsgods inte skall ingå i bodelning. Den rätt till delning som samborna avtalar bort skall kunna återinföras genom ett nytt avtal.

Enligt nuvarande 5 § andra stycket sambolagen skall bodelning inte ske om samborna kommit överens om det i ett skriftligt avtal som har undertecknats av dem båda. Frågan är därmed om sambor har möjlighet att träffa avtal om att endast visst samborättsgods skall ingå i bodelningen medan annan egendom som i och för sig är bodelningsbar skall hållas utanför.

Enligt ÄktB har makar rätt att delvis behålla giftorättsgemenskapen. Genom äktenskapsförord kan makar exempelvis enas om att endast en viss tillgång skall vara enskild egendom eller att tillgångar som make förvärvat efter en viss tidpunkt skall tillkomma maken enskilt medan övriga tillgångar skall vara giftorättsgods. Genom ett nytt äktenskapsförord kan makar bestämma att egendomen skall vara giftorättsgods. Enligt kommitténs uppfattning är det högst rimligt att sambor, liksom makar, skall kunna avtala att endast viss egendom skall undantas från bodelningen.

Lagrummets avfattning i sambolagen talar mot att det finns möjlighet att träffa partiella avtal. I och för sig skulle det kunna hävdas att en bestämmelse som medger att bodelning inte behöver ske även skulle medge att undantag från bodelning görs beträffande viss angiven egendom. Anledningen till att det är osäkert i detta fall om det större inkluderar det mindre är ett uttalande i prop. 1986/87:1. Detta uttalande gjordes dock i en annan fråga - frågan om möjligheten att träffa föravtal av närmare angivet innehåll - varvid det hävdades att sambor med familjerättslig verkan endast kan träffa sådana avtal som uttryckligen anges i lagen.

Kommitténs uppfattning är att sambor, liksom makar, skall kunna avtala att viss egendom skall undantas från bodelningen. Sambor bör dessutom på samma sätt som makar i ett nytt avtal kunna återinföra den rätt till delning som de tidigare avtalat bort. Den osäkerhet som råder i fråga om partiella avtals giltighet enligt sambolagen är befogad. Kommittén föreslår därför att sambolagen förtydligas så att det klart

framgår att denna typ av avtal omfattas av lagen och därmed har familjerättslig verkan.

4.5.6.2 Möjlighet till bodelning under pågående samboförhållande?

Bedömning: Någon möjlighet till bodelning under pågående samboförhållande bör inte införas.

Sambolagen ger inte sambor någon möjlighet att förrätta bodelning medan samboförhållandet pågår. Ett skäl till att införa möjlighet till bodelning under pågående samboförhållande kan vara att sambor, precis som makar, har behov av att under samboförhållandet klarlägga äganderättsförhållandena beträffande bodelningsbar egendom. Som exempel kan nämnas att ena sambon står som lagfaren ägare till en fastighet medan den andra har ett äganderättsanspråk - dold äganderätt - till viss andel av fastigheten. Genom bodelning är det möjligt att åstadkomma en bättre överensstämmelse med de verkliga förhållandena.

Behovet av att klarlägga äganderättsförhållandena framfördes av Familjelagssakkunniga som ett skäl till att sambor borde ha möjlighet att förrätta bodelning under pågående samboförhållande. Härutöver anfördes att om förtida bodelningar skulle förbjudas skulle det uppkomma stora praktiska problem. De sambor som under samboförhållandets bestånd vill klara ut ägandeförhållandena skulle kunna finna anledning att tillfälligt flytta isär och göra den önskade bodelningen. Efter återflytten skulle tvekan kunna uppkomma om bodelningens giltighet. Att i efterhand behöva göra en prövning av samboförhållandet vid tidpunkten för bodelningen eller av det mer eller mindre allvarliga syftet med särflyttningen ansågs inte vara någon tilltalande lösning.

I prop. 1986/87:1 ansågs Familjelagssakkunnigas förslag kunna medföra att en sambo genom att begära bodelning under samboendetiden skulle kunna undandra egendom som tillhör den andra sambon från dennas borgenärer. Det påtalades dessutom att någon större risk för kringgående av reglerna inte förelåg eftersom den lösning som förordats beträffande fördelning av bostad och bohag jämte skuldtäckningsreglerna inte medförde att detta framstod som meningsfullt. Förslaget om att införa regler som möjliggjorde för sambor att göra bodelning redan under samboendetiden avfärdades därmed.

Sambolagens syfte är som ett flertal gånger tidigare påpekats att genom en minimireglering ge skydd åt den svagare parten vid ett samboförhållandes upplösning. Kommitténs principiella uppfattning är att det

inom ramen för en sådan skyddslagstiftning skulle föra för långt att ställa upp regler för en bodelning under pågående samboförhållande. Endast om starka skäl skulle tala för att ett behov härav förelåg till skydd för den svagare parten finns det skäl att öppna en sådan möjlighet.

Det kan visserligen hävdas att den överensstämmelse med de verkliga förhållandena som skulle kunna uppnås genom bodelning under pågående samboförhållande kan gagna en svagare part. För den som vill göra en dold äganderätt synlig finns emellertid möjlighet härtill genom att föra talan i domstol. Det finns dessutom möjlighet för sambor att på förmögenhetsrättslig grund överföra egendom mellan sig.

Kommitténs uppfattning är således att de skäl som talar för att införa en möjlighet till bodelning under ett pågående samboförhållande inte är tillräckligt starka.

I detta sammanhang vill kommittén bemöta Familjelagssakkunnigas uttalande att det finns risk för skenhandlingar om sambor *inte* ges möjlighet att bodela under pågående förhållande och att det kan föranleda svårigheter att i efterhand avgöra om förhållandet verkligen upphört när bodelningen företogs. Enligt nuvarande 5 § sambolagen skall bodelning ske "när ett samboförhållande upphör". Med hänsyn till kommitténs förslag i avsnitt 4.3.4.2 om när ett förhållande skall anses ha upphört, bör bodelning tidigast ske i samband med att parterna flyttar isär eller när en sambo ansökt om förordnande om bodelningsförrättare, kvarsittningsrätt eller övertagande av bostad. Har bodelning skett vid denna tidpunkt men parterna bestämt sig för att återuppta sitt förhållande ligger det i sakens natur att den egendom som en gång bodelats inte kan bli föremål för en ny bodelning. Den omständigheten att egendom inte kan bodelas mer än en gång bör minska intresset för skentransaktioner.

4.5.6.3 Möjlighet att träffa föravtal om bodelning?

Förslag: Sambor skall inför ett omedelbart förestående upphörande av samboförhållandet ha möjlighet att avtala om den kommande bodelningen och annat som har samband med denna. Över avtalet skall upprättas en handling som undertecknas av båda samborna. Är villkoret i föravtalet oskäligt skall det jämkas.

Inför en omedelbart förestående äktenskapsskillnad får makar avtala om den kommande bodelningen eller om annat som har samband med denna. Det har tidigare ansetts saknas praktiskt behov av att öppna möjlighet för sambor att träffa föravtal om bodelning.

Kommittén har ovan slagit fast att bodelning endast skall få ske när samboförhållandet upphör och dessutom angett i vilka situationer ett samboförhållande skall anses upphöra. Härvid har det inte ansetts tillräckligt att parterna är överens om att förhållandet har upphört utan att detta har manifesterats på ett för utomstående synbart sätt. Genom kommitténs förslag ökar det praktiska behovet av att kunna träffa föravtal. De sambor som är överens om att förhållandet upphört utan att de omedelbart flyttar isär eller på annat sätt utåt bringar samboförhållandet att upphöra kan behöva avtala om den kommande bodelningen till dess att de lagliga förutsättningarna för att förrätta en sådan föreligger. Kommittén anser därför att möjligheten att träffa föravtal bör införas i sambolagen.

Någon rättsverkan gentemot tredje man får avtalet inte. Liksom vad gäller föravtal mellan makar (9 kap. 13 § ÄktB) skall föravtalet ha förlorat sin verkan om samborna kommer överens om att fortsätta samboförhållandet och frågan om dess upphörande aktualiseras först en längre tid därefter.

Makar kan i föravtal avtala även om annat som har samband med bodelningen. Som exempel på sådana frågor nämns i förarbetena till ÄktB hur avräkning för täckning av skuld skall göras och vilka andelar som skall tillkomma makarna (SOU 1981:85 s. 396 och prop. 1986/87:1 s. 155). Även sambor bör ges möjlighet att avtala om frågor som aktualiseras vid en bodelning men som inte direkt tar sikte på vem av samborna som skall komma att tilldelas viss i bodelningen ingående egendom.

Liksom enligt ÄktB bör formkrav på föravtalen uppställas. Det bör därvid dels krävas att föravtalet har skriftlig form, dels att båda samborna undertecknar avtalet.

Om föravtalet omfattar all egendom som skall ingå i bodelningen återstår endast för samborna att skriftligen bekräfta föravtalet när det inte längre finns något hinder mot att förrätta bodelning, dvs. när samboförhållandet har upphört. Genom bekräftelsen får föravtalet karaktär av bodelning (jfr Tottie, a.a. s. 288).

Om villkor i föravtalet är oskäligt bör det kunna jämkas enligt sambolagen.

4.5.6.4 Behovet av en tidsfrist för när begäran om bodelning senast skall framställas

Förslag: Bodelning under båda sambornas livstid skall påkallas senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde.

Frågan om det i lagen bör anges en tid inom vilken en begäran om bodelning skall framställas är en av de frågor som det enligt direktiven åligger kommittén att överväga. Varken sambolagen eller ÄktB innehåller någon tidsfrist för när ansökan om bodelning senast skall ske när båda samborna är i livet. Frågan har överlämnats åt rättstillämpningen. HD har i rättsfallen NJA 1993 s. 302 I och II ansett att tidsaspekten får betydelse när det gäller att avgöra om underlåtenhet att begära bodelning skall betraktas som en bindande eftergift.

En bestämd tid inom vilken begäran om bodelning skall framställas skulle onekligen öka förutsebarheten för samborna.

En omständighet som har ansetts tala mot en fast tidsgräns är svårigheten att fastställa när ett samboförhållande har upphört. Kommitténs uppfattning är att denna svårighet avsevärt minskar genom kommitténs förslag om en reglering av frågan om ett samboförhållandes upphörande. Det finns emellertid en fara med att en fastställd preklusionsfrist kan leda till obilliga resultat. Som HD påpekar i ovan nämnda rättsfall kan det vid tiden för en separation finnas andra frågor som står i blickpunkten för parterna än de ekonomiska mellanhavandena.

Utän en angiven tidsfrist finns det utrymme att beakta de skäl av personlig eller annan natur som kan finnas till att begäran om bodelning inte framställts i omedelbar anslutning till separationen. Det finns också möjlighet att beakta samboförhållandets varaktighet, omständigheterna kring dess upplösning och beskaffenheten av den egendom som kan bli föremål för bodelning. Dessa omständigheter ansågs i de båda rättsfallen vara av betydelse för bedömningen av om sambon hade eftergett sin rätt till bodelning. HD ansåg att det även borde beaktas om parterna fört diskussioner om egendomens fördelning utan att bodelning i formell mening varit på tal, liksom om den ena parten utan skäl undandragit sig att lämna besked om bodelning efter en uttrycklig förfrågan av den andra.

Som tidigare angetts finns ingen tidsfrist för när bodelning senast skall påkallas i ÄktB. Att införa en sådan tidsfrist i sambolagen skulle således innebära ett avsteg från samstämmigheten mellan sambolagen och ÄktB. Det bör dock i detta sammanhang framhållas att bodelning enligt sambolagen - i motsats till vad som gäller enligt ÄktB - inte är

obligatorisk. Avsaknaden av en preklusionsfrist i sambolagen kan därför bidra till att parterna under lång tid lever i ovisshet om vad som gäller i olika avseenden. Som exempel härpå kan nämnas bestämmelserna om inskränkningarna i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet som i princip är gällande till dess att bodelning sker. Detsamma skulle också komma att gälla den av kommittén nedan föreslagna bestämmelsen om redovisningsplikt. Införandet av en bestämd tidsfrist för när bodelning enligt sambolagen senast skall påkallas skulle därför innebära en ökad förutsebarhet för samborna i nämnda hänseenden. Utan en bestämd tidsfrist kan vidare svårigheter uppstå för den enskilde att efter samboförhållandets upplösning bedöma sin ekonomiska situation och planera för framtiden.

Mot bakgrund av det anförda anser kommittén att övervägande skäl talar för införande av en tidsfrist för påkallande av bodelning i sambolagen. Den risk för stötande resultat som finns i och med att rätten till bodelning kan gå förlorad bör emellertid beaktas och tidsfristen bör inte sättas alltför snävt. Samtidigt är det angeläget att begäran om bodelning framställs snarast möjligt efter det att samboförhållandet upphört. När det gäller bodelning med anledning av ena sambons dödsfall gäller i dag att bodelning skall påkallas senast vid bouppteckningen, vilken skall förrättas senast tre månader efter dödsfallet. Med beaktande härav anser kommittén att en bestämmelse om att bodelning under sambornas livstid skall påkallas senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde är tillräckligt generös för att obilliga resultat skall kunna undvikas.

Om en sambo avlider efter det att förhållandet upphört men innan bodelning skett skall liksom för närvarande den efterlevande sambon begära bodelning senast när bouppteckningen förrättas.

4.5.6.5 Behovet av en tidsfrist för när begäran om övertagande av bostad senast skall framställas

Förslag: Om båda samborna är i livet förlorar en sambo rätten att ta över en bostad som den andra sambon innehar med hyres- eller bostadsrätt, och som inte utgör samborättsgods, om inte anspråk på övertagande har framställts inom tre månader efter det att sambon har flyttat från bostaden och senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde.

Innehar den ena sambon den gemensamma bostaden med hyresrätt eller bostadsrätt och ingår egendomen inte i bodelning, kan enligt 16 § sambo-

lagen den andra sambon ha rätt att överta den när samboförhållandet upphör. Härför krävs att den sambon bäst behöver bostaden och att ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt är skäligt. Om samborna inte har eller har haft barn tillsammans gäller detta dock endast om synnerliga skäl talar för det.

En sambo förlorar sin rätt att ta över hyres- eller bostadsrätten, om sambon inte framställt anspråk på det senast inom tre månader efter det att sambon har flyttat från bostaden. Någon tidsgräns för när ett anspråk på övertagande av bostad senast skall framställas finns inte för den sambo som bor kvar i en bostad som innehas av den andra sambon. Detta har främst ansetts ha betydelse när samlevnaden upphört på grund av dödsfall (prop. 1973:32 s. 170).

Som en följd av att en tidsfrist för när bodelning senast skall påkallas föreslås införas i sambolagen bör en frist med samma tidsangivelse införas beträffande när ett anspråk om övertagande av bostad som inte ingår i bodelningen senast skall framställas. Detta gäller dock endast om båda samborna är i livet. Härigenom kommer den nedan föreslagna redovisningsskyldigheten och inskränkningarna i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet att få en enhetlig tidsbegränsning. Har bodelning inte påkallats eller anspråk på övertagande av bostad inte skett inom ett år efter det att samboförhållandet upphört upphör redovisningsplikten och inskränkningarna i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet.

Någon tidsgräns för begäran om övertagande föreslås inte när sambo bor kvar i bostaden efter det att samboförhållandet upphört på grund av dödsfall.

4.6 Sambos behov av skydd mot illojala transaktioner och oskäliga bodelningsresultat

4.6.1 Diskussionen vid hearingarna

Några av deltagarna vid hearingarna sade sig ha erfarenhet av illojala ageranden i samboförhållanden. Det underströks att det inte förekommer ofta att en sambo medvetet drar nytta av samboreglerna för att tillskansa sig förmåner på bekostnad av den andra sambon men att problemet finns. Det sades oftast gälla det fall att egendom sålts kort tid innan samboförhållandet upphört eller strax därefter - men före bodelningen - och att egendomens värde på så sätt undandragits från bodelningen. För att förhindra detta ansågs det finnas behov av att knyta värdet av den delningsbara egendomen till tidpunkten för separationen på

samma sätt som man har en speciell tidpunkt för upplösning av giftorättsgods. På så sätt skulle det kunna förhindras att ena sambon undandrog värdet av bostad eller bohag från bodelningen genom att egendomen såldes efter separationen men före bodelningen. Det underströks att även en redovisningsplikt borde införas i sambolagen. Däremot var många tveksamma till en vederlagsregel. I de fall bostaden eller bohaget sålts en viss kortare tid före separationen tyckte några att det i och för sig skulle vara rimligt att värdet av det sålda ingick i bodelningen. En sådan lösning ansågs dock av de flesta inte gå att förena med delningsrätten enligt sambolagen.

Det anmärktes att bestämmelserna om inskränkningar i förfoganderätten var alltför tandlösa. Särskilt avseende fast egendom påpekades det att det finns goda möjligheter för en sambo att sälja eller inteckna fastigheten om parterna inte anmält att egendomen utgör deras gemensamma bostad.

Kritik riktades mot de gällande principerna för skuldtäckning. Särskilt studiemedelsskulder sades vara ett problem. Dessa kan uppgå till betydande belopp och avräknas ofta även mot delningsbar egendom. Om den andra sambon inte har liknande studieskulder kan det innebära att endast den skuldfria sambons samborättsgods blir föremål för delning. Den skuldsatta sambon får då dels behålla sitt samborättsgods, dels förvärva hälften den andra sambons samborättsgods. Detta bedöms vara orättvist mot den andra sambon särskilt som skulderna kommer att betalas av framtida förvärvsinkomster. En annan brist i skuldtäckningsreglerna sades gälla det fall där en skuld är förenad med särskild förmånsrätt i delningsbar egendom men pengarna använts till annat än den egendom den är hänförlig till, t.ex. inköp av aktier.

Jämkningsregeln ansågs lämpa sig dåligt som allmän reservutgång när övriga bodelningsregler slår snett. Några deltagare efterlyste med anledning härav större möjligheter att kompensera den sambo som har minst delningsbar egendom.

4.6.2 Avsaknaden av en redovisningsregel

I ÄktB finns bestämmelser om redovisning (9 kap. 3 §). Bestämmelserna tar när det är fråga om äktenskapsskillnad sikte på tiden från ansökan om äktenskapsskillnad fram till dess att bodelning sker.

Enligt 9 kap. 3 § ÄktB är varje make skyldig att redovisa för sin egendom under tiden mellan den dag då talan om äktenskapsskillnad väcktes och bodelningstillfället. Makarna är enligt andra meningen i paragrafen skyldiga att lämna varandra uppgifter som kan vara av betydelse vid bodelningen, i övrigt anges inte vad redovisningsplikten

innefattar. I prop. 1986/87:1 s. 158 anges att makarna skall lämna upplysningar om egendomen och dess förvaltning under tiden fram till bodelningen. De bör för detta ändamål kunna redovisa gjorda avhändelser, utbyten, underhåll och förbättringar samt kunna förete räkenskaper och verifikationer. Vidare sägs att det i redovisningsskyldigheten ligger att en make har att sköta och förvalta sin egendom på ett omsorgsfull och aktsamt sätt. Den make som förbrukar sin egendom i mer eller mindre klart uttalad avsikt att undandra den andra maken egendom vid bodelningen bryter således mot sin skyldighet enligt paragrafen.

Någon redovisningsplikt föreligger inte enligt sambolagen. I Familjelagsakkunnigas betänkande fanns ett förslag härom. Förslaget upptogs inte i prop. 1986/87:1. Lagrådet föreslog emellertid (prop. 1986/87:1 s. 373) att det i 5 § sambolagen skulle införas en mening med lydelse "Bodelning skall göras med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag när samboförhållandet upphör". Departementschefen ansåg dock en sådan bestämmelse onödig och anförde att den principiella skillnaden mellan bodelning enligt ÄktB och sambolagen möjligen inte skulle framgå om en sådan regel infördes.

4.6.3 Avsaknaden av en vederlagsregel

I 11 kap. 4 § ÄktB finns den s.k. vederlagsregeln. Enligt första stycket gäller att om den ena maken utan den andra makens samtycke inom tre år innan talan om äktenskapsskillnad i inte obetydlig omfattning genom gåva minskat sitt giftorättsgods eller använt sitt giftorättsgods till att öka värdet av sin enskilda egendom, skall den andra parten kompenseras härför vid bodelningen. Detta görs på så sätt att den förstnämnda partens andel vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad beräknas som om gåvans värde eller värdet av det använda giftorättsgodset alltjämt hade ingått i dennes giftorättsgods och dennes del i det sammanlagda giftorättsgodset minskas i motsvarande mån. Enligt andra stycket gäller vad som sägs om enskild egendom i första stycket också vissa rättigheter som enligt 10 kap. 3 § ÄktB inte skall ingå i bodelningen. Vidare gäller enligt andra stycket kompensationskravet när en makes användning av sitt giftorättsgods har medfört att värdet av egen pensionsförsäkring eller eget pensionssparkonto ökat eller att maken förvärvat förmån på grund av sådan försäkring eller pensionssparavtal. I dessa fall har make rätt till vederlag även om han eller hon samtyckt till åtgärden.

Avsikten med bestämmelsen har varit att man skall kunna rätta till effekten av sådana illojala transaktioner som en make gör inför en förestående äktenskapsskillnad i syfte att minska det giftorättsgods som den andra maken skall få del i. Det behövs dock inte någon utredning om

syftet med makens transaktioner utan det räcker att konstatera att den minskat giftorättsgodset (prop. 1986/87:1 s. 171).

Sambolagen innehåller inte någon bestämmelse om vederlag.

4.6.4 Jämkningsregeln

Jämkningsregeln medför möjlighet att göra avsteg från likadelningsprincipen. I den mån en likadelning skulle vara oskälig med hänsyn till samboförhållandets längd men även till sambornas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt skall bodelning i stället göras så att sambo med störst behållning får behålla mer av sin egendom (9 § första meningen sambolagen).

Jämkning kan endast ske på så sätt att den sambo som annars skulle avstå egendom till den andra sambon får behålla sin egendom. Det kan därmed aldrig komma i fråga att en sambo vid andelsberäkningen får ut mer än hälften av sambornas samlade nettovinst av den bodelningsbara egendomen.

I sambolagen är jämkningsregeln tillämplig inte bara när bodelning sker under båda sambornas livstid utan också när bodelning sker efter ena sambons död. Jämkning enligt ÄktB gäller dock endast vid bodelning i makarnas livstid (12 kap. 1 § andra stycket ÄktB).

Frågan huruvida jämkning skall ske avgörs efter en helhetsbedömning av samtliga omständigheter, varvid samlevnadens längd utgör en av de omständigheter som skall beaktas. Någon femårsschablon som normalt bör tillämpas för gifta och som räknas från äktenskapets ingående tillämpas inte på sambor. Det finns dock en situation där man kan snegla på femårsschablonen. Om egendom som har förvärvats före samboförhållandet byts ut blir den nya egendomen förvärvad för gemensamt begagnande. Upphör förhållandet kort tid därefter anses det ofta oskäligt att likadela värdet av egendomen. I sådana fall kan det finnas skäl att jämka. Om bodelning mellan samborna sker sedan fem år förflutit efter det att t.ex. ett bostadsbyte skett bör dock enligt motiven jämkning normalt inte ske (jfr prop. 1986/87:1 s. 262 f. och Agell, a.a. s. 250).

Om en sambo är försatt i konkurs när bodelningen skall förrättas eller det finns andra särskilda skäl att inte dela sambornas egendom skall varje sambo behålla sin egendom som sin andel (9 § andra meningen).

Jämkning enligt 9 § innebär bara en beräkning av andelarna. Vid den därpå följande lottläggningen bestäms hur egendomen skall fördelas mellan samborna.

4.6.5 Skuldavräkningsreglerna

Skuldtäckning enligt sambolagen skall i första hand ske ur den egendom som skulden är hänförlig till. Om en skuld inte kan hänföras till någon särskild egendom skall den täckas med sådan egendom som inte skall ingå i delningen. Först om den egendom som inte skall ingå i delningen inte räcker till för att täcka dessa skulder är det möjligt att ta i anspråk den egendom som skall ingå i delningen (7 § andra stycket sambolagen).

En skuld är hänförlig till viss egendom främst om den är förenad med särskild förmånsrätt i egendomen. Även andra former av samband mellan skuld och egendom kan emellertid förekomma, t.ex. om skulden har uppkommit genom att ett lån tagits för att finansiera inköp av egendomen eller om skulden beror på att egendomen förvärvats på kredit (prop. 1986/87:1 s. 261).

Skuldavräkningsreglerna har ansetts skydda den ena parten i ett samboförhållande utan att borgenärsintressena åsidosätts (a. prop. s. 103).

Det ankommer på den part som begär skuldavräkningen att styrka att skulden är hänförlig till den egendom som skall delas eller att skulden visserligen inte är hänförlig till denna egendom men ändå är avräkningsgill därför att den inte kan täckas med annan egendom som parten har (a. prop. s. 261).

Vad som återstår av värdet av sambornas bostad och bohag efter avdrag för skulder skall normalt delas lika mellan samborna (8 § sambolagen).

4.6.6 Inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet

Inskränkningarna i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet är i princip överensstämmande för makar och sambor (7 kap. 5 § ÄktB och 17 § sambolagen). Regleringen är dock inte heltäckande och endast delvis sanktionerad.

Den egendom som skyddas genom rådighetsinskränkningarna enligt sambolagen är endast bostad och bohag.

Samtycke från sambo krävs bl.a. för försäljning av bostad och bohag, uthyrning av bostad, inteckning i fast egendom och pantsättning av bostad och bohag.

När det gäller fast egendom som innehas av make kontrollerar inskrivningsmyndigheten att samtycke från andra maken finns. För att sambor skall erhålla samma skydd som makar mot dispositioner från andra makens sida krävs en anmälan till inskrivningsmyndigheten om att

fastigheten som är lagfaren för en av samborna eller en tomträtt för vilken en av dem är inskriven som innehavare är gemensam bostad för dem båda (2 § andra stycket sambolagen). En sambo som inte gjort sådan anmälan till inskrivningsmyndigheten har små möjligheter att få upprätelse för en eventuell rättsförlust.

Vad gäller belåning av fastighet är det endast i de fall när inteckningsbelastningen på egendomen ökar som det krävs samtycke. Med andra ord är det endast nya inteckningar som kräver samtycke. Något samtycke till själva pantsättningen krävs inte. Det föreligger således inget hinder mot att en make eller sambo som äger en fastighet använder ett äldre obelånat pantbrev (ägarhypotek) för ett nytt lån utan att inhämta den andra partens samtycke. Anledningen härtill har ansetts vara att det skulle föranleda praktiska problem inom kreditlivet om varje kreditgivare själv skulle bevaka att kravet på samtycke var uppfyllt med risk för rättsförlust som kunde följa om detta försumrades (prop. 1986/87:1 s. 136). I departementspromemorian Ds 1997:84 Elektroniskt ansökningsförfarande i inskrivningsärenden m.m. föreslås emellertid att kravet på skriftligt samtycke från make och sambo till inteckning av fast egendom och tomträtt avskaffas och ersätts med ett medgivande till pantsättning av egendomen.

Om make eller sambo utan andra partens samtycke säljer egendomen eller upplåter nyttjanderätt till egendom kan rättshandlingen förklaras ogiltig och gå åter på talan av den senare. Detsamma gäller vid pantsättning av bohag. Överlåtelse eller pantsättning av bohag skall inte förklaras ogiltig om den nya innehavaren fått egendomen i sin besittning i god tro. Talan skall väckas hos domstolen inom tre månader från det att den andra sambon fick kännedom om förfogandet över bostaden eller överlämnandet av bohaget. Talan får dock inte väckas efter det att lagfart eller inskrivning beviljats. Varken ÄktB eller sambolagen innehåller några bestämmelser som tar sikte på det fall att en make eller sambo utan samtycke eller tillstånd har intecknat fast egendom eller tomträtt (jfr 7kap. 9 § ÄktB och 19 § sambolagen). Avsaknaden av reglering i inteckningsfallet har sin förklaring i att det åligger inskrivningsmyndigheten att i förekommande fall kontrollera att erforderligt samtycke eller tillstånd finns. Saknas samtycke eller tillstånd föreligger hinder mot att bevilja inteckning och ansökningen skall i stället vilandeförklaras. För det fall inskrivningsmyndigheten ändå skulle ha beviljat inteckning har make (eller sambo som gjort anmälan enligt 2 § andra stycket sambolagen) möjlighet att föra talan mot inskrivningsbeslutet (jfr Tottie, a.a. s. 198).

I de fall gemensam bostad inte utgörs av fast egendom eller tomträtt fordras medgivande till pantsättning. Pantsättning av t.ex. en bostadsrätt fordrar således medgivande av andra maken eller sambon. Inte heller en

sådan pantsättning utan samtycke eller tillstånd är sanktionerad i ÄktB eller sambolagen. Om en make eller sambo utan medgivande eller tillstånd har pantsatt en bostadsrätt saknar den andra sambon således möjlighet att väcka talan om ogiltighet av pantsättningen och återgång av densamma (jfr Tottie, a.a. s. 198 f.).

Rådighetsinskränkingsreglerna har inte primärt något ekonomiskt syfte. Skadestånd kan därför inte bli aktuellt i de fall en make eller sambo har förfogat över egendomen utan den andra makens eller sambons medgivande och rättshandlingen blir bestående (jfr Tottie, a.a. s. 206).

I Ds 1997:84 diskuteras om inte make eller sambo skall ges möjlighet att föra talan vid domstol om ogiltighet och återgång av pantsättning. Detta anses dock medföra praktiska olägenheter för kreditlivet. Med hänsyn till att flertalet långivare, banker och kreditinstitut står under offentlig tillsyn får det dessutom antas att dessa regelmässigt ser till att samtyckesreglerna följs så långt som möjligt. Mot bakgrund härav anses i promemorian övervägande skäl tala för att inte införa någon regel av detta slag (s. 50). Promemorian bereds för närvarande inom departementet.

4.6.7 Kommitténs överväganden och förslag

4.6.7.1 Behovet av en redovisningsregel

Förslag: En bodelning enligt sambolagen skall ha sin utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag samboförhållandet upphör. Varje sambo skall vara skyldig att tills bodelning förrättas eller frågan om bodelning faller redovisa för egendom som utgör samborättsgods samt för bostad som innehas med hyresrätt eller bostadsrätt och kan bli föremål för övertagande.

Endast bostad och bohag som förvärvats för gemensamt bruk, ingår enligt gällande reglering i samborätten. Utgångspunkten vid bodelning enligt sambolagen är således vilken slags egendom det rör sig om och i vilket syfte den anskaffats. Om bostad eller bohag som införskaffats för gemensamt bruk säljs eller på annat sätt avhånds ingår värdet av egendomen inte i bodelningen. Sker avhändandet efter det att samboförhållandet upphört men innan bodelning äger rum är det tveksamt om värdet ingår i bodelningen. Om en sambo agerar illojalt och avhänder sig egendom i tiden mellan förhållandets upphörande och bodelningen finns

det få möjligheter att ingripa eftersom reglerna om godtrosvärv i många fall medför att transaktionen blir bestående. Rådighetsinskränkingsreglerna har inte något primärt ekonomiskt syfte. Skadestånd kan således inte bli aktuellt i de fall en sambo har förfogat över egendomen utan den andra sambons samtycke.

De bristande möjligheterna att ingripa mot illojala förfaranden sedan förhållandet upphört men innan bodelning sker föranleder två frågor. *För det första* kan det diskuteras om inte bodelningen bör ha sin utgångspunkt i egendomsförhållandena en viss dag (den dag förhållandet upphör) och *för det andra* om det inte finns behov av en bestämmelse om redovisningsplikt.

Sambolagen syftar bl.a. till att bevara det gemensamma hemmet åt den sambo som bäst behöver det. Genom bodelningen sker emellertid också en värdemässig delning. Denna delning hänför sig i princip till tidpunkten för samboförhållandets upphörande. Beträffande skulderna anges det i nuvarande 7 § att vid andelsberäkningen av vad en sambo äger av bostad och bohag skall avräknas så mycket att det täcker de skulder som den sambon hade när samboförhållandet upphörde. Sedan samboförhållandet upphört kan man inte längre förvärva tillgångar för gemensamt bruk. Den dag samboförhållandet upphör är alltså den kritiska dagen, dvs. den dag som är grundläggande för bodelningen. Enligt kommitténs uppfattning bör det även beträffande tillgångarna klargöras att det är den egendom som sambon hade när förhållandet upphörde som skall ingå i bodelningen. Härigenom kommer värdet av samborättsgodset som fanns vid denna tidpunkt att ingå i bodelningen oavsett om egendomen finns i behåll eller inte. En sådan ordning förstärker skyddet för den svagare parten och kan inte anses oförenlig med sambolagens principiella uppbyggnad.

För att säkerställa att samborättsgodset, eller värdet av sådan egendom, förvaltas på bästa sätt bör sambolagen dessutom kompletteras med en bestämmelse om redovisningsplikt. En sambo bör dock inte endast vara redovisningsskyldig för egendom som utgör samborättsgodset utan även för bostad som innehas med hyresrätt eller bostadsrätt och som kan bli föremål för övertagande enligt nuvarande 16 §.

Redovisningsplikten för sambor bör liksom för makar innefatta en upplysningsskyldighet om egendomen och dess förvaltning och för detta ändamål skall en sambo kunna redovisa gjorda avhändelser, utbyten, underhåll och förbättringar samt kunna förete räkenskaper och verifikationer. För en värdeminskning som är att tillskriva en sambos bristande aktsamhet vid förvaltningen skall denna sambo själv svara, och bodelningsresultatet får anpassas till detta.

Kommittén har tidigare föreslagit att det skall införas en tidsfrist för när bodelning enligt sambolagen senast skall påkallas Härigenom

kommer redovisningsplikten att begränsas tidsmässigt. Har bodelning inte påkallats inom den tid som krävs för att rätten till bodelning skall kvarstå bortfaller redovisningsplikten.

4.6.7.2 Behovet av en vederlagsregel

Bedömning: Någon vederlagsregel bör inte införas i sambolagen.

Vid diskussioner om det behövs en vederlagsregel i sambolagen brukar nedanstående typ av exempel ges.

Sambo A köpte en bostadsrättslägenhet som skulle utgöra gemensam bostad för honom och sambo B. Några år senare kom A och B överens om att köpa en villa i stället. Bostadsrättslägenheten som stigit en del i värde såldes innan A och B funnit någon villa. Samborna flyttade in i en hyreslägenhet i avvaktan på att finna ett hus och A satte in köpeskillingen 500 000 kr på sitt bankkonto. Ett halvår senare meddelade A att han ville separera. B begärde bodelning. Den enda bodelningsbara egendomen som återstod var möbler av mindre värde som A och B förvärvat för gemensamt bruk.

En vederlagsregel skulle i ett fall som detta kunna återställa det ekonomiska läge som rådde innan försäljningen ägde rum. Det har hävdats att en sådan regel skulle vara till skydd för en svagare part. Det finns dock enligt kommitténs uppfattning starka skäl som talar mot att införa en vederlagsregel i sambolagen. Sambolagens främsta syfte är som tidigare sagts att i möjligaste mån bevara det gemensamma hemmet åt den sambo som bäst behöver det och att tillförsäkra samborna en lika stor andel vardera i denna egendom. Det går knappast att förena den huvudregel om delningsrätt som finns i sambolagen med en delningsrätt som avser värdet av egendom som avhänts under samboförhållandets bestånd. Redan av detta skäl bör tankarna på en vederlagsregel i sambolagen avfärdas. Härtill kommer följande.

Alla transaktioner där bodelningsbar egendom avhänds utan att ersätas av någon ny bodelningsbar egendom innebär i ett samboförhållande att värdet av egendomen undandras från bodelningen. För att kunna klarlägga om samborätten minskat krävs en ingående utredning om hur en eventuell köpeskillning använts. En sådan utredning skulle kunna bli komplicerad. Även om det skulle stå klart att samborätten minskat kan den andra sambon ha gottgjorts på ett sådant sätt att vederlag inte skall

utgå. Man kan t.ex. tänka sig att köpeskillingen använts till inköp av ett fritidshus där båda samborna angetts som lagfarna ägare eller till en gemensam semesterresa. Svåra bedömningar skulle också kunna uppstå om köpeskillingen använts till konsumtion och det gällde att avgöra hur stor del av denna som kommit sambon till del. Kommitténs uppfattning är därmed att det inte heller är praktiskt genomförbart att införa en vederlagsregel i sambolagen.

Av såväl principiella som praktiska skäl avstår kommittén således från att föreslå att en sambo skall kompenseras för en minskning av samborätten som skett under pågående samboförhållande.

4.6.7.3 Skall jämningsregeln kunna leda till att den ekonomiskt svagare parten får mer än vid en likadelning?

Bedömning: Jämningsregeln skall inte heller fortsättningsvis kunna medföra att en sambo kan få större del av den andra sambons delningsbara egendom än vad sambon skulle ha fått vid en likadelning.

Det har ansetts att jämningsregeln inte tar tillvara den svagare partens intressen eftersom det endast är den part som har bodelningsbar egendom till det högsta värdet som gynnas.

Jämningsregeln är konstruerad på samma sätt i sambolagen som i ÄktB. ÄktB innehåller dock andra möjligheter till jämkning av egendomsfördelningen mellan makar t.ex. genom möjligheten att jämka villkor i ett äktenskapsförord och möjligheten att bestämma underhållsbidrag.

Jämningsregeln i ÄktB har angetts ha som främsta syfte att träffa de kortvariga äktenskapen (prop. 1986/87:1 s. 47). Det skall inte vara möjligt att ”skilja sig till pengar”. Huvudregeln om likadelning skall kunna frångås i den mån en sådan delning skulle framstå som oskäligen med hänsyn särskilt till äktenskapets längd men även till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt, jfr 12 kap. 1 § ÄktB. Det har klart uttalats att jämkning endast skall förekomma i undantagsfall (prop. 1986/87:1 s. 184). Oskäligheten skall enligt paragrafen bestå däri att en make vid bodelningen skall lämna egendom till den andra maken i den omfattning som följer av 11 kap. Hänvisningen till 11 kap. avser bestämmelserna om beräkningen av andelarnas storlek (11 kap. 1-6 §§ ÄktB). Om makarna deltar i bodelningen med olika nettoförmögenheter kan den ekonomiska utjämningen som följer av likadelningen i ett visst fall vara oskäligen mot den mer förmögna maken. Jämknings-

avser dock inte att råda bot på annat än just den egendomsutjämning som följer av delningsreglerna i 11 kap. Man kan därför inte gå längre än att någon egendom inte behöver lämnas alls (jfr Tottie, a.a. s. 422).

Vad som anförs i specialmotiveringen till jämningsregeln i ÄktB gäller även jämningsregeln i sambolagen (prop. 1986/87:1 s. 262).

Sambolagens delningsregler korresponderar med ÄktB och likadelning är huvudprincip. Det kan visserligen slås fast att jämningsregeln lämpar sig dåligt som en allmän reservutgång när övriga bodelningsregler slår snett. Trots detta är det svårt att finna skäl att öppna möjlighet för en sambo att med stöd av jämningsregeln få större del av den andra sambons delningsbara egendom än han skulle ha fått vid en likadelning. En sådan ändring skulle medföra att ett samboförhållandes ekonomiska rättsverkningar blev mer långtgående än äktenskapets. Mot denna bakgrund förordar kommittén inte någon justering av jämningsregeln.

4.6.7.4 Ändrade skuldavräkningsregler?

Bedömning: Principerna för skuldavräkning skall bestå.

Skuldavräkningsregeln i sambolagen är konstruerad på så sätt att de fordringar mot en sambo för vilka denna får göra skuldavräkning direkt mot den delningsbara egendomen är sådana som antingen är förenade med särskild förmånsrätt i bostaden eller bohaget eller på annat sätt är att hänföra till sådan egendom. I annat fall gäller att avräkning mot den delningsbara egendomen endast får ske i den mån betalning inte kan erhållas ur annan egendom.

Vad gäller skuldavräkningsregelns utformning kan en jämförelse göras med skuldavräkningsregeln i ÄktB. Enligt 11 kap. 2 § ÄktB skall enligt huvudregeln avräkning för skulder ske från makens giftorättsgods. Avräkning på enskild egendom skall dock ske i två fall. För det första skall fordringar mot en make som är förenade med särskild förmånsrätt i makens enskilda egendom avräknas från denna. För det andra skall skulder som maken ådragit sig för underhåll eller förbättringar av den enskilda egendomen eller som på annat sätt är att hänföra till denna avräknas från den enskilda egendomen. I den mån den enskilda egendomen inte räcker till skall avräkning dock ske på giftorättsgodset.

Vid införandet av ÄktB diskuterades särskilt studiemedelsskulder. Reglerna om skuldtäckning påstods ibland leda till oskäliga resultat när det gällde skuld för erhållna studiemedel. Det ansågs dock inte vara

någon lämplig lösning på problemet att införa särskilda skuldtäckningsregler för en viss typ av skulder (prop. 1986/87:1 s. 168). Departementschefen anförde att om äktenskapet hade bestått, skulle familjens samlade inkomster ha använts till viss del för att betala skulden. Även den inte skuldsatta makens ekonomiska standard skulle ha påverkats av detta. Med hänsyn härtill ansågs det rimligt att den skuldsatta maken skulle få täckning ur sitt giftorättsgods för studiemedelsskulden. Om studiemedelsskulden avsett ett, i förhållande till makarnas sammanlagda giftorättsgods, stort belopp ansågs det dock oskäligt att den skuldsatta maken skulle få vara med och dela på den andra makens giftorättsgods. I sådana fall ansågs det finnas skäl att jämka det bodelningsresultat som en likadelning av det sammanlagda nettogiftorättsgodset skulle medföra.

Om en makes skuld är förenad med särskild förmånsrätt i enskild egendom kan sambandet mellan skuld och egendom halta. Exempelvis kan en make ha tagit ett inteckningslån i en fastighet som är hans enskilda egendom för att använda lånesumman till inköp av helt annan egendom som blir giftorättsgods. Även i detta fall skall avräkningen ske mot den enskilda egendomen så länge denna räcker till för att täcka skulden. Departementschefen angav att detta kan vara en omständighet som kan beaktas vid bedömningen av om det finns skäl att jämka bodelningsresultatet (prop. 1986/87:1 s. 170).

Om skulden använts till den enskilda egendomen och denna vid skuldtäckning inte räcker till, får skulden täckas med egendom ur giftorättsgodset.

Den kritik som riktats mot att studiemedelsskulder skulle få avräknas mot den delningsbara egendomen bör bemötas på samma sätt som vid införandet av ÄktB. Det kan inte anses vara någon bra lösning att enbart i sambolagen införa särskilda skuldtäckningsregler för en viss typ av skulder. Är det fråga om ett långvarigt samboförhållande är det inte heller säkert att det är oskäligt att skulden får täckas fullt ut. Det kan dock i vissa fall anses oskäligt att den skuldsatta sambon skall få vara med och dela på den andra sambons delningsbara egendom. En sådan situation bör kunna utgöra skäl till jämkning.

Frågan är då hur man skall angripa problemet om en sambo har belastat sin bodelningsbara egendom med en avräkningsbar skuld men de pengar som sambon erhöll har gått åt till att förvärva eller förbättra egendom som inte ingår i bodelningen eller till helt egen konsumtion.

Ett förslag som framförts till kommittén är att skulden, trots att den belastar bodelningsbar egendom, skulle kunna avräknas mot annan egendom som sambon innehar. Först om sådan annan egendom inte finns eller inte räcker till, skulle skulden få avräknas mot delningsbar egendom.

Det är möjligt att man skulle kunna åstadkomma en mer rättvis bodelning med ett sådant förslag. Rent principiellt skulle lösningen emellertid strida mot den uppbyggnad som skuldtäckningsreglerna har, dvs. att en skuld skall avräknas mot den egendom den är hänförlig till. Tillämpningen av modellen skulle dessutom kunna bli komplicerad. Det skulle kunna bli svårt för en sambo att visa att kreditbeloppet använts till annat än egendom som omfattas av samborätten och att krediten varit till förfång för sambon. Härtill kommer att borgenärsintresset i viss mån åsidosätts.

Mot bakgrund av det anförda avstår kommittén att framlägga något förslag om ändring i skuldavräkningsreglerna i sambolagen.

4.6.7.5 Ändrade rådighetsinskränkingsregler?

Förslag och bedömning: Rådighetsinskränkningarna skall omfatta även motordrivet forskaffningsmedel som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen. Någon anledning att i övrigt föreslå ändringar av rådighetsinskränkingsreglerna föreligger inte.

Kommittén har i avsnitt 4.4.7.3 föreslagit att sambolagen skall omfatta sambors gemensamma motordrivna forskaffningsmedel. Mot denna bakgrund anser kommittén att sambos rätt till förfogande skall inskränkas även beträffande denna egendom i de fall den utgör samborätts-gods. Detta innebär i och för sig ett avsteg från den samstämmighet som råder mellan bestämmelserna om inskränkningar i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet i sambolagen och i ÄktB. Med hänsyn till skyddet för den svagare parten anser kommittén dock att avsteget är motiverat.

De bristande sanktionsmöjligheterna vid överträdelse av vissa rådighetsinskränkingsregler har diskuterats i departementspromemorian Ds 1997:84. Promemorian bereds för närvarande inom departementet. Någon anledning för kommittén att parallellt överväga en ändring av reglerna kan inte anses föreligga.

Möjligheten för sambor att till inskrivningsmyndigheten anmäla att en fastighet som är lagfaren för en av dem eller att en tomträtt för vilken en av dem är inskriven som innehavare är gemensam bostad för dem båda bör ges uppmärksamhet genom utökade informationsinsatser (se mer härom i avsnitt 4.9.3).

Kommitténs förslag om en tidsfrist för dels när bodelning senast skall påkallas, dels när anspråk på övertagande senast skall framställas innebär att rådighetsinskränkningarna begränsas tidsmässigt. Härmed ökar förutsebarheten för parterna.

4.7 Några frågor i samband med att ett samboförhållande upphör genom ena partens död

4.7.1 Diskussionen vid hearingarna

Kommittén väckte vid den andra hearingen frågan om det ansågs vara möjligt att tillämpa lilla basbeloppsregeln när en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har ägt rum. Samtliga tillfrågade ansåg detta vara uteslutet. Det påpekades dock att ordalydelsen i 12 § är oklar och att ett förtydligande bör ske.

Det ifrågasattes vid den första hearingen om inte en övertaganderätt borde införas för gemensamt bohag som inte förvärvats för gemensamt bruk på samma sätt som det finns en övertaganderätt till gemensam bostad som inte förvärvats för gemensamt bruk. Det angavs i vissa fall kunna finnas fördelar med att särskilt en efterlevande sambo mot lösen fick behålla bohaget i stället för att detta tillfaller den avlidnes släktingar genom arv.

4.7.2 Lilla basbeloppsregeln

Det ansågs vid sambolagens tillkomst inte lämpligt att införa någon generell inbördes arvsrätt för sambor. Även om det skulle kunna finnas fall av långvarigt samboende där den efterlevande med skäl kan sägas ha ett anspråk på samma arvsrättsliga ställning som en make, ansågs dessa fall sannolikt vara relativt få. Dessutom kunde det antas att dessa sambor övervägt att genom testamente skaffa sig ett efterlevandeskydd. Det ansågs dock finnas skäl att skapa ett minimiskydd för sambor när det gäller egendom som ingår i det gemensamma hemmet och som har förvärvats för gemensamt begagnande (prop. 1986/87:1 s. 109 f.).

Skyddsregeln till förmån för en efterlevande sambo finns i nuvarande 12 § andra stycket sambolagen. Genom den garanteras den efterlevande att som sin andel vid fördelning av sambornas bostad och bohag alltid få ut så mycket att det motsvarar två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande prisbasbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. År 1999 är

prisbasbeloppet 36 400 kr. Följaktligen har en efterlevande sambo rätt till bostad och bohag till ett nettovärde av 72 800 kr.

Regeln har sin förebild i basbeloppsregeln för makar och som finns i 3 kap. 1 § andra stycket ÄB. Det garanterade beloppet gäller dock endast hälften av vad som enligt basbeloppsregeln gäller till förmån för en efterlevande make. Därav kommer uttrycket *lilla basbeloppsregeln*. I motsats till basbeloppsregeln för makar som konstruerats som en arvsrättslig regel är *lilla basbeloppsregeln* en bodelningsbestämmelse. En efterlevande sambo får full äganderätt till egendomen. Därmed kommer inte efterarv för den avlidnes arvingar i fråga i dessa fall.

Som skäl för *lilla basbeloppsregeln* anförde man i lagförarbetena att en efterlevande sambo härigenom skyddas mot att den nödvändigaste egendomen i ett hem går förlorad för den efterlevande vid arvskiftet i den mån den har anskaffats för gemensamt begagnande. Med hänsyn till att regeln skall gälla i alla samboförhållanden - även relativt kortvariga - ansågs det emellertid nödvändigt att begränsa skyddsregelns räckvidd till en måttlig ekonomisk nivå (prop. 1986/87:1 s. 110).

Lilla basbeloppsregeln är en regel om andelsberäkning. Andelen beräknas i den behållna egendomen efter avräkning för skulder enligt 7 § sambolagen. Om den efterlevandes andel vid en hälftindelning enligt 8 § blir mindre än två basbelopp, skall andelen fyllas upp till värdet av två basbelopp, dock bara i den mån den sammanlagda behållningen räcker till. Den avlidnes andel minskas i motsvarande mån.

En särskild fråga är om *basbeloppsregeln* är tillämplig om en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har skett. Eftersom en bodelning mellan sambor hänför sig till förhållandena vid den tidpunkt då samlevnaden upphörde skulle om *lilla basbeloppsregeln* ansågs tillämplig i denna situation den efterlevande erhålla en materiell rätt till andel i den avlidnas dödsbo som inte fanns före dödsfallet.

4.7.3 Lösen av bohag

Frågan har väckts om det inte skulle vara lämpligt att införa en möjlighet för en efterlevande sambo att mot lösen erhålla bohag som tillhört den avlidne sambon och som inte utgör samborättsgods. En sådan ordning för främst tankarna till bestämmelsen om övertagande av bostad i 16 § sambolagen. Denna bestämmelse gäller ju bostad som inte ingår i bodelningen och som kan övertas av den andra sambon.

I 10 § sambolagen behandlas lottläggning av bostad och bohag som ingått i bodelningen. Den övertaganderätt efter en behovs- och skälighetsprövning som en sambo har enligt 10 §, kan jämföras med motsvarande rätt för make enligt 11 kap. 8 § ÄktB. Den make som bäst

behöver makarnas gemensamma bostad eller bohag har rätt att få denna egendom i avräkning på sin lott eller, om värdet är ringa, utan avräkning. En förutsättning för att en make skall få överta en bostad eller bohag som tillhör den andra maken är vidare att ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. Enligt 11 kap. 8 § ÄktB kan även viss enskild egendom övertas. Såvitt nu är av intresse gäller detta bostad och bohag som är enskild till följd av ett mellan makarna slutet äktenskapsförord samt bostad och bohag som trätt i stället för den ursprungliga egendomen. Det har uttalats att det allmänt sett bör krävas starkare skäl för ett övertagande av enskild egendom än om egendomen är giftorättsgods (prop. 1986/87:1 s. 180).

Övertaganderätten enligt 16 § sambolagen av den gemensamma bostaden gäller i de fall där den ena sambon innehar den gemensamma bostaden med hyresrätt eller bostadsrätt och egendomen inte ingår i bodelningen. Den andra sambon har då rätt att mot full lösen överta bostaden när samboförhållandet upphör, om den sambon bäst behöver bostaden och ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. Om samborna inte har eller har haft barn tillsammans, gäller detta dock endast om synnerliga skäl talar för det.

Den skälighetsprövning som skall göras enligt 16 § har jämförts med det fall att den bostad som den ena maken vill överta utgör den andra makens enskilda egendom (Tottie, a.a. s. 631).

4.7.4 Kommitténs överväganden och förslag

4.7.4.1 Lilla basbeloppsregelns tillämplighet när en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har ägt rum

Förslag: Det skall framgå av sambolagen att lilla basbeloppsregeln *inte* är tillämplig om en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har ägt rum.

Anledningen till svårigheten att reda ut om lilla basbeloppsregeln är tillämplig när en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har ägt rum kan härledas till ett uttalande av lagrådet i det ursprungliga lagstiftningsärendet. I nuvarande 12 § första stycket anges att "Om en sambo avlider, gäller bestämmelserna om rätt att begära bodelning och om rätt att överta bostad eller bohag endast till förmån för

den efterlevande sambon". Lagrådet angav att formuleringen av inledningssatsen "Om en sambo avlider" enligt vad som upplysts vid föredragningen inför lagrådet är betingad av att regleringen är avsedd att omfatta även fall när ett samboförhållande har upplösts före dödsfallet men bodelningen då ännu inte har blivit förrättad (prop. 1986/87:1 s. 378). Lagrådet hänvisade även till andra lagrum som ansågs bli tillämpliga även i de fall där förhållandet redan upphört när dödsfallet inträffade (5 § sambolagen samt 3 kap. 7 §, 18 kap. 1 §, 20 kap. 2 §, 4 § tredje stycket och 6 § liksom 23 kap. 1 § ÄB). Något klagörande av vad som skall anses gälla beträffande 12 § andra stycket sambolagen gjordes dock inte.

Det kan ifrågasättas om en efterlevande sambo i ett fall där samboförhållandet upphört före dödsfallet skall få tillerkännas en *förmån* i bodelningshänseende jämfört med vad som skulle ha gällt om sambon inte avlidit. Det har i litteraturen påtalats att det skulle vara stötande om en före detta sambo genom dödsfallet skulle erhålla en materiell rätt till andel i den avlidnas dödsbo som inte fanns före dödsfallet. Det har även hävdats att det skulle vara otillfredsställande att valet av rättsregler blir beroende av det slumpartade förhållandet att bodelning ännu inte hunnit förrättas vid dödsfallet (jfr Walin, a.a. s. 238 och Tottie, a.a. s. 622). Kommittén delar denna uppfattning. Det bör vara förhållandena som rådde vid separationen som skall vara avgörande för vilken materiell rätt en sambo skall ha i bodelningen. Om en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har ägt rum skall lilla basbeloppsregeln således inte tillämpas. Detta bör framgå av bestämmelsen härom i sambolagen.

Härvid bör anmärkas att om ett samboförhållande upphör under parternas livstid men ena sambon avlider innan bodelning har förrättats skall i fråga om begäran om bodelning samboförhållandet anses ha upphört på grund av att ena sambon avlidit. Detta innebär att bodelning skall påkallas senast när bouppteckningen förrättas.

4.7.4.2 En utvidgad övertaganderätt?

Bedömning: Rätten att i vissa fall mot lösen överta bostad enligt sambolagen skall inte utvidgas till att gälla även annan egendom.

Enligt kommitténs uppfattning torde en möjlighet för sambo att i vissa fall mot lösen få överta bohag främst ha betydelse när samboförhållandet upphör på grund av dödsfall. Upphör samboförhållandet under parternas livstid kan en sambo efter överenskommelse med den andra sambon på förmögenhetsrättslig grund överta bohag som inte ingår i bodelningen. En rätt för en efterlevande sambo att överta bohag som inte utgör samborättsgods skulle dock inkräkta på arvingarnas rätt till egendomen. Även om bohaget vid ett övertagande skulle komma att ersättas ekonomiskt av sambon kan bohaget ha ett affektionsvärde som är större för arvingarna än för sambon. Ett sådant utvidgande av rätten till lösen skulle dessutom kunna medföra att bohag kom att undandras arvingarna i strid med den avlidnes önskan. Den sambo som önskar att visst bohag skall tillfalla en efterlevande sambo har alltid möjlighet att föreskriva detta i ett testamente.

För make finns det som ovan redovisats möjlighet enligt 11 kap. 8 § ÄktB att från den andra maken överta såväl bostad som bohag. Detta gäller även i vissa fall när bostaden eller bohaget utgör enskild egendom. Med hänsyn till makars inbördes arvsrätt är det dock inte särskilt anmärkningsvärt att ÄktB i nämnda avseende är mer långtgående än sambolagen. Härtill kommer att den enskilda egendom som kan lösas främst är egendom som är enskild på grund av överenskommelse mellan makarna på grund av äktenskapsförord.

Mot bakgrund av det anförda gör kommittén den bedömningen att behovet av att mot lösen få överta bohag, som inte ingår i bodelning, inte kan anses vara så stort att det överväger de tveksamheter som en sådan ordning skulle föranleda. Något förslag härom läggs sålunda inte fram.

Än mindre anser kommittén att det finns skäl att föreslå någon rätt till lösen av gemensamt fortskaffningsmedel som inte är samborättsgods.

4.8 Processuella frågor

4.8.1 Diskussionen vid hearingarna

Det ansågs vid hearingarna att sambolagen bör ge möjlighet till interimistiska beslut beträffande kvarsittningsrätt även när det gäller bostad som ingår i bodelningen. En advokat (A) gav följande exempel på vad avsaknaden av denna möjlighet kan innebära.

A företrädde en kvinna (K) vars sambo (M) vägrade att flytta från den gemensamma bostaden som innehades av K och som hade förvärvats för gemensamt bruk. K begärde och erhöll kvarsittningsrätt enligt 21 §. M överklagade kvarsittningsbeslutet till hovrätten och han motsatte sig att flytta. Det rådde allvarliga motsättningar mellan K och M. Bland annat hävdade K att hon misshandlats av M, något som senare också bekräftades genom att M fälldes till ansvar därför. K begärde i hovrätten med stöd av ärendelagen att kvarsittningsrätten skulle fastställas interimistiskt. Hovrätten fastställde kvarsittningsbeslutet men ansåg att det inte fanns tillräckliga skäl för omedelbar verkställighet. Hovrättens beslut överklagades till HD men HD lämnade inget prövningstillstånd. Beslutet vann laga kraft först fyra månader efter det att ansökan ingavs.

En annan fråga av processuell natur som togs upp vid hearingarna var de problem som uppstår genom att frågan om kvarsittningsrätt i bostad som ingår i bodelningen handläggs enligt ärendelagen medan frågor om vårdnad eller barns boende handläggs i den för tvistemål stadgade ordningen. Det påpekades att detta medför att ett yrkande om kvarsittningsrätt i ett sådant fall inte kan prövas i målet om vårdnad eller barns boende.

4.8.2 Gränsdragningen mellan mål och ärende

Rättsliga angelägenheter vid domstol handläggs antingen som mål eller ärenden. Handläggningen av mål vid allmän domstol regleras huvudsakligen i rättegångsbalken men för vissa frågor finns specialregler i andra författningar, t.ex. ÄktB och FB. De rättsliga angelägenheter som inte skall handläggas som mål upptas som ärenden. Genom den nuvarande lagen (1996:242) om domstolsärenden (ärendelagen) gäller generella handläggningsregler, vilka i princip täcker hela förfarandet. För vissa frågor kan det dock finnas särskilda regler i annan författning.

Gränsdragningen mellan "rättskipning" (mål) och "frivillig rättsvård" (ärenden) är långt ifrån klar och markerad. Av tydlighetsskäl har lagstiftaren i många fall i anslutning till den materiella lagstiftningen uttryckligen angett att det är ärendelagen som skall tillämpas. I många andra tveksamma fall har lagstiftaren i anslutning till den materiella lagstiftningen på andra sätt gett en mer eller mindre tydlig fingervisning om vilken handläggningsordning som avsetts vara tillämplig. Exempelvis är det rättegångsbalken (RB) som skall tillämpas när det sägs att någon får väcka talan eller ansöka om stämning. När det sägs att någon får inleda ett förfarande vid tingsrätten genom en ansökan sker handläggningen i de flesta fall enligt ärendelagen (jfr Fitger, Peter, Lagen om domstolsärenden - En kommentar, 1996 s. 23 ff.).

4.8.3 Interimistiska beslut om kvarsittningsrätt

De uppgifter kommittén inhämtat på hearingarna visar att det kan uppstå problem när en sambo efter en separation skall flytta från den gemensamma bostaden. Om vederbörande vägrar flytta finns det inte alltid tillräckligt effektiva medel att genomdriva flyttningen inom rimlig tid.

I ett mål om rätt att överta bostad enligt nuvarande 16 § (dvs. bostad som *inte* ingår i bodelningen) kan rätten meddela interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt på yrkande av endera parten med stöd av 24 §. Ett interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt innebär att domstolen för tiden till dess att frågan har avgjorts genom dom som har vunnit laga kraft bestämmer vem av dem som skall ha rätt att bo kvar i bostaden. Ett sådant beslut får verkställas på samma sätt som en dom som har vunnit laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av domstolen. När målet avgörs, skall domstolen ompröva beslutet. Interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt får meddelas utan huvudförhandling. Innan beslutet meddelas skall den andra parten få tillfälle att yttra sig över yrkandet. Har domstolen kallat till förhandling och uteblir den sambo som inte framställt yrkandet hindrar detta inte att yrkandet prövas. Uteblir den sambo som framställt yrkandet skall yrkandet anses återkallat till den del det inte medgetts av den andra sambon. Att den andra sambon uteblir från förhandlingen hindrar inte att yrkandet prövas (24 § sambolagen jämfört med 14 kap. 9 § ÄktB).

Vad gäller bostad som *ingår* i bodelningen skall enligt nuvarande 21 § sambolagen på ansökan av en sambo domstolen förordna vem av samborna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats. Ett förordnande om rätt att bo kvar i bostaden får på ansökan av den ena parten ändras av domstolen. Frågan om kvarsittningsrätt handläggs i dessa fall som ett domstolsärende. Enligt 26 §

ärendelagen får domstolen om det är av synnerlig vikt för tiden intill dess att ärendet har avgjorts besluta om sådana åtgärder som säkerställer det ärendet gäller. De åtgärder som härvid främst kan komma i fråga är sådana som avses i 15 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken (Fitger, a.a. s. 197). Beslutet kan t.ex. innebära ett förbud vid vite att utöva viss verksamhet eller att vidta viss åtgärd. Tingsrätten har även möjlighet att förordna en syssloman eller meddela en föreskrift som på annat sätt säkrar sökandens rätt (prop. 1995/96:115 s. 115 f.).

Ett behov av att säkerställa sökandens kvarsittningsrätt kan möjligen anses föreligga om det kan befaras att motparten försöker vandalisera bostaden eller på något liknande sätt omintetgöra kvarsittningsrätten. Enbart önskemålet från sökandens sida om ett snabbt avgörande är knappast tillräckligt för ett interimistiskt beslut (jfr Tottie, a.a. s. 638).

Handläggningen av ett domstolsärende är i allmänhet skriftlig. Sedan en ansökan om exempelvis kvarsittningsrätt kommit in till domstolen skall domstolen ge motparten tillfälle att svara inom viss tid (15 §). Domstolen får också förelägga en part att yttra sig skriftligt (17 §). Om det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av ärendet bör det ingå ett sammanträde i förfarandet (13 §). Som huvudregel gäller att en enskild part har rätt till sammanträde när han begär det (14 §). Domstolens beslut om kvarsittningsrätt vinner laga kraft tre veckor efter det att beslutet meddelades. Först därefter blir beslutet verkställbart. Inom tre veckor från dagen för beslutet kan beslutet överklagas. Ett överklagande medför att beslutet inte vinner laga kraft förrän det avgjorts i nästa instans. Ett beslut om kvarsittningsrätt kan överklagas upp till HD.

Även om en ansökan om kvarsittningsrätt normalt sett kan handläggas relativt snabbt kan det ändå dröja en tid innan ett verkställbart beslut föreligger. Det är mot denna bakgrund som kommittén skall överväga om det bör öppnas möjlighet att meddela interimistiska beslut även i fråga om rätt att bo kvar i en bostad som ingår i bodelningen.

4.8.4 Möjligheten att överklaga ett interimistiskt beslut enligt nuvarande 24 § särskilt

I enlighet med vad som ovan anförts kan domstolen i ett mål om rätt att överta bostad enligt nuvarande 16 § meddela interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt på yrkande av endera parten med stöd av nuvarande 24 §.

I ett avgörande från Svea hovrätt i februari 1998 (RH 1998:11) uppkom frågan om ett interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt som meddelats av en tingsrätt kan överklagas till hovrätten.

I målet hade mannen och kvinnan bott tillsammans i en lägenhet som innehades av mannen med hyresrätt. Mannen yrkade vid tingsrätten att kvinnan enligt 16 § sambolagen skulle förklaras sakna rätt att överta bostaden. Han yrkade vidare att han enligt 24 § samma lag skulle förklaras ha rätt att bo kvar i bostaden till dess att frågan om övertagande hade avgjorts genom lagakraftvunnen dom. Kvinnan bestred mannens yrkanden och yrkade för egen del att en bodelningsförrättare skulle förordnas. Hon yrkade vidare att hon enligt 21 § sambolagen skulle ha rätt att - även interimistiskt - bo kvar i bostaden till dess att bodelning hade förrättats. (Härmed förstår man att kvinnan ansåg att bostaden skulle ingå i bodelningen. Någon möjlighet att meddela interimistiskt beslut enligt 21 § finns dock inte.) För det fall att tingsrätten skulle finna att bostaden inte omfattades av bestämmelserna i 5 § sambolagen yrkade hon att hon enligt 16 § sambolagen skulle förklaras ha rätt att överta bostaden. Hon yrkade också att hon enligt 24 § nämnda lag skulle förklaras ensam ha rätt att bo kvar i bostaden.

Eftersom frågan huruvida lägenheten förvärvats för gemensamt begagnande var tvistig mellan parterna och senare skulle avgöras av tingsrätten vid huvudförhandling utgick tingsrätten tills vidare från att det inte visats att lägenheten anskaffats för gemensamt begagnande. Därmed kom de interimistiska yrkandena att avgöras enligt 16 och 24 §§ sambolagen. Tingsrätten anförde att eftersom mannen hade hyresrätten till lägenheten krävdes det för att kvinnan skulle få överta bostaden att hon bäst behövde den. Med hänsyn till att hon var havande med mannens barn fordrades inte synnerliga skäl för ett övertagande. Även med beaktande härav fann tingsrätten dock det visat att kvinnan hade större möjligheter än mannen att skaffa annat boende. Tingsrätten beslöt därför att mannen, intill dess att frågan avgjorts genom dom som vunnit laga kraft, skulle ha rätt att bo kvar i bostaden. Tingsrätten angav att beslutet fick överklagas särskilt.

Kvinnan överklagade beslutet. Hovrätten anförde att det inte finns någon bestämmelse som ger rätt att särskilt överklaga beslut enligt 24 § sambolagen. Bestämmelserna i 24 § sambolagen motsvarar bestämmelserna i 7 § i den numera upphävda lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad (se prop. 1986/87: 1 s. 271 f.). Också beträffande den äldre regleringen saknades bestämmelser som gav rätt att särskilt överklaga beslut. Ett beslut fick överklagas endast i samband med talan mot ett slutligt avgörande med stöd av föreskrifterna i numera 49 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken (NJA 1987 s. 667). Hovrätten förklarade mot denna bakgrund att kvinnan inte haft rätt att överklaga beslutet och avvisade överklagandet.

Huvudregeln enligt rättegångsbalken är att *slutliga beslut* alltid får överklagas om inte annat är föreskrivet och att *andra beslut* får överkla-

gas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut (49 kap. 3 § RB). Det finns dock bestämmelser som anger när talan mot beslut under rättegången får föras särskilt. Sådana bestämmelser finns såväl i RB som i enskilda lagar. Någon föreskrift som ger sambo rätt att överklaga beslut enligt 24 § sambolagen särskilt finns dock inte. I 18 kap. 3 § ÄktB anges att om domstolen under rättegången meddelar beslut i frågor som avses i 14 kap. 7, 15, eller 16 § eller 17 kap., skall talan mot beslutet föras särskilt. I 14 kap. 7 § ÄktB anges bl.a. att i mål om äktenskapsskillnad får domstolen, för tiden till dess att frågan har avgjorts genom dom som har vunnit laga kraft, på yrkande av någon av makarna, bestämma vem av makarna som skall ha rätt att bo kvar i makarnas gemensamma bostad, dock längst för tiden till dess att bodelning har skett (punkt 1). Ett interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt i mål om äktenskapsskillnad som meddelas av tingsrätt kan således överklagas särskilt till hovrätt.

Hovrättsens beslut i frågor som avses i 14 kap. 7 § ÄktB får inte överklagas till HD (18 kap. 4 § ÄktB).

Som anförts ovan handläggs frågan om kvarsittningsrätt beträffande bostäder som ingår i bodelningen enligt ärendelagen. För att ett interimistiskt beslut skall kunna fattas krävs att det är av synnerlig vikt för att säkerställa det som ärendet gäller. Om ett interimistiskt beslut fattas med stöd av 26 § ärendelagen kan detta överklagas med stöd av 37 § punkt 3 ärendelagen.

4.8.5 Prövning av frågor om kvarsittningsrätt och övertagande av bostad

Ett annat problem som uppstår i och med att frågan om kvarsittningsrätt handläggs som ärende när bostaden ingår i bodelningen är att denna fråga inte kan prövas i ett eventuellt pågående tvistemål angående vårdnad om barn, eller barns boende.

I mål om äktenskapsskillnad kan dessa frågor prövas inom ramen för ett och samma mål, liksom frågor om underhållsbidrag till barn, umgänge med barn, underhållsbidrag till make och besöksförbud och frågan om förordnande av bodelningsförrättare (14 kap. 5 § ÄktB).

Frågan om vårdnad om barn eller barns boende har ett nära samband med frågan vem av parterna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden. Av detta skäl kan det ifrågasättas om inte sambolagen i likhet med ÄktB borde ge möjlighet till en prövning i samma mål beträffande dessa frågor.

Det kan också ifrågasättas om inte ökade möjligheter bör ges att pröva frågan om övertagande av bostad enligt 16 § och interimistisk

kvarsittningsrätt enligt 24 § i ett och samma mål som frågan om vårdnad om barn och barns boende.

4.8.6 Kommitténs överväganden och förslag

4.8.6.1 Möjlighet till interimistiska beslut?

Förslag: Sambolagen skall ge möjlighet för domstol att meddela interimistiska beslut om kvarsittningsrätt även beträffande bostad som ingår i bodelningen.

En möjlighet till interimistiskt förordnande om att få kvarsitta i gemensam bostad fanns i 7 § lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad. Saken handlades som tvistemål. I prop. 1973:32 s. 135 anfördes att det fanns behov av särskilda processuella regler som möjliggjorde interimistiska beslut om vem av parterna som skulle ha rätt att nyttja bostaden till dess bostadsfrågan blivit slutligt avgjord. Denna tidigare bestämmelse motsvaras av den nuvarande 24 § sambolagen som ger möjlighet till interimistiska beslut angående rätten att bo kvar i en bostad när fråga är om mål om övertagande enligt 16 § och bostaden således inte ingår i bodelningen.

Förebilden till bestämmelsen om kvarsittningsrätt beträffande bostäder som ingår i bodelningen finns i 18 kap. 2 § första och andra meningarna ÄktB. I ÄktB avser regleringen den situationen att handläggningen av ett mål om äktenskapsskillnad har avslutats utan att ställning tagits till frågan om kvarsittningsrätt eller när det finns skäl att ändra ett tidigare i sådant mål meddelat beslut om kvarsittningsrätt. I dessa fall tillämpas ärendelagen och möjligheten till interimistiska beslut är därmed begränsad.

Under pågående mål om äktenskapsskillnad har makar möjlighet att enligt 14 kap. 5 § i detta mål få frågan prövad om vem av makarna som skall äga rätt att sitta kvar i den gemensamma bostaden. I sådant fall finns det enligt 14 kap. 7 § möjlighet till interimistiskt beslut i frågan.

Det kan diskuteras vilket behov det finns av att tillskapa en möjlighet att meddela interimistiska beslut enligt sambolagen även i fråga om rätten att bo kvar i en bostad som ingår i bodelningen. Det har dock vid kommitténs hearingar särskilt påtalats att kvinnor som utsätts för övergrepp eller andra trakasserier av sina sambor har behov av snabbt verkställbara beslut. Det kan givetvis även i andra fall, särskilt om förfarandet drar ut på tiden, vara angeläget att frågan om kvarsittningsrätt

kan få en provisorisk lösning i avvaktan på ett slutligt ställningstagande. Kommittén kommer nedan att föreslå att frågan om kvarsittningsrätt i bostad enligt nuvarande 21 § och frågan om övertaganderätt till bostad enligt nuvarande 16 § handläggs som följdfrågor i mål om vårdnad och boende enligt FB. Detta föranleder en samordning av de processuella reglerna. Interimistiska beslut kan träffas såväl beträffande vårdnad och boende som beträffande kvarsittningsrätt i bostad till vilken det framställs anspråk på övertagande. Därmed bör interimistiska beslut kunna fattas även beträffande kvarsittningsrätt till bostad som ingår i bodelning.

En möjlighet till interimistiskt beslut angående rätten att kvarsitta i en bostad som ingår i bodelningen medför emellertid en diskrepans mellan sambolagen och 18 kap. 2 § ÄktB. Med hänsyn till att make har möjlighet att i mål om äktenskapsskillnad utverka ett interimistiskt förordnande om kvarsittningsrätt torde det dock vara ovanligt att frågan handläggs enligt ärendelagen. Detta motiverar enligt kommittén att bestämmelsen om kvarsittningsrätt i sambolagen regleras på ett annat sätt än dess motsvarighet i ÄktB.

Kommittén anser med hänsyn till det anförda att en möjlighet till interimistiska förordnanden skall införas beträffande kvarsittningsrätt i bostad som ingår i bodelningen. Det interimistiska förordnandet bör kunna verkställas omedelbart. En komplettering av den aktuella bestämmelsen bör ske med den interimistiska regleringen i 14 kap. ÄktB som förebild.

4.8.6.2 Möjlighet att överklaga interimistiska beslut särskilt?

Förslag: Interimistiska beslut enligt sambolagen skall kunna överklagas särskilt.

Som ovan anförts saknas det möjlighet att överklaga ett interimistiskt beslut enligt nuvarande 24 § särskilt. Problematiken i detta hänseende saknar motsvarighet i ÄktB. Avgörs den interimistiska frågan om kvarsittningsrätt i mål om äktenskapsskillnad får enligt 18 kap. 3 § ÄktB talan mot beslutet föras särskilt. Om beslutet om kvarsittningsrätt fattas med stöd av 18 kap. 2 § ÄktB blir ärendelagen tillämplig och i princip kommer inget interimistiskt beslut att kunna fattas. Om så ändå sker kan beslutet överklagas med stöd av 37 § punkt 3 ärendelagen.

För att det skall finnas möjlighet att överklaga ett beslut under rättegången särskilt skall det i lagen finnas en bestämmelse som anger att så kan ske.

Ett interimistiskt beslut kan komma att bestå under en längre tid och har ofta stor betydelse för frågans slutliga bedömning. Det kan därmed anses vara en brist i lagstiftningen att den part beslutet går emot inte kan klaga. Visserligen kan beslutet när som helst ändras av domstolen. En ändring förutsätter emellertid i allmänhet att förhållandena på något sätt har ändrats.

Det är av ovanstående skäl kommitténs uppfattning att sambor bör ha samma möjlighet som makar att överklaga ett interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt. Även sådana interimistiska beslut som föreslagits kunna fattas om kvarsittning i bostad som ingår i bodelning bör kunna överklagas särskilt.

Ett interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt enligt ÄktB får aldrig överklagas till HD. Enligt kommitténs uppfattning bör detsamma gälla interimistiska beslut om kvarsittningsrätt enligt sambolagen. Möjligheten till särskilt överklagande kommer således endast att gälla tingsrättens interimistiska beslut.

4.8.6.3 Prövning av frågor om kvarsittningsrätt och övertagande av bostad när det pågår ett mål mellan samborna om vårdnad om barn eller barns boende

Förslag: Frågan om övertagande av bostad och kvarsittningsrätt i bostad skall kunna prövas i mål mellan sambor om vårdnad om barn och barns boende.

Genom regleringen i 14 kap. 5 § ÄktB finns det möjlighet att i mål om äktenskapsskillnad pröva frågor om vårdnad om barn och barns boende samt om kvarsittningsrätt och bodelningsförrättare. Detta innebär att i mål om äktenskapsskillnad kan vårdnadsfrågan och frågan om barns boende komma att avgöras i samma mål som frågan om kvarsittningsrätt.

För sambor gäller att ett mål om övertagande av bostad enligt nuvarande 16 § kan handläggas gemensamt med ett pågående mål om vårdnad eller barns boende. Det är dock fortfarande fråga om två separata mål. Gemensam handläggning är även möjlig beträffande mål om vårdnad och barns boende och ett ärende om kvarsittningsrätt enligt nuvarande 21 §. Det är dock inte alltid som det av praktiska skäl är möjligt med en

sådan gemensam handläggning. På de större tingsrätterna är det inte alltid samma domare som handlägger mål som handlägger ärenden. Att inte avgöra frågan om kvarsittningsrätt eller övertagande av bostad och frågan om vårdnad om barn eller barns boende i ett och samma förfarande måste anses vara olämpligt. Detta särskilt som frågan om vem av parterna som skall få bo kvar i bostaden ofta är beroende av vem av parterna som får vårdnaden om barnet och av var barnet stadigvarande skall bo. En annan olägenhet som uppstår när det i ena fallet är fråga om handläggning enligt ärendelagen och i det andra fallet handläggning i den för tvistemål stadgade ordningen är att det utgår två ansökningsavgifter.

Med hänsyn främst till det nära samband som föreligger mellan var barnet skall bo och vem av föräldrarna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden anser kommittén att dessa frågor skall kunna prövas i ett och samma mål. Detta gäller oberoende om frågan om vem som skall bo kvar i bostaden handläggs som ett ärende eller ett mål.

Kommittén har övervägt om inte även en ansökan om bodelningsförrättare borde kunna prövas i mål om vårdnad eller barns boende. Det starka samband som föreligger mellan vårdnadsfrågan eller frågan om barns boende och vem av parterna som skall bo kvar i bostaden, saknas dock i fråga om bodelningsförrättare. Kommittén avstår därför från att lägga fram något förslag härom.

En modell där frågan om kvarsittningsrätt eller övertaganderätt prövas i mål om vårdnad eller barns boende reser en del processuella frågor. Kommittén återkommer till dessa i författningskommentaren. Härvid bör dock nämnas att även interimistiska beslut om kvarsittningsrätt som fattas av tingsrätt i mål om vårdnad eller barns boende bör kunna överklagas särskilt.

4.9 Information till allmänheten om sambolagen

4.9.1 Diskussonen vid hearingarna

Vid hearingarna konstaterades att allmänhetens kunskaper om sambolagen ofta är dåliga. Det tycktes vara vanligt förekommande att även personer som själva är sambor saknar kunskaper om lagens innehåll. De närvarande var överens om att ökade informationsinsatser är erforderliga.

4.9.2 Kunskapen om lagen

Det finns två juridiska system avseende samlevnad - äktenskap/partnerskap och samboförhållande. De undersökningar som har gjorts på området har visat att valet av samlevnadsform sällan betingas av några överväganden av vilket system som innebär den bästa juridiska och ekonomiska lösningen för parterna (se bl.a. SCB Familj och arbete 1992 och Statskontorets rapport 1993:24). En förklaring härtill kan vara allmänhetens dåliga kunskap framför allt om vad som gäller enligt sambolagen. Ofta är det först vid upplösningen av ett samboförhållande som parterna blir medvetna om vilka regler som är tillämpliga på dem.

Av Statskontorets rapport framgår att cirka 80 % av alla nybildade familjer lever i samboförhållanden. Statskontoret fann att allmänhetens kunskaper om sambolagen var dåliga. Omkring 12 % av ett representativt urval av Sveriges befolkning trodde felaktigt att sambolagen gav samma skydd för den svagare parten som äktenskapsbalken medan omkring 13 % trodde felaktigt att sambor ärver varandra utan testamente. Det var cirka 50 % som felaktigt trodde att den som har kontraktet på en bostad man skaffat gemensamt får behålla den. Omkring 40 % trodde felaktigt att alla gemensamma ägodelar såsom bil, fritidshus och pengar på bankbok skall delas lika om relationen upplöses. Denna senare uppfattning var det i högre utsträckning sambor som hyste än andra. Cirka hälften av samborna kände inte till lagen så väl att de kunde svara på om den var rimlig. Utifrån sina undersökningar drog Statskontoret slutsatsen att det kan vara svårt för den svagare parten att hävda sin rätt bl.a. beroende på att kunskaperna om lagen är så bristfälliga. Statskontoret gav uttryck för uppfattningen att förstärkta informationsinsatser, riktade främst till samborna själva, borde övervägas. En rimlig målsättning enligt Statskontoret borde vara att samborna har goda kunskaper om vilka regler som gäller för samboförhållanden.

4.9.3 Kommitténs överväganden och bedömning

Bedömning: Informationen om sambolagen måste förbättras. En allsidig och brett upplagd information bör finnas tillgänglig för allmänheten. Innehållet i informationen skall vara tydligt och lättförståeligt och riktas till både sambor av motsatt och av samma kön. Det skall eftersträvas att information lämnas på ett sådant sätt att den når ut till ett så stort antal berörda personer som möjligt. Även riktade informationsinsatser bör göras, särskilt till sambor av samma kön, men också till ungdomar och invandrare.

4.9.3.1 Behovet av bättre information

Utan tvekan kan rättsförluster uppstå för enskilda som saknar kunskap om innehållet i sambolagen. För att förhindra att lagen får negativa konsekvenser för enskilda krävs ökade informationsinsatser om sambolagens innehåll. Detta gäller redan i dag men torde få ännu större aktualitet om kommitténs förslag införs, och särskilt kan nämnas förslaget om en tidsfrist för när bodelning senast skall påkallas.

För att informationen som tillhandahålls om sambolagen skall få så stor genomslagskraft som möjligt är det viktigt att den är allsidig och brett upplagd. Redan i dag finns information om sambolagen i en av Justitiedepartementet framtagen broschyr. Denna broschyr riktar sig såväl till allmänheten som till myndigheter, banker, socialkontor m.m. där personalen i sin beslutsfattande eller rådgivande verksamhet kommer i kontakt med sambor. Broschyren innehåller information om såväl sambolagen som lagen om homosexuella sambor. Enligt kommitténs uppfattning utgör broschyren ett bra underlag för myndighetspersoner i deras tillämpande och rådgivande verksamhet.

Vid sidan av denna broschyr har Justitiedepartementet helt nyligen tagit fram ett faktablad som riktar sig till allmänheten. Förutom att detta faktablad bör uppdateras om kommitténs förslag genomförs bör ytterligare informationsmaterial tas fram som är särskilt anpassat för allmänheten.

4.9.3.2 Vad skall informationen innehålla?

Det är av stor vikt att omsorg läggs ner på den information som skall spridas om sambolagen till allmänheten. Det måste tydliggöras vilken typ av förhållanden som lagen är tillämplig på och vilka situationer lagen reglerar. Det finns anledning att poängtera att sambolagen främst regle-

rar vad som gäller vid ett samboförhållandes upplösning och att regleringen omfattar sambornas gemensamma bostad, bohag och motordrivna forskaffningsmedel som de förvärvat för gemensamt bruk. Vidare bör det understrykas att sambor inte ärver varandra och det bör lämnas en lättförståelig förklaring om vad lilla basbeloppsregeln innebär. Vikten av att skriva testamente om samborna önskar ärva varandra eller om viss egendom avses tillfalla ena sambon efter den andra sambons död bör betonas. En utgångspunkt vid information om sambolagen bör vara att klargöra i vilka avseenden rättsverkningarna av ett samboförhållande skiljer sig från de som gäller för ett äktenskap/registrerat partnerskap.

Vidare bör en beskrivning lämnas som visar hur en bodelning kan gå till. Om den tidsfrist som föreslås av kommittén beträffande påkallande av bodelning införs är det särskilt viktigt att tydlig information lämnas om konsekvenserna av en sådan frist. Även införandet av en redovisningsplikt föranleder särskilda informationsinsatser.

När det gäller sambor vars gemensamma hem utgörs av fastighet eller tomträtt till vilken endast den ena är lagfaren ägare resp. inskriven som innehavare, är det angeläget att det informeras om möjligheten att till inskrivningsmyndighet anmäla att fastigheten eller tomträten är gemensam bostad för dem båda.

Av innehållet i informationen bör det tydligt framgå att med sambor avses såväl sambor av motsatt som av samma kön. Om informationen t.ex. innehåller bilder på personer som är sambor bör även sambor av samma kön finnas med på dessa bilder.

4.9.3.3 På vilket sätt skall informationen lämnas?

För att så många som möjligt skall få del av informationen om sambolagen bör informationen framställas och spridas på flera olika sätt.

Exempelvis kan det vara lämpligt att ta fram lättförståeliga informationsbroschyrer och nya faktablad. Sådan information kan förslagsvis hållas tillgänglig på sjukhus, apotek, banker, medborgarskapskontor och andra inrättningar som besöks av allmänheten samt bör också kunna nås via Internet. Kommittén anser att det vore önskvärt om skriftlig information riktades direkt till de personer som nyligen blivit sambor. Någon möjlighet att utifrån gällande folkbokföringssystem identifiera dessa personer finns dock inte.

Utöver skriftlig information kan man också tänka sig att information om sambolagen lämnas genom radio och TV. Muntlig information kan lämnas inom skolor och utbildningsväsendet. Det kan också övervägas om inte information kan spridas genom användande av det utrymme till reklam som finns på olika håll i närmiljön.

4.9.3.4 Riktade informationsinsatser

Informationen om sambolagen berör i lika hög grad sambor av samma kön som sambor av motsatt kön. Enligt kommitténs förslag nedan kommer lagen om homosexuella sambor att upphöra och de flesta av de författningar som gäller sambor av motsatt kön blir tillämpliga även på sambor av samma kön. Förändringarna blir således särskilt stora för sistnämnda grupp. Det är därför viktigt att det tas fram information som riktar sig speciellt till sambor av samma kön. Även denna typ av information bör spridas på ett allsidigt sätt. Bland annat kan de olika intresseorganisationerna för homosexuella vara en väg att nå fram till berörda personer.

En grupp i samhället som det är särskilt viktigt att nå är ungdomar. Ett sätt att lämna information till dessa kan vara genom samarbete med skolor, universitet och ungdomsföreningar.

Ytterligare en grupp som inte bör glömmas bort i detta sammanhang är invandrare. Beträffande de som nyligen bosatt sig i Sverige och som vare sig är förtrogna med den svenska lagstiftningen eller det svenska språket finns det behov av särskilda informationsinsatser. I det informationsmaterial som tillställs invandrare i samband med folkbokföringen bör en mer omfattande beskrivning av familjelagstiftningen ingå. Även invandrare som bott i Sverige en längre tid kan emellertid vara i behov av särskild översatt information.

5 Lagen om homosexuella sambor

5.1 Inledning

I betänkandet *Homosexuella och samhället* (SOU 1984:63) föreslog Utredningen om homosexuellas situation i samhället att homosexuell samlevnad borde få rättsverkningar som motsvarar vad som gäller för en man och en kvinna som sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden. Resultatet av utredningsarbetet blev lagen (1987:813) om homosexuella sambor. Lagen om homosexuella sambor trädde i kraft den 1 januari 1988, samtidigt med lagen om sambors gemensamma hem (sambolagen).

I lagen anges att om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande skall vad som enligt vissa uppräknade lagar och bestämmelser gäller i fråga om sambor tillämpas även på homosexuella sambor. Syftet vid lagens tillkomst var att lagen skulle innehålla en uttömmande uppräknade av de bestämmelser om heterosexuella samboförhållanden som skall tillämpas även på homosexuella samboförhållanden (prop. 1986/87:124 s. 48).

I januari 1991 tillsatte regeringen en kommitté med uppdrag att överväga lagstiftning om registrerat partnerskap samt att göra en utvärdering av lagen om homosexuella sambor. Kommittén, som antog namnet Partnerskapskommittén, framlade 1993 sitt betänkande *Partnerskap* (SOU 1993:98) vari det föreslogs en lag om registrerat partnerskap. Regeringen var dock inte vid den tidpunkten beredd att lägga fram förslag till lagstiftning i frågan. Våren 1994 utarbetade emellertid riksdagens lagutskott en lag om registrerat partnerskap som i huvudsak byggde på Partnerskapskommitténs förslag.

Lagen om registrerat partnerskap trädde i kraft den 1 januari 1995 (bet. 1993/94:LU28, rskr. 1993/94:414). Den gör det möjligt för två personer av samma kön att registrera sitt partnerskap. Registreringen innebär att flertalet av de bestämmelser som gäller för äktenskap också gäller för partnerskap. De undantag som görs i lagen avser adoption, gemensamt utövande av vårdnad av underårig, assisterad befruktning samt de fall där bestämmelser som gäller för makar innebär en särbehandling av den ene maken endast på grund av dennes kön.

I ovan nämnda kommittébetänkande föreslog Partnerskapskommittén också att lagen om homosexuella sambor skulle ersättas av en ny lag benämnd lagen om sambor av samma kön. Förslaget innebar att homosexuella sambor, om uttryckligt undantag inte gjorts, skulle omfattas av de regler som gäller för en man och en kvinna som lever tillsammans i äktenskapsliknande förhållanden. Förslaget har inte genomförts. Lagutskottet har vid två tillfällen uttalat att förslaget lämpligen bör övervägas i samband med en utvärdering av sambolagen (bet. 1993/94:LU28 och bet. 1995/96:LU18) och detta är nu en fråga för Samboendekommittén.

Vidare har regeringen i februari år 1999 tillsatt en kommitté vars syfte är att undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer (dir. 1999:5). Utöver att utreda förhållandena för barn i homosexuella familjer skall kommittén ta ställning till om de rättsliga skillnader som i dag finns mellan homosexuella och heterosexuella par i fråga om möjligheten att adoptera och att utses till särskilt förordnade vårdnadshavare är motiverade. Om kommittén kommer fram till att de rättsliga skillnaderna bör tas bort i fråga om adoption, skall kommittén även överväga om kvinnor som lever i homosexuella parförhållanden bör ges tillgång till assisterad befruktning. Uppdraget skall redovisas senast den 1 januari 2001.

5.2 Lagens materiella innehåll

Av prop. 1986/87:124 framgår att det tyngst vägande argumentet för införandet av lagen om homosexuella sambor var att behovet av skyddslagstiftning till förmån för den svagare parten var lika stort i homosexuella som i heterosexuella samlevnadsförhållanden. Enligt propositionen var det dock inte aktuellt att i lagstiftningshänseende jämställa sambor av samma och motsatt kön i någon mer allmän bemärkelse.

Ursprungligen hänvisade lagen om homosexuella sambor till bestämmelser i nio olika lagar (sambolagen, ärvdabalken, jordabalken, rättegångsbalken, utskökningsbalken, lagen om handläggning av domstolsärenden, bostadsrättslagen, rättshjälpslagen och lagen om kallelse på okända borgenärer). Hänvisningarna till lagen om handläggning av domstolsärenden och rättshjälpslagen har numera utgått medan flera andra hänvisningar har tillkommit.

Lagen om homosexuella sambor består av en bestämmelse med två stycken. Det första stycket innebär att homosexuella sambor skall omfattas av samma regler som gäller för sambor enligt de lagar och bestämmelser som därefter räknas upp. I andra stycket anges att lagen bara gäl-

ler för ogifta personer, om detta är en förutsättning enligt de lagar till vilka hänvisning lämnas.

Enligt lagförarbetena skall avgörandet om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande bero på samma omständigheter som beaktas när man tar ställning till om en man och en kvinna lever i ett äktenskapsliknande förhållande. Det krävs sålunda att parterna sammanlever i en inte alltför kortvarig förbindelse vari normalt ingår sexuellt samliv, gemensamt hushåll och gemensam bostad samt gemensam ekonomi eller i vart fall ekonomiskt samarbete (prop. 1986/87:124 s. 48).

En sammanställning över de lagar och förordningar som lagen om homosexuella sambor hänvisar till finns i *bilaga 4*.

5.3 Lagstiftningstekniken

Den lagstiftningsteknik som kom att användas i lagen om homosexuella sambor har sin utgångspunkt i betänkandet *Homosexuella och samhället* (SOU 1984:63). Man utgick där från två alternativa lagstiftningsmetoder. Enligt den första metoden skulle det särskilt anges vilka lagar som skulle tillämpas på homosexuella samlevnadsförhållanden. Enligt den andra metoden skulle man slå fast att all lagstiftning som innehåller begreppet äktenskapsliknande förhållanden eller liknande skall tillämpas också vid homosexuell samlevnad. Man fann att det förra alternativet ur lagstiftnings synpunkt var att föredra. Utredningen skriver följande på s. 101.

"Alternativet skapar fullständig klarhet i vilka regler som skall gälla vid homosexuell samlevnad och innebär en lagtekniskt enkel metod att undvika rättsliga konsekvenser som, med hänsyn till den grundläggande skillnaden mellan hetero- och homosexuell samlevnad, kan framstå som orimliga. Alternativet kan visserligen påstås innebära ett onödigt utpekande av homosexuella som en särskild grupp människor. Ett sådant påstående kan vid en första anblick sägas vara riktig men man får i sammanhanget inte glömma bort att detta i så fall är en konsekvens av den grundläggande skillnaden mellan homo- och heterosexuell samlevnad och att det, även från homosexuellas sida, måste vara av intresse att olika lagregler ges en så klar och entydig innebörd som möjligt. - Den av oss föreslagna lagtekniska konstruktionen innebär inte att det vid framtida lagstiftning, där begreppet "äktenskapsliknande förhållanden" eller motsvarande kan komma att användas, är uteslutet att tillämpa bestämmelsen vid homosexuell samlevnad. Tvärtom så bör huvudregeln vara det motsatta. Visserligen måste en prövning ske i varje enskilt fall men undantag från

huvudregeln bör endast få förekomma om de rättsliga konsekvenserna skulle framstå som stridande mot intentionerna bakom lagstiftningen eller som orimliga med hänsyn till den grundläggande skillnaden mellan homo- och heterosexuell samlevnad."

Vid lagrådsgranskningen (se prop. 1986/87:124 s. 110) godtogs den föreslagna lagstiftningstekniken av två av de tre ledamöterna medan den tredje ledamoten ansåg att tekniken var mindre lyckad. Enligt dennes mening var det att föredra att i varje aktuell författning ange vilka samlevnadsförhållanden som regleringen skulle träffa.

Departementschefen delade den uppfattning som betänkandet gav uttryck för och föreslog alltså en särskild lag om homosexuella sambor där de tillämpliga reglerna räknades upp. För en sådan lösning talade bl.a. att de berörda får en samlad bild av vilka regler som gäller för deras förhållande. Vidare påtalades att lagens tillämpningsområde med den valda lagstiftningstekniken vid behov kunde utvidgas genom att ytterligare lagrum fogades till uppräknningen.

Lagutskottet tillstyrkte bifall till propositionen (bet. 1986/87:LU28). Riksdagen följde utskottet (rskr. 1986/87:350).

5.4 Partnerskapskommittén

5.4.1 Partnerskapskommitténs arbete

Partnerskapskommitténs uppgift var att dels överväga en lagstiftning om s.k. registrerat partnerskap, dels göra en utvärdering av lagen om homosexuella sambor. Kommitténs arbete utmynnade i ett förslag om lag om registrerat partnerskap samt förslag till en ny lag om sambor av samma kön (SOU 1993:98). Genom den senare lagen skulle homosexuell och heterosexuell samlevnad likställas rättsligt på samma sätt som det föreslogs att registrerat partnerskap och äktenskap skulle göra.

Vid utvärderingen av lagen om homosexuella sambor fann Partnerskapskommittén att kritik kunde riktas mot lagen på främst tre områden; lagens materiella innehåll, lagstiftningstekniken samt informationen om lagens existens och innehåll. Partnerskapskommittén fann också att det fanns anledning att ifrågasätta den valda terminologin.

Inför förslaget om en lag om partnerskap diskuterade Partnerskapskommittén val av lagstiftningsteknik. Enligt Partnerskapskommittén fanns det i princip tre vägar att gå. En möjlighet ansågs vara att behålla den uppräknings teknik som valts i lagen om homosexuella sambor och fylla på med nya författningar och lagrum. En annan var att göra ändringar i respektive författning eller författningsrum. Slutligen

övervägdes en teknik med en huvudregel och undantagsbestämmelser. Den sistnämnda tekniken förordades. Fördelen härmed ansågs vara att lagen blev överskådlig och att man eliminerade risken för att bestämmelser som skall gälla för registrerade partner glömdes bort vid lagstiftningsarbetet. Genom denna teknik ansågs dessutom lagstiftaren bli tvingad att inse att homosexuell samlevnad är en realitet och att ta upp frågan till övervägande i varje enskilt ärende. Härmed ansågs dessutom likheterna betonas mer än skillnaderna mellan heterosexuell och homosexuell samlevnad. Partnerskapskommittén valde med samma motivering denna teknik även i sitt förslag till lag om sambor av samma kön. De fall där det i lagen om sambor av samma kön gjordes undantag från likheten gällde gemensam vårdnad om barn och bestämmelser vars tillämplighet uppenbart är beroende av att samborna är av motsatt kön.

Partnerskapskommittén ansåg också det vara befogat med vissa ändringar i terminologiska frågor. Det har i ett flertal lagstiftningsärenden uttalats att med uttrycket sambor avses en man och en kvinna som lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Därvid har man hänvisat till den betydelse ordet har i allmänt språkbruk (bl.a. prop. 1986/87:124). För ett förhållande som består av två sammanboende personer av samma kön har man vanligtvis använt uttrycket homosexuella sambor. Partnerskapskommittén menade att dessa begrepp i viss mån var missvisande. Det ansågs vara olyckligt att kalla sammanboende av motsatt kön för sambor och sammanboende av samma kön för homosexuella sambor eftersom det därmed framstod som att de senare förhållandena var uppbyggda kring sexualiteten. Kommittén framhöll att uttrycket sambor i juridiskt språkbruk borde kunna omfatta såväl personer som sammanlever i heterosexuella som homosexuella förhållanden.

5.4.2 Utskottets behandling av förslaget

Som ovan anförts kom lagen om registrerat partnerskap till stånd sedan riksdagens lagutskott utarbetat en lag som i huvudsak byggde på Partnerskapskommitténs förslag. I samband härmed avstyrkte utskottet motionsförslag om att lägga fram lagförslag på grundval av Partnerskapskommitténs förslag till lag om sambor av samma kön (bet. 1993/94:LU28). Som skäl härför anförde utskottet att lagen om homosexuella sambor har en direkt koppling till sambolagen och att denna lag efter beslut i riksdagen (bet. 1991/92:LU32, rskr. 1991/92:236) var föremål för utvärdering. Utskottet anförde att som en följd av att sambolagen kan komma att omarbetas, bör en lagstiftning med utgångspunkt i

förslaget till lag om sambor av samma kön övervägas i nära samband med det fortsatta arbetet med sambolagen.

Med anledning av ett motionsyrkande i frågan uttalade lagutskottet även i bet. 1995/96:18 att Partnerskapskommitténs förslag till lag om sambor av samma kön bör övervägas i samband med en översyn av sambolagen.

5.5 Diskussionen vid hearingen angående lagen om homosexuella sambor

För att efterhöra Riksförbundets för sexuell likaberättigande (RFSL:s) inställning till hur lagen om homosexuella sambor fungerar anordnade kommittén i maj 1998 en hearing med företrädare för RFSL.

Fördelen med lagen om homosexuella sambor ansågs av RFSL vara att det överhuvudtaget finns en lag som reglerar homosexuella samboförhållanden och som likställer homosexuell- och heterosexuell samlevnad på vissa viktiga områden. Nackdelen sades dock vara att lagen genom den valda lagstiftningstekniken bidrar till att det finns omotiverade rättsliga skillnader mellan sambor av motsatt och av samma kön. Det hävdades att det förekommer brister när det gäller att göra hänvisningar i lagen om homosexuella sambor till nya lagar och förordningar som berör sambor. Det ansågs dock inte bara vara i lagar och förordningar som homosexuella sambor diskrimineras utan detta sker även i olika myndigheters föreskrifter. Som exempel härpå angavs Generaltullstyrelsens föreskrifter för verkställigheten av lagen (1994:1547) om tullfrihet och förordningen (1994:1605) om tullfrihet m.m. I dessa föreskrifter definieras sambor som en ogift kvinna och en ogift man som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.

RFSL riktade kritik mot den terminologi som används för att beteckna lagen om homosexuella sambor. Eftersom det inte finns någon lag som benämns lagen om heterosexuella sambor borde det enligt RFSL:s uppfattning inte heller finnas en lag som benämns lagen om homosexuella sambor. RFSL sade sig vilja ansluta sig till Partnerskapskommitténs förslag och benämna lagen ”lagen om sambor av samma kön”. En ytterligare fördel med denna benämning ansågs vara att den inkluderar även bisexuella sambor.

Lagen om homosexuella sambor befarades vara okänd såväl till sin existens som till sitt innehåll bland homosexuella sambor och handläggare hos tillämpande myndigheter. Enligt RFSL har detta fått till följd att homosexuella sambor ibland omfattas av bestämmelser som egentligen inte avser dem men även att homosexuella sambor blivit nekade

likabehandling när de haft rätt till det. Det framfördes att det krävs mer information om lagen om homosexuella sambor.

RFSL angav som sin uppfattning att en lagstiftning av den modell som föreslogs av Partnerskapskommittén där man som huvudregel utgår från likabehandling av homosexuella sambor borde införas. Det framhölls att det i grund och botten inte finns några skillnader mellan heterosexuella och homosexuella sambor och att det därför av såväl principiella som praktiska skäl bör vara likheten som är huvudregel och skillnaderna som är undantag.

6 Överväganden och förslag beträffande lagen om homosexuella sambor

6.1 Allmänna utgångspunkter

Lagen om homosexuella sambor har kritiserats framför allt från principiella synpunkter. Genom sin uppbyggnad likställer lagen homosexuella sambor med heterosexuella sambor endast om det anges särskilt. Kritikerna har menat att en lagreglering i stället borde utgå från likställdhet på samma sätt som lagen om registrerat partnerskap.

Som tidigare nämnts framlade Partnerskapskommittén också ett förslag till en lag benämnd sambor av samma kön. Denna lag var uppbyggd enligt samma teknik som partnerskapslagen.

Vid partnerskapslagens tillkomst kritiserade emellertid Lagrådet den där använda lagstiftningstekniken med motiveringen att rättsverkningarna av en registrering är svåra att överblicka för både myndigheter och för dem som överväger att låta registrera ett partnerskap (bet. 1993/94:LU28 s. 67 f.). Lagutskottet framhöll dock att den valda tekniken var den enda praktiskt hanterbara (a.a. s. 12).

I Samboendekommitténs utredningsdirektiv anges att kommittén skall överväga om det finns rättsliga skillnader mellan homosexuella och heterosexuella sambor som är omotiverade och föreslå hur dessa i så fall lämpligen kan undanröjas. Därvid skall Partnerskapskommitténs förslag övervägas som en möjlighet. Vidare anges att det enligt regeringens uppfattning inte är ett lämpligt alternativ att i varje aktuell författning precisera för vilka samlevnadsförhållanden som författningen skall gälla.

6.2 Konsekvenserna av den valda lagstiftningstekniken

6.2.1 Omotiverade rättsliga skillnader

Enligt prop. 1986/87:124 var det inte aktuellt att i lagstiftningshänseende jämställa sambor av samma och motsatt kön i någon mer allmän bemärkelse. Det man vid den tidpunkten avsåg var att göra sambolagen tillämplig även på homosexuella samlevnadsförhållanden. Det finns således en mängd bestämmelser som gäller för sambor av motsatt kön men inte för sambor av samma kön.

Inte heller de lagar som stiftats efter lagen om homosexuella sambors tillkomst och som gällt frågor som berör även homosexuella sambor har alla gånger gjorts tillämpliga på denna grupp. Ett exempel på en lag som uppenbart borde vara tillämplig även på homosexuella sambor men där detta inte ens berörts i förarbetena är lagen (1993:332) om avgiftsfria förmåner för vissa hiv-smittade.

Kommittén har med hjälp av rättsdatasystemet inventerat vilka lagar och förordningar som är tillämpliga för sambor med eller utan hänvisning i lagen om homosexuella sambor. Med utgångspunkten att likställdhet skall råda mellan heterosexuella och homosexuella sambor på samma sätt som mellan äkta makar och registrerade partner har kommittén sedan gjort en bedömning huruvida den rättsliga skillnaden är motiverad eller inte. En sammanställning av de aktuella författningarna finns i *bilaga 4*. Från sammanställningen har de lagar och förordningar som närmast utgör tillämpningsbestämmelser till annan lagstiftning uteslutits, liksom vissa lagar som har mindre betydelse i sammanhanget, t.ex. bestämmelser om folk- och bostadsräkningen i olika årgångar. Dessutom bortses det från de lagar och förordningar som innehåller ett kvalificerat sambobegrepp, dvs. bestämmelser som förutsätter att två sambor har varit gifta med varandra eller har varit varandras registrerade partner eller har eller har haft barn tillsammans. Bestämmelser av denna typ finns främst inom social- och skattelagstiftningen.

6.2.2 Otydligheter i lagstiftningen

Syftet med den lagstiftningsteknik som valdes i lagen om homosexuella sambor var att hänvisningarna skulle vara uttömmande så att det direkt i en kortfattad lagtext framgick vad som gällde för homosexuella sambor. På så sätt skulle berörda få en samlad bild av vilka regler som gäller för deras förhållanden. Det är naturligtvis en fördel att homosexuella sambor utan större svårigheter i kortfattad lagtext kan läsa sig till vad

som gäller för honom eller henne. Det stora antal författningar och författningsrum som det är fråga om medför dock att det är svårt att upprätthålla kravet på tydlighet och överskådlighet.

Med hänsyn till att det av de lagar och förordningar som lagen om homosexuella sambor hänvisar till inte framgår att lagen är tillämplig för homosexuella sambor finns det en stor risk för att rättsläget kan missuppfattas.

Vidare innebär den föreliggande lagstiftningstekniken risk för att homosexuella sambor glöms bort vid annat lagstiftningsarbete. Detta visar t.ex. tillkomsten av hänvisningarna till 5 kap. 18 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988), 10 § insiderlagen (1990:1342), 3 b och 4 av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen (1928:370) och till 35 § socialtjänstlagen (1980:620). Hänvisningarna till fastighetsbildningslagen och socialtjänstlagen tillkom först efter påpekande från lagrådet (prop. 1989/90:151 resp. prop. 1997/98:113). Hänvisningen i lagen om homosexuella sambor till insiderlagen berördes överhuvudtaget inte i insiderlagens förarbeten. Insiderlagen trädde i kraft i februari 1991. Hänvisningen togs i stället upp utan egentlig motivering i ett senare lagstiftningsärende (prop. 1990/91:142 om handel och tjänster på värdepemarknaden m.m.) och trädde i kraft i augusti 1991. Inte heller i förarbetena till ändringarna av 3 b och 4 av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen uppmärksammades lagen om homosexuella sambor. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1997. Frågan uppmärksammades i ett annat lagstiftningsärende (prop. 1996/97:173 om beskattning av bostadsförmån m.m.). Det konstaterades att med hänsyn till den lagstiftningsteknik som används och som innebär att alla bestämmelser som även är tillämpliga på homosexuella sambor räknas upp i lagen om homosexuella sambor bör uppräkningsen även omfatta de nämnda anvisningspunkterna. Hänvisningen i lagen om homosexuella sambor till 3 b och 4 av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen trädde i kraft den 1 januari 1998.

Det finns andra exempel på förbiseenden i lagstiftningen. Sålunda förekommer det situationer där lagstiftaren har avsett att bestämmelserna skall gälla även för homosexuella sambor men där den gällande lagstiftningstekniken inte kommit till användning. Exempel härpå är dels bestämmelserna om familjebidrag i förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga där det i författningsrummet anges att med make likställs en sambo av samma eller motsatt kön, dels utlänningslagen (1989:529) där med uttrycket sambo enligt förarbetena avses såväl sambor av samma som av motsatt kön (prop. 1996/97:25 s. 285). Trots att lagen om homosexuella sambor uttömmande skall hänvisa till de bestämmelser som gäller även för homosexuella sambor har någon hänvisning inte gjorts i de nämnda fallen.

6.2.3 Några synpunkter på det kvalificerade sambobegreppet

Det kvalificerade sambobegreppet förekommer framför allt i lagstiftning som rör familjen och dess sociala situation. I regel utesluts sambor av samma kön från definitionen om de inte tidigare varit registrerade partner eftersom de inte rättsligt brukar kunna uppfylla kravet på att ha eller ha haft barn tillsammans. Ett beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall dock gälla utan särskilt godkännande i Sverige om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades och adoptivbarnet inte var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige, jfr 3 § första stycket lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption. Det finns länder där homosexuella par tillåts adoptera barn tillsammans. Detta förekommer bl.a. i vissa delstater i USA. På grund av ett sådant utländskt adoptionsbeslut kan det således rent faktiskt förekomma att sambor av samma kön rättsligt har eller har haft barn tillsammans.

Det vanligaste kvalificerade sambobegreppet anger att parterna skall vara eller ha varit gifta med varandra eller ha eller ha haft barn tillsammans samt varaktigt bo tillsammans. Det finns emellertid lagrum där det inte uppställs krav på tidigare äktenskap utan endast att parterna har barn tillsammans, t.ex. 7 kap. 5 § föräldrabalken.

Ett kvalificerat sambobegrepp finns också beträffande föräldrapenning vid barns födelse. Härvid likställs med förälder den med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, om de varaktigt bor tillsammans (4 kap. 2 § AFL). Vad gäller tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn m.m. likställs emellertid med förälder den som en förälder bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden. Här finns således inget kvalificerat sambobegrepp. Trots detta saknas hänvisning till denna författning i lagen om homosexuella sambor.

Ett annat exempel där kvalificerat sambobegrepp förekommer är förordningen (1988:890) om bilstöd åt handikappade. Denna förordning anger förutsättningarna för statligt bidrag till handikappade för bl.a. inköp av bil. En förälder till ett handikappat barn kan också få bidrag om det finns behov av att förflytta sig tillsammans med barnet. Med förälder likställs den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn om de stadigvarande sammanbor. I förordningen (1997:158) om teckenspråksundervisning för vissa föräldrar likställs emellertid med förälder den som föräldern bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden. Här har man alltså avstått från det kvalificerade sambobegreppet.

Andra exempel på författningar av social/ekonomisk betydelse med ett kvalificerat sambobegrepp är lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag, lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, tjänstledighetsförordningen (1984:111), lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter, föräldraledighetslagen (1995:584) samt lagen (1996:1150) om högkostnadsskydd och hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Det kvalificerade sambobegreppet används emellertid inte bara i lagstiftning av social eller ekonomisk betydelse. Det förekommer även i annan lagstiftning, t.ex. aktiebolagslagen (1975:1385).

Som framgår av ovanstående redovisning förefaller det i viss mån slumpartat i vilka fall lagstiftaren har valt det kvalificerade sambobegreppet. Enligt kommitténs uppfattning medför det kvalificerade sambobegreppet att rättsläget blir svåröverskådligt eftersom det inte går att förutse i vilka fall begreppet förekommer. Det kan också ifrågasättas om detta begrepp alltid är det mest ändamålsenliga. Eftersom det kvalificerade sambobegreppet inte i sig kan ses som en omotiverad rättslig skillnad mellan sambor av motsatt och samma kön anser kommittén dock att frågan faller utanför kommitténs uppdrag.

6.3 Kommitténs övervägande och förslag

6.3.1 Behovet av en ny reglering

Bedömning: Det finns behov av en ny reglering för att undanröja omotiverade rättsliga skillnader mellan sambor av samma och av motsatt kön.

Kommitténs genomgång av de lagar och förordningar där begreppet sambo förekommer visar att det i flera avseenden föreligger rättsliga skillnader mellan sambor av samma och motsatt kön. Skillnaderna är långt flera än de som föreligger mellan registrerade partner och äkta makar. För att undanröja de rättsliga skillnader mellan sambor av samma och motsatt kön som kan anses vara omotiverade bör den nuvarande regleringen ändras.

Enligt sambolagens definition avses med sambor en man och en kvinna som lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Denna definition har ansetts överensstämma med allmänt språkbruk (se bl.a. prop. 1986/87:124). För ett förhållande som består av två sammanboende personer av samma kön används i lagstiftningen uttrycket homo-

sexuella sambor. I takt med att samboförhållanden mellan personer av samma kön blir allt vanligare är det kommitténs uppfattning att denna uppdelning mellan samboförhållanden inte längre överensstämmer med allmänt språkbruk. Detta stöds bl.a. av uttalandena i prop. 1996/97:25 vari angavs angående sambobegreppet i utlänningslagen (1989:529) att uttrycket sambo i dag i allmänt språkbruk torde avse såväl heterosexuella som homosexuella förhållanden såvida inte annat anges. Enligt kommitténs mening bör terminologin i regleringen ändras så att sambobegreppet inkluderar såväl sambor av motsatt som av samma kön. En sådan ändring innebär en bättre överensstämmelse med modernt språkbruk och medför en ökad jämlikhet mellan de båda grupperna.

6.3.2 Vilka rättsliga skillnader mellan homosexuell och heterosexuell samlevnad kan vara motiverade?

Bedömning: Endast i den mån de rättsliga skillnaderna mellan homosexuella och heterosexuella samboförhållanden motsvaras av de rättsliga skillnaderna mellan partnerskap och äktenskap kan de anses vara motiverade.

Lagen om registrerat partnerskap innebär att partnerskapet med vissa särskilt angivna undantag har samma rättsverknningar som äktenskapet. Kommittén anser att det är både ologiskt och inkonsekvent att inte på motsvarande sätt likställa sambor av samma kön med sambor av motsatt kön. En sådan likställdhet skulle enligt kommitténs mening innebära att de omotiverade rättsliga skillnaderna mellan homosexuella och heterosexuella sambor skulle undanröjas.

Partnerskapskommittén fann att det främst är inom tre områden som homosexuell och heterosexuell samlevnad enligt nuvarande lagstiftning inte är likställd. Det första området är den lagstiftning som reglerar olika former av *assisterad befruktning och möjlighet till gemensam vårdnad om barn*. Det andra området är *det socialrättsliga området* varmed avses bl.a. bestämmelser om pensioner, föräldraförsäkring, ersättning vid arbetskada, tjänstegrupplivförsäkringar och efterlevandeskydd. Det tredje området är vissa *jävsbestämmelser eller jävsliknande bestämmelser* där sambor anses som så närstående att vissa effekter inträder. Bortsett från bestämmelserna om assisterad befruktning och gemensam vårdnad om barn ansågs det omotiverat att göra någon skillnad mellan sambor av motsatt och av samma kön.

Assisterad befruktning och gemensam vårdnad om barn har i lagen om registrerat partnerskap angetts som undantag från likställdhet mellan ett registrerat partnerskap och ett äktenskap. Dessa frågor ingår i uppdraget för den i februari år 1999 tillsatta kommittén om barn i homosexuella familjer (dir. 1999:5). Med hänsyn härtill och till Samboendekommitténs utgångspunkt att sambor av motsatt och samma kön skall likställas på motsvarande sätt som äkta makar och partner föreslår kommittén inga ändringar beträffande dessa områden.

När det däremot gäller de andra två av Partnerskapskommittén nämnda områdena kan kommittén konstatera att genom införandet av partnerskapslagen har homosexuella som har registrerat partnerskap likställts med makar. Som ovan nämnts bör motsvarande likställdhet gälla mellan homosexuella och heterosexuella sambor. Vad särskilt gäller jävsbestämmelserna och de jävsliknande bestämmelserna är det mindre välbetänkt att dessa omfattar sambor av motsatt kön men inte sambor av samma kön. Sambor av motsatt och samma kön måste anses vara lika jäviga i en viss situation.

Slutsatsen blir således att kommittén föreslår att de rättsliga skillnaderna mellan sambor av motsatt och samma kön skall undanröjas i alla avseenden förutom de som gäller bestämmelserna om assisterad befruktning och gemensam vårdnad.

6.3.3 Lagstiftningsteknik

Förslag: Alla samboförhållanden skall regleras i en och samma sambolag. Det skall av varje författning och författningsrum framgå vilka sambor som avses i författningen. Med begreppet sambor skall avses sambor av motsatt och av samma kön.

Som ovan redovisats har den nuvarande lagstiftningstekniken vissa brister i tydlighet och överskådlighet. Tekniken innebär vidare en risk för att homosexuella sambor glöms bort vid annat lagstiftningsarbete. En annan nackdel är enligt kommittén att lagen poängterar skillnaderna mellan homosexuella och heterosexuella sambor. Även om det skulle vara möjligt att på ett överskådligt sätt utvidga uppräknningen så att fler författningar och författningsrum blir tillämpliga på homosexuella sambor, anser kommittén att en annan lagstiftningsteknik bör väljas av såväl principiella som praktiska skäl.

En av ledamöterna i lagrådet ansåg vid tillkomsten av lagen om homosexuella sambor att en lagstiftningsteknik borde väljas som med-

förde att det av varje författning eller författningsrum framgår vilka sambor lagen är tillämplig på. Detta förefaller kommittén vara principiellt riktigt. En annan teknik som skulle kunna användas är den som finns i lagen om registrerat partnerskap. Denna teknik har den fördelen framför den nuvarande ordningen att likheterna mellan homosexuella och heterosexuella förhållanden betonas mer än skillnaderna. Kommittén anser emellertid att det är ytterst otillfredsställande att sambolagstiftningen inte ens ger en antydning om att den gäller även för sambor av samma kön. Detta kan i sig föranleda missförstånd om vad som rättsligt gäller.

Den likställdhet som kommittén föreslår innebär att i stort sett samma lagstiftning kommer att gälla för sambor av samma och motsatt kön. Någon anledning att under sådana omständigheter bibehålla särregleringen för homosexuella sambor föreligger inte. I stället bör en lagstiftningsmetod väljas som så långt som möjligt medför likställdhet mellan sambor av samma och av motsatt kön.

Först och främst anser kommittén att heterosexuella och homosexuella samboförhållanden skall regleras i en och samma sambolag. Detta kräver en ny definition av vad som avses med sambor i sambolagen. En sådan definition har föreslagits i avsnitt 4.3.4.1. Enligt denna definition avses med sambor två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande där de har gemensamt hushåll. Genom förslaget blir sambolagen direkt tillämplig även på sambor av samma kön.

Vidare bör varje reglering som avser sambor och som inte rör vårdnad och assisterad befruktning omfatta sambor av samma och av motsatt kön. Genom den föreslagna definitionen av begreppet sambor kommer detta också att bli fallet.

Hittills har man i lagstiftningen rörande samboförhållanden uttryckt den avsedda samlevnaden på olika sätt. När man använt uttrycket sambo har man i förarbetena ofta angett att det är samboförhållanden enligt sambolagen som avses, ibland med tillägget att det krävs att parterna är ogifta. I andra fall har man valt att ange att parterna skall likställas med makar om de sammanbor eller sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden. Enligt nuvarande ordning avses emellertid med begreppet sambor endast sambor av motsatt kön och uttrycket äktenskapsliknande förhållanden används för att beteckna samboförhållanden mellan en man och en kvinna.

För att den nya innebörden av sambobegreppet skall framgå i nu gällande lagar och bestämmelser bör en hänvisning i varje lag och bestämmelse göras till sambolagens definition. I framtida lagstiftning bör dock uttrycket sambor anses tillräckligt för att omfatta båda grupperna av sambor.

Genom kommitténs förslag kommer det av varje författning att framgå om lagen är tillämplig för sambor (dvs. två personer av motsatt eller av samma kön) eller om den endast är tillämplig på sambor av motsatt resp. sambor av samma kön. Detta medför enligt kommitténs uppfattning en tydligare och mer konsekvent lagstiftning.

Om lagstiftning i enlighet med kommitténs förslag kommer till stånd förutsätts det att ändringar kommer att göras i de olika myndigheternas föreskrifter så att sambobegreppet även i föreskrifterna kommer att omfatta sambor av samma och av motsatt kön.

6.3.4 Information om lagens existens och innehåll

Bedömning: Särskilda informationsinsatser bör göras för sambor av samma kön.

Redan i prop. 1986/87:124 påpekade departementschefen vikten av information om homosexuella och homosexualitet. I propositionen föreslogs att Socialstyrelsen skulle ges i uppdrag att bl.a. se över hur den samhälleliga informationen om homosexualitet kan förbättras samt att fortlöpande följa utvecklingen och lämna förslag till åtgärder samt att statliga myndigheter i förekommande fall bör beröra homosexuellas situation i sin informationsverksamhet.

Partnerskapskommittén fann att kunskapen om lagen om homosexuella sambors existens och innehåll är bristfällig och att lagen är okänd även för många homosexuella. Samma uppfattning framfördes av RFSL vid Samboendekommitténs hearing.

Problemet med bristande kunskap om lagens innehåll är knappast unikt för homosexuella sambor. Som påtalats i avsnitt 4.9 föreligger detta problem även beträffande heterosexuella sambor angående innehållet i sambolagen.

Kommittén har i avsnitt 4.9.3.4 och 4.9.3.5 föreslagit åtgärder för att informationen om innehållet i sambolagen skall nå ut till så många berörda som möjligt. Som där påpekas bör, med hänsyn till att förändringarna blir särskilt stora för sambor av samma kön, särskilda informationsinsatser göras för denna grupp.

6.3.5 Något om tjänstegrupplivförsäkringar

Bedömning: Även sambor av samma kön bör omfattas av det generella förmånstagarförordnandet i TGL-S.

Tjänstegrupplivförsäkringen (TGL) är en efterlevandeförmån som tillkommit efter avtal mellan arbetsmarknadens parter. TGL avser främst att täcka de omedelbara omställningskostnaderna vid vissa förtida dödsfall. Dödsfallet skall normalt ha inträffat före 65 års ålder.

Inom den privata sektorn finns TGL för arbetare och TGL för tjänstemän. Det finns dessutom en statlig grupplivförsäkring för alla statsanställda, TGL-S. För kommunalanställda finns motsvarande grupplivskydd, TGL-KL.

Beträffande TGL för arbetare tillfaller enligt försäkringsvilkorens generella förmånstagarförordnande grundbeloppet make, registrerad partner, ogift sammanboende och/eller barn. Med sammanboende avses sambo av samma eller motsatt kön.

Vad gäller TGL för tjänstemän måste den som vill att TGL skall tillfalla sambo skriva ett särskilt förmånstagarförordnande. Ett sådant förmånstagarförordnande kan avse vilken fysisk person som helst.

Förmånstagare till TGL-S är i nu nämnd ordning make som får hela beloppet, sambo som får halva beloppet om arbetstagaren efterlämnade arvsberättigat barn och i annat fall hela beloppet, arvsberättigade barn som får halva beloppet om arbetstagaren efterlämnade sambo med förmånstagar rätt och i annat fall hela beloppet. Med sambo avses en ogift man och en ogift kvinna som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift arbetstagare eller före detta arbetstagare av motsatt kön. Från TGL-S kan något belopp således inte utfalla till en sambo av samma kön. I och för sig finns det möjlighet att förordna om en annan förmånstagare. För att ett grundbelopp skall utfalla krävs dock att arbetstagaren efterlämnar make, registrerad partner, sambo av motsatt kön eller barn. Den som saknar sådana efterlevande kan inte skapa ett grundbelopp för en sambo av samma kön genom att skriva ett förmånstagarförordnande.

Samma grupp förmånstagare som angetts beträffande TGL-S är förmånstagare till TGL-KL. Sedan den 1 maj 1999 gäller emellertid att med sambo avses den person som arbetstagaren stadigvarande sammanlevde med under äktenskapsliknande förhållanden eller under förhållanden som liknar registrerat partnerskap då dödsfallet inträffade. Sammanlevnaden skall ha omfattat en minsta tidsperiod om sex månader och såväl

arbetstagaren som sambon skall vid detta tillfälle vara ogift och inte registrerad partner samt ha fyllt 18 år.

Det är således arbetsmarknadens parter som beslutar om tjänstegrupplivförsäkringarnas innehåll. Staten kan inte styra över de generella förmånstagarförordnanden som beslutats i dessa.

Sedan den 1 maj 1999 gäller lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Denna lag avser endast relationen arbetstagare/arbets sökande och arbetsgivare. I lagen anges att en arbetsgivare inte får missgynna en arbets sökande eller arbetstagare, varken genom direkt eller indirekt diskriminering. Enligt 5 § gäller förbudet mot diskriminering i 3 och 4 §§ bl.a. när arbetsgivaren tillämpar löne- eller andra anställningsvillkor.

Även om innehållet i de generella förmånstagarförordnandena ligger utanför statens område förutsätter kommittén, särskilt mot bakgrund av innehållet i den nya lagen, att berörda avtalsparter kommer att följa kommitténs förslag om ett enhetligt sambobegrepp. Som en konsekvens av detta bör även sambor av samma kön omfattas av det generella förmånstagarförordnandet i TGL-S. Enligt uppgift från Statens arbetsgivarverk pågår förhandlingar härom.

7 Annan hushållsgemenskap

7.1 Inledning

Det har i tidigare lagstiftningsärenden ifrågasatts om inte även andra grupper av sammanboende än gifta och personer som lever tillsammans i samboförhållanden är i behov av en reglering till följd av samlevnaden. De grupper det är fråga om kan bestå av släktingar, vänner, studiekamrater eller arbetskamrater som delar bostad och hushåll. Det kan också vara fråga om flera personer än två som lever i storfamiljer. Skälen till sammanboendet kan vara känslomässiga, praktiska, ekonomiska, sociala m.fl. Enligt direktiven skall kommittén belysa vilka grupper som kan ha behov av ökad rättslig trygghet.

Enbart den omständigheten att två eller flera personer delar bostad kan enligt kommitténs uppfattning knappast vara tillräckligt för skapandet av en rättslig reglering på grund av sammanboendet. För att ett behov av en reglering överhuvudtaget kan anses föreligga bör sammanboendet ha gett upphov till någon form av hushållsgemenskap. Härmed avses vanligtvis en förhållandevis varaktig gemenskap mellan två eller flera personer som delar bostad och har ett visst mått av ekonomisk gemenskap och samarbete i vardagliga göromål (jfr SOU 1993:98 s. 65).

Den ekonomiska gemenskap som föreligger mellan personer som sammanbor kan vara skiftande. Vad gäller sambor har man i lagstiftningen utgått från att det föreligger en ekonomisk sammanflätning som motiverar att det hem som de byggt upp gemensamt delas lika mellan dem när deras samboförhållande upplöses. I andra typer av sammanboenden är det inte lika självklart att det uppstår någon ekonomisk gemenskap mellan de sammanboende. De faktorer som kan vara avgörande för graden av ekonomisk gemenskap är troligen främst under hur lång tid sammanboendet är tänkt att vara och hur länge det faktiskt varat, relationen mellan de sammanboende och deras ekonomiska situation.

7.2 Frågans tidigare behandling

7.2.1 Familjelagssakkunniga

Vid övervägandena inför äktenskapsbalken behandlade Familjelagssakkunniga frågan för vilka sammanboende regler skulle ges (SOU 1981:85 s. 134 ff.). Efter en översiktlig genomgång av olika samboendeformer fann Familjelagssakkunniga att sammanboende förekom i en mångfald av situationer. Redan av detta skäl ansågs det tveksamt med en enhetlig reglering. Familjelagssakkunniga ansåg vidare att den ekonomiska sammanflätning som föreligger för makar och för med dem jämförbara samboende inte föreligger i samma omfattning för andra. Det kunde därmed befaras att det för många parter i dessa senare samboendefall skulle te sig helt främmande med en lagbestämd form av ekonomisk utjämning. Det bedömdes mot den bakgrunden som olämpligt att ge regler som omedelbart var tillämpliga på en vidare krets av samboende.

Familjelagssakkunniga övervägde om det inte vore möjligt att i stället skapa en sådan ordning att andra samboende än de som sammanlever på grund av traditionell parbildning om de så önskade skulle kunna komma in under samma regelsystem som andra samboende. Detta skulle i så fall kunna ske genom avtal eller registrering. Lösningen avvisades emellertid främst av två skäl. *För det första* ansågs det inte föreligga något större praktiskt behov av en sådan reglering. Två vuxna syskon eller två släktingar ur skilda generationer torde, även om hem och hushåll är gemensamt, normalt hålla reda på vad var och en förvärvat och fortlöpande avväga varderas insatser för gemenskapen. Skulle de välja att flytta från varandra torde det i allmänhet inte finnas skäl att ingripa med några skyddsregler för en ekonomiskt svagare part. Om en av dem skulle avlida under samboendetiden framhölls det att den andra ofta var arvsberättigad och att testamenten till förmån för varandra var vanligare i dessa relationer än i andra. I fall där det rör sig om två personer som inte är nära släkt ansågs det än mer sannolikt att deras ekonomiska mellanhavanden skulle kunna klaras av utan särskild lagstiftning. *För det andra* ansågs det finnas en risk för att möjligheten att avtala sig till en reglering skulle kunna missbrukas. I stället för att utgöra en ekonomisk utjämning skulle regleringen i verkligheten kunna utnyttjas till att överföra egendom i skatteundrandragande syfte eller till skada för någon utomstående såsom den enas borgenärer.

7.2.2 Prop. 1986/87:1 (Äktenskapsbalk m.m.)

I prop. 1986/87:1 uttalades att en lagreglering beträffande samboende endast skulle avse ogifta samboende som sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden. Det ansågs inte föreligga något större praktiskt behov av att reglera den ekonomiska gemenskap som kan uppkomma mellan två personer som delar hem och hushåll utan att ha den särskilda gemenskap som kännetecknar äktenskap eller äktenskapsliknande samlevnad.

7.2.3 Partnerskapskommittén

Partnerskapskommittén föreslog i betänkandet Partnerskap (SOU 1993:98) en lag om registrerat partnerskap samt en lag om sambor av samma kön. I sina överväganden av andra gruppers behov av lagstiftning ansåg sig kommittén inte kunna urskilja något behov av en partnerskapslagstiftning för andra än homosexuella par. Visserligen ansåg kommittén att det kunde finnas behov av skyddslagstiftning för personer som lever i hushållsgemenskap men inte omfattas av lagen om sambors gemensamma hem. En skyddslagstiftning ansågs emellertid inte fylla sin funktion om den bygger på frivillig registrering eller anmälan. De som skulle välja att registrera sin hushållsgemenskap skulle inte nödvändigtvis vara de som bäst behöver skyddsregler. En partnerskapslagstiftning som inte bygger på registrering förklarades dock falla utanför Partnerskapskommitténs uppdrag.

Flera remissinstanser ansåg att Partnerskapskommittén på allt för svaga grunder avfärdat behovet av en på hushållsgemenskap grundad lagstiftning och ansåg att detta borde bli föremål för en närmare utredning.

7.2.4 Motioner

Det har i en handfull motioner under 1990-talets första hälft framhållits att de personer som lever i hushållsgemenskaper utan att ha ingått äktenskap har behov av att träffa frivilliga juridiska avtal angående sin samlevnad (se bl.a. mot. 1991/92:L408 och 1992/93:L414 av Ingvar Svensson (kd), 1993/94:L207 av Chatrine Pålsson (kd) samt 1993/94:L208 av Ingvar Svensson och Pontus Wiklund (kd)). I dessa motioner har det bl.a. påpekats att den grad av juridisk trygghet som samhället erbjuder hushållsgemenskaper är alltför begränsad i jämförelse med äktenskapets rättsverkningar. För personer som lever tillsammans

på annat sätt än i ett traditionellt parförhållande finns det enligt motionärerna behov av kompensation exempelvis i form av möjlighet att ingå frivilliga avtal på samlevnadsområdet.

I motion 1993/94:L208 tog motionärerna principiellt avstånd från den nuvarande sambolagstiftningen och motsatte sig en särskild lagstiftning för homosexuella par. De ansåg att samhället endast bör erbjuda äktenskapet som juridisk figur för långvarig samlevnad mellan man och kvinna. För alla övriga grupperingar eller kombinationer borde lagstiftaren i stället underlätta ingåendet av frivilliga avtal utan speciallagstiftning.

7.2.5 Betänkandet 1993/94:LU28 (Registrerat partnerskap m.m.)

I ärendet rörande lagstiftning om registrerat partnerskap behandlade riksdagen frågan om ett förbättrat rättsligt skydd för personer som delar hushållsgemenskap på andra grunder än äktenskapets. Lagutskottet anförde att det inte gjorts någon kartläggning av sammanboende som inte omfattas av den äktenskapsrättsliga lagstiftningen eller av någon av de två sambolagarna (bet. 1993/94:LU28 s. 49 f.) dvs. lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem och lagen (1987:813) om homosexuella sambor. Det konstaterades dock att det finns vissa statistiska uppgifter om antalet personer som lever i någon slags hushållsgemenskap utan att de ingår i någon av de grupper som omfattas av den nämnda lagstiftningen. Av SCB:s rapport i serien Levnadsförhållanden för åren 1988 och 1989 kunde utläsas att andelen personer som bor med annan eller andra än personer ur sin ursprungsfamilj, make/maka, sambo eller barn, uppgick till 0,7 %, dvs. 56 000 personer av befolkningen. I denna grupp sades ingå personer som statistiskt hänförts dit för att de av rent praktiska skäl har valt eller tvingats att välja en sådan boendeform. Det kan vara fråga om studerande, inackorderade m.fl. Det ansågs omöjligt att utifrån dessa statistiska uppgifter uppskatta hur många det är vars sammanboende bygger på en så utvecklad gemenskap att de skulle ha behov av en utbyggd juridisk trygghet för sin relation. Enligt utskottet rörde det sig uppenbarligen om ett förhållandevis begränsat antal människor. Det ansågs dock angeläget att klarlägga vilket behov som kan finnas inom dessa grupper. Det ansågs därför finnas anledning att se över vissa bestämmelser, framför allt på det sociala trygghetsområdet, för människor som delar hushållsgemenskap på andra grunder än äktenskapets. Enligt utskottet borde en parlamentarisk utredning tillsättas för att utreda vad som bör göras för att öka tryggheten för nämnda grupper. Uppdraget, som borde omfatta alla typer av

gemenskaper där parterna inte har möjlighet att ingå äktenskap, skulle enligt utskottet syfta till att belysa vilka grupper som kan ha behov av ökad rättslig trygghet samt närmare klarlägga vilka dessa behov är. Utredningen borde också lägga fram de lagförslag som utredningen fann påkallade. Vad utskottet sålunda anförde gav riksdagen som sin mening tillkänna (rskr. 1993/94:414).

7.3 Särskilt om kretsen av bostadsbidragsberättigade

Enligt gällande regler kan endast makar, partner och sambor av motsatt och av samma kön ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Bostadsutskottet och riksdagen har förordat att kretsen av bidragsberättigade skall utvidgas så att personer som bor tillsammans, oavsett samlevnadsform, skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Det har dock understrukits att avsikten är att andra sammanboenden i bostadsbidragshänseende skall jämföras med sammanboende män och kvinnor enligt de regler som gäller i dag.

7.3.1 Bostadsutskottets och riksdagens behandling av frågan om bostadsbidragsberättigade

Kretsen av bostadsbidragsberättigade har av bostadsutskottet och riksdagen behandlats vid olika tillfällen (se bl.a. bet. 1990/91:BoU16, 1991/92:BoU25, 1992/93:BoU21 och 1995/96:BoU11).

De motioner som föranledde frågans behandling skall ses mot bakgrund av att inte bara ungdomar utan barn och hushåll med barn var berättigade till bostadsbidrag under åren 1991-1995. Även hushåll utan barn där någon familjemedlem var 29 år eller äldre hade under denna tid möjlighet att beviljas bostadsbidrag. Härtill kommer att sambor av samma kön först den 1 januari 1998 likställdes med sambor av motsatt kön vad gällde möjligheten att ansöka om bostadsbidrag gemensamt.

Frågan om kretsen av bostadsbidragsberättigade aktualiserades främst på grund av motioner till riksdagen vari det föreslogs en ändring av lagen om bostadsbidrag så att även sambor av samma kön, liksom sambor av motsatt kön, jämfördes med makar - och senare även med registrerade partner - i bostadsbidragslagen.

Bostadsutskottet anförde i bet. 1990/91:BoU16 att det var rimligt att en eventuell vidgning av kretsen av bidragsberättigade till att avse personer av samma kön gjordes oberoende av samlevnadsform. Utskottet var

alltså inte berett att förorda en vidgning av kretsen av bidragsberättigade så att endast sambor av samma kön kom att omfattas av de ändrade reglerna. I bet. 1992/93:BoU21 vidhöll utskottet sin principiella uppfattning; en eventuell vidgning av kretsen av bidragstagare borde ske så att den kom att avse personer av samma kön utan beaktande av samlevnadsform. Enligt utskottets uppfattning borde riksdagen som sin mening ge regeringen till känna att regeringen skulle förelägga riksdagen ett förslag om vidgning av bidragskretsen. Riksdagen biföll vad utskottet hemställt (rskr. 1992/93:365). Med anledning av utskottets och riksdagens ställningstaganden togs frågan om en utvidgning av kretsen bidragsberättigade upp i prop. 1995/96:186. Regeringen anförde följande (s.47).

Det vore inte rimligt att medge gemensam bostadsbidragsansökan av hyresvärd och inneboende, som inte har någon hushållsrelation utöver hyresförhållandet, även om de är av samma kön. Inte heller för syskon eller föräldrar och barn över gällande åldersgräns som bor tillsammans bör bostadsbidrag kunna utges. Den möjligheten finns inte i dagens system när det gäller syskon eller föräldrar och äldre barn av motsatt kön. Något skäl att öppna den möjligheten för dessa grupper när de är av samma kön finns inte. Inte heller bör bidrag normalt kunna ges till två goda vänner som delar bostad, men som i övrigt inte har någon ekonomisk gemenskap. En sådan bidragsgivning svarar inte mot bostadsbidragens familjepolitiska inriktning och bör därför inte ske.

Det framhölls i propositionen att för samboende av samma kön som registrerat partnerskap hade möjligheten att söka bostadsbidrag öppnats och att regeringen för tillfället inte var beredd att föreslå någon ytterligare vidgning av kretsen bostadsbidragsberättigade av samma kön.

I bet. 1995/96:BoU11 förklarade utskottet att en utökning av kretsen bidragsberättigade i första hand borde avse alla dem som har hushållsgemenskap utan beaktande av deras samlevnadsform i övrigt. Utskottet vidhöll sin tidigare ståndpunkt att utgångspunkten borde vara att andra sammanboende i bostadsbidragshänseende skall jämföras med samboende män och kvinnor enligt de regler som gäller i dag. Utskottet förklarade sig vara medvetet om att de lagändringar som erfordras inte torde vara helt okomplicerade. Bland annat frågan om i vilka situationer som de aktuella personerna inte skall betraktas som samboende bedömdes föranleda svårigheter. Vägledande för denna bedömning borde emellertid kunna vara de skäl som i dag kan åberopas för att en man och en kvinna som är folkbokförda på samma adress inte skall betraktas som samboende. Om en snabb förändring inte bedömdes möjlig, ansåg utskottet att det som ett första steg borde kunna övervägas att utvidga

kretsen bidragsberättigade med homosexuella sambor, vilket skulle kunna ske relativt enkelt, genom att bostadsbidragslagen togs in bland de lagar som räknas upp i lagen om homosexuella sambor. Vad utskottet sålunda anförde gav riksdagen som sin mening tillkänna (rskr. 1995/96:229).

7.3.2 Sambor av samma kön

Sedan kommittédirektiven skrevs har en reglering vad gäller bostadsbidrag till homosexuella sambor trätt i kraft den 1 januari 1998 (prop. 1997/98:1, bet. 1997/98:BoU1, rskr. 77). I lagstiftningsärendet påtalades att lösningen var avsedd som en övergångslösning i avvaktan på Samboendekommitténs överväganden och det betonades att utvidgningen av kretsen bidragsberättigade var ett första steg i enlighet med riksdagens tillkännagivande. Frågan hade beretts i Regeringskansliet, varvid kontakter hade tagits med Riksförsäkringsverket och RFSL utan att förslaget mött några invändningar. Det anfördes att det i och för sig inte var möjligt att kostnadsberäkna förslaget eftersom det saknades aktuell statistik. Mot bakgrund av hur reglerna för bidragsgrundande inkomst för ensamstående respektive samboende hushåll utformats bedömdes emellertid kostnadskonsekvenserna vara marginella.

Några särskilda presumptionsregler för vad som gäller när två personer av samma kön delar bostad har inte införts. Detta innebär att om två personer av samma kön sammanbor och är folkbokförda på samma adress betraktas de i bostadsbidragssammanhang som sambor om inte skäl talar för annat och skall därmed ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Det är upp till de sammanboende att visa att det inte är fråga om ett samboförhållande.

7.4 Något om förutsättningarna för bostadsbidrag

Redovisningen nedan är i huvudsak hämtad från Riksförsäkringsverkets allmänna råd 1998:10 Bostadsbidrag till barnfamiljer och ungdomar.

7.4.1 Allmänt

Bostadsbidrag lämnas till barnfamiljer och till ungdomar utan barn. Beträffande ungdomar utan barn gäller att den sökande skall ha fyllt 18 år men inte 29 år för att beviljas bidrag. I de fall där ungdomshushållet består av två makar/partner eller sambor lämnas bostadsbidrag om ingen av de sökande fyllt 29 år.

Makar och partner som lever tillsammans skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Den som är gift eller registrerad partner men söker bostadsbidrag som ensamstående skall styrka att han eller hon lever åtskild från sin make/maka eller partner.

Om inte skäl visas för annat skall med makar och partner jämföras en man och en kvinna som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och har eller har haft gemensamt barn eller är folkbokförda på samma adress.

Lagen (1987:813) om homosexuella sambor hänvisar till lagen (1993:737) om bostadsbidrag (BoL). Detta innebär att vad som gäller för sambor enligt BoL tillämpas även på sambor av samma kön.

Av 1 § BoL framgår att för att få bostadsbidrag måste den sökande bo och vara folkbokförd i Sverige. Bostadsbidrag lämnas av allmänna medel dels i form av bidrag till kostnader för den bostad där sökanden är bosatt och folkbokförd, dels i form av särskilt bidrag för hemmavarande barn.

Bostadsbidrag till ungdomar utan barn består enbart av bidrag till kostnader för den bostad där sökanden är bosatt och folkbokförd.

För att få bidrag till bostadskostnader krävs enligt BoL att sökanden skall bo i egen bostad. För att få det särskilda bidraget till hemmavarande barn finns inte något krav på egen bostad.

Bostadsbidrag är skattefritt.

Enligt BoL skall bostadsbidrag betalas ut löpande som ett preliminärt bidrag. Slutligt bidrag bestäms sedan i efterhand för varje kalenderår på grundval av den inkomst som skattemyndigheten fastställer vid taxeringen.

7.4.2 Hushåll till vilka bostadsbidrag lämnas

Bostadsbidrag lämnas enligt BoL till hushåll. Ett hushåll kan antingen vara en barnfamilj eller ett ungdomshushåll utan barn.

En barnfamilj kan bestå av en eller två föräldrar med hemmavarande barn. Som barnfamilj räknas också ensamboende eller samboende med barn som tidvis bor i hemmet på grund av föräldrarnas vårdnad eller umgängesrätt. Även personer som tagit emot barn i sitt hem för vård

(familjehem) räknas som barnfamilj (prop. 1992/93:174 s. 28, 29 och 57).

Ett ungdomshushåll kan bestå av två makar, två partner, två sambor eller endast en person.

7.4.3 Den bidragsgrundande inkomsten

Bostadsbidrag är ett inkomstprövat bidrag. Om den bidragsgrundande inkomsten överstiger i BoL fastställda belopp, minskas bidraget med viss del av den överskjutande inkomsten.

För makar/partner med barn och sambor med barn gäller inkomstgränser som fastställs för varje person för sig (individuella inkomstgränser). För dessa minskas bidraget med 20 % av den del av vardera partens bidragsgrundande inkomst som överstiger 58 500 kr/år. För ensamstående med barn minskas bidraget med 20 % av den del av inkomsten som överstiger 117 000 kr/år. För ungdomar utan barn som är gifta, registrerade partner eller sambor beräknas den bidragsgrundande inkomsten gemensamt. Om den gemensamma inkomsten överstiger 58 000 kr/år skall bidraget minskas med en tredjedel av den överskjutande inkomsten. För en ensamstående skall inkomsten minskas med en tredjedel till den del den överstiger 41 000 kr/år. Vid beviljande av preliminärt bostadsbidrag grundas inkomstprövningen på sökandens uppskattning av inkomst och förmögenhet för det eller de kalenderår för vilka bidrag söks.

7.4.4 Bostad för vilken bostadsbidrag lämnas

Bidrag lämnas för den bostad där sökanden är bosatt och folkbokförd. Sökanden kan således endast medges bostadsbidrag för en bostad.

För att få bidrag till bostadskostnader krävs enligt BoL att sökanden skall bo i egen bostad. För att få det särskilda bidraget för hemmavarande barn finns inte något krav på egen bostad. Med egen bostad menas en bostad som sökanden äger eller innehar med hyres- eller bostadsrätt.

Två eller flera hushåll kan dela på en bostad. I sådant fall gäller att bidrag för bostadskostnad lämnas till vart och ett av hushållen endast om de var för sig eller gemensamt har ett hyresavtal med hyresvärden, gemensamt innehar en bostad med bostadsrätt eller gemensamt äger bostaden. Är dessa villkor uppfyllda skall enligt föreskrifterna den för hela bostaden beräknade bostadskostnaden delas lika mellan antalet hushåll.

Flera hushåll kan dela på en bostad utan att de hyr eller äger bostaden gemensamt. I sådant fall kan endast det hushåll som hyr bostaden, innehar bostadsrätten eller äger bostaden få bidrag för bostadskostnaden.

Den som hyr ett eller flera rum i en bostad får inte bidrag för sin bostadskostnad. Detta gäller när den som äger bostaden eller innehar den med hyres- eller bostadsrätt själv bor permanent eller tidvis i bostaden.

7.4.5 Bostadskostnaden

Enligt BoL och bostadsbidragsförordningen meddelar Riksförsäkringsverket (RFV) föreskrifter om beräkning av bostadskostnad. Bostadskostnaden beräknas på skilda sätt för olika boendeformer. RFV meddelar särskilda föreskrifter om schablonbelopp för beräkning av kostnader för en bostads uppvärmning, hushållsel och övrig drift.

Sedan bostadskostnaden har räknats fram skall bostadskostnaden enligt RFV:s föreskrifter minskas om

- en bostad hyrs möblerad,
- en bostad hyrs i andra hand och den avtalade hyran är uppenbart för hög,
- ett eller flera rum i bostaden disponeras av barn över 18 år som inte får studiehjälp eller förlängt barnbidrag,
- ett eller flera rum i bostaden hyrs ut eller rum i bostaden disponeras av någon annan än sökandes barn,
- garage eller annan bilplats hyrs ut,
- näringsverksamhet bedrivs i bostaden.

Bostadsbidragen räknas inte alltid på hela bostadsytan. Största bidragsgrundande yta för barnfamiljer beror på antalet barn. Samma övre ytgränser gäller för familjer med hemmavarande barn och familjer med umgängesbarn. För familjer med umgängesbarn finns dock en minsta ytgräns som innebär att bostadsbidrag inte lämnas för en bostad som inte omfattar minst två rum och kök eller kokvrå. Bostadsytan får inte understiga 40 kvadratmeter.

För barnfamiljer finns garantinivåer för bostadskostnaden. Hushållet får räkna med bostadskostnader upp till garantinivån dock högst den faktiska kostnaden.

8 Det sociala trygghetsområdet

Enligt direktiven skall kommittén inte endast belysa vilka grupper av sammanboende som kan ha behov av ökad rättslig trygghet utan även klarlägga vilka dessa behov är. Utredningen skall, som riksdagen beslutat, framför allt inriktas på en genomgång av det sociala trygghetsområdet och särskilt reglerna om bostadsbidrag. Ovan har en redovisning av bostadsbidragsreglerna lämnats. Kommittén kommer nedan att redogöra för några centrala rättsområden där det finns skillnader mellan rättsverkningarna vid samlevnad i äktenskap, samboförhållande och i annan hushållsgemenskap. Enligt lagen om registrerat partnerskap har ett registrerat partnerskap samma rättsverkningar som ett äktenskap med vissa undantag. Dessa undantag innebär bl.a. att det saknas möjlighet för registrerade partner att adoptera barn och att utses att gemensamt utöva vårdnaden om en underårig. Dessutom gäller lagen om insemination och lagen om befruktning utanför kroppen inte för registrerade partner. Även om bestämmelserna i bostadsbidragslagen, äktenskapsbalken, ärvdabalken, jordabalken osv. som handlar om makar inte uttryckligen anger att de aktuella lagrummen avser även registrerade partner, gäller således bestämmelserna också dessa.

8.1 Regleringen av inbördes förhållanden

8.1.1 Makar - registrerade partner

För makar gäller ÄktB:s regler.

Varje make och partner råder över sin egendom och svarar för sina skulder. Detta framgår av 1 kap. 3 § ÄktB. Genom de s.k. rådighetsinskränkningarna (7 kap. 5-9 §§ ÄktB) har dock make och partner under äktenskapet/partnerskapet erhållit en medbestämmanderätt vid förfogande över den andra partens egendom, främst vad gäller den gemensamma bostaden och det gemensamma bohaget.

Makarnas och partnerns egendom är giftorättsgods om den inte gjorts till enskild egendom (7 kap. 1 § ÄktB). Giftorätt innebär inte att man äger någon andel i den andres egendom. Däremot finns giftorättsanspråket som ett latent anspråk på delning av egendomens värde vid en framtida bodelning. Rättsverkan av att egendom är giftorättsgods är att

den skall ingå i bodelning (10 kap. 1 § ÄktB). Makar och partner eller blivande sådana har möjlighet att genom äktenskapsförord eller motsvarande bestämma att egendom skall vara enskild. Egendom kan också bli enskild genom föreskrift vid gåva av annan än make/partner, i testamente eller genom vissa förmånstagarförordnanden. Äktenskapsförordet anger endast om egendom är enskild eller giftorättsgods. Någon överföring av äganderätten till egendomen kan inte ske på detta sätt.

Makar och partner har underhållsplikt mot varandra. Bestämmelser härom finns i 6 kap. ÄktB. Enligt dessa bestämmelser skall makar resp. partner, var och en efter sin förmåga, bidra till vad som behövs för att deras gemensamma och personliga behov skall tillgodoses. Om makarna eller partnerna varaktigt lever tillsammans fullgörs underhållsskyldigheten genom att varje make eller partner skjuter till medel i form av pengar eller andra förnödenheter eller bidrar med eget arbete med hus och hem. Om makarna resp. partnerna lever åtskilda skall underhållsskyldigheten fullgöras genom att den ena maken/partnern betalar underhållsbidrag eller lämnar bohag till den andra att användas av denne.

Efter äktenskapsskillnad resp. efter upplösningen av registrerat partnerskap genom domstols avgörande svarar varje make eller partner enligt huvudregeln för sin försörjning. I vissa fall är dock den ena maken/partnern skyldig att under viss tid efter äktenskapets eller partnerskapets upplösning bidra till den andras försörjning genom att betala underhållsbidrag (6 kap. 7 § ÄktB).

Bodelning skall som regel ske när ett äktenskap resp. partnerskap upplöses. Bodelning kan också, om makarna/partnerna är överens om det, ske under bestående äktenskap/registrerat partnerskap utan att mål om äktenskapsskillnad/upplösning av registrerat partnerskap pågår. Med vissa i 10 kap. 2 och 3 §§ ÄktB närmare angivna undantag, skall makarnas/partnernas giftorättsgods ingå i bodelningen. Makarna/partnerna kan också vid bodelningen bestämma att viss enskild egendom skall ingå. Denna egendom skall då anses som giftorättsgods.

I 13 kap. ÄktB finns regler om verkan av bodelning. Här återfinns bl.a. regler till skydd för fordringsägare när en make eller partner vid bodelning har eftergett sin rätt.

8.1.2 Sambor

För sambor gäller sambolagens regler. Beträffande kommitténs förslag angående sambolagen hänvisas till kap. 4.

När ett samboförhållande upphör skall på begäran av någon av samborna deras gemensamma bostad och bohag fördelas mellan dem genom bodelning, om egendomen förvärvats för gemensamt begagnande. Sambolagen omfattar inte annan egendom än bostad och bohag. Fritidsbostäder och utrustning i sådana bostäder ingår inte i bodelningen. En bostad som inte har anskaffats för gemensam användning men ändå används gemensamt, ingår heller inte i bodelningen. Om bostaden innehas med bostadsrätt eller hyresrätt kan den sambo som bäst behöver bostaden ändå få överta den från den andra sambon. En förutsättning är att ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Huvudregeln är att var och en av samborna under samboförhållandet råder över sin egendom och svarar för sina skulder. Det finns emellertid vissa inskränkningar i en sambos möjligheter att förfoga över det gemensamma hemmet. En sambo får t.ex. inte utan den andra sambons samtycke avhända sig en bostad som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen eller som den andra sambon kan få rätt att överta.

Enligt lagen om homosexuella sambor är sambolagen tillämplig på sambor av samma kön.

8.1.3 Personer som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap

För personer som bor tillsammans i vad vi kallar annan hushållsgemenskap finns ingen reglering av parternas inbördes förhållanden. Det har i tidigare lagstiftningsarbeten framhållits att sambor genom avtal bör reglera sina mellanhavanden. Detta gäller lika väl för personer som sammanbor i annan hushållsgemenskap och som har någon form av ekonomisk gemenskap. Det är dock oklart vilka rättsverkningar på familjerättens område som kan åstadkommas genom förmögenhetsrättsliga avtal. Varje avtal som inte gäller ett familjerättsligt reglerat område, får betraktas ur förmögenhetsrättslig synvinkel (jfr Agell, a.a. s. 232 f.). Samma osäkerhet som härvid gäller för sambor (se avsnitt 2.2.2) torde gälla för två personer som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap.

Den bristande förutsebarheten av avtals giltighet vid tvist är självklart en nackdel. Varje avtal måste dock tolkas utifrån sina speciella

förutsättningar i det enskilda fallet. Sådana frågor har inte ansetts lämpa sig för lagstiftning. I stället har frågorna ansetts få lösas i rättstillämpningen (jfr SOU 1981:85 s. 252).

I Norge finns en lag om hushållsgemenskap (se avsnitt 3.4). Lagen innehåller regler av basal skyddscharaktär som träder in vid upplösning av en hushållsgemenskap (genom separation och vid dödsfall). Den är tillämplig även på hushållsgemenskaper med fler än två personer. Lagens tillämplighet förutsätter att parterna är ogifta, över 18 år och att de bott tillsammans längre än två år eller väntar barn tillsammans. Lagen ger en hushållsmedlem möjlighet att mot betalning överta gemensam bostad och gemensamt bohag som helt eller delvis tillhör annan hushållsmedlem. Något krav på att egendomen skall ha införskaffats för gemensamt begagnande uppställs inte. För ett övertagande vid den ena sambons död krävs att det föreligger särskilda skäl och annars krävs det att det föreligger starka skäl. Kommittén kommer nedan att överväga om det i Sverige finns behov av en liknande lagstiftning parallellt med sambolagen.

8.2 Ärvdabalken

8.2.1 Makar - registrerade partner

8.2.1.1 Arv

Den avlidnes barn är de närmaste arvingarna på grund av släktskap. Har den avlidne inga barn går arvet till andra släktingar enligt en viss ordning som föreskrivs i ärvdabalken. Var den avlidne gift eller registrerad partner, tillfaller emellertid den avlidnes kvarlåtenskap dennes make eller partner. Ett undantag är dock om det finns barn till arvlåtaren som inte är barn även till arvlåtarens efterlevande make/partner (särkullbarn). Särkullbarn har rätt att ta ut sitt arv genast vid sin förälders död (jfr Eriksson, Anders, Den nya familjerätten, femte upplagan 1997 s. 69). Den efterlevande maken eller partnern är dock alltid berättigad att ur kvarlåtenskapen efter den avlidne erhålla egendom till ett så stort värde att den, tillsammans med egendom som den efterlevande maken/partnern erhåller vid bodelning eller utgör dennes enskilda egendom, motsvarar fyra gånger prisbasbeloppet. När den efterlevande maken eller partnern i sin tur avlider tillfaller den först avlidne makens eller partnerns andel i boet dennes arvingar om sådana finns. I annat fall går hela arvet till den sist avlidne makens eller partnerns arvingar eller till ny make eller partner om sådan finns. De närmare bestämmelserna härom finns i 3 kap. ÄB.

8.2.1.2 Testamente

Det kan finnas behov av att genom testamente bestämma att kvarlåtenskapen skall fördelas på annat sätt än enligt den legala arvsordningen. Ett testamente skall normalt bevittnas av två personer.

Ett testamente kan ibland vara oklart formulerat så att man måste försöka tolka det. Vid denna tolkning skall man försöka utröna vad testator avsett. För att underlätta denna tolkning finns det vissa presumptionsregler. En av dessa regler säger att om någon testamenterat till förmån för sin make/partner så skall förordnandet inte gälla om äktenskapet eller partnerskap är upplöst vid testators död eller om mål om upplösning av äktenskapet eller partnerskapet pågår.

8.2.1.3 Arvsskatt

Den som erhåller egendom genom arv eller testamente skall normalt erlägga arvsskatt på förvärvet. Den egendom som make/partner erhåller vid bodelning är inte skattepliktig. Vid beräkningen av vilken andel i en avlidens dödsbo som skall anses utgöra det gods som en make/partner erhåller på grund av bodelning finns bestämmelser i 15 och 15 a §§ lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (AGL). Dessa regler innebär att andelen skall beräknas i enlighet med bodelningshandling om sådan föreligger i skatteärendet och annars till hälften av makarnas/partnerns samlade giftorättsgods.

När värdet av en arvs- eller testamentslott har beräknats, skall ett grundavdrag göras för att komma fram till den skattepliktiga lotten. Grundavdraget för make och partner är 280 000 kr.

På den sålunda framräknade skattepliktiga lotten beräknas därefter arvsskatten. Skatten beräknas efter tre olika skatteklasser. Skatten för make/partner beräknas efter första skatteklassen, vilken är den förmånligaste.

8.2.2 Sambor

8.2.2.1 Arv

Sambo har ingen arvsrätt. Om en sambo avlider har emellertid den efterlevande sambon rätt att som sin andel vid fördelning av sambornas gemensamma bostad och bohag alltid få ut så mycket av den behållna egendomen efter avdrag för skulder, i den mån det räcker, att det motsvarar två gånger prisbasbeloppet.

8.2.2.2 Testamente

Det är inte ovanligt att sambor skriver testamente till förmån för varandra. Liksom det finns presumtionsregler som tar sikte på testamente till förmån för make/partner finns en presumtionsregel angående testamente till förmån för sambo. Enligt denna bestämmelse skall ett testamentariskt förordnande till en sambo inte gälla om samboförhållandet har upphört före testators död.

8.2.2.3 Arvsskatt

Den del som sambo erhåller på grund av bodelning är inte skattepliktig. Liksom för make/partner skall andelen beräknas i enlighet med bodelningshandling om sådan finns och annars till hälften av sambornas behållna bodelningsbara egendom.

Grundavdraget är, liksom för makar/partner, 280 000 kr och arvsskatten beräknas enligt första skatteklassen.

8.2.3 Personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap

8.2.3.1 Arv

Personer som bor i annan hushållsgemenskap ärver inte varandra om inte släktförhållandena medför detta.

De arvsberättigade släktingarna indelas i tre arvsklasser. I första arvsklassen är det arvlåtarens barn som har arvsrätten. Om ett barn är avlidet när arvlåtaren dör, inträder det barnets avkomlingar i barnets ställe och delar på den arvslott som det barnet skulle ha fått om det levte. Finns det inga bröstarvingar går arvet till arvingarna i andra arvsklassen. Där är det arvlåtarens föräldrar som har arvsrätten. De delar

sinsemellan lika. Om någon av dem är avliden, träder dennes avkomlingar in i stället för den avlidna föräldern. Principen att varje gren ärver lika gäller även här. Om en avliden förälder saknar avkomlingar men den andra föräldern lever, tar den föräldern hela kvarlåtenskapen. Saknas det helt arvingar i andra arvsklassen går arvet till arvingarna i tredje arvsklassen. Där är det far- och morföräldrar som har arvsrätten. Skulle någon av dem vara avliden träder dennes barn (men inte dessa barns avkomlingar) in i den avlidnes ställe. Om det inte finns någon annan arvinge skall arvet tillfalla allmänna arvsfonden (jfr Eriksson, a.a. s. 61 ff.).

8.2.3.2 Testamente

Om någon vill att egendom som han eller hon lämnar efter sig skall fördelas på annat sätt än arvsreglerna medför måste denna person skriva testamente. Normalt krävs att testator fyllt 18 år. Både fysiska personer och juridiska personer (t.ex. staten, aktiebolag eller stiftelser) kan vara testamentstagare (jfr Eriksson, a.a. s. 88 f.).

8.2.3.3 Arvsskatt

Grundavdraget för barn är 70 000 kr. För övriga släktingar och andra personer är grundavdraget 21 000 kr. Skatten för barn och avkomling till barn beräknas efter första skatteklassen, liksom skatten för make/partner och sambo. Övriga arvingar och testamentstagare hänförs till andra skatteklassen vilken medför en högre arvsskatt än första skatteklassen.

8.3 Fastighetsrätt

8.3.1 Makar - registrerade partner

8.3.1.1 Lagfart, inskrivning och inteckning

Enligt 7 kap. 5 § ÄktB får en make/partner inte utan den andra makens/partners samtycke "avhända sig, låta inteckna, hyra ut eller på annat sätt med nyttjanderätt upplåta fast egendom" om denna egendom är giftorättsgods. En make/partner får således inte mot den andra makens/partners vilja företa dispositioner som äventyrar dennas giftorätt. Även om en make/partner innehar fast egendom som är dennas enskilda egendom, får maken/partnern enligt samma lagrum, med vissa angivna undantag, inte utan den andras samtycke vidta ovan nämnda

åtgärder om den fasta egendomen utgör makarnas/partnernas gemensamma bostad. Denna bestämmelse är tänkt som ett skydd för att den ena maken/partnern inte äventyrar det gemensamma hemmet. Det gäller samma regler för tomträtt som för fast egendom.

I 20 - 22 kap. jordabalken (JB) finns regler om lagfart, inskrivning av tomträtt och inteckning. Här finns bland annat föreskrifter om att makes/partners samtycke skall inhämtas i vissa fall innan den sökta åtgärden kan beviljas. Dessa bestämmelser har tillkommit som en följd av reglerna om inskränkning i rätten att förfoga över fast egendom och tomträtt.

8.3.1.2 Hyra

Bestämmelser om hyra finns i 12 kap. JB. Hyra är avtal genom vilket hus eller delar av hus upplåts till nyttjande mot ersättning.

En hyresgäst som hyr en bostadslägenhet har aldrig längre uppsägningstid än tre månader. Om hyresgästen avlider har dödsboet rätt att säga upp avtalet inom en månad. Om två makar/partner gemensamt hyr en lägenhet och den ena av dem avlider har den efterlevande rätt att säga upp avtalet inom en månad (12 kap. 5 § JB).

En huvudregel vad gäller hyra är att en hyresgäst inte får överlåta hyresrätten utan hyresvärdens samtycke (12 kap. 32 §). Har en hyreslägenhet tillagts make/partner genom bodelning eller arvskitte får dock maken/partnern träda i hyresgästens eller dödsboets ställe. Denna rätt har också efterlevande make/partner som är ensam arvinge efter hyresgästen (12 kap. 33 §). Enligt 12 kap. 34 § har en hyresgäst rätt att överlåta hyresrätten till en närstående som varaktig sammanbor med honom, under förutsättning att han inte själv tänker använda lägenheten längre. En förutsättning är att hyresvärden lämnar sitt medgivande eller att hyresnämnden ger tillstånd till överlåtelsen.

Hyresavtal träffas vanligtvis för viss tid med rätt för hyresgästen efter hyrestidens utgång till förlängning av avtalet, s.k. besittningsrätt. Hyresgästen kan dock under vissa förutsättningar träffa överenskommelse med hyresvärden innebärande att han avstår från denna besittningsrätt. En sådan överenskommelse gäller dock mot hyresgästens make/partner endast om denna har godtagit överenskommelsen (12 kap. 45 § andra stycket).

Om flera hyr en lägenhet tillsammans har medhyresgäst rätt att få hyresavtalet förlängt för egen del om en av dem sagt upp hyresavtalet eller, till följd av annan omständighet som endast hänför sig till en av dem, de inte har rätt till gemensam förlängning av hyresavtalet. Kravet är att hyresvärden skäligen kan nöja sig med honom eller henne som

hyresgäst (12 kap. 47 §). Även om hyresgästen har förverkat hyresrätten eller annars begått ett så allvarligt kontraktsbrott att han eller hon saknar besittningsskydd kan en medhyresgäst, eller make/partner under vissa omständigheter ha rätt att överta kontraktet. Make/partner har härvid en förmånligare ställning än en annan medhyresgäst eftersom en make/partner har rätt till förlängning även när en förverkandegrund föreligger, dock inte om förverkandegrunden är dröjsmål med hyran. Även om en make/partner inte är medhyresgäst men har sin bostad i lägenheten har denna rätt till övertagande av hyresrätten i förverkandesituationer. Detta gäller dessutom också vid andra makens/partners försummade hyresbetalning eftersom det bara är hyresgästen själv som är skyldig att betala hyran. Tanken bakom denna regel är att hyresgästens make/partner inte skall bli lidande för att hyresgästen saknar intresse av att behålla lägenheten eller annars har brustit i sina förpliktelser enligt avtalet (jfr Bengtsson, Bertil, Hyra och annan nyttjanderätt till fast egendom, femte upplagan, 1997, s. 67).

8.3.1.3 Bostadsrätt

Bestämmelserna om bostadsrätter finns i bostadsrättslagen (1991:614). En bostadsrättsförening är en ekonomisk förening som har till ändamål att i föreningens hus upplåta lägenheter med bostadsrätt. Upplåtelse får endast ske till medlemmar i föreningen.

Den som har förvärvat en bostadsrätt får inte vägras inträde i bostadsrättsföreningen om han eller hon uppfyller kraven i föreningens stadgar och föreningen skäligen bör godta honom eller henne som bostadsrättshavare. Är den som har förvärvat bostadsrätten make eller partner till den tidigare innehavaren är möjligheten att vägra den nya innehavaren inträde i föreningen ytterligare begränsad (2 kap. 5 §).

Den som förvärvat en andel i en bostadsrätt får vägras inträde i föreningen, om annat inte bestämts i stadgarna. Detta gäller dock inte om två makar eller partner har förvärvat andelar på så sätt att de tillsammans innehar hela bostadsrätten (2 kap. 6 §).

Om en bostadsrättsförening har förvärvat en hyresfastighet för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt får föreningen endast i vissa fall vägra hyresgäst medlemskap i föreningen. Ett sådant fall är när hyresgästen inte var hyresgäst när bostadsrättsföreningen förvärvade fastigheten. Undantag från denna bestämmelse görs när hyresgästen var make/partner till den som var hyresgäst vid förvärvstillfället och hyresgästen därefter övertagit hyresrätten (2 kap. 8 §).

En bostadsrättsförening kan med annan ingå avtal om att i framtiden upplåta en lägenhet med bostadsrätt, s.k. förhandsavtal. Den som tecknat

sådant avtal får inte sätta annan i sitt ställe. Undantag görs dock för make/partner (5 kap. 6 §).

Om inte annat har bestämts i stadgarna kan en bostadsrättshavares make/partner vara styrelseledamot eller suppleant utan att vara medlem i föreningen (9 kap. 12 §).

8.3.1.4 Övriga bestämmelser inom fastighetsrätten

Även beträffande arrende och sammanläggning enligt fastighetsbildningslagen tillkommer särskilda rättsverkningar för makar/partner. Exempelvis har en efterlevande make/partner rätt att i vissa fall inträda som arrendator i jordbruksarrende, bostadsarrende och lägenhetsarrende. Fastigheter som ägs av makar/partner var för sig får under vissa förutsättningar sammanläggas med varandra. Vad gäller förvärvslagarna (jordförvärvslagen (1979:230), lagen (1975:1132) om förvärv av hyresfastighet m.m., förköpslagen (1967:868), lagen (1992:1368) om tillstånd till vissa förvärv av fast egendom och lagen (1982:352) om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt) är gemensamt för dessa att de begränsningar som uppställs i fastighetsägarens rätt att förfoga över sin egendom inte gäller om förvärvaren är gift eller registrerad partner med överlåtaren eller, när makar/partner förvärvar gemensamt, någon av förvärvarna är överlåtarens avkomling.

Beträffande lagen om tillstånd till förvärv av fast egendom föreligger inte heller någon begränsning om förvärvaren är gift eller registrerad partner med en person som inte behöver tillstånd på grund av reglerna om hemvist i landet. I prop. 1998/99:126 föreslås, mot bakgrund av Sveriges medlemskap i EU, att denna lag upphävs med verkan från utgången av år 1999.

8.3.2 Sambor

8.3.2.1 Lagfart, inskrivning och inteckning

Enligt 17 § sambolagen föreligger samma inskränkningar för sambor som för makar i rätten att förfoga över bostad som utgör sambornas gemensamma hem.

Sambor får enligt 2 § sambolagen i en av dem båda undertecknad handling anmäla till inskrivningsmyndigheten att en fastighet som är lagfaren för en av dem eller en tomträtt för vilken en av dem är inskriven som innehavare är gemensam bostad för dem båda. Har en sådan anmälan gjorts föreligger hinder mot överlåtelse och inteckning om inte samtycke från sambo lämnats.

8.3.2.2 Hyra

De regler som gäller för makar/partner i hyreslagen gäller även för sambor. Således har när sambo avlider en efterlevande sambo rätt att säga upp avtalet inom en månad (12 kap. 5 § JB). Har en lägenhet tillagts en sambo genom bodelning eller övertagits enligt reglerna i 16 § sambolagen får sambon enligt 12 kap. 33 § JB träda i hyresgästens eller dödsboets ställe. Enligt 12 kap. 24 § JB har hyresgästen rätt att överlåta hyresrätten till en bostadslägenhet till en närstående som varaktigt sammanbor med honom under förutsättning att han inte själv avser att använda lägenheten längre. En förutsättning härför är att hyresvärden lämnar sitt medgivande eller att hyresnämnden ger tillstånd till överlåtelser. Ett avstående av besittningsrätten gäller endast mot hyresgästens sambo om denna godtagit överenskommelsen (12 kap. 45 § andra stycket JB). Vidare har sambo samma rätt som make/partner till förlängning av hyresavtalet om andra sambons hyresavtal upphör (12 kap. 47 § JB).

8.3.2.3 Bostadsrätt

Möjligheten att vägra en ny bostadsrättsinnehavare som har förvärvat bostadsrätten från sin sambo inträde i bostadsrättsföreningen är begränsad (2 kap. 5 § bostadsrättslagen).

Om en bostadsrättsförening har förvärvat en hyresfastighet för ombildning av hyresrätt till bostadsrätt får föreningen inte vägra en hyresgäst som övertagit hyresrätten från en närstående som var hyresgäst vid förvärvstillfället medlemskap i föreningen om hyresrätten övergått till denna enligt 12 kap. 33 §, 34 § eller 47 § andra stycket JB (2 kap. 8 §).

Den som tecknat avtal om att i framtiden upplåta en lägenhet med bostadsrätt s.k. förhandsavtal får sätta sambo i sitt ställe (5 kap. 6 §).

Om inte annat har bestämts i stadgarna kan en bostadsrättshavares sambo vara styrelseledamot eller suppleant utan att vara medlem i föreningen (9 kap. 12 §).

8.3.2.4 Övriga bestämmelser inom fastighetsrätten

Inga av de bestämmelser som ovan angetts gälla för makar/partner gäller för sambor.

8.3.3 Personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap

8.3.3.1 Lagfart, inskrivning och inteckning

Inga av de ovan berörda bestämmelserna gäller för personer i annan hushållsgemenskap.

8.3.3.2 Hyra

Reglerna i 12 kap. 34 § JB om rätten för en hyresgäst att överlåta sin lägenhet till en närstående omfattar sammanboenden både inom och utanför sambolagen. Med begreppet närstående i bestämmelsen avses inte endast föräldrar, barn, syskon och andra närmare släktingar utan även samboende under äktenskapsliknande förhållanden eller samboende med annan som på grund av föreliggande omständigheter kan anses stå hyresgästen nära (prop. 1967:141 s. 220). Av rättspraxis på området framgår att parterna måste ha haft ett gemensamt hushåll men att de inte gemensamt behöver ha svarat för hushållsutgifterna (jfr rättsfallen RBD 41:77 och 20:79). Vidare måste sammanboendet ha haft en viss varaktighet. I regel krävs att samboendet varat inemot tre år (jfr RBD 23:83, 6:85 och 23:88). Även sammanboende under kortare tid kan ibland anses som varaktigt. Härför krävs då dels att de sammanboende ursprungligen avsåg att bo ihop under lång tid, dels att sammanboendet kom att avbrytas av en plötslig och oförutsedd händelse, t.ex. hyresgästens död. Som närstående sammanboende räknas inte inneboende (jfr Bengtsson, a.a. s. 149 f.).

En medhyresgäst har i vissa fall rätt att få avtalet förlängt för egen del enligt bestämmelserna i 12 kap. 47 § JB utan att det uppställs krav på äktenskap eller samboförhållande mellan hyresgästerna.

8.3.3.3 Bostadsrätt

Vad gäller möjligheten till inträde och medlemskap i bostadsrättsförening (2 kap. 5 § och 2 kap 8 §) gäller de utökade möjligheterna härtill makar och närstående. Begreppet närstående i bostadsrättslagen

har samma innebörd som i hyreslagstiftningen (jfr Melz, Victorin, Bostadsrätt, 1996 s. 95). Uttrycket omfattar således sammanboenden både inom och utanför sambolagen.

8.3.3.4 Övriga bestämmelser inom fastighetsrätten

De bestämmelser som det redogjorts för ovan och som gäller för makar/partner och i vissa fall avkomling blir inte tillämpliga på grund av sammanboende i annan hushållsgemenskap.

8.4 Den allmänna pensioneringen, m.m.

8.4.1 Makar - registrerade partner

8.4.1.1 Folkpension och tilläggspension

Riksdagen beslutade år 1994 om principer för ett reformerat allmänt pensionssystem för ålderspension och förtidspension och därefter år 1997 om ytterligare riktlinjer för reformeringen av förtidspensionssystemet. Ett reformerat ålderspensionssystem har därefter genomförts från och med år 1999 genom införandet av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP) och lagen (1998:702) om garanti-pension.

Det reformerade ålderspensionssystemet bygger på att pensionen baseras på inkomster från första kronan under hela förvärvslivet, den s.k. livsinkomstprincipen. Pensionsrätt skall till viss del tillgodoses inom ett fördelningssystem och delvis i ett premiereservsystem. Det reformerade systemet skall införas successivt. Personer födda åren 1938-1953 skall få sin ålderspension beräknad med ett ökat antal tjugondelar enligt reformerade regler och resterande del enligt tidigare bestämmelser om tilläggspension i form av ålderspension. Dessa senare bestämmelser har dock förts över till lagen om inkomstgrundad ålderspension.

Pensionsrätt grundas i huvudsak på den pensionsgrundande inkomsten, men kan i vissa situationer även grundas på s.k. pensionsgrundande belopp. Bakgrunden är att det med ett livsinkomstbaserat system uppstår behov av kompensation i pensionshänseende för sådan frånvaro från arbetsmarknaden som inte rimligen bör slå igenom som minskad pensionsrätt. Sådant belopp kan bl.a. tillgodoses en förälder som har små barn under barnets fyra första levnadsår.

Äktenskap eller registrerat partnerskap påverkar som huvudregel inte den inkomstgrundade ålderspensionen. Inom premiereservsystemet kan

dock pensionsrätt för premiepension år för år överförs mellan makar förutsatt att de i förväg har anslutit sig till ordningen för överföring. Motsvarande möjlighet finns inte för sambor, vilket motiverats med bestämmelsernas samband med reglerna om likadelning av makars egendom vid äktenskapets upplösning.

För personer med tilläggs pension finns bestämmelser om tillgodoräkning av s.k. vårdår. Enligt 4 kap. 1 § LIP skall en förälder som under större delen av ett kalenderår vårdat ett här bosatt barn som inte fyllt tre år under vissa förutsättningar tillgodoräkna sig det året som vårdår, vilket innebär att året vid beräkning av pensionsrätt jämställs med år med pensionspoäng. Med förälder likställs enligt 4 kap. 12 § LIP den med vilken föräldern är eller har varit gift eller har eller har haft barn om de stadigvarande sammanbor. Äktenskapet/det registrerade partnerskapet eller det kvalificerade samboförhållandet har således den effekten att vårdår kan tillgodoräknas för vård av styvbarn.

Bestämmelserna om garantipension ersätter tidigare regler om grundskydd i form av folkpension, pensionstillägg och särskilt grundavdrag för personer som omfattas av det reformerade ålderspensionssystemets intjänanderegler, dvs. personer födda år 1938 eller senare. Garantipensionen är, till skillnad från ålderspension i form av folkpension, ingen grundpension som utges till alla pensionärer utan är avsedd att täcka grundtrygghetsbehovet för dem som har ingen eller en låg inkomstgrundad ålderspension.

För personer födda år 1937 eller tidigare gäller tills vidare reglerna om folkpension i form av ålderspension. Ö-garpsutredningen har dock i sitt betänkande Garantipension och bosättningstillägg för personer födda år 1937 eller tidigare (SOU 1999:17) lämnat ett förslag till ett grundskydd för dessa personer enligt i stort samma principer som för garantipension. Förslaget har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet.

Nivån på garantipensionen påverkas, på motsvarande sätt som den tidigare folkpensionen, av om pensionstagaren är gift eller registrerad partner under förutsättning att pensionstagaren varaktigt lever tillsammans med sin make/partner. Makereduktionen förklaras bl.a av att förmånen skall utgöra en ekonomisk grundtrygghet och att ett par som bor tillsammans normalt har mindre utgifter för hushållet än de hade haft om de bott var och en för sig.

Folkpension i form av förtidspension kan utgå till försäkrade mellan 16 och 65 år om deras arbetsförmåga på grund av sjukdom eller liknande är varaktigt nedsatt med minst en fjärdedel. Vid nedsättning som inte bedöms som varaktig men ändå som bestående under avsevärd tid kan sjukbidrag utgå. Sjukbidraget är begränsat till viss tid, men i övrigt följer det samma regler som förtidspension. Hel förtidspension

såvitt avser folkpensionsdelen utges med 90 % av prisbasbeloppet för ensamstående försäkrad och med 72,5 % av det prisbasbeloppet för gift försäkrad.

Äktenskap eller registrerat partnerskap påverkar inte i sig förtidspension eller sjukbidrag inom tilläggpensioneringen på annat sätt än vad ovan redovisats om vårdår.

8.4.1.2 Efterlevandeförmåner till vuxna efterlevande

Till en person vars make eller partner har avlidit utges för närvarande efterlevandepension i form av tilläggs pension och folkpension som omställningspension, förlängd omställningspension, särskild efterlevandepension samt änkepension till kvinnor enligt övergångsregler. Efterlevandepensionen består såväl av folkpension som av tilläggs pension. Utredningen om efterlevandepension har lämnat ett förslag om anpassning av efterlevandeförmånen till det reformerade ålderspensions systemet (Efterlevandepension - En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet, SOU 1998:120). Förslaget har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet.

I premierreservsystemet finns möjlighet att teckna ett frivilligt efterlevandeskydd. En pensionssparare som har barn under 20 år eller är gift/registrerad partner eller ogift och stadigvarande sammanbor med någon som är ogift och som spararen tidigare har varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med, kan under förvärvsaktiv tid teckna ett efterlevandeskydd om ett eller två inkomstbasbelopp som utges under fem år. En pensionssparare som är gift/registrerad partner eller lever i ett kvalificerat samboförhållande kan även teckna ett livsvarigt efterlevandeskydd i samband med att han eller hon börjar ta ut sin premiepension.

8.4.1.3 Särskilda folkpensionsförmåner

I 9 kap. lagen om allmän försäkring (AFL) regleras två av de särskilda folkpensionsförmåner, handikappersättning och vårdbidrag.

Handikappersättning påverkas inte till sitt belopp eller på annat sätt av äktenskapet/det registrerade partnerskapet som sådant.

En förälder som vårdar ett sjukt eller handikappat barn, kan i vissa fall få vårdbidrag. Med förälder likställs enligt 20 kap. 2 § andra stycket AFL den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn om de stadigvarande sammanbor. I detta avseende kan ett äktenskap/partnerskap få betydelse vid vård av styvbarn.

8.4.1.4 Särskilt pensionstillägg för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

Genom lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension i form av ålderspension kompenseras förälder som under minst sex år har vårdat sjukt eller handikappat barn och som därvid har avstått från förvärvsarbete. Med förälder likställs bl.a. den som varit gift med barnets förälder eller har haft barn med denne om de varaktigt bott tillsammans. Likställighetsregeln innebär ett krav på att äktenskapet/partnerskapet eller samboförhållandet skall ha förelegat redan under vårdtiden.

8.4.1.5 Bostadstillägg för pensionärer

Bostadstillägg till pensionärer (BTP) regleras genom lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer. Bostadstillägg till pensionärer syftar till att ge förutsättning för pensionärer med ingen eller låg inkomstgrundad ålderspension att ha tillgång till en bostad av god kvalitet utan att boendekostnaden minskar möjligheterna att också i övrigt ha en tillfredsställande standard. De i dag gällande reglerna för bostadstillägg trädde i kraft den 1 januari 1995. Storleken av tillägget har gjorts beroende av såväl den faktiska bostadskostnaden som av pensionstagarens egna resurser i form av inkomster och tillgångar.

Rätten till BTP är inte i grunden knuten till någon form av samlevnad men beträffande makar/partner som sammanlever skall årsinkomsten för envar av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda inkomst och värdet av förmögenheten skall beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda förmögenhet.

BTP utges till den som är bosatt i Sverige och har ålderspension (fr.o.m. 65 års ålder), förtidspension/sjukbidrag, omställningspension eller särskild efterlevandepension från folk- eller tilläggs pensioneringen. BTP kan också utges till den som har änkepension enligt övergångsbestämmelser eller till den som uppbär pension enligt lagstiftning i stat som ingår i EU/EES och är bosatt i Sverige.

Vissa av de pensionsförmåner som utgör en förutsättning för BTP upphör om den berättigade gifter sig eller ingår registrerat partnerskap. Omfattningen av den berörda personkretsen påverkas således av äktenskaplig samlevnad.

Som ett komplement till BTP finns ett särskilt bostadstillägg till pensionärer (SBTP). Detta bostadstillägg betalas ut till pensionärer vars inkomster efter avdrag för skälig bostadskostnad understiger en skälig levnadsnivå. En skälig levnadsnivå anses utgöra lägst 1,234 gånger

prisbasbeloppet för den som är ogift och lägst 1,024 gånger prisbasbeloppet för den som är gift. Som skälig bostadskostnad anses en bostadskostnad som uppgår till högst 5 200 kr.

8.4.1.6 Arbetskadeförsäkring

Lagen omfattar ersättning vid sjukdom och bestående nedsättning av arbetsförmågan samt ersättning vid dödsfall. En förutsättning för att ersättning skall utges är, oavsett vilken ersättningsform det gäller, att skadan eller dödsfallet inträffat till följd av arbetsskada. Ersättning till den arbetsskadade utgår främst i form av sjukpenning eller livränta. Varken dessa förmåner eller begravningshjälp som utgår i samband med dödsfall har anknytning till äktenskapet eller det registrerade partnerskapet. Äktenskapet/partnerskapet har däremot betydelse för de efterlevandelivräntor som kan utgå.

8.4.1.7 Efterlevandeskydd inom tjänstepensioneringarna

Vid sidan av den allmänna pensioneringen finns olika tjänstepensions-system som grundar sig på kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter och som omfattar i stort sett alla löntagare i Sverige. Pension enligt dessa system utgör komplettering till det allmänna pensions-systemet. I huvudsak förekommer fyra sådana former av pensioner, nämligen a) pension till statsanställda (PA 91), b) pension till kommunal- och landstingsanställda (PFA 98), c) pension till privatanställda tjänstemän och arbetsledare (ITP) och d) Avtalspension SAF-LO till privatanställda arbetare. Pensionsvillkoren för Avtalspension SAF-LO innefattar ålderspension och återbetalningsskydd och familjeskydd kan väljas. Övriga pensioner ges i form av ålderspension, sjukpension och efterlevandepension. Ålderspension och sjukpension är i huvudsak oberoende av pensionstagarens samlevnadsförhållanden.

Statlig tjänstepension: Efterlevandeskyddet i PA-91 utgörs av efterlevandepension och kompletterande efterlevandepension. Efterlevandepension kan utges efter en arbetstagare som vid dödsfallet omfattades av PA-91 eller hade ålders- eller sjukpension enligt planen. Rätten till efterlevandepension tillkommer efterlevande make/registrerad partner som stadigvarande sammanbodde med arbetstagaren vid dennes död samt arvsberättigade barn under 20 år. Rätten till efterlevandepension upphör för make/partner när denne ingår nytt äktenskap/registrerat partnerskap. Efterlevandepension utbetalas under en tid av fem år fr.o.m. månaden efter dödsfallet, dock längst till utgången av den månad

då den avlidna skulle ha fyllt 70 år eller, när det gäller arbetstagare som avgått efter fyllda 65 år, längst under fem år räknat från avgången.

Om den avlidnes pensionsunderlag överstiger 7,5 basbelopp kan också kompletterande efterlevandepension utges. Någon maximitid under vilken kompletterande efterlevandepension till make/partner längst kan utbetalas finns inte. Även denna pension upphör när den efterlevande maken/partnern ingår äktenskap eller registrerat partnerskap.

PFA 98: Efterlevandepension inom den kommunala avtalspensioneringen innebär att det vid dödsfall utbetalas efterlevandepension till efterlevande make/registrerad partner under en tid av fem år efter dödsfallet. Någon begränsning till efterlevande som är under 65 år finns dock inte. Rätten till efterlevandepension upphör om den förmånsberättigade ingår nytt äktenskap. Detsamma gäller om den förmånsberättigade stadigvarande sammanbor med någon som denna har varit gift med eller har eller har haft barn med.

Industrins och handelns tilläggspension för tjänstemän (ITP): ITP-planen omfattar bl.a. familjepension. Planen omfattar även en kompletterande ålderspension, ITPK, i form av egenpension som baseras på en inbetald premie. Egenpensionen kan i sin tur kompletteras med ett familjeskydd. Familjepension enligt ITP-planen utges till efterlevande make/registrerad partner och barn. Rätten till ITP:s familjepension upphör att gälla om efterlevande make/partner gifter om sig eller registrerar partnerskap före 60 års ålder. Detsamma gäller om den efterlevande flyttar ihop med en person som denna tidigare varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med. Familjeskydd enligt ITPK utges till make/partner eller sambo och i andra hand till barn oavsett ålder. Detta kan ändras genom ett särskilt förordnande. Familjeskyddet börjar att utbetalas från och med månaden efter dödsfallet och betalas ut månadsvis under fem år, dock längst till och med den månad då den avlidne skulle ha fyllt 65 år. Familjeskyddet påverkas inte av att efterlevande make/partner eller sambo ingår nytt äktenskap eller registrerat partnerskap.

Avtalspension SAF-LO: Samma personer förmånstagare som angetts för ITPK.

8.4.1.8 Tjänstegrupplivförsäkring (TGL)

En annan efterlevandeförmån är tjänstegrupplivförsäkringen. På den privata sektorn regleras den mellan SAF, LO och PTK. Det finns dessutom en statlig grupplivförsäkring för alla statsanställda (TGL-S). För kommunalanställda finns ett motsvarande grupplivskydd (TGL-KL).

Tjänstegrupplivförsäkringen avser i huvudsak att täcka de omedelbara omställningskostnaderna vid vissa förtida dödsfall. Dödsfallet skall normalt ha inträffat före 65 års ålder.

Inom den privata sektorn ingår i TGL för arbetare begravningshjälp, grundbelopp och barnbelopp. Enligt försäkringsvillkorens generella förmånstagarförordnande tillfaller grundbelopp bl.a. make och registrerad partner.

Inom den privata sektorn ingår i TGL för tjänstemän grundbelopp och barntillägg. Make och registrerad partner ingår i det generella förmånstagarförordnandet.

I TGL-S ingår grundbelopp, barnbelopp och begravningshjälp. Förmånstagare är bland annat make och registrerad partner.

I TGL-KL ingår grundbelopp, barnbelopp och begravningshjälp. Förmånstagare är bl.a. make och registrerad partner.

8.4.2 Sambor

8.4.2.1 Den allmänna pensioneringen

Vad gäller de ovan redovisade pensionsförmånerna likställs i samtliga fall kvalificerade samboförhållanden med äktenskap/partnerskap med undantag för överföring av pensionsrätt för premiepension. Har samborna tidigare varit gifta eller registrerade partner med varandra eller har de eller har de haft barn tillsammans likställs de således med makar/partner. Beträffande efterlevandeförmånerna likställs även sambo som väntade barn med den avlidna.

Med makar/partner likställs enligt *lagen om bostadstillägg till pensionärer* de som tidigare varit gifta med varandra eller har eller har haft barn tillsammans och som stadigvarande bor tillsammans. Sedan den 1 januari 1998 likställs enligt samma paragraf dessutom en man och en kvinna som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och är folkbokförda på samma adress om inte skäl visas för annat. Enligt prop. 1997/98:1, volym 6, utgiftsområde 11, finns det situationer när en man och en kvinna sammanbor där det inte är motiverat att betrakta dem som makar. Exempel på detta är när mor och son, syskon eller andra som är nära släkt bor tillsammans. Likaså kan det finnas fall där en man och en kvinna sammanlever men ändå inte är att betrakta som gifta. Ett sådant fall kan vara när en man och en kvinna visserligen sammanlever men där det av omständigheterna visas att den ena personen också kan ses som inneboende. Det får då ankomma på pensionären att visa att det inte är fråga om ett samboförhållande. För att undvika att tillämpningen upp-

levs som stötande bör det inte ställas allt för stora krav på pensionären för att visa detta.

Lagen om homosexuella sambor hänvisar inte till lagen om bostadstillägg för pensionärer. Denna lag är således inte tillämplig på sambor av samma kön.

8.4.2.2 Arbetsskadeförsäkringen

Med make/partner likställs inom arbetsskadeförsäkringen den som, utan att vara gift, stadigvarande sammanbodde med en icke gift försäkrad vid dennes död och som tidigare har varit gift med eller har eller har haft eller då väntade barn med den försäkrade.

8.4.2.3 Efterlevandeskydd inom tjänstepensionering

Statlig tjänstepension: Med make/partner jämställs den som, utan att vara gift, stadigvarande sammanbodde med en ogift arbetstagare vid dennes död och som tidigare varit gift med eller som har eller har haft eller då väntade barn med denne.

PFA 98: Med make/partner jämställs den som, utan att vara gift, stadigvarande sammanbodde med en icke gift man eller kvinna vid dennes död och som tidigare varit gift med eller har eller har haft eller då väntade barn med denne.

Industrins och handelns tilläggspension för tjänstemän (ITP): Sambo omfattas inte av familjepension enligt ITP-planen. Familjeskydd enligt ITPK-planen utges även till sambo. Sambo till den försäkrade anses en person vara om de båda är ogifta och bor tillsammans under sådana förhållanden att antingen lagen om sambors gemensamma hem eller lagen om homosexuella sambor är tillämplig på dem.

Avtalspension SAF-LO: Efterlevandeskyddet tillkommer sambo. Sambo är den ogifta person som vid dödsfallet bodde tillsammans med en ogift försäkrad under äktenskapsliknande förhållanden eller förhållanden som liknar registrerat partnerskap under förutsättning att de har eller väntar barn tillsammans, tidigare varit gifta med varandra eller levt tillsammans i ett registrerat partnerskap eller i vart fall stadigvarande sammanbott sedan minst sex månader.

8.4.2.4 Tjänstegrupplivförsäkring (TGL)

TGL för arbetare: Grundbeloppet utges till sammanboende som har, har haft eller väntar barn med den försäkrade eller till sammanboende med

vilken den försäkrade tidigare varit gift eller registrerad partner. Grundbeloppet utges även till annan sambo av samma eller av motsatt kön. Efterlämnar den försäkrade särkullbarn betalas hälften av grundbeloppet ut till dessa och hälften till sambon. Efterlämnar den försäkrade inte särkullbarn är sambon förmånstagare till hela grundbeloppet. Sammanboendet skall ha varit stadigvarande sedan minst sex månader. Både den försäkrade och den sammanboende skall ha fyllt 18 år. För att kunna betraktas som sambo krävs att parterna sammanbott under äktenskapsliknande eller partnerskapsliknande förhållanden (SAF, Försäkringar på arbetsmarknaden enligt lag och kollektivavtal, 1997).

TGL för tjänstemän: Den som vill att TGL skall tillfalla hans eller hennes sambo av samma eller motsatt kön måste skriva ett särskilt förmånstagarförordnande. Detta gäller även om det finns gemensamma barn.

TGL-S: Med sambo avses en ogift man och en ogift kvinna som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift arbetstagare eller före detta arbetstagare av motsatt kön. För att sambo skall godtas som förmånstagare utan särskild prövning krävs att arbetstagaren och sambon var kyrkobokförda på samma adress sedan minst sex månader samt att ingen hävdar att villkoren för rätt till försäkringsbelopp inte är uppfyllda.

TGL-KL: Med sambo avses sedan den 1 maj 1999 den person som arbetstagaren stadigvarande sammanlevde med under äktenskapsliknande förhållanden eller under förhållanden som liknar registrerat partnerskap när dödsfallet inträffade. Sammanlevnaden skall ha omfattat en minsta tid om sex månader och såväl arbetstagaren som sambon skall vid detta tillfälle vara ogift och inte registrerad partner samt ha fyllt 18 år.

8.4.3 Personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap

8.4.3.1 Den allmänna pensioneringen och arbetsskadeförsäkring

Sammanboende i annan hushållsgemenskap inverkar inte på utfallet av pensioner och arbetsskadeförsäkring.

8.4.3.2 Efterlevandeskydd inom tjänstepensioneringen

Personer som delar bostad utan att vara gifta, registrerade partner eller sambor har inget efterlevandeskydd inom tjänstepensioneringen. Visserligen kan familjeskyddet inom ITPK och Avtalspension SAF-LO ändras genom ett särskilt förordnande. Valet av förmånstagare begränsas dock i kommunalskattelagen. De personer som kan komma i fråga som förmånstagare är make eller tidigare make, sambo eller tidigare sambo av motsatt eller samma kön, registrerad partner eller tidigare registrerad partner samt barn, styvbarn eller fosterbarn till någon av dessa personer (jfr anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen).

8.4.3.3 Tjänstegrupplivförsäkring (TGL)

TGL för arbetare: Grundbeloppet tillfaller make/registrerad partner, sambo av samma eller motsatt kön och/eller barn i nu nämnd ordning. Genom en skriftlig anmälan kan emellertid annan eller andra förmånstagare sättas in. För att grundbeloppet skall utgå krävs dock att arbetstagaren efterlämnar make/registrerad partner, sambo av samma eller motsatt kön eller barn.

TGL för tjänstemän: Genom en skriftlig anmälan kan vilken fysisk person som helst göras till förmånstagare till grundbeloppet.

Förmånstagare till TGL-S är enligt avtalet i nu nämnd ordning, make eller registrerad partner som får hela beloppet, sambo av motsatt kön som får halva beloppet om arbetstagaren efterlämnade arvsberättigat barn och i annat fall hela beloppet, arvsberättigade barn som får halva beloppet om arbetstagaren efterlämnade sambo med förmånstagarrätt och i annat fall hela beloppet. Grundbelopp betalas endast ut till den som efterlämnar make/partner, sambo av motsatt kön eller barn. Den som vill att någon annan än make/partner, sambo av motsatt kön eller barn skall vara förmånstagare till försäkringsbelopp kan när som helst ändra förmånstagarförordnandet. Grundbelopp betalas dock endast ut till den som efterlämnar make/partner, sambo av motsatt kön eller arvsberättigat barn. Den som inte har make/partner, sådan sambo eller barn kan

således inte skapa ett grundbelopp för t.ex. förälder genom att skriva ett förmånstagarförordnande.

Beträffande TGL-KL gäller att den som vill att någon annan än make/partner, sambo av motsatt eller samma kön eller arvsberättigat barn under 20 år skall vara förmånstagare till försäkringsbelopp kan när som helst ändra förmånstagarförordnandet. För att grundbelopp skall utges krävs dock att arbetstagaren efterlämnar make/partner, sambo av motsatt eller samma kön eller arvsberättigat barn under 20 år.

9 Kommitténs undersökningar

9.1 Kommitténs undersökning av andra hushållsgemenskaper

9.1.1 SCB:s statistik

Sedan 1974 samlar SCB varje år in uppgifter i olika befolkningsgrupper i sin undersökning om levnadsförhållanden (ULF-undersökningen). Undersökningen är riksomfattande och avser Sveriges befolkning i åldrarna 16-84 år. Undersökningen är en stickprovsundersökning och de som intervjuas är folkbokförda i Sverige. Uppgifterna samlas in i samband med besöksintervjuer. Antalet intervjupersoner är cirka 6 000 per år. Intervjupersonerna lämnar uppgifter om bl.a. vilka andra personer som bor i samma bostad, deras ålder, kön och eventuell släktskapsrelation till intervjupersonen. I undersökningen är det endast sambor av motsatt kön som registreras som sambor. Homosexuella sambor registreras som sammanboende med annan. Vad gäller andra personer än makar/partner och sambor som delar bostad belyses inte anledningen till sammanboendet och inte heller hur länge sammanboendet har varat.

Kommittén har låtit SCB göra en bearbetning av materialet angående hushållens sammansättning åren 1994-1996. I bearbetningen är makar/partner och sambor av motsatt kön undantagna. Undersökningen baserar sig alltså på de personer som registrerats som ensamstående och i ett senare led de personer som registrerats som ensamstående men inte som ensamboende. Härvid bör anmärkas att med ensamstående avses även barn som fyllt 16 år oavsett om de bor kvar i sin ursprungsfamilj eller inte. På grundval av det bearbetade materialet har sedan vissa statistiska antaganden gjorts beträffande befolkningen i sin helhet.

Inledningsvis har framkommit att ett genomsnittligt antal ensamstående i landet mellan 16 och 84 år under de år undersökningen avser uppgick till 2 574 000 personer eller 37 % av befolkningen i den angivna ålderskategorin. De personer som registrerats som ensamstående men inte ensamboende uppgick till 970 000 personer (ca 15 % av befolkningen mellan 16 och 84 år).

Bearbetningen har därefter specialiserats på de personer som registrerats som ensamstående men inte ensamboende och en gruppering har gjorts efter vilka personer som intervjupersonen har uppgett sig bo tillsammans med. Från denna undersökning har personer som enbart bor tillsammans med barn under 21 år uteslutits. Det bearbetade materialet har sedan skattats på befolkningen i sin helhet och bör därmed tolkas med försiktighet. Undersökningen har avsett såväl antal personer i befolkningen som antalet hushåll. Tabellerna i *bilaga 5* visar undersökningsresultatet.

Enligt SCB:s beräkningar uppgick antalet ensamstående mellan 16 och 84 år som har annan person i hushållet än barn under 21 år till 751 000 personer, vilket motsvarar ca 9 % av befolkningen i samma åldersgrupp. Antalet hushåll där dessa personer sammanbor uppgick till 272 000.

Av de 751 000 personerna var cirka 462 000 ungdomar i åldern 16 - 20 år. Drygt 95 % av dessa ungdomar bodde tillsammans med föräldrar och eventuella syskon, och är därmed inte relevanta för kommitténs undersökning. Övriga (ca 5 %) bodde med enbart syskon eller annan. I denna grupp döljer sig troligtvis också ungdomar som är familjehemsplacerade eller bor i olika gruppboenden eller i annat socialt boende. Det finns anledning att anta att även dessa ungdomars rättsskydd är tillgodosett genom annan lagstiftning och gruppen faller således inte inom ramen för kommitténs uppdrag.

Gruppen ensamstående personer som var 21 år och däröver och som bodde tillsammans med en annan person över 21 år uppgick enligt SCB:s beräkningar till ca 289 000 personer fördelade på 118 000 hushåll. Av dessa 289 000 personer var ca 160 000 (55 %) i åldern 21-28 år.

Av de 289 000 personerna var det 23 000 föräldrar som bodde med barn i åldern mellan 21 och 28 år och lika många som bodde med barn över 29 år. Det var 168 000 vuxna barn (21 år eller äldre) som bodde tillsammans med en eller båda föräldrarna och eventuella syskon. Sammanlagt förekom sammanboenden mellan föräldrar och vuxna barn i drygt 80 000 hushåll.

Vidare var det 34 000 av de 289 000 personerna som bodde tillsammans med enbart syskon (12 %). Dessa sammanboenden förekom i cirka 17 000 hushåll.

Det var slutligen 37 000 personer av de 289 000 (13 %) som bodde tillsammans med enbart annan än barn, förälder eller syskon. En sådan "annan" kan vara syskonbarn, svärson, svärdotter, morförälder, farförälder, barnbarn, fosterbarn, fostersyskon inneboende eller övrig (arbetskamrat, studiekamrat, vän, annan släkting etc.). I denna grupp finns även homosexuella sambor och personer som bor i olika typer av

gruppboenden. Dessa sammanboenden förekom i cirka 18 000 hushåll. Att såsom ensamstående bo tillsammans med enbart någon annan än barn, förälder eller syskon var vanligast förekommande i åldersgruppen 21-28 år (ca 22 000 personer).

9.1.2 Behovet av en närmare undersökning

De uppgifter som har framkommit genom SCB:s bearbetning av materialet från ULF-undersökningarna visar att det är ett begränsat antal vuxna personer som lever tillsammans med en annan vuxen utan att det är fråga om äktenskap eller äktenskapsliknande samlevnad. Det är tveksamt i hur många av dessa hushåll det finns en så pass utvecklad gemenskap att det finns behov av en reglering som ger skydd åt den svagare parten. De grupper som kan tänkas ha behov av ökad rättslig trygghet torde främst vara de där sammanboendet varat under en lång tid och där parternas ekonomi är så sammanflätad att den kan liknas vid den ekonomiska gemenskap som normalt råder i äktenskap och vid äktenskapsliknande samlevnad. Något besked om antalet sådana hushåll ger det framtagna materialet inte. Kommittén har därför ansett att det finns anledning att närmare undersöka hushållens sammansättning, anledningen till deras uppkomst, deras tänkta och faktiska varaktighet samt eventuella behov av eller önskemål om lagreglering.

SCB:s material omfattar tre årgångar av ULF-undersökningar. De grupper kommittén har anledning att titta närmare på är framför allt vuxna barn som bor kvar i föräldrahemmet, syskon som bor tillsammans utan föräldrarna samt andra släktingar, vänner, arbetskamrater, studiekamrater m.fl. som bor tillsammans. Kommittén har som tidigare angetts inte ansett att de intervjupersoner som är 16 - 20 år och som har uppgett sig bo kvar i föräldrahemmet är intressanta i sammanhanget. Sedan dessa personer tagits bort kvarstår ett begränsat antal intervjupersoner. En mer omfattande undersökning har inte visat sig vara praktiskt genomförbar. Valet har således stått mellan att göra en undersökning som baserar sig på de personer som förekommit i ULF-undersökningarna eller att helt avstå från att närmare undersöka de angivna hushållen. Kommittén har härvid utgått från att en undersökning av mindre format är bättre än ingen undersökning alls. Även om försiktighet är påkallad när det gäller att dra slutsatser av ett mindre material bör undersökningsresultatet kunna ge viss ledning vid bedömningen av om det finns ett behov av en ökad rättslig trygghet för några grupper av sammanboende.

9.1.3 Kommitténs intervjuundersökning

På Samboendekommitténs uppdrag har SCB utfört en intervjuundersökning per telefon bland de personer som i ULF-undersökning under åren 1994-1996 uppgett sig vara ensamstående med annan person i hushållet än barn under 21 år. Från undersökningen har åldersgruppen 16-20 år undantagits i den mån personer i denna grupp bor tillsammans med förälder och eventuellt syskon. Urvalet utgjordes av 794 personer. På grund av dödsfall, sjukdom, språksvårigheter, utlandsvistelse, vägran att delta, m.m. kom antalet erhållna svar att uppgå till 533 (67 % av urvalet).

9.1.3.1 Undersökningsresultat

Av de 533 svaren av personer som vid tidpunkten för ULF-undersökningen uppgett sig vara ensamstående med annan person i hushållet framgick följande. Det var 399 vuxna barn som uppgav att de bodde tillsammans med en eller båda föräldrarna och eventuella syskon. Av dessa är i dag 317 stycken 28 år eller yngre och 82 stycken är 29 år eller äldre. Det var 61 intervjupersoner som uppgav att de bodde tillsammans med ett eller flera syskon utan föräldrar. Av dessa 61 intervjupersoner är 26 stycken i dag 28 år eller yngre medan 35 stycken är 29 år eller äldre. De övriga 73 intervjupersonerna i ULF-undersökningen uppgav att de bodde tillsammans med andra släktingar, vänner, studiekamrater m.fl. Antingen delade de bostad eller så var de inneboende. Av dessa 73 intervjupersoner är 58 stycken i dag 28 år eller yngre och 15 stycken är i åldern 29 år eller äldre.

9.1.3.2 Föräldrar - barn

De flesta vuxna barn som i dag är 28 år eller yngre och som vid tidpunkten för ULF undersökningen uppgav att de bodde tillsammans med någon eller båda föräldrarna hade vid tidpunkten för Samboendekommitténs undersökning flyttat hemifrån.

Av de 82 intervjupersoner som i ULF-undersökningen uppgett att de bodde tillsammans med föräldrar och eventuellt syskon och som i dag är 29 år eller äldre bodde 54 stycken fortfarande kvar hos föräldrarna. I dessa fall var 6 stycken kvinnor och 48 stycken män. Det var 32 stycken som var 40 år eller äldre. Det var 29 stycken som bodde med enbart modern, 8 stycken med enbart fadern och 17 stycken med båda föräldrarna.

I de fall sammanboendet upphört berodde det i ett tiotal fall på att föräldrarna avlidit eller kommit på sjukhem eller dylikt. I övriga fall hade det vuxna barnet av ett eller annat skäl flyttat hemifrån.

Av de 54 bestående sammanboendena hade 34 män och 2 kvinnor alltid bott tillsammans med endera av eller båda föräldrarna. De två kvinnorna sammanbodde även med make resp. sambo. Även tre av männen bodde tillsammans med maka/sambo. Av de vuxna barnen som alltid bott tillsammans med en eller båda föräldrarna var 23 stycken 40 år eller äldre. Flera av de vuxna barnen arbetade tillsammans med föräldern/föräldrarna i jordbruk eller skogsbruk.

För de vuxna barn och föräldrar som inte alltid bott tillsammans framkom olika skäl till att de åter började sammanbo. Det vanligaste var att sammanboendet inleddes vid separation från en sambo eller make/maka eller vid arbetslöshet. Även om det var tänkt som en tillfällig lösning att flytta tillbaka till föräldrahemmet fanns det bland dessa fall exempel på sammanboenden som bestått i ett tiotal år. Några sammanboenden berodde på att en förälder blivit änka eller änkling eller att föräldern var sjuk eller ensam. Dessa sammanboenden tycktes vara avsedda att vara permanenta.

Utgifterna för bostad, mat, m.m. fördelades på olika sätt mellan föräldrarna och det vuxna barnet. Det mest frekventa tycktes dock vara att de hemmaboende barnen betalade ett fast belopp för husrum mat, tvätt m.m. I några hushåll svarade det hemmaboende vuxna barnet för alla utgifterna men det förekom också i materialet exempel där vederbörande inte betalade någonting.

Några inköp till det gemensamma hemmet talades det nästan inte alls om. I något enstaka fall hade några föremål till bostaden införskaffats och då betalats av de sammanboende med lika stort belopp.

Inte i något fall där sammanboendet upphört, oavsett om detta skett i livstid eller på grund av dödsfall, framkom några svårigheter på grund av sammanboendets upphörande.

9.1.3.3 Syskon

De flesta sammanboenden mellan syskon som framkom vid ULF-undersökningen och där intervjupersonen i dag är 28 år eller yngre hade vid tidpunkten för Samboendekommitténs undersökning upphört.

Av de 35 personer som i dag är 29 år eller äldre och som i ULF-undersökningen uppgett att de bodde tillsammans med syskon men inte föräldrar bodde 29 stycken fortfarande tillsammans. I drygt hälften av fallen var det två syskon av samma kön som bodde tillsammans (14 bröder och 2 systrar).

I 20 svar framkom att syskonen alltid bott tillsammans. I 12 av dessa 20 fall var den intervjuade personen över 70 år. Den vanligaste förklaringen till att syskonen fortsatt bo tillsammans som vuxna var att ingen av dem bildade familj.

Det framkom olika skäl till att syskon flyttade samman efter det att den ena eller båda lämnat föräldrahemmet. Detta kunde bero på studier, på separation från ett fast förhållande eller på arbetslöshet. Flera av sammanboendena var tänkta att vara tillfälliga men hade ändå bestått under ett flertal år. Många av de sammanboenden som berodde på praktiska orsaker hade dock upphört vid tidpunkten för Samboendekommitténs undersökning.

Det vanligaste var att alla utgifter delades lika mellan syskonen. Flera av syskonen bodde kvar i föräldrahemmet och i den mån några förvärv gjorts till det gemensamma hemmet hade de oftast betalt hälften var. När syskonen alltid bott tillsammans hade syskonen oftast ärvt bostaden efter föräldrarna och i den mån det förekom övriga syskon hade dessa i de flesta fall lösts ut. I en handfull fall uppgavs att det förekom testamente mellan syskonen.

Inte i något fall där sammanboendet upphört angavs upplösningen av sammanboendet ha föranlett några svårigheter. I ett fall där en kvinnas broder avlidit och där kvinnan på grund av ett inbördes testamente fått ärva brodern uttryckte kvinnan förvåning över att arvsskatten inte var densamma för syskon som för äkta makar.

9.1.3.4 Övriga

I gruppen ”övriga” finns de som i ULF-undersökningen uppgett att de delade bostad med en eller flera kamrater, att de var inneboende eller att de bodde tillsammans med en kusin, sin morfar, sin farbror m.fl. Nästan inga av de i ULF-undersökningen uppgivna sammanboendena bestod. I de fall intervjupersonerna i dag är 28 år eller yngre hade sammanboendet eller inneboendet i de flesta fall berott på studier och med något undantag upphört vid tidpunkten för Samboendekommitténs undersökning. I många av dessa fall var det fler än två personer som hade bott tillsammans.

Även i de fall där intervjupersonen i dag är 29 år eller äldre berodde sammanboendet eller inneboendet ofta på studier eller tillfälliga arbeten på annan ort än hemorten. Det var 15 intervjupersoner som i dag är 29 år eller äldre och som i ULF-undersökningen förklarat sig bo tillsammans med ”annan”. Av dessa sammanboenden bestod endast fem stycken. Dessa fall avsåg en man i sjuttioårsåldern som i mer än 20 år varit inneboende hos en änka, en man som bodde tillsammans med en

annan man i ett förmodat samboförhållande, två personer som bodde hos äldre släktingar för att studera samt en kvinna i sjuttioårsåldern som alltid bott tillsammans med sin farbror i åttioårsåldern.

I de fall intervjupersonen uppgett att han eller hon delade bostad med någon, delades också bostadskostnaden. Det förekom att de sammanboende gjorde gemensamma matinköp. De bidrog då till kostnaden med lika delar. I de fall intervjupersonen uppgett att han eller hon var inneboende erlades oftast en bestämd summa för de utrymmen av bostaden som intervjupersonen disponerade.

Ingen av intervjupersonerna vars sammanboende upphört uppgav att det förelegat några svårigheter i samband med att sammanboendet upphörde.

9.1.3.5 Behovet av rättsligt skydd

De flesta av intervjupersonerna som tillfrågades om behovet av rättsligt skydd ställde sig avvisande härtill. I gruppen som utgjordes av andra än sammanboende barn - föräldrar och sammanboende syskon framkom överhuvudtaget inga anspråk på förändringar. Inte heller i de två andra grupperna fanns något uttalat behov av rättslig reglering utöver den som redan finns. Några av de sammanboende syskonen ansåg dock att de inte borde behandlas annorlunda än sammanboende makar. Detta gällde framför allt beträffande arvsskatten. Nedan följer ett axplock av intervjupersonernas uppfattning om en rättslig reglering för andra sammanboende än makar och sambor.

”Man skall själv komma överens. Det behövs inga lagar för sånt.”

”Som moderat anser jag att varje individ skall ha friheten att själv bestämma över sitt liv och därför är jag emot alltför mycket reglerande.”

”Det borde vara mer rättvisa regler när det gäller bostadsbidrag. Annars får var och en skriva testamente eller komma överens på annat sätt om hur egendomen skall disponeras. Det kan inte vara statens sak att lägga sig i.”

”Det finns inte behov av särskilda lagar. Var och en får se om sitt hus.”

”Det är upp till var och en att ordna på sitt vis.”

”Det behövs inga särskilda lagar. Det är bra som det är.”

”Friheten för individen är viktig. Man skall skriva testamente och ta ansvar för sig själv.”

”Jag har inte tänkt på detta och jag har ingen åsikt.”

”Jag utgår från att jag och min bror arvsbeskattas på samma sätt som makar. Det är väl ingen skillnad att leva som syskon eller äkta makar.”

”Syskon bör beskattas som gifta vid arv.”

”Det är jobbigt att tala om rättsligt skydd. Man talar inte om sånt i förväg.”

”Samma reglering beträffande arvsskatt bör gälla för syskon och makar.”

”Jag tycker att det är bäst när var och en sköter sitt.”

9.1.4 Sammanfattning och slutsatser

Kommittén har i sin undersökning delat in de sammanboende i tre grupper; föräldrar - vuxna barn och eventuella syskon till barnet, vuxna syskon som sammanbor utan föräldrar samt övriga. I gruppen övriga återfinns släktingar, homosexuella sambor, arbetskamrater, studiekamrater m.fl. som delar bostad samt inneboende. Det är inte möjligt att exakt ange hur många hushåll det finns med sammanboenden som är att hänföra till resp. grupp. Uppskattningsvis rör det sig om drygt 80 000 hushåll där vuxna barn (21 år och däröver) och föräldrar bor tillsammans, knappt 20 000 hushåll där syskon utan föräldrar bor tillsammans och drygt 20 000 hushåll där gruppen övriga personer bor tillsammans. I de två senare grupperna ingår även intervjupersoner mellan 16 och 20 år.

I vår intervjuundersökning uppgick antalet intervjuvar till 533 stycken. Kommittén har i sin utvärdering av intervjuundersökningen koncentrerat sig på de fall där intervjupersonen i dag är 29 år eller äldre. De relationer som bestod vid tidpunkten för kommitténs intervjuundersökning och där intervjupersonen var 29 år eller äldre var totalt 88 stycken, fördelade mellan 54 sammanboenden mellan barn –föräldrar, 29 sammanboenden mellan syskon och 5 sammanboenden mellan övriga. Fler än hälften av de vuxna barnen som bodde tillsammans med någon förälder hade alltid gjort detta. Samma sak gällde mellan syskonen som sammanbodde. I gruppen övriga var det endast en av intervju-

personerna som alltid hade bott tillsammans med den person som sammanboendet avsåg (en släkting).

Omfattningen av den ekonomiska gemenskapen varierade. I samtliga fall fördelade de sammanboende vissa utgifter mellan sig enligt en överenskommelse och höll reda på vad var och en förvärvade. I den mån egendom införskaffades gemensamt erlade de sammanboende betalning med lika stora delar. Det allmänna intrycket är dock att det främst var bland syskon som en hushållsgemenskap i djupare mening förelåg. I dessa relationer tycktes egendom införskaffas gemensamt i en större omfattning än i de andra grupperna och det var relativt vanligt att syskonen skrev inbördes testamente.

Inte i något fall där sammanboendet hade upphört framkom några svårigheter i samband med upplösningen av sammanboendet. Inte i något fall framfördes heller önskemål om att något rättsligt skydd för personer som sammanbor i en hushållsgemenskap skulle införas. Några ansåg dock att arvsskattereglerna för syskon som bor tillsammans borde ses över.

Slutsatsen av kommitténs undersökningar kan sägas vara att de personer som sammanbor med annan än make/partner, sambo och/eller underåriga barn är en relativt begränsad grupp. I flertalet fall är sammanboendet av tillfällig natur och beror framför allt på praktiska skäl. De sammanboenden som är tänkta att bestå och som också rent faktiskt består är ganska få. Det är framför allt sammanboenden mellan äldre syskon samt mellan vuxna barn och föräldrar som är bestående. Den ekonomiska gemenskapen som uppstår i dessa långvariga sammanboenden tycks dock sällan motsvara den sammanflätning av ekonomin som ofta uppstår mellan äkta makar/partner och sambor i och med uppbyggnaden av ett gemensamt hem. Det är därmed tveksamt om det finns något egentligt behov av ökad rättslig trygghet för dessa andra grupper av sammanboende. Möjligtvis kan det av rättviseskäl, mot bakgrund av den reglering som gäller för äkta makar och sambor, i något avseende finnas skäl att genomföra förändringar. Kommittén kommer i kap. 10 att göra överväganden beträffande varje rättsområde för sig. Eftersom kommittén särskilt har i uppdrag att behandla frågan om kretsen av bostadsbidragsberättigade inleds genomgången med denna fråga.

10 Överväganden angående en rättslig reglering för personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap

10.1 Frågan om andra än makar/partner och sambor skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt

10.1.1 Inledning

Uppdraget att behandla frågan om andra än makar/partner och sambor skall kunna ansöka om bostadsbidrag gemensamt är en följd av riksdagens tillkännagivande att andra sammanboende i bostadsbidragshänseende skall jämföras med sammanboende män och kvinnor enligt de regler som gäller i dag (bet. 1995/96:BoU11, rskr. 1995/96:229).

Det bör i detta sammanhang erinras om att när tillkännagivandet gjordes och när kommitténs direktiv skrevs saknade sambor av samma kön möjlighet att gemensamt ansöka om bostadsbidrag. En reglering vad gäller bostadsbidrag åt sambor av samma kön trädde i kraft först den 1 januari 1998 (prop. 1997/98:1, bet. 1997/98:BoU1, rskr. 77). I detta lagstiftningsärende påtalades att lösningen var avsedd som en övergångslösning i avvaktan på Samboendekommitténs överväganden och det betonades att utvidgningen av kretsen bidragsberättigade var ett första steg i enlighet med riksdagens tillkännagivande.

10.1.2 Vilka sammanboende avses i den nuvarande regleringen?

Före den 1 januari 1989 jämfördes med makar en man och en kvinna som levde tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden och hade gemensamt hushåll. Det ansågs emellertid inte vara en uppgift för myndigheterna att pröva om någon levde under äktenskapsliknande

förhållanden och sådana undersökningar ansågs i vissa fall kränka den personliga integriteten. Mot denna bakgrund ändrades lydelsen av bestämmelsen så att med makar jämställdes, om inte skäl visades för annat, man och kvinna som lever tillsammans och har eller har haft gemensamma barn eller är folkbokförda på samma adress. Genom ändringen flyttades initiativet att bevisa att de uppställda förutsättningarna föreligger över från bidragsmyndigheten till den sökande, något som ansågs vara en stor fördel (prop. 1986/87:48). Även om någon ändring i sak inte var avsedd, kom lagtexten att omfatta samtliga fall där en man och en kvinna som utan att vara gifta med varandra är folkbokförda på samma adress.

I prop. 1992/93:174 om administration av bostadsbidragen till barnfamiljer m.m. föreslogs att bestämmelsen skulle ändras i förtydligande syfte. Uttrycket "man och kvinna som utan att vara gifta med varandra" föreslogs ersättas av ordet "sambor". I bet. 1992/93:BoU21 angav bostadsutskottet emellertid att kretsen av bidragsberättigade borde bibehållas. Anledningen härtill var att utskottet hade uppfattningen att kretsen bidragsberättigade borde vidgas till personer av samma kön som bor tillsammans, utan beaktande av samlevnadsform. I avvaktan på att lagstiftningen gavs detta innehåll fanns det alltså ingen anledning till ändring. Den nuvarande lydelsen av bestämmelsen är: "Om inte skäl visas för annat skall med makar jämställas man och kvinna som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och har eller har haft gemensamt barn eller är folkbokförda på samma adress".

Något förtydligande av vad som avses med "om skäl inte visas för annat" görs inte i förarbetena. I lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer används emellertid samma uttryck. Av prop. 1997/98:1, volym 6, utgiftsområde 11, kan det förstås att uttrycket avser att undanta de situationer där en man och en kvinna sammanbor och där det inte är motiverat att betrakta dem som makar. Exempel på detta anges vara när mor och son, syskon eller andra som är nära släkt bor tillsammans. Likaså anges det kunna finnas fall där en man och en kvinna sammanlever men ändå inte är att betrakta som gifta. Ett sådant fall kan vara när en man och en kvinna visserligen sammanlever men där det av omständigheterna visas att den ena personen också kan ses som inneboende.

Enligt lagens ordalydelse är således en man och en kvinna som sammanbor utan att vara gifta med varandra och är folkbokförda på samma adress berättigade att ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Även om uttrycket sambo eller äktenskapsliknande förhållanden inte nämns i lagtexten torde emellertid lagstiftarens mening ha varit att det skall vara fråga om samlevnad i ett samboförhållande. Vad gäller två

personer av samma kön som sammanbor framgår det av lagen om homosexuella sambor att de skall sammanbo i ett homosexuellt förhållande för att vad som anges i bostadsbidragslagen om sambor skall bli tillämpligt på de homosexuella samborna. I praktiken gäller också, oberoende av lagtextens lydelse, att det endast är makar/partner och sambor av motsatt och av samma kön som skall och får ansöka om bostadsbidrag gemensamt.

10.1.3 Vilka sammanboende avses i riksdagens tillkännagivande?

Enligt riksdagen skall utgångspunkten vara att andra sammanboende i bostadsbidragshänseende skall jämföras med samboende män och kvinnor enligt de regler som gäller i dag. Detta torde enligt kommitténs uppfattning få till följd att andra sammanboenden skall jämföras med makar och partner och sambor av motsatt och samma kön endast om de sammanboende är under 29 år eller om det i hushållet finns barn och de sammanboende är folkbokförda på samma adress. Härtill kommer att gällande regler begränsar de bidragssökandes antal till två vuxna personer.

Ett exempel på ett hushåll med barn är en person (A) som bor med sitt barn och som har hyreskontrakt med värden och som delar bostaden med en arbetskamrat (B). Enligt gällande regler kan A ansöka om bostadsbidrag. Om A och B skulle jämföras med makar/partner och sambor skulle de betraktas som en barnfamilj och vara tvungna att ansöka om bostadsbidrag gemensamt.

Även två ungdomar under 29 år som bor tillsammans och där endast den ena äger eller hyr bostaden eller innehar bostaden med bostadsrätt skulle bli tvungna att ansöka om bostadsbidrag gemensamt.

Även om två personer bor tillsammans i ett hushåll av föreskrivet slag är det dock inte säkert att den föreslagna utvidgningen alltid är en utvidgning av möjligheten att ansöka om bostadsbidrag. Det finns situationer där två personer redan i dag har rätt till bostadsbidrag var för sig men i enlighet med förslaget skulle bli tvungna att ansöka om bostadsbidrag gemensamt.

Det finns också situationer där den förordade utvidgningen skulle kunna medföra att en person som i dag kan ansöka om bostadsbidrag skulle gå miste om denna möjlighet. Om två personer som är 25 år (A) resp. 30 år (B) bor tillsammans i ett hushåll utan barn och det är A som innehar hyreskontraktet, kan A ansöka om bostadsbidrag. Skulle A och B jämföras med makar/partner och sambor skulle varken A eller B kunna ansöka om bostadsbidrag. För att bostadsbidrag skall lämnas till

ett hushåll utan barn som består av två makar/partner eller sambor krävs att ingen av parterna fyllt 29 år.

I bet. 1995/96:BoU 11 angavs att kretsen av bostadsbidragsberättigade i första hand bör avse alla dem som har hushållsgemenskap utan beaktande av samlevnadsform. Det angavs dock finnas situationer där de aktuella personerna inte är att betrakta som sammanboende. Vägledning ansågs kunna hämtas i de fall där en man och en kvinna i dag är bokförda på samma adress men inte betraktas som sammanboende. Några exempel på sådana fall gavs inte. Troligtvis har man här avsett att den ena parten är inneboende hos den andra.

10.1.4 De ekonomiska konsekvenserna för de sammanboende

Det är inte helt enkelt att förutse de ekonomiska konsekvenserna av en gemensam ansökan om bostadsbidrag för de personer som delar bostad och där i dag endast den ena personen ansöker om bostadsbidrag eller där de sammanboende ansöker om bostadsbidrag var för sig. I vad mån bostadsbidragen totalt sett skulle bli högre eller lägre vid en gemensam ansökan går inte generellt att säga. Detta beror på de sammanboendes inkomster, bostadskostnaden, hur många av personerna i bostaden som i dag uppbär bostadsbidrag etc.

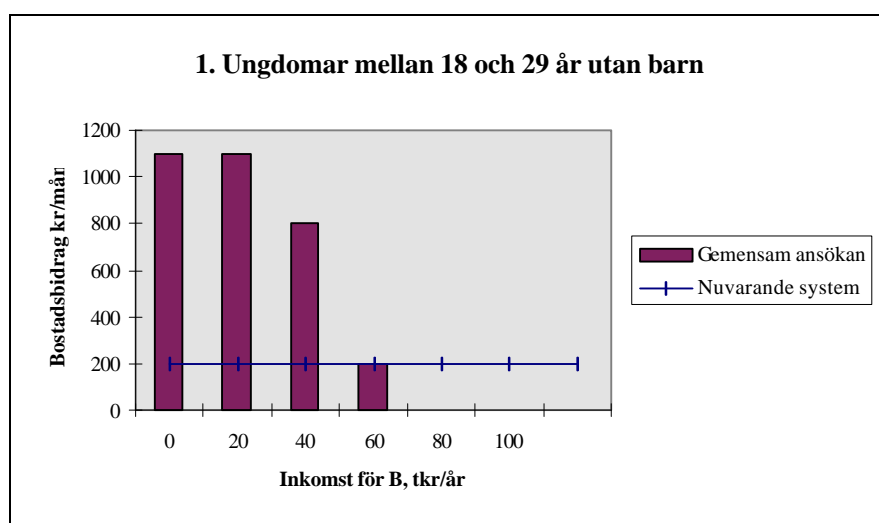
För att konsekvenserna av den tänkta modellen klart skall framgå har kommittén tagit fram fem exempel som visar vad bostadsbidraget skulle bli vid olika inkomstnivåer enligt det nu gällande systemet resp. vid en gemensam ansökan om bostadsbidrag.

Exempel 1 - Ungdomar mellan 18 och 29 år utan barn

A står för hyreskontraktet och bor tillsammans med sin studiekamrat B. Bostadskostnaden är 3 600 kr per månad (2 RoK 60 kvm). A:s inkomst är 27 000 kr per år (genomsnittlig inkomst i gruppen år 1998 enligt Riksförsäkringsverkets budgetunderlag år 2000-2002).

Enligt nuvarande regler har B ingen rätt till bostadsbidrag eftersom B saknar kontrakt med hyresvärd. Vid beräkningen av A:s bostadsbidrag skall den yta som B enligt en schablon förutsätts förfoga över dras från bostadskostnaden. Detta medför att den bidragsgrundande bostadskostnaden enligt dagens system är 2 160 kr. Vid en gemensam ansökan om bostadsbidrag kommer hela bostadskostnaden, 3 600 kr i månaden, att vara bidragsgrundande.

Diagram 1

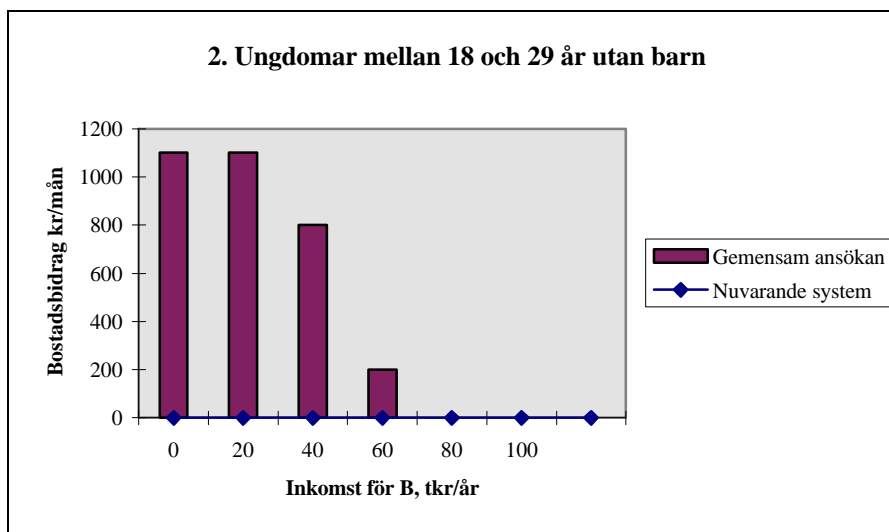
Av tabellen framgår att A enligt det nuvarande systemet uppbär bostadsbidrag med 200 kr i månaden. Så länge B:s inkomst understiger 60 000 kr kommer ett högre bostadsbidrag att utgå till hushållet vid en gemensam ansökan än för närvarande.

Exempel 2 - Ungdomar mellan 18 och 29 år utan barn

A och B äger bostaden gemensamt med lika delar. Bostadskostnaden är 3 600 kr per månad (högsta bidragsgrundande bostadskostnad). A:s inkomst är 27 000 kr per år (genomsnittlig inkomst i gruppen år 1998 enligt Riksförsäkringsverkets budgetunderlag år 2000-2002).

Enligt det gällande systemet utgår inget bostadsbidrag eftersom var och en av A och B har en bostadskostnad om 1 800 kr var och lägsta bidragsgrundande bostadskostnad är högre än 1 800 kr.

Diagram 2

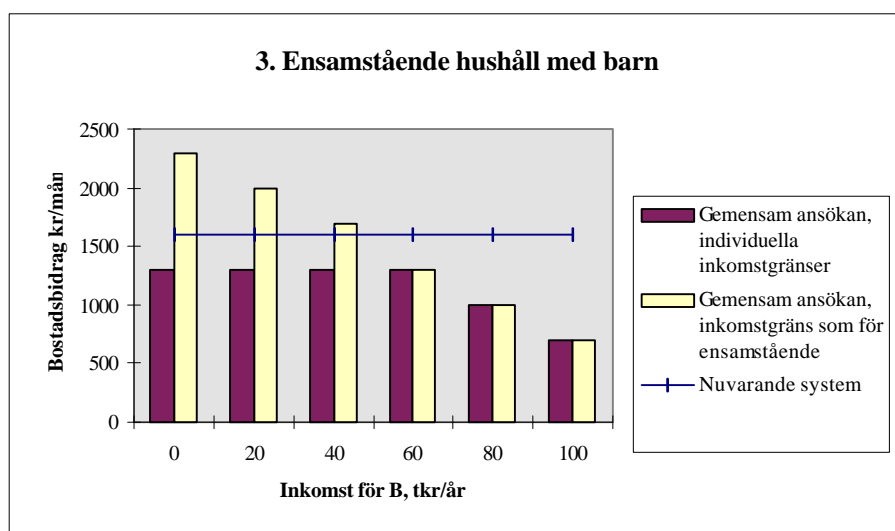
Tabellen visar vilket bostadsbidrag som utgår om A och B ansöker om bostadsbidrag gemensamt. Om B tjänar mer än 67 000 kr om året kommer inget bostadsbidrag att utgå vid en gemensam ansökan.

Exempel 3 - Ensamstående med barn

A har två barn 13 resp. 20 år (B). Bostadskostnaden är 5 300 kr (3 RoK 80 kvm). A:s inkomst är 125 000 kr per år (genomsnittlig inkomst för kvinnor i gruppen år 1998 enligt Riksförsäkringsverkets budgetunderlag år 2000-2002).

Enligt nuvarande regler får B inget bostadsbidrag eftersom B betraktas som inneboende och inte har något kontrakt med hyresvärden. Vid beräkningen av A:s bostadsbidrag skall den yta som B enligt en schablon förutsätts förfoga över dras från bostadskostnaden. Detta medför att den bidragsgrundande bostadskostnaden enligt dagens system är 3 776 kr. Vid en gemensam ansökan om bostadsbidrag kommer hela bostadskostnaden, 5 300 kr i månaden, att vara bidragsgrundande.

Diagram 3

Enligt det nuvarande systemet uppgår bostadsbidraget till 1 600 kr. Tabellen visar att så länge B har låga inkomster så kommer hushållet totalt sett att tjäna på en gemensam ansökan om beräkningen av bostadsbidraget sker med användande av samma inkomstgräns som för ensamstående med barn, dvs. A:s och B:s inkomst läggs samman varefter avdrag görs med 20 % för den del av inkomsten som överstiger 117 000 kr. Däremot vid en beräkning med individuella inkomstgränser, dvs. från varje inkomst görs avdrag med 20 % av den del av inkomsten som överstiger 58 500 kr, kommer hushållet att förlora på att bostads-

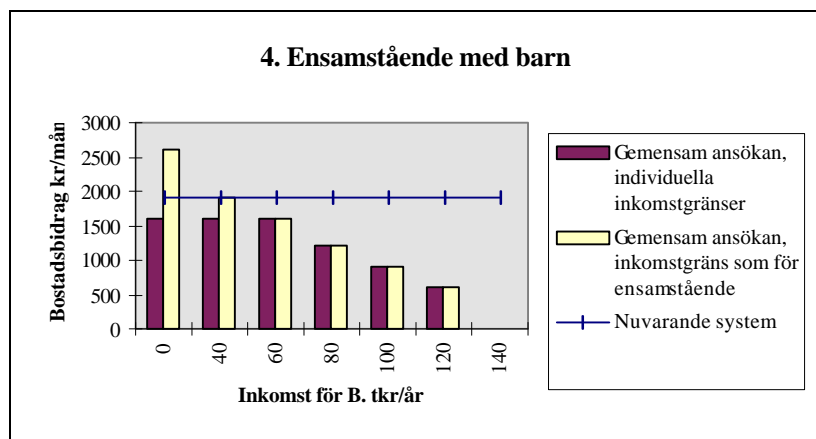
bidrag söks gemensamt med B även om bostadsbidraget beräknas på hela bostadskostnaden.

Exempel 4 - Ensamstående med barn

A står för hyreskontraktet och har två barn 13 resp. 15 år. B är en arbetskamrat till A som bor tillsammans med denne. Bostadskostnaden är 5 900 kr per månad (4 RoK, 100 kvm). A:s bidragsgrundande inkomst är 150 000 kr per år (genomsnittlig inkomst för män i gruppen år 1998 enligt Riksförsäkringsverkets budgetunderlag år 2000-2002).

Enligt nuvarande regler får B inte bostadsbidrag eftersom han betraktas som inneboende och inte har kontrakt med hyresvärden. Vid beräkningen av A:s bostadsbidrag skall den yta som B enligt en schablon förutsätts förfoga över dras från bostadskostnaden. Detta medför att den bidragsgrundande bostadskostnaden enligt dagens system blir 4 602 kr. Vid en gemensam ansökan om bostadsbidrag kommer hela bostadskostnaden, 5 900 kr i månaden, att vara bidragsgrundande.

Diagram 4

Enligt dagens system uppgår bostadsbidraget till 1 900 kr. Av tabellen framgår att oavsett om en individuell inkomstgräns eller en inkomstgräns som för ensamstående används blir bostadsbidraget lägre än i dag vid en gemensam ansökan om B tjänar cirka 60 000 kr och däröver.

Även om B helt skulle sakna inkomst blir bostadsbidraget lägre än i dag om individuella inkomstgränser även fortsättningsvis skulle gälla, vilket får antas vara fallet om samma regler som gäller för sammanboende kvinnor och män i dag skall vara gällande. I sådant fall kom bostadsbidraget att uppgå till 1 600 kr. Om samma inkomstgräns som

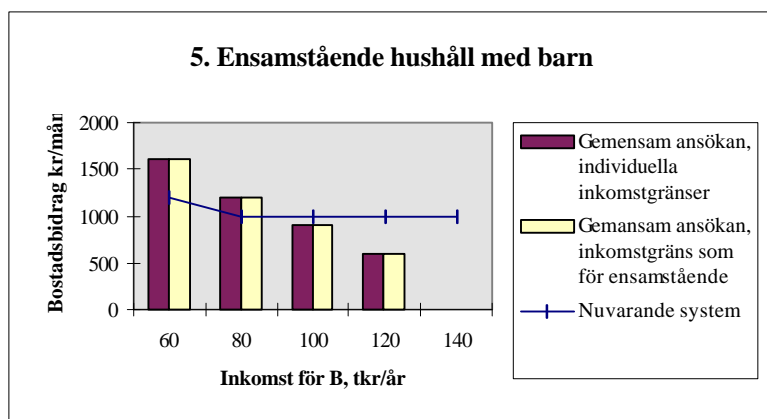
för ensamstående skulle användas hade emellertid bostadsbidraget blivit högre än i dag om B saknade inkomst. I sådant fall skulle bostadsbidraget uppgå till 2 600 kr.

Exempel 5 - Ensamstående med barn

A har två barn, 13 resp. 15 år, och äger bostaden gemensamt med B (arbetskamrat, 18-29 år). De förutsätts äga bostaden med lika delar. Bostadskostnaden är 5 900 kr per månad (4 RoK, 100 kvm). A:s inkomst är 150 000 kr per år (genomsnittlig inkomst för män i gruppen år 1998 enligt Riksförsäkringsverkets budgetunderlag år 2000-2002).

Både A och B har en bidragsgrundande bostadskostnad på 2 950 kr.

Diagram 5

Enligt nuvarande system uppgår A:s bostadsbidrag till 1 000 kr. Om B:s inkomst är 60 000 kr per år skulle B:s bostadsbidrag enligt det nuvarande systemet uppgå till 200 kr. Tillsammans får A och B i sådant fall ett bostadsbidrag om 1 200 kr per månad. Vid en gemensam ansökan om bostadsbidrag skulle de komma att anses som en barnfamilj och hushållets bostadsbidrag skulle vid samma inkomstförhållanden bli 1 600 kr per månad. Det är först när B:s inkomst uppgår till cirka 100 000 kr om året som hushållet totalt sett skulle få ett lägre bostadsbidrag än i dag.

10.1.5 Kostnaderna för reformen

Kommittén har gett RFV i uppdrag att beräkna kostnaderna för en utvidgning av kretsen bostadsbidragsberättigade i enlighet med vad Bostadsutskottet anfört (bet. 1995/96:BoU11). Beräkningen är gjord med utgångspunkt i antalet ensamstående bostadsbidragsmottagare som var registrerade i maj 1998. Av totalt 49 609 ensamstående ungdomshushåll med bostadsbidrag uppgavs 1 152 (2 %) ha inneboende i bostaden. Av totalt 197 078 ensamstående hushåll med barn uppgavs 6 408 hushåll (3 %) ha vuxna barn eller inneboende i bostaden.

Vid beräkningen har RFV utgått från att antalet ”inneboende” per hushåll är en person och endast den nuvarande bostadsbidragsmottagarens inkomst har beaktats. Det finns inga uppgifter om de inneboendes inkomster. I beräkningarna har man därför utgått från att den inneboendes inkomst understiger 58 500 kr i barnfamilj och att inneboende hos ungdom saknar inkomst. Tabell 1 anger kostnaderna för reformen per år.

Antal hushåll är antal ensamstående bostadsbidragsmottagare med inneboende enligt bostadsbidragsregistret i maj 1998.

Berörda hushåll är de hushåll som beräknas få höjda bidrag under den föreslagna reformen.

Bostadsbidrag avrundas till närmast lägre 100-tal kronor, vilket innebär att kostnadsökning per enskilt hushåll endast kan uppstå som hela 100-tal kronor.

Tabell 1 Kostnader för reformen

	Antal hushåll	varav berörda	Medelkostnad per år per berört hushåll	Totalkost- nad per år	
	(st)	(st)	(%)	(kr)	(%)
Barnfamiljer	6408	1308	20	5 556	7 269 600
Ungdomar	1152	869	75	4 092	3 553 200
Summa	7560	2177	29	4 968	10 822 800

Källa: Riksförsäkringsverket

Den totala kostnaden per år uppgår således till 10,8 miljoner kr. Denna kostnad är i stort sett den högsta möjliga eftersom det i beräkningen antagits att den inneboende saknar inkomster som påverkar bostadsbidraget. Om det vore möjligt att beakta de inneboendes inkomster skulle det i praktiken finnas de som får sänkt bidrag.

10.1.6 Kommitténs bedömning

Bedömning: Någon utvidgning av kretsen sammanboende som skall eller kan ansöka gemensamt om bostadsbidrag skall inte göras.

Enligt riksdagens tillkännagivande är det endast aktuellt att jämställa andra sammanboende i bostadsbidragshänseende med samboende män och kvinnor enligt de regler som gäller i dag. Detta måste förstås så att en eventuell utvidgning av kretsen bostadsbidragsberättigade till personer som bor tillsammans oberoende av samlevnadsform endast skulle komma att beröra ungdomar som bor tillsammans och personer som bor i ett hushåll med barn; i båda fallen under förutsättning att det inte bor fler än två bidragssökande i hushållet och att de bidragssökande är folkbokförda på samma adress.

Enligt kommitténs mening kan det ifrågasättas varför personer som bor tillsammans utan att vara makar/partner eller sambor skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Ett grundläggande skäl till att just sammanboende makar/partner och sambor skall ansöka gemensamt torde vara att det i dessa hushåll anses finnas en utbredd ekonomisk gemenskap. Kommitténs intervjuundersökning har visat att det för en stor del av de personer som bor i samma bostad utan att vara makar/partner eller sambor är fråga om provisoriska boenden och att de personer som bor i bostaden inte har någon annan ekonomisk gemenskap än bostadskostnaden. Det är enligt kommitténs uppfattning inte rimligt att alla sammanboende skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt, oberoende av vilken ekonomisk gemenskap som finns mellan dem. Exempelvis skulle det framstå som mindre välbetänkt om en inneboendes inkomst skulle påverka bostadsbidraget för en ensamstående förälder. Vid täta byten av inneboende skulle bostadsbidragets storlek dessutom kunna variera kraftigt från tid till annan.

För att en gemensam ansökan för andra sammanboende än makar/partner och sambor överhuvudtaget skall vara tänkbar bör hushållsgemenskapen enligt kommittén innefatta ett större ekonomiskt samarbete än enbart ett samarbete kring bostadskostnaden. Det är emellertid lätt att föreställa sig vilka bevisvärigheter som kan uppstå när det gäller att avgöra om en tillräckligt väl utvecklad hushållsgemenskap föreligger. Även detta talar mot att kretsen bostadsbidragsberättigade utvidgas till personer som bor tillsammans oberoende av samlevnadsform.

Det bör dessutom uppmärksammas att vissa personer som i dag uppstår bostadsbidrag kan komma att förlora rätten härtill om samma regler som gäller för makar/partner och sambor skall bli gällande.

Exempelvis skulle en ungdom som i dag uppbär bostadsbidrag och som bor tillsammans med en person som är 29 år eller äldre komma att förlora bostadsbidraget vid en gemensam ansökan. Vidare har vissa personer som delar bostad och gemensamt äger, hyr eller innehar bostaden med bostadsrätt i dag möjlighet att var för sig ansöka om bostadsbidrag. Vid en gemensam ansökan skulle det totala bostadsbidraget kunna bli lägre än i dag eller till och med helt upphöra. Även nu redovisade konsekvenser talar enligt kommitténs uppfattning mot att andra sammanboende än makar/partner och sambor skall kunna ansöka gemensamt om bostadsbidrag.

De exempel som kommittén tagit fram visar att en gemensam ansökan om bostadsbidrag inte generellt kan sägas leda till ett högre eller ett lägre bidrag än en ansökan om bostadsbidrag enligt det nuvarande systemet. Vilket bidrag som kommer att utgå vid en gemensam ansökan beror i stor utsträckning på inkomsterna för var och en av de personer som bor i bostaden. Som framgår av de ovan redovisade exemplen är det bland ungdomarna mellan 18 och 29 år främst för dem med mycket låga inkomster som det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt att ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Som tidigare framförts tyder resultatet av intervjuundersökningen dock på att de sammanboende som det rör sig om i nämnda grupp oftast är provisoriska och att någon ekonomisk gemenskap utöver ett samarbete beträffande bostadskostnaden sällan föreligger. Någon anledning att föreslå en utvidgning av de personer som skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt med hänsyn till de ekonomiska fördelar som skulle kunna uppnås för denna grupp föreligger därmed inte.

När det gäller ensamstående hushåll med barn där bostaden delas med en annan än make/partner eller sambo skulle dessa hushåll, för det fall att individuella inkomstgränser även fortsättningsvis skulle gälla, i många fall få ett lägre bostadsbidrag vid en gemensam ansökan än i dag. En sådan konsekvens för ensamstående hushåll med barn - en redan utsatt grupp - talar enligt kommitténs uppfattning starkt mot en ändring av reglerna.

Mot bakgrund av det anförda finner kommittén att det saknas bärande skäl att utvidga kretsen bostadsbidragsberättigade till att omfatta alla personer som bor tillsammans, oberoende av samlevnadsform. Kommittén avstår därför från att lägga fram något förslag om att andra personer än makar, partner och sambor av samma eller motsatt kön *skall* ansöka om bostadsbidrag tillsammans.

Med hänsyn till att en gemensam ansökan i vissa fall kan leda till ett högre bostadsbidrag har kommittén dock även övervägt en modell som innebär att samtliga personer som bor tillsammans utan att vara makar/partner eller sambor, om de så önskade *skulle få* ansöka om

bostadsbidrag tillsammans. Vad som talar mot denna lösning är att det kan te sig stötande om de som bor tillsammans utan att vara makar/partner eller sambor *får* ansöka om bostadsbidrag gemensamt medan de som är makar/partner eller sambor *skall* göra det. Därmed skulle den likabehandling av samlevnadsformer som eftersträvats gå förlorad. Enligt kommitténs uppfattning bör därför inte heller denna lösning förordas.

Slutsatsen blir således att någon utvidgning av kretsen sammanboende som skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt inte skall göras. Enligt kommitténs uppfattning innebär detta att bostadsbidragslagen bör förtydligas så att det framgår att det endast är makar/partner och sambor av samma eller motsatt kön som skall ansöka om bostadsbidrag gemensamt. Ett motsvarande förtydligande bör göras i lagen om bostadstillägg till pensionärer så att det även av denna lag framgår att det endast är sambor av samma kön eller av motsatt kön och inte andra personer som delar bostad som likställs med makar och registrerade partner. Dessa lagändringar torde dock ligga utanför kommitténs uppdrag.

10.2 Kommitténs bedömning avseende andra rättsförhållanden

10.2.1 Reglering av parternas inbördes förhållanden

Bedömning: Någon rättslig reglering av de inbördes förhållandena mellan personer som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap bör inte införas.

Det kan med utgångspunkt i intervjuundersökningen konstateras att även om sammanboendet varat under en lång tid och det föreligger en ekonomisk gemenskap mellan de sammanboende så innehåller denna gemenskap inte den ekonomiska sammanflätning som ofta uppstår mellan makar, partner och sambor i och med uppbyggnaden av ett gemensamt hem. En reglering som tar sikte på en ekonomisk utjämning, med exempelvis sambolagen som modell, skulle med stor sannolikhet i de flesta fall te sig helt främmande för kontrahenterna som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap. Det skulle också bli svårt att ange under vilka förutsättningar en sådan reglering skulle vara gällande. Kommittén delar Familjelagssakkunnigas uppfattning att en frivillig reglering som förutsätter anmälan eller registrering inte bör införas. En sådan reglering skulle kunna komma att användas i skatteundandragande

syfte eller till skada för ena partens borgenärer. Det kan dessutom antas att det inte är de sammanboende som skulle vara i bäst behov av regleringen som skulle göra anmälan om sammanboendet eller låta registrera sig.

I Norge finns en hushållsgemenskapslag som ger en hushållsmedlem möjlighet att i vissa fall mot betalning överta gemensam bostad och gemensamt bohag som helt eller delvis tillhör annan hushållsmedlem. Såvitt kommittén kunnat erfara tillämpas lagen främst vid upplösning av samboförhållanden. Det är kommitténs uppfattning att det inte finns något behov av en sådan reglering om rätt till lösen vid sidan om sambolagen. För de personer som bor tillsammans utan att vara makar, partner eller sambor finns möjlighet att genom förmögenhetsrättsliga fång eller genom testamente åstadkomma ägarbyte av bostad och bohag.

Mot bakgrund av vad som framkommit vid intervjuundersökningen finns det enligt kommitténs bestämda uppfattning inte heller i övrigt något behov av en rättslig reglering. Kommittén lägger således inte fram något förslag om en reglering av parternas inbördes förhållande.

10.2.2 Arvsfrågor

Bedömning: Det kan finnas skäl att i ett annat sammanhang överväga arvsskattereglerna för vissa av dem som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap.

Som framgår av kommitténs intervjuundersökning är det inte ovanligt att i fall där släktingar sammanbor i en hushållsgemenskap, dessa skriver testamente till förmån för varandra. Makar, sambor och barn har dock, som ovan redovisats, rätt till ett högre grundavdrag och de tillhör också en mer förmånlig skatteklass än andra arvsberättigade och testamentstagare. Detta upplevs ofta som orättvist, framför allt av sammanboende syskon.

Ur arvsskattesynpunkt är det likgiltigt om egendomen tillfaller någon genom arv eller genom testamentsförordnande. Arvsskatten påverkas inte heller av hur den faktiska relationen är. Syskon som levt tillsammans under ett helt vuxet liv och har arvsrätt efter varandra får i arvsskattehänseende ett sämre läge än sambor som skrivit testamente till förmån för varandra, även om samboförhållandet endast varat en kort tid när den ena går bort.

Mot denna bakgrund kan det enligt kommitténs uppfattning finnas skäl att se över arvsskattereglerna, särskilt för sammanboende syskon.

Denna fråga, som inte är okomplicerad, bör dock övervägas i ett annat sammanhang.

10.2.3 Fastighetsrätten

Bedömning: Något behov av ytterligare regler inom fastighetsrättens område för personer som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap föreligger inte.

Vad gäller fastighetsrätten är det främst bestämmelser som avser bostaden som har betydelse för sammanboende personer. De mer centrala bestämmelserna i hyreslagstiftningen och bostadsrättslagstiftningen tar hänsyn till sammanboende såväl inom som utom sambolagens tillämpningsområde. Kommittén anser därför att det inte finns behov av någon ytterligare reglering.

10.2.4 Den allmänna pensioneringen m.m.

Bedömning: Vad gäller den allmänna pensioneringen, arbetsskadeförsäkringen och efterlevandeskyddet inom tjänstepensioneringen saknas det skäl att införa någon särskild reglering för personer som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap.

Angående tjänstegrupplivförsäkringarna konstaterar kommittén att innehållet i dessa försäkringar regleras efter överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter men vill ändå peka på att de har vissa inskränkningar som kan få negativa konsekvenser för sammanboende i annan hushållsgemenskap.

Beträffande bestämmelserna inom *den allmänna pensioneringen* inverkar i flertalet fall äktenskap/partnerskap och kvalificerat samboförhållande på utfallet av pensionens storlek. Ett samboförhållande där parterna inte tidigare varit gifta med varandra eller varit varandras registrerade partner eller där de inte har eller har haft barn tillsammans inverkar däremot inte på pensionerna utom såvitt avser bostadstillägg till pensionärer. Något skäl att jämställa personer som sammanbor i annan hushållsgemenskap med sambor föreligger därmed inte.

Vad gäller rätten till bostadstillägg till pensionärer är denna inte knuten till någon form av samlevnad. För makar/partner och sambor av motsatt kön som sammanlever skall årsinkomsten för var och en av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda inkomst och värdet av förmögenheten skall beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda förmögenhet. Något skäl att likställa andra personer som sammanbor med makar/partner och sambor såvitt gäller beräkningssättet för bostadstillägg föreligger knappast. Som kommittén förordat i avsnitt 10.1.6 borde ett förtydligande göras i lagen om bostadstillägg - på motsvarande sätt som i bostadsbidragslagen - så att det av lagen framgår att det endast är sambor och inte andra personer som delar bostad som likställs med makar och registrerade partner.

Inom *arbetsskadeförsäkringen* påverkas efterlevandelivräntorna av äktenskap, partnerskap och kvalificerat samboförhållande. Ett samboförhållande där parterna inte tidigare varit gifta eller registrerade partner med varandra, inte har eller har haft barn tillsammans och inte heller väntade barn tillsammans när den försäkrade avled, beaktas inte i arbetsskadeförsäkringen. Det finns mot den bakgrunden inte anledning att i detta sammanhang överväga att andra personer som bor tillsammans skall anses som efterlevande.

Vad gäller *efterlevandeskyddet inom tjänstepensioneringen* kan familjeskyddet inom ITPK och Avtalspension SAF-LO ändras genom ett särskilt förordnande. Valet av förmånstagare begränsas dock i kommunalskattelagen. Enligt 31 § kommunalskattelagen och dess anvisningar kan i dag som förmånstagare insättas make, maka sambo av motsatt eller av samma kön, registrerad partner eller barn till endera den försäkrade eller dennes make/partner eller sambo. Även tidigare make/partner eller sambo och dessas barn ingår i den krets som kan vara förmånstagare. För att personer som bor tillsammans i en annan hushållsgemenskap skall kunna insättas som förmånstagare krävs en utvidgning av förmånstagarkretsen i kommunalskattelagen. Denna fråga får anses ligga utanför Samboendekommitténs uppdrag att överväga.

När det slutligen gäller *tjänstegrupplivförsäkringarna* inskränks i de flesta fall möjligheten att sätta in annan än make/partner, sambo eller barn som förmånstagare genom restriktionen att grundbeloppet endast betalas ut till den som efterlämnar make/partner, sambo eller barn. Inom TGL-S finns en ytterligare begränsning. Med sambo i denna försäkring avses endast sambo av motsatt kön. Tjänstegrupplivförsäkringarnas innehåll regleras genom överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter och staten kan inte styra häröver. Kommittén kan emellertid konstatera att inskränkningarna är till nackdel för personer som inte efterlämnar någon inom de angivna kategorierna och som vill skriva ett förmånstagarförordnande till förälder, syskon, eller någon annan person.

10.3 Kommitténs bedömning när det gäller behovet av reglering för särbor

Bedömning: Något behov av särskild reglering för personer i annan hushållsgemenskap som inte permanent sammanbor föreligger inte.

Enligt direktiven skall kommittén uppmärksamma även de situationer där personer lever i hushållsgemenskap med varandra utan att permanent bo tillsammans. Kommitténs intervjuundersökning har tagit sikte på personer som sammanbor utan att vara makar/partner eller sambor. I detta material har kommittén av naturliga skäl inte funnit några exempel på hushållsgemenskaper utan permanent sammanboende. Kommittén har således inte något egentligt underlag för att bedöma storleken av denna grupp eller gruppens egen uppfattning om behovet av rättslig reglering.

Som ovan framgått har dock kommittén inte funnit något behov av reglering inom något rättsområde för personer som permanent sammanbor i en hushållsgemenskap utan att vara gifta/partner eller sambor. Något behov av särskild reglering för personer i annan hushållsgemenskap som inte permanent sammanbor torde därmed inte heller föreligga. I vart fall saknas sådant behov i de avseenden som faller inom kommitténs uppdrag att överväga.

11 Genomförande av förslagen

11.1 Kommitténs bedömning av kostnaderna för förslagen

Bedömning: Bortsett från de informationsinsatser som förordas kommer kommitténs förslag inte att medföra några nämnvärda kostnader för det allmänna.

Enligt kommitténs förslag kommer en och samma sambolag att bli tillämplig för heterosexuella och homosexuella sambor. Samtidigt undanröjs de rättsliga skillnaderna mellan homosexuella och heterosexuella sambor i den mån dessa är omotiverade, dvs. när det finns sådana skillnader mellan de olika grupperna av sambor som inte motsvaras av skillnader mellan personer som ingått partnerskap resp. äktenskap. Kommittén föreslår också vissa förändringar av och förtydliganden i sambolagen. Vidare förordar kommittén att betydande informationsinsatser görs.

Den satsning på information som kommittén förordar kan beräknas medföra vissa kostnader för det allmänna. Även om behovet av information är störst när de nya reglerna träder i kraft krävs kontinuerliga informationsinsatser.

Kommitténs förslag beträffande regleringen i sambolagen rör enbart förhållandet mellan enskilda och får inga samhällsekonomiska konsekvenser. Även den utvidgade rättsliga likställigheten mellan sambor av samma och motsatt kön rör främst förhållandet mellan enskilda. Exempelvis kommer samtliga jävsbestämmelser i lagstiftningen som gäller för sambor av motsatt kön att bli tillämpliga även på sambor av samma kön. Utvidgningen medför emellertid också att sambor av samma kön kommer att bli berättigade till vissa förmåner och bidrag från det allmänna som inte tidigare tillkommit personer i denna grupp. Detta gäller förmåner och bidrag i mycket speciella situationer, såsom exempelvis ersättning för närståendevård och bidrag för teckenspråksundervisning för vissa föräldrar. Kommitténs bedömning är att kostna-

derna härför kommer att vara försumbara. Förslagen som sådana kommer med andra ord inte att medföra några nämnvärda kostnader.

11.2 Kommitténs bedömning vad gäller ikraftträdande

Bedömning: Kommitténs förslag bör kunna träda i kraft den 1 januari 2001.

De ändringar kommittén föreslår förutsätter att informationsinsatser förbereds innan förslagen kan träda i kraft. Därutöver är tidsåtgången för beredningen av förslaget avgörande för ikraftträdandet. Enligt kommitténs bedömning bör det dock vara möjligt med ett ikraftträdande den 1 januari 2001.

För samboförhållanden som upphör före ikraftträdandet skall nuvarande bestämmelser vara tillämpliga. I och med ikraftträdandet upphör lagen om homosexuella sambor.

12 Generella direktiv

12.1 Kommitténs bedömning

Bedömning: De framlagda förslagen har betydelse för jämställdheten mellan könen.

Utredningen har enligt sina direktiv haft att beakta även regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare om att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50), om att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), om att redovisa jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) samt om att redovisa konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (dir. 1996:49). De nu redovisade direktiven upphävdes den 1 januari 1999 och ersattes av bestämmelser i kommittéförordningen (1998:1474).

I kap. 11 har kommitténs bedömning av kostnaderna för förslagen redovisats, varför kostnadsaspekterna inte berörs i detta kapitel.

I 15 § kommittéförordningen sägs att om förslagen i ett betänkande har betydelse för den kommunala självstyrelsen, skall konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet. Detsamma gäller när ett förslag har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Enligt kommitténs bedömning har de framlagda förslagen betydelse för jämställdheten mellan könen. Kommittén har slagit fast att sambolagens övergripande syfte att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes upplösning även fortsättningsvis skall bestå. För att sambolagen till fullo skall uppfylla detta syfte har vissa utvidgningar och ändringar i lagen föreslagits. Genom att skyddet för den svagare parten förstärks torde förslagen kunna bidra till en ökad jämställdhet mellan män och kvinnor. I detta sammanhang kan särskilt nämnas klarläggandet av vilka möjligheter en sambo har att utan andra partens medverkan bringa ett samboförhållande att upphöra när båda samborna bor kvar i den gemensamma bostaden. Av betydelse för jäm-

ställdheten är också förslaget om interimistisk kvarsittningsrätt. Genom dessa förslag ökar det rättsliga skyddet för den svagare parten och förslagen kan komma att få särskild betydelse för dem som far illa i samboförhållanden. Även förslaget om att utvidga sambolagens tillämpningsområde till att omfatta sambors gemensamma fortskaffningsmedel ger ett förstärkt skydd för den svagare parten eftersom den ekonomiska jämställdheten mellan parterna i ett samboförhållande därmed torde öka.

I övrigt anser kommittén inte att förslagen får någon sådan inverkan på de i kommittéförordningen nämnda områdena att någon särskild redovisning av konsekvenserna är motiverad.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem

Lagens rubrik

Lagens rubrik skall vara *Sambolagen*. Motiven härför har redovisats i avsnitt 4.2.

1 §

Denna lag gäller sambors gemensamma bostad, bohag och motordrivna forskaffningsmedel.

Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.

Sambolagen är endast tillämplig på sådana samboförhållanden där ingen av samborna är gift eller registrerad partner.

Paragrafen reglerar lagens tillämpningsområde.

I första stycket beskrivs den egendom som lagen gäller. Ett tillägg har gjorts i bestämmelsen som innebär att även gemensamma motordrivna forskaffningsmedel omfattas av regleringen. Skälen härför har redovisats i avsnitt 4.4.7.3. Vad som avses med gemensamt motordrivet forskaffningsmedel anges i kommentaren till 5 §.

I andra stycket anges vad som avses med begreppet *sambor*. Definitionen är ny. Bakgrunden till dess tillkomst har redovisats i avsnitt 4.3.4.1. En saklig ändring är att definitionen genom begreppet *två personer* har gjorts könsneutral och omfattar sambor av såväl motsatt som samma kön. I definitionen anges de förutsättningar som skall vara uppfyllda för att ett samboförhållande skall anses föreligga. Någon ändring av vad som enligt motivuttalandena i prop. 1986/87:1 krävs för att ett samboförhållande skall föreligga är dock inte avsedd.

När det gäller begreppet *stadigvarande* avses inte bara den faktiska tid som parterna bott tillsammans utan även deras avsikt för framtiden. Det kan dock i vissa fall vara oklart huruvida ett sammanboende är tänkt

att bli stadigvarande, t.ex. på grund av att någon av de sammanboende behållit sin tidigare bostad och fortfarande är folkbokförd på den adressen. Det kan härvid bli aktuellt att göra en helhetsbedömning för att avgöra om ett samboförhållande föreligger. I tveksamma fall bör, liksom för närvarande, den tid som parterna faktiskt bott tillsammans spela roll. Det riktmärke om sex månader som angetts i prop. 1986/87:1 skall gälla även framöver. Kortare tid kan dock godtas om andra omständigheter talar för att det är fråga om ett stadigvarande sammanboende, t.ex. förekomsten av inbördes testamente.

Vad som främst skiljer ett samboförhållande från sammanboende i annan hushållsgemenskap är att det skall vara fråga om sammanboende i ett *parförhållande*. Begreppet *parförhållande* innefattar både heterosexuella och homosexuella förhållanden. Beträffande den närmare innebörden av begreppet hänvisas till avsnitt 4.3.4.1. För de sammanboende själva torde det normalt inte uppstå några svårigheter att avgöra om de sammanbor i ett *parförhållande* eller inte. Om de är oense härom bör det ankomma på den parten som bestrider att ett *parförhållande* föreligger att redovisa omständigheter som stöder bestridandet (jfr prop. 1986/87:1).

När det gäller innebörden av begreppet *gemensamt hushåll* har detta redovisats i avsnitt 4.3.4.1.

Bestämmelsen i tredje stycket innebär ett förtydligande av att det för sambolagens tillämplighet krävs att samborna inte är gifta eller registrerade partner. Om någon av samborna sedan samboförhållandet inletts gifter sig eller ingår registrerat partnerskap är sambolagens reglering tillämplig på förhållandet fram till denna tidpunkt, jfr 2 §.

2 §

Ett samboförhållande upphör

1. när samborna eller någon av dem gifter sig eller ingår registrerat partnerskap,
2. när samborna flyttar isär, eller
3. när någon av samborna avlider.

I annat fall upphör ett samboförhållande när ansökan från en eller båda samborna om att bodelningsförrättare skall förordnas enligt 27 § eller om rätt att ensam få bo kvar i bostaden enligt 29 § inkommer till domstol eller när en sambo väcker talan angående övertagande av bostad enligt 23 §.

Paragrafen är ny. Bakgrunden till bestämmelsen har redovisats i avsnitt 4.3.4.2. I paragrafen sker en uttömmande uppräkningslista av de omständigheter som krävs för att ett samboförhållande skall anses ha upphört.

Inledningsvis anges i första punkten att ett samboförhållande upphör när samborna eller någon av dem gifter sig eller ingår registrerat partnerskap. Härmed avses sålunda såväl den situation att samborna gifter sig eller ingår registrerat partnerskap med varandra som att en av samborna gifter sig eller ingår registrerat partnerskap med någon annan än sin sambo.

När en sambo gifter sig eller registrerar partnerskap upphör samboförhållandet i den meningen att sambolagen inte längre blir tillämplig på förhållandet. Dagen för ingående av äktenskap eller registrerat partnerskap skall anses som den dag förhållandet upphör.

Enligt andra punkten upphör ett samboförhållande när samborna flyttar isär. Vissa svårigheter kan uppkomma när det gäller att avgöra vid vilken tidpunkt detta skett. Rent faktiskt bör samborna anses ha flyttat isär när någon av dem bosatt sig på annat håll. Detta gäller även om det nya boendet inte kan betraktas som permanent. Har samborna varit folkbokförda på samma adress bör datumet för adressändring som anmäls till folkbokföringsmyndigheten vara den senaste tidpunkt som förhållandet skall anses ha upphört.

I tredje punkten anges att ett samboförhållande upphör när en av samborna avlider. Om båda samborna avlider blir sambolagen inte tillämplig eftersom bestämmelserna om påkallande av bodelning enligt 9 §, övertagande av bostad enligt 23 §, behovsprövningen enligt 17 § och inskränkningarna i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet enligt 24 § endast gäller till förmån för den efterlevande sambon. Någon anledning att slå fast att samboförhållandet upphör om båda samborna avlider föreligger därmed inte.

Om ett samboförhållande inte har upphört enligt första stycket kan det bringas att upphöra enligt andra stycket när endera eller båda sambornas ansökan om bodelningsförrättare eller kvarsittningsrätt inkommer till domstol eller när talan om övertagande av bostad väcks vid domstol. Själva ansökan anses som en viljeförklaring att samboförhållandet skall upphöra. I och med att ansökningen inkommer till domstolen har förhållandet upphört. Om samborna ändock fortsätter att bo tillsammans kan det bli aktuellt att pröva om samboförhållandet återuppstått eller om parternas sammanboende är att betrakta som annan hushållsgemenskap. Detta bör avgöras efter en helhetsbedömning av omständigheterna i varje enskilt fall.

Avskrivs målet eller ärendet efter det att ansökan inkommit till domstol får samboförhållandet anses ha återupptagits såvida det inte har upphört på annat sätt.

Sambors egendom

Mellanrubriken är ny. Avsikten med dess införande är att på ett tydligare sätt ange vad sambolagens olika delar reglerar.

3 §

Med sambors gemensamma bostad avses i denna lag, om inte annat följer av 6 §

1. fast egendom som samborna eller någon av dem äger eller innehar med tomträtt, om det finns en byggnad på egendomen som är avsedd som sambornas gemensamma hem och egendomen innehas huvudsakligen för detta ändamål,
2. fast egendom som samborna eller någon av dem innehar med nyttjanderätt i förening med byggnad på egendomen som samborna eller någon av dem äger, om byggnaden är avsedd som sambornas gemensamma hem och egendomen innehas huvudsakligen för detta ändamål,
3. byggnad eller del av byggnad som samborna eller någon av dem innehar med hyresrätt, bostadsrätt eller annan liknande rätt, om byggnaden eller byggnadsdelen är avsedd som sambornas gemensamma hem och innehas huvudsakligen för detta ändamål,
4. byggnad eller del av byggnad som samborna eller någon av dem har rätt att framdeles förvärva med bostadsrätt enligt förhandsavtal som sägs i 5 kap. bostadsrättslagen (1991:614), om rätten gäller en lägenhet som när avtalet träffades var avsedd att bli sambornas gemensamma hem och att innehas huvudsakligen för detta ändamål.

Samborna får i en av dem båda undertecknad handling anmäla till inskrivningsmyndigheten att en fastighet som är lagfaren för en av dem eller en tomträtt för vilken en av dem är inskriven som innehavare är gemensam bostad för dem båda.

4 §

Med sambors gemensamma bohag avses i denna lag, om inte annat följer av 6 §, möbler, hushållsmaskiner och annat inre lösöre som är avsett för det gemensamma hemmet. Till gemensamt bohag räknas inte sådant bohag som används uteslutande för den ena sambons bruk.

Paragraferna motsvarar nuvarande 2 och 3 §§. Ändringarna är endast av redaktionell art och beror på ändrad paragrafbeteckning.

5 §

Med sambors gemensamma motordrivna forskaffningsmedel avses i denna lag, om inte annat följer av 6 §, sådant motordrivet fordon som används i det gemensamma hushållet. Till gemensamt motordrivet forskaffningsmedel räknas inte sådant som används uteslutande för den ena sambons bruk.

Paragrafen är ny och föranleds av att motordrivet forskaffningsmedel föreslås omfattas av sambolagen.

Med motordrivet forskaffningsmedel avses bil, motorcykel, moped, traktor, motorbåt eller motordrivna flygplan (jfr kommentaren till 8 kap. 7 § BrB, Holmqvist, Lena, m.fl., Brottsbalken - En kommentar, 1998). Även snöskoter torde omfattas av begreppet.

Ett motordrivet forskaffningsmedel är gemensamt om det används i det gemensamma hushållet, såvida inte annat följer av 6 §. Med att ett motordrivet forskaffningsmedel används i det gemensamma hushållet avses exempelvis att det utgör transportmedel till och från sambornas arbetsplatser, till daghem, skola, barnens andra aktiviteter, eller för inköp och andra ärenden som har anknytning till hushållet. Om forskaffningsmedlet används uteslutande för ena sambons bruk anses det inte som ett gemensamt motordrivet forskaffningsmedel.

6 §

Till sambors gemensamma bostad, bohag och motordrivna forskaffningsmedel räknas inte egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål.

Paragrafen motsvarar nuvarande 4 §. Tillägget i bestämmelsen är en följd av att sambornas gemensamma motordrivna forskaffningsmedel skall omfattas av lagen. Liksom beträffande bostad och bohag skall denna egendom undantas från den gemensamma egendomen om dess huvudsakliga användning är för fritidsändamål.

7 §

Sådan egendom som anges i 3-5 §§ och som förvärvats för gemensamt begagnande utgör sambornas samborättsgods.

Första stycket gäller dock inte om det är fråga om egendom som avses i 8 § eller om annat följer av avtal som samborna träffat enligt 10 §.

Paragrafen är ny. I första stycket definieras vad som enligt huvudregeln avses med begreppet samborättsgods, se avsnitt 4.4.7.2. Egendom som utgör samborättsgods kan vara sambors gemensamma bostad, bohag och motordrivet fortskaffningsmedel som förvärvats för gemensamt begagnande. Om samborna har flera bostäder eller gemensamma fortskaffningsmedel som förvärvats för gemensamt bruk kan samtliga utgöra samborättsgods. Beträffande motordrivet fortskaffningsmedel bör det vid bedömningen av om detta förvärvats för gemensamt begagnande sakna betydelse vem av samborna som rent faktiskt framför det. Även om den ena sambon saknar körkort kan exempelvis en bil anses vara förvärvad för gemensamt bruk.

Egendom som förvärvats av parterna under samlevnaden men innan sambolagen blev tillämplig på förhållandet kan komma att utgöra samborättsgods om sambolagen i ett senare skede av förhållandet blir tillämplig. Detta gäller exempelvis om förhållandet vid förvärvstillfället inte var tillräckligt stadigvarande eller om en av parterna då fortfarande var gift på annat håll. För att egendomen skall utgöra samborättsgods krävs dock att parterna vid förvärvstillfället sammanbodde i ett parförhållande och hade gemensamt hushåll samt att egendomen förvärvades för gemensamt bruk.

Egendom som förvärvats före samlevnaden utgör däremot normalt inte samborättsgods. Det kan dock uppkomma situationer där förvärvet skett i så nära anslutning till att samlevnaden inleds att det står klart att syftet med förvärvet av egendomen varit att den skall begagnas gemensamt. I sådant fall torde egendomen utgöra samborättsgods.

I andra stycket anges två undantag från huvudregeln i första stycket. För att den angivna egendomen inte skall utgöra samborättsgods krävs i det första fallet att det är fråga om egendom som tillfallit den ena sambon genom gåva, testamente eller arv med föreskrift om att egendomen skall vara mottagarens enskilda. Se vidare härom i kommentaren till 8 §.

Det andra undantaget avser den situationen att samborna träffat avtal som innebär att all deras gemensamma egendom eller viss del därav inte skall ingå i bodelningen. Om ett sådant avtal finns, skall den i avtalet angivna egendomen inte anses utgöra samborättsgods. Se vidare härom i kommentaren till 10 §.

8 §

Sådan egendom som anges i 3-5 §§ och som en sambo

- 1. fått i gåva med det villkoret att egendomen skall vara mottagarens enskilda,*

2. *erhållit genom testamente med det villkoret att egendomen skall vara mottagarens enskilda, eller*
 3. *ärvt och som enligt testamente av arvlåtaren skall vara mottagarens enskilda*
- utgör inte samborättsgods.*

Detsamma gäller vad som har trätt i stället för egendom som anges i första stycket om det inte genom en sådan rättshandling som där avses föreskrivits att ersättningsegendom inte skall vara enskild egendom.

Paragrafen är ny. Bakgrunden till bestämmelsen har redovisats i avsnitt 4.4.7.5. Förebilden till bestämmelsen finns i 7 kap. 2 § ÄktB.

Enskild egendom finns inte i sambolagen. Det händer emellertid att egendom förvärvas genom gåva, arv eller testamente med föreskrift om att egendomen skall vara enskild egendom även om mottagaren är ogift. För det fall mottagaren senare gifter sig innebär föreskriften att egendomen kommer att undantas vid en eventuell bodelning. Följden av att egendomen inte skall utgöra sambornas samborättsgods är att den inte heller ingår i bodelning mellan samborna.

I vad mån en bostad som inte ingår i samborätten och som ena sambon mottagit med föreskrift om att egendomen skall vara enskild kan övertas av den andra sambon redovisas under 23 §.

Bodelning

9 §

När ett samboförhållande upphör av annat skäl än att samborna gifter sig med varandra eller ingår registrerat partnerskap med varandra, skall på begäran av någon av samborna deras samborättsgods fördelas mellan dem genom bodelning.

Bodelning skall göras med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag samboförhållandet upphör.

Begäran om bodelning under sambornas livstid skall framställas senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde.

Avlider en sambo, skall begäran av den efterlevande sambon om bodelning framställas senast när bouppteckningen förrättas.

Paragrafen motsvarar nuvarande 5 §.

Tillägget i första stycket, att samboförhållandet skall upphöra av annat skäl än att samborna gifter sig eller ingår registrerat partnerskap

med varandra, föranleds av att 2 § första stycket p. 1 innefattar såväl den situationen att samborna ingår äktenskap/partnerskap med varandra som den att en av samborna ingår äktenskap/partnerskap med någon annan än sin sambo. Det är dock endast i den senare situationen som bodelning kan ske. Vidare har första stycket ändrats på så sätt att "deras gemensamma bostad och bohag" bytts ut mot "deras samborättsgods". Den egendom som avses är således sambornas gemensamma bostad, bohag och motordrivna forskaffningsmedel som förvärvats för gemensamt begagnande, såvida inte undantagen i 7 § andra stycket är tillämpliga.

Bakgrunden till det nya andra stycket har redovisats i avsnitt 4.6.7.1. Den föreslagna regleringen i 2 § om när ett samboförhållande upphör torde underlätta bedömningen av när ett samboförhållande skall anses ha upphört. När ett samboförhållande upphör på grund av att samborna flyttar isär kan det dock uppkomma situationer som gör det svårt att - mer exakt - avgöra när samboförhållandet har upphört (se under 2 §). Det kan dock antas vara i ytterst få fall där det, för att kunna avgöra vilka egendomsförhållande som skall gälla vid bodelningen, är nödvändigt att ange samboförhållandets upphörande till en viss bestämd dag. Detta kan möjligen bli aktuellt om exempelvis den ena sambon skuldsatt sig i samband med att samboförhållandet upphört och skulden kan komma att avräknas från värdet av egendom som skall ingå i bodelningen. Däremot torde det knappast uppstå några svårigheter i fråga om förvärv av egendom för gemensamt begagnande eftersom samborna sannolikt inte införskaffar sådan i anslutning till samboförhållandets upphörande.

I det nya tredje stycket har en tidsfrist införts som anger när begäran om bodelning under parternas livstid senast skall framställas (en s.k. preklusionsfrist). Skälen härför har redovisats i avsnitt 4.5.6.4. Fristen har angetts till ett år efter det att samboförhållandet upphörde. För bedömningen av om tiden för påkallande av bodelning löpt ut eller inte, kan det komma att krävas att samboförhållandets upphörande fastställs till en viss dag. Om oenighet föreligger mellan samborna i fråga om vid vilken tidpunkt samboförhållandet upphörde, bör ledning sökas i de omständigheter som angetts under 2 §.

Paragrafens fjärde stycke motsvarar andra meningen i det nuvarande första stycket. Om en sambo avlider efter det att förhållandet upphört men innan bodelning har skett skall, liksom för närvarande, den efterlevande sambon begära bodelning senast när bouppteckningen förrättas.

10 §

Genom ett skriftligt avtal som undertecknas av båda samborna kan de komma överens om att bodelning inte skall ske eller att viss egendom inte skall ingå i bodelningen. Genom ett nytt av samborna undertecknat skriftligt avtal kan de ändra vad som tidigare överenskommits.

Bestämmelsen motsvarar delvis nuvarande 5 § andra stycket. Skälen för bestämmelsens utformning har redovisats i 4.5.6.1. I paragrafen klargörs att sambor kan avtala såväl att bodelning överhuvudtaget inte skall ske som att viss egendom inte skall ingå i bodelningen samt att samborna genom ett nytt avtal kan ändra vad de tidigare har överenskommit.

11 §

Varje sambo är skyldig att tills bodelning förrättas, eller frågan om bodelning fallit, redovisa för gemensam bostad, bohag och motordrivet fortskaffningsmedel som utgör samborättsgods samt för gemensam bostad som innehas med hyresrätt eller bostadsrätt och som kan bli föremål för övertagande enligt 23 §.

Paragrafen är ny. Bakgrunden till bestämmelsen har redovisats i avsnitt 4.6.7.1. En motsvarande bestämmelse finns för makar i 9 kap. 3 § ÄktB.

Beträffande makar gäller redovisningsplikten i princip all egendom, även sådan som är enskild. Anledningen härtill är att den enskilda egendomen på olika sätt kan komma att dras in i bodelningen (jfr Tottie, a.a. s. 242).

Beträffande gemensamt bohag och motordrivet fortskaffningsmedel omfattas egendomen av lagens reglering endast om egendomen är samborättsgods. Även om bodelning beträffande bostaden är utesluten på grund av att denna inte utgör samborättsgods finns det enligt 23 § möjlighet för andra sambon att överta bostad som innehas med hyresrätt eller bostadsrätt. Redovisningsplikten bör därmed omfatta även sådan egendom.

12 §

Sambor får inför ett omedelbart förestående upphörande av samboförhållandet avtala om den kommande bodelningen och annat som har samband med denna (föravtal). Över avtalet skall upprättas en handling som undertecknas av båda samborna.

Om ett villkor i ett föravtal är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt, får avtalet jämkas eller lämnas utan avseende vid bodelningen.

Paragrafen är ny. Bakgrunden till bestämmelsen har redovisats i avsnitt 4.5.6.3. Bestämmelsen, som har utformats med 9 kap. 13 § och 12 kap. 3 § ÄktB som förebild, ger även sambor möjlighet att träffa föravtal. Föravtalet får endast verkan samborna emellan och någon ändring i egendomsförhållandena inträder inte. En vägran att fullfölja åtagandet torde - på samma sätt som gäller för äkta makar (se prop. 1987/87:1 s. 316) - kunna föranleda skadeståndskonsekvenser för sambo som ingått avtalet. För att ett giltigt föravtal skall föreligga krävs att samboförhållandets upphörande är omedelbart förestående. Liksom enligt ÄktB uppställs krav på skriftlig form och på båda sambornas underskrifter. Om en sambo avlider efter avtalstidpunkten men före bodelningen förlorar föravtalet sin verkan.

I andra stycket anges att ett föravtal får jämkas eller lämnas utan avseende vid bodelningen. Förutsättningarna härför är i princip desamma som anges i 36 § avtalslagen.

14 §

Vid beräkningen av sambornas andelar i egendomen skall från vad en sambo äger av deras *samborättsgods* avräknas så mycket att det täcker de skulder som den sambon hade när samboförhållandet upphörde.

För sådana fordringar mot en sambo som inte är förenade med särskild förmånsrätt i *samborättsgodset* och som inte heller på annat sätt är att hänföra till sådan egendom skall sambon få täckning ur *samborättsgodset* endast i den mån betalning inte kan erhållas ur annan egendom.

15 §

Det som återstår av sambornas *samborättsgods*, sedan avdrag har gjorts för att skulderna skall täckas enligt 14 §, skall läggas samman. Värdet därav skall därefter delas lika mellan samborna.

Paragraferna motsvarar nuvarande 7 och 8 §§.

I 14 och 15 §§ ersätts "bostad och bohag" med "samborättsgods". Med *samborättsgods* avses inte bara bostad och bohag utan även motor-drivet forskaffningsmedel, jfr 7 § första stycket. Därutöver har en redaktionell ändring gjorts i 15 § på grund av ändrad paragrafbeteckning.

16 §

I den mån det med hänsyn särskilt till samboförhållandets längd men även till sambornas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är oskäligt att en sambo när samlevnaden upphör skall lämna egendom till den andra i den omfattning som följer av 9 och 13-15 §§, skall bodelningen i stället göras så att den förstnämnda sambon får behålla mer av sin egendom. Är en sambo försatt i konkurs när bodelningen skall förrättas eller finns det andra särskilda skäl att inte dela sambornas egendom, skall varje sambo behålla sin egendom som sin andel.

Paragrafen motsvarar nuvarande 9 §. Ändringarna är endast av redaktionell art och beror på ändrad paragrafbeteckning.

17 §

Med ledning av de andelar som har beräknats för samborna skall deras *samborättsgods* fördelas mellan dem på lotter. Den som bäst behöver *bostad, bohag eller motordrivnet forskaffningsmedel som ingår i bodelningen* har rätt att få denna egendom i avräkning på sin lott eller, om värdet är ringa, utan avräkning. En förutsättning för att en sambo *på sin lott skall få sådan egendom* som tillhör den andra sambon är dock att *detta* även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Svarar egendomen för fordran som är förenad med särskild förmånsrätt i egendomen, är en ytterligare förutsättning för *att en sambo på sin lott skall få sådan egendom som tillhör den andra sambon* att den andra sambon befrias från ansvar för fordringen eller att medel till att betala denna har satts under särskild vård.

Paragrafen motsvarar nuvarande 10 §.

Av skäl som redovisats i avsnitt 4.4.7.3 skall samma behovs- och skälighetsprövning som görs vid lottläggningen av bostad och bohag göras beträffande motordrivnet forskaffningsmedel. Detta framgår av första stycket. I detta stycke har också gjorts ett tillägg om att prövningen avser egendom som ingår i bodelningen. Härigenom klargörs att det endast är egendom som utgör *samborättsgods* som skall lottläggas.

Övertaganderätten i 11 kap. 8 § ÄktB avser även egendom som är enskild till följd av ett mellan makarna slutet äktenskapsförord samt enskild egendom som trätt i stället för egendom som genom föreskrift vid gåva, arv eller testamente gjorts till enskild egendom. Har samborna träffat avtal enligt 10 § som innebär att bodelning inte skall ske eller att viss egendom inte skall bodelas, utgör ifrågavarande egendom inte

samborättsgods. Enligt 8 § undantas dessutom från samborätten sådan egendom som sambo fått i gåva eller genom arv eller testamente med föreskrift att egendomen skall vara enskild, liksom vad som trätt i stället för sådan egendom, om inte annat föreskrivits.

För att ytterligare klargöra att paragrafen inte avser att reglera annat än lottläggning av egendom som ingår i bodelning har orden "överta" och "övertagande" utgått i den föreslagna lydelsen.

18 §

En sambo har rätt att i stället för att lämna egendom till den andra sambon betala motsvarande belopp i pengar. Om godtagbar säkerhet ställs för betalningen, kan sambon få skäligen anstånd med denna. Lämnas inte någon betalning, har den andra sambon rätt att så långt det är möjligt få sådan egendom som inte är uppenbart olämplig för den sambon.

Om en sambo *på sin lott får bostad, bohag eller motordrivet fortkaffningsmedel* mot avräkning och inte tillgodoser den andra sambon med egendom ur *samborättsgodset*, skall sambon betala motsvarande belopp i pengar. Om godtagbar säkerhet ställs för betalningen, kan sambon få skäligen anstånd med denna.

Paragrafen motsvarar nuvarande 11 §. Ändringar har gjorts i paragrafens andra stycke.

Av samma skäl som angetts under 17 § har orden "övertar" och "övertagande" utgått.

Av andra styckets nuvarande lydelse framgår att betalning för egendom som en sambo fått på sin lott kan erhållas "ur det gemensamma bohaget". Det kan emellertid tänkas att sambor har två permanenta bostäder som ingår i bodelningen och att det sker ett korsvis byte enligt den föreslagna 17 § - nuvarande 10 § - (jfr Tottie, a.a. s. 621). Under sådant förhållande är den nuvarande avfattningen av lagtexten för snäv. Utrymmet för att utge ett motvärde för egendomen bör därför utsträckas till allt samborättsgods, dvs. bostad, bohag eller motordrivet fortkaffningsmedel som ingår i bodelningen.

19 §

Om en sambo avlider, gäller bestämmelserna i 9 och 17 §§ endast till förmån för den efterlevande sambon.

När ett samboförhållande upphör till följd av att en sambo avlider har den efterlevande sambon rätt att som sin andel vid fördelning av sambornas samborättsgods alltid få ut så mycket av den behållna egendomen efter avdrag för skulder, i den mån den räcker, att det

motsvarar två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Bestämmelserna i 15 kap. 1 och 3 §§ ärvdabalken om förlust av rätt till arv skall också gälla i fråga om rätten för den efterlevande sambon att vid bodelning få del i den avlidnes egendom.

Paragrafen motsvarar nuvarande 12 §. Ändringen i första stycket är främst föranledd av att ordet "överta" föreslås utgå av skäl som angetts i kommentaren till 17 §.

Bakgrunden till ändringen i andra stycket har redovisats i avsnitt 4.7.4.1. Genom ändringen förtydligas att om en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har ägt rum skall lilla basbeloppsregeln inte vara tillämplig.

22 §

Har en sambo vid bodelningen till skada för sina borgenärer avstått egendom som enligt 14-17 §§ har belöpt på sambons andel, gäller vad som föreskrivs i 13 kap. 1 och 2 §§ äktenskapsbalken om verkan av sådan åtgärd vid bodelning mellan makar.

Paragrafen motsvarar nuvarande 15 §. Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse sker en hänvisning endast till den föreslagna 17 § - nuvarande 10 § - som handlar om lottläggningen. Det eftergiftsgrundande avståndet kan emellertid äga rum även vid andelsberäkningen. Av detta skäl görs en hänvisning även till de bestämmelser som reglerar denna. Om exempelvis den sambo som har den större behållningen avstår från mer än vad hälftendelningsprincipen leder till, kan den andra sambon bli ansvarig gentemot den avståendes borgenärer. Även underlåtenhet att yrka täckning för skuld samt felaktig värdering av egendom kan ge anledning till eftergiftsansvar (jfr Tottie, a.a. s. 627).

23 §

Innehar den ena sambon den gemensamma bostaden med hyresrätt eller bostadsrätt och *utgör egendomen inte samborättsgods*, har den andra sambon rätt att överta den när samboförhållandet upphör, om den sambon bäst behöver bostaden och ett sådant övertagande även med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. Om samborna inte har eller har haft barn tillsammans, gäller detta dock endast om synnerliga skäl talar för det.

En sambo förlorar sin rätt att ta över hyres- eller bostadsrätten, om sambon inte har framställt anspråk på det inom tre månader efter det att

sambon har flyttat från bostaden. *Är båda samborna i livet skall anspråk alltid framställas senast ett år efter det att samboförhållandet upphörde.*

Den som övertar bostaden enligt första stycket skall ersätta den andra sambon för bostadens värde. Det får ske genom att bostadens värde avräknas vid bestämmandet av sambornas andelar i bodelningen, om den som lämnar bostaden kan tillgodoses på det sättet. I annat fall skall vad som fattas betalas med pengar. Ställs godtagbar säkerhet för betalningen, kan sambon få skäligt anstånd med denna.

Paragrafen motsvarar nuvarande 16 §.

I första stycket anges att övertaganderätten inte avser egendom som utgör samborättsgods. Den egendom som omfattas av övertaganderätten är sålunda en bostad som antingen inte är förvärvad för gemensamt begagnade eller en bostad som visserligen förvärvats för gemensamt begagnade men som till följd av avtal enligt 10 § likväl inte skall ingå i någon bodelning.

En särskild fråga är vad som gäller för övertagande av en bostad som ena sambon mottagit i gåva, genom arv eller genom testamente med föreskrift om att egendomen skall vara mottagarens enskilda. Sådan egendom utgör enligt 8 § inte samborättsgods. Redan i tidigare motivuttalanden har man dock ansett att det får anses oskäligt att låta en sambo överta den andra sambons egendom om detta inte skulle ha kunnat ske om parterna hade varit gifta med varandra.

Enligt 11 kap. 8 § ÄktB kan ett övertagande bli möjligt i vissa fall när det rör sig om enskild egendom. Såvitt nu är av intresse gäller detta när egendomen är enskild till följd av ett mellan makarna slutet äktenskapsförord samt när enskild egendom har trätt i stället för den genom gåvan eller testamentet erhållna egendomen. Däremot är övertaganderätten utesluten om bostaden är den andra makens enskilda till följd av villkor vid gåva eller i testamente.

Äktenskapsförord förekommer inte mellan sambor. Ett avtal enligt 10 § om att bostaden inte skall ingå i bodelning kan dock sägas motsvara ett äktenskapsförord om att egendomen skall vara enskild. I sådant fall kan egendomen bli föremål för övertagande. Eftersom en make har möjlighet att överta bostad som han fått i utbyte mot eller i ersättning för den enskilda egendomen bör det inte vara uteslutet för en sambo att överta sådan egendom. Däremot bör det inte komma i fråga att en sambo kan överta en bostad som skall vara den andra sambons enskilda till följd av villkor vid gåva eller i testamente.

Bakgrunden till ändringen i andra stycket har redovisats i avsnitt 4.5.6.5. Ändringen medför att en framställning om rätt att överta bostaden under sambornas livstid skall ske inom tre månader efter det att sambon har flyttat från bostaden och senast ett år efter det att samboför-

hållandet upphörde. Tidsfristen om ett år efter det att samboförhållandet upphörde innebär en samordning med den föreslagna tidsfristen för påkallande av bodelning under sambornas livstid (9 § tredje stycket). Härigenom kommer såväl redovisningsplikten som inskränkningarna i rätten att förfoga över det gemensamma hemmet att begränsas till ett år efter det att samboförhållandet upphörde om varken bodelning påkallas eller anspråk på övertagande av bostad framställs inom föreskriven tid. Beträffande efterlevande sambo bibehålls nuvarande ordning. Någon preskription av övertaganderätten sker således inte så länge en efterlevande sambo bor kvar i bostaden. Härvid kan anmärkas att dödsboet efter en sambo inte kan begära bodelning och att samtycke inte krävs av dödsboet för förfogande över det gemensamma hemmet.

24 §

En sambo får inte utan den andra sambons samtycke avhända sig, hyra ut eller på annat sätt med nyttjanderätt upplåta en bostad som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen eller som den andra sambon kan få rätt att överta enligt 23 §. Samtycke av den andra sambon krävs också, om en sambo vill låta inteckna fast egendom eller tomträtt där det finns en bostad som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen. Detsamma gäller i fråga om pantsättning av annan egendom som innefattar en sådan bostad eller en bostad som den andra sambon kan få rätt att överta enligt 23 §. Samtycke till avhändelse av eller inteckning i fast egendom eller tomträtt skall lämnas skriftligen.

En sambo får inte heller utan den andra sambons samtycke avhända sig eller pantsätta sådant bohag *eller motordrivet forskaffningsmedel* som, om bodelning kommer till stånd mellan samborna, skall ingå i bodelningen.

Bestämmelserna i denna paragraf om samtycke av en sambo till en åtgärd av den andra sambon tillämpas också när dödsboet efter en avliden sambo vidtar en sådan åtgärd.

Samtycke enligt denna paragraf behövs ej, om den andra sambon inte kan lämna giltigt samtycke eller om dennes samtycke inte kan inhämtas inom rimlig tid.

Paragrafen motsvarar nuvarande 17 §. I första stycket har ändringar av redaktionellt slag företagits som beror på ändrad paragrafbeteckning. Bakgrunden till ändringen i andra stycket framgår av avsnitt 4.6.7.5.

25 §

Saknas samtycke som krävs för en åtgärd enligt 24 §, får domstolen tillåta åtgärden på ansökan av den som vill företa den.

Paragrafen motsvarar nuvarande 18 §. Ändringen är endast av redaktionell art och beror på ändrad paragrafbeteckning

26 §

Om en sambo eller dödsboet efter en avliden sambo utan erforderligt samtycke eller tillstånd har avhänt sig eller till nackdel för den andra sambon upplåtit nyttjanderätt till egendom, skall domstolen på talan av denne förklara att rättshandlingen är ogiltig och att egendomen skall återgå. Detsamma gäller om en sambo eller dödsboet efter en avliden sambo utan erforderligt samtycke eller tillstånd har pantsatt sambornas bohag *eller motordrivna forskaffningsmedel*. Överlåtelse eller pantsättning av *sambornas bohag eller motordrivna forskaffningsmedel* skall dock inte förklaras ogiltig, om den nya innehavaren har fått egendomen i sin besittning i god tro.

Talan enligt första stycket skall väckas hos domstolen inom tre månader från det att den andra sambon fick kännedom om förfogandet över bostaden eller överlämnandet av bohaget *eller det motordrivna forskaffningsmedlet*. Har lagfart eller inskrivning beviljats med anledning av överlåtelse av fast egendom eller tomträtt, får talan inte väckas.

Förs talan om avhysning, får domstolen medge skäligt anstånd med flyttningen.

Paragrafen motsvarar nuvarande 19 §. Ändringarna är föranledda av att rådighetsinskränkningsreglerna i 24 § omfattar även motordrivet forskaffningsmedel.

29 §

På ansökan av en sambo skall domstolen i fråga om bostad som enligt 9 § skall ingå i bodelning bestämma vem av samborna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats.

På begäran av någon av samborna får domstolen förordna om vad som skall gälla för tiden till dess att frågan avgjorts genom beslut som har vunnit laga kraft. Den andra sambon skall dessförinnan ha fått tillfälle att yttra sig.

Ett beslut enligt andra stycket får verkställas på samma sätt som ett beslut som har vunnit laga kraft.

Meddelar domstolen ett beslut enligt andra stycket skall beslutet omprövas när ärendet slutligen avgörs.

Beslut enligt första stycket får på ansökan av den ena parten när som helst ändras av domstolen.

Paragrafen motsvarar nuvarande 21 §. Bakgrunden till tilläggen i paragrafen har redovisats i avsnitt 4.8.6.1. Härigenom införs möjlighet för rätten att på yrkande av någon av samborna fatta interimistiskt beslut om vem av samborna som skall ha rätt att bo kvar i bostaden till dess att bodelning förrättats.

Det interimistiska beslutet kan fattas som ett provisoriskt beslut under ärendets handläggning eller som ett förordnande om omedelbar verkställighet i samband med avgörandet. De fall där ett interimistiskt beslut meddelas som en provisorisk lösning till dess kvarsittningsfrågan blivit avgjord torde främst vara när fara är i dröjsmål. Exempelvis kan ett interimistiskt förordnande komma i fråga om det finns anledning att anta att sökanden utsätts för våld eller trakasserier av motparten eller om motparten söker vandalisera bostaden eller på annat sätt försöker omintetgöra kvarsittningsrätten. Det kan dock inte uteslutas att det även finns fall där ärendets handläggning drar ut på tiden i sådan grad att det är motiverat med ett interimistiskt beslut i avvaktan på ärendets slutliga avgörande.

Äktenskapsbalken ger inte make någon möjlighet att interimistiskt erhålla kvarsittningsrätt i en bostad utan att andra maken bereds tillfälle att yttra sig. En sådan möjlighet bör inte heller tillkomma en sambo. Detta anges i andra styckets andra mening.

I sakens natur ligger att ett interimistiskt beslut skall kunna verkställas som ett lagakraftvunnet beslut. Detta föreskrivs i tredje stycket.

När frågan om kvarsittningsrätt avgörs genom ett slutligt beslut skall det interimistiska beslutet omprövas. Detta anges i fjärde stycket. Omprövningen innebär endast att domstolen tar ställning till om det interimistiska beslutet skall bestå eller inte fram till dess att det slutliga beslutet vinner laga kraft. Det är möjligt för domstolen att när ärendet avgörs förordna på ett annat sätt än vad som dittills har gällt. Även det interimistiska beslutet kan då ges ett annat innehåll.

Vidare får ett beslut enligt första stycket på ansökan av den ena parten när som helst ändras av domstol. Detta anges i femte stycket.

31 §

Frågan om rätten att bo kvar i bostaden till dess att bodelning har förrättats skall *prövas av* en tingsrätt som är behörig att pröva tvister om bodelning mellan samborna. Detsamma gäller frågan om domstolens tillstånd till en sambos förfogande över bostad och bohag. *Om ett mål om vårdnad om barn eller barns boende enligt 6 kap. föräldrabalken pågår mellan samborna, får frågorna prövas av den tingsrätt som har tagit upp målet.*

Paragrafen motsvarar nuvarande 23 §. I första meningen har i förtydligande syfte orden ”väckas vid” bytts ut mot ”prövas av”. Den tillagda tredje meningen är en följd av att bl.a. frågan om kvarsittningsrätt enligt den föreslagna 33 § skall prövas i mål om vårdnad om barn eller barns boende i den mån samborna tvistar härom.

Enligt 10 kap. 9 § andra stycket RB skall en tvist om bodelning mellan makar tas upp av den rätt där någon av dem har att svara i tvistemål i allmänhet. Enligt 10 kap. 1 § RB är detta i första hand rätten i den ort där make har sitt hemvist.

Med uttrycket att ett mål pågår förstås, i likhet med när uttrycket används i 9 kap. 12 § ÄktB, tiden från och med då talan väcks till och med den tidpunkt då domen vinner laga kraft.

32 §

I mål om rätt att överta bostad enligt 23 § får domstolen, för tiden till dess att frågan har avgjorts genom dom som har vunnit laga kraft, på yrkande av någon av samborna bestämma vem av dem som skall ha rätt att bo kvar i bostaden. Om sådan rätt tillerkänns den sambo som inte har hyres- eller bostadsrätten, skall domstolen också på yrkande bestämma vad sambon skall betala till den andra sambon för nyttjandet av bostaden och vad den förstnämnda sambon i övrigt skall iaktta.

Har den ena sambon berättigats att bo kvar i bostaden, är den andra sambon skyldig att genast flytta därifrån.

Ett beslut enligt första stycket får verkställas på samma sätt som en dom som har vunnit laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av domstolen. När målet avgörs, skall domstolen ompröva beslutet.

Beträffande beslut enligt denna paragraf tillämpas 14 kap. 9 § äktenskapsbalken. Vad som sägs om makar skall därvid gälla sambor.

Paragrafen motsvarar nuvarande 24 §. Ändringen i första stycket är endast av redaktionell art och beror på ändrad paragrafbeteckning.

33 §

Frågor om rätt för sambo att enligt 29 eller 32 § bo kvar i sambornas gemensamma bostad eller att enligt 23 § överta bostaden får prövas i mål mellan samborna om vårdnad om barn eller barns boende enligt 6 kap. föräldrabalken.

Yrkanden i sådana frågor får framställas i den ansökan genom vilken talan väcks. Har talan redan väckts, får yrkandena framställas muntligen inför domstolen eller skriftligen utan stämning.

Paragrafen är ny. Bakgrunden till bestämmelsen har redovisats i avsnitt 4.8.6.3

Genom bestämmelsen är det möjligt att pröva frågor om övertagande av bostad och kvarsittningsrätt i bostad i mål om vårdnad om barn och mål om barns boende. Samborna skall självklart vara parter i målet.

Bestämmelsen är uppbyggd med 14 kap. 5 § ÄktB som förebild. Avsikten är dock inte att ge någon uttömmande uppräkningslista av de frågor som kan komma att prövas i vårdnadsmålet eller i målet om barns boende. Exempelvis kan i mål om vårdnad och barns boende underhållsbidrag för barnet yrkas utan stämning enligt 6 kap. 17 § fjärde stycket FB.

Samtliga i målet ingående frågor kommer att handläggas enligt den för tvistemål stadgade ordningen.

Liksom beträffande mål om äktenskapsskillnad kan följdfrågorna aktualiseras efter det att talan väckts. Detta kan ske såväl muntligen som skriftligt, vilket anges i andra stycket.

34 §

Meddelar domstolen beslut under rättegången i fråga som avses i 32 § skall talan mot beslutet föras särskilt. Talan mot beslutet skall också föras särskilt om domstolen meddelar beslut enligt 29 § som inte innebär att ärendet avgörs.

Paragrafen är ny. Bakgrunden härtill har redovisats i avsnitt 4.8.6.2. Genom bestämmelsen införs möjlighet att överklaga interimistiska beslut särskilt. En sådan möjlighet finns inte i sambolagen.

I första meningen införs möjlighet att särskilt överklaga interimistiska beslut som meddelats med stöd av 32 §.

I andra meningen anges att även ett interimistiskt beslut som meddelats med stöd av 29 § andra stycket kan överklagas särskilt. Meddelas ett interimistiskt beslut enligt 29 § skulle det kunna finnas möjlighet att särskilt överklaga beslutet med stöd av ärendelagen, i vart

fall om beslutet är att bedöma som ett säkerställande av vad ärendet gäller. Ett särskilt överklagande med stöd av 37 § tredje punkten ärendelagen är nämligen tillåtet även när det gäller beslut om säkerställande som tillkommit med stöd av bestämmelser i annan lag (jfr Fitger, a.a. s. 269). Ett interimistiskt beslut som meddelats enligt 29 § andra stycket sambolagen skall dock överklagas med stöd av förevarande paragraf.

35 §

Hovrättens beslut i frågor som avses i 34 § får aldrig överklagas.

Paragrafen är ny.

Genom bestämmelsen begränsas möjligheten att överklaga interimistiska beslut till att avse tingsrättens beslut. Samma begränsning av möjligheten att överklaga ett interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt enligt 14 kap. 7 § ÄktB föreligger enligt 18 kap. 3 § ÄktB. Även möjligheten att överklaga ett interimistiskt beslut om vårdnad eller boende enligt 6 kap. 20 § FB begränsas enligt 20 kap. 12 § tredje stycket FB till beslut som meddelats av tingsrätten. Den bristande möjligheten att överklaga ett interimistiskt beslut om kvarsittningsrätt som fattats av hovrätten med stöd av 29 § andra stycket sambolagen innebär emellertid en inskränkning av vad som gäller för interimistiska beslut som fattas med stöd av 26 § ärendelagen. När en domstol beslutat i en fråga om säkerställande av det som ärendet gäller är ett särskilt överklagande tillåtet till HD (jfr Fitger, a.a. s. 269 och prop. 1995/95:115 s. 174). Möjligheten att överklaga ett interimistiskt beslut som meddelats med stöd av sambolagen bör dock snarare överensstämma med andra bestämmelser på familjerättens område, än med ärendelagen.

13.2 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

4 kap. 19 §

Om gäldenären är gift och varaktigt sammanbor med sin make och de har lös egendom i sin gemensamma besittning, anses gäldenären som ägare till egendomen, om det ej görs sannolikt att de är samägare till egendomen enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och det ej heller framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan. Detsamma gäller, när

gäldenären varaktigt sammanbor med annan under *förhållanden som anges i 1 § andra stycket sambolagen (1987:232)*.

Ändringen i paragrafen är föranledd av att begreppet sambor enligt 1 § andra stycket sambolagen föreslås avse sambor av såväl motsatt som av samma kön.

I den föreslagna definitionen av vad som avses med sambor anges att två personer stadigvarande skall bo tillsammans i ett parförhållande. Rekvisitet ”stadigvarande” avser i och för sig att utesluta kortvariga, tillfälliga förhållanden. Ett förhållande kan dock vara att anse som stadigvarande på grund av de omständigheter som föreligger när samborna flyttar ihop, t.ex. om parterna folkbokför sig på samma adress och införskaffar bostad eller bohag för gemensamt bruk eller skriver inbördes testamente till förmån för varandra. I sådana fall kan ett samboförhållande anses föreligga oavsett den faktiska varaktigheten av förhållandet. Detta medför att rekvisitet ”varaktigt sammanbor” i bestämmelsen bör behållas.

13.3 Övriga författningsförslag

Bakgrunden till förslagen har redovisats i avsnitt 6.3.3. Innehållet i de flesta författningsrum där ändring har gjorts redovisas i korthet i *bilaga 4*.

Ändringarna i författningarna är främst föranledda av att begreppet sambor enligt 1 § andra stycket sambolagen föreslås avse sambor av såväl motsatt som av samma kön. Några ändringar av författningarnas materiella innehåll är inte avsedd.

Enligt nuvarande ordning avses med begreppet sambor endast sambor av motsatt kön och uttrycket äktenskapsliknande förhållande används för att beteckna samboförhållande mellan en kvinna och en man.

För att den nya innebörden av sambobegreppet skall framgå görs en hänvisning i varje författning som reglerar samboförhållanden (som inte är kvalificerade) till sambolagens definition i 1 § andra stycket. I något fall där en författning endast är tillämplig på sambor av motsatt kön (6 kap. 10 a § föräldrabalken och 2 § lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen) har ett förtydligande härav krävts. I vissa fall har uttrycket en man och kvinna bytts ut mot två personer (t.ex. lagen (1993:737) om bostadsbidrag).

Några ändringar har tillkommit till följd av att lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem har rubricerats om till sambolagen (1987:232).

I vissa fall har kommittén avstått från att framlägga författningsförslag. Detta gäller t.ex. lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval m.m.,

lagen (1992:288) om medlemskap i icke-territoriella församlingar och kyrkolagen (1992:300), vilka kommer att upphävas den 1 januari 2000. Likaså har kommittén avstått från att framlägga förslag i lagen (1984:531) om 1985 års folk- och bostadsräkning och i lagen (1989:329) om en folk- och bostadsräkning år 1990 samt i övergångsbestämmelser.

Utöver de författningsförslag som lämnats föranleder kommitténs förslag ändringar i socialtjänstförordningen (1981:750) och cirkulär (1992:79) med tabeller för uträkning av arvsskatt och gåvoskatt.

I framtida lagstiftning kommer uttrycket sambor att vara tillräckligt för att omfatta sambor av motsatt och av samma kön.

Reservationer

Reservation av ledamöterna Chris Heister (m), Ingvar Svensson (kd), Sven Bergström (c) och Erik Wassén (fp)

Beträffande frågan om motordrivet forskaffningsmedel bör omfattas av samborätten

Genom sambolagen tillkom inte bara ett regelsystem där parterna inte vet när reglerna börjar gälla dem utan också ett regelsystem som är underlägset äktenskapsbalkens när det gäller att tillhandahålla lösningar på juridiska problem och att skydda en svagare part. Samtidigt har lagstiftningen visat sig ge människor som sammanbor, utan att vara gifta, en falsk känsla av trygghet. Oberoende av detta föreslår kommitténs majoritet att samborätten nu skall utvidgas från att omfatta sambors gemensamma bostad och bohag till att även omfatta sambors gemensamma bil och andra motordrivna forskaffningsmedel. Enligt vår bestämda uppfattning är det emellertid inte lämpligt att ytterligare egendomslag ingår i samborätten varför vi reserverar oss mot förslaget.

Avgörande för vårt ställningstagande har varit att förslaget som syftar till att uppnå trygga och stabila familjeförhållanden, riskerar att i stället bli kontraproduktivt och bara förstärka det faktum att samborätten utgör ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. Ytterligare svagheter i majoritetens förslag framgår av bland annat följande.

Om en viss typ av egendom anges ingå i samborätten innebär detta vid samboförhållandets upplösning - om bodelning äger rum - att värdet av egendomen kommer att fördelas mellan samborna. Vid denna värdemässiga delning tas inte någon hänsyn till vem av samborna som rent faktiskt förvärvat egendomen. Om inte förvärvet kan anses hänförligt till vad samborna gemensamt har byggt upp kan detta upplevas som stötande. Det är därför angeläget att den egendom som ingår i samborätten är sådan som införskaffats under samboförhållandet och förvärvats såväl för gemensamt bruk som för att användas i det vardagliga hushållet. Enligt vår uppfattning är det inte lika självklart

beträffande t.ex. en bil som det är vad gäller bostad och bohag att ett förvärv under samboförhållandet sker för dessa ändamål.

En utvidgning av samborätten till att omfatta bil och andra motordrivna forskaffningsmedel kan dessutom innebära svårigheter för parterna att själva förutse i vilka fall sambolagen är tillämplig på egendomen. Ibland kan det stå tämligen klart att exempelvis en bil förvärvats uteslutande för att användas av den ena sambon och bilen skulle därmed inte ingå i samborätten.

Om bilen införskaffats för gemensamt bruk i andra fall kan bedömningen emellertid bli mer tveksam. Vad skall t.ex. gälla om den ena parten förvärvar en bil för att ta sig till och från sin arbetsplats? Det kan hävdas att bilen i ett sådant fall behövs för ekonomin i det gemensamma hushållet och därför skall ingå i samborätten men bilen kan lika gärna anses ha förvärvats för den ena sambons personliga bruk. En bil kan också förvärvas för den ena partens personliga bruk men efter en tid komma att användas alltmer i hushållet. I ett sådant fall kan det vara svårt att utreda om bilen bör ingå i samborätten.

Mot bakgrund av det ovan anförda och då det kan antas att förslagets syfte svårigen kommer att kunna uppnås är det enligt vår mening varken lämpligt eller önskvärt att låta bilar och andra motordrivna forskaffningsmedel omfattas av samborätten.

Reservation av ledamoten Erik Wassén (fp)

Beträffande samägd egendom och vederlagsregel till skydd för svagare part

Samägd egendom

Jag reserverar mig mot att kommittén inte föreslår att av samborna samägd egendom, som inte skall omfattas av bodelning enligt sambolagen, skall ingå i lottläggningen om samborna är överens om det, eller en av dem begär det. I stället föreslår utredningen att denna fråga får bli föremål för överväganden i särskild ordning.

Enligt min uppfattning är majoritetens argument mot att nu lägga fram ett förslag om detta inte tillräckligt övertygande. Den närmare utformningen av ett sådant förslag och mina argument för detta framgår nedan av experten Örjan Telemans och min avvikande mening som av formella skäl måste betecknas särskilt yttrande.

Vederlagsregel till skydd för svagare part

Vidare reserverar jag mig mot att kommittén inte föreslår att någon vederlagsregel införs i sambolagen. Visserligen är det min uppfattning att sambolagens reglering inte skall omfatta ytterligare egendomslag, vilket bl.a. kommer till uttryck att jag i en annan reservation motsätter mig att också motordrivna forskaffningsmedel skall komma att ingå i den krets av egendom som enligt sambolagen skall omfattas av bodelning, men mot bakgrund av sambolagens karaktär av skyddslagstiftning för den svagare parten i ett samboförhållande anser jag det vara angeläget att skydda den svagare parten mot illojala transaktioner.

Som ett exempel på en sådan kan ges den situation att en sambo som äger en bostadsrätt först ser till att få sin sambos medgivande att avyttra den med förespeglingen att en ny gemensam bostad senare skall införskaffas, men som när bostadsrätten väl är såld och omvandlad till likvida medel (vilka ej omfattas av egendom som enligt sambolagen skall bodelas) bryter samboförhållandet.

Även på denna punkt hänvisar jag till Örjan Telemans och mitt särskilda yttrande där skälen närmare utvecklas.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av ledamoten Chris Heister (m)

Kommitténs arbete har visat att den redan från början omstridda sambolagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari 1988, alltjämt är ifrågasatt. Även om lagen i många fall har bidragit till en någorlunda rättvis uppdelning av bostad och bohag har det framkommit vid kommitténs utfrågningar att lagen ännu inte har fått fullt genomslag i praktiken. Ett av sambolagens viktigaste syfte – att ge den svagare parten ett starkare skydd vid förhållandets upplösning – kan därmed inte till fullo sägas ha uppnåtts. Vidare kan konstateras att flera av de farhågor som framfördes av Moderata Samlingspartiet i samband med införandet av lagen tycks ha besannats. Från experthåll har bl.a. påpekats att lagstiftningen skapat rättsosäkerhet. Enligt andra kritiker bygger lagstiftningen på en alltför svag principiell grund.

Som antytts ovan motsatte sig moderaterna införandet av sambolagen. En allvarlig invändning mot lagen var just att den riskerade leda till rättsosäkerhet och invägga människor i en falsk trygghetskänsla beroende på bristande kunskap om lagens begränsade räckvidd. Äktenskapet var – och är alltjämt – den samlevnadsform som är bäst ägnad att skapa stabila och trygga familjeförhållanden. En annan tungt vägande invändning var att lagstiftningen skulle begränsa människors valfrihet, eftersom de som vill undvika att lagen skall tillämpas på deras förhållande måste ingå särskilt avtal härom. Något som de flesta sambor inte vet om.

Även om sambolagen fortfarande måste anses vara kontroversiell och ännu inte kan sägas fullt ut leva upp till sitt syfte har många människor de facto anpassat sig efter lagen. Mot den bakgrunden och med hänsyn till samhällsutvecklingen i stort har jag, bortsett från reservationen angående den bodelningsbara egendomen, ställt mig bakom kommitténs förslag som innebär att vissa förbättringar och förtydliganden görs i lagstiftningen. Jag vill dock starkt understryka vikten av att kraftfulla informationsinsatser görs för att de människor som berörs av lagstiftningen får klart för sig vad som regleras i lagen. Det skulle därvid vara önskvärt även med information om de möjligheter som sambor har att

avtalsvägen reglera sina inbördes förhållanden på ett annat sätt än sambolagen föreskriver.

Särskilt yttrande av ledamoten Ann-Marie Johansson Sahlin (v)

Kärlek och sexualitet mellan människor av samma kön är lika mycket värd som kärlek och sexualitet mellan människor av motsatt kön. Därför är det förslag om **en** sambolag för alla sambopar, som Samboendekommittén nu lägger, ett viktigt steg på vägen mot likabehandling. Alla sambopar får lika rättigheter och skyldigheter oavsett om samboförhållandet är ett förhållande mellan personer av samma eller olika kön.

Det som fortfarande skiljer par av samma kön från par av olika kön är rätten till gemensam vårdnad, adoption och assisterad befruktning. Med hänvisning till den nyligen tillsatta utredningen om barn i homosexuella förhållanden har Samboendekommittén inte behandlat dessa frågor.

Vänsterpartiet har dock en mycket klar uppfattning. När det gäller adoption anser vi att det är självklart att homosexuella par ska ha samma möjlighet som heterosexuella par att adoptera barn. Det är barnets bästa som ska vara utgångspunkten för både adoption och assisterad befruktning, inte de blivande föräldrarnas sexuella läggning. Detsamma gäller naturligtvis i fråga om gemensam vårdnad.

Det är viktigt att bekämpa de negativa attityder och felaktiga begreppsbildningar rörande homosexualitet som finns i samhället. Våld, hot och diskriminering mot homosexuella är vanligt i Sverige idag.

En lagstiftning som tydligt likställer homosexuella och heterosexuella människor är en viktig samhällelig markering som ökar möjligheterna att bekämpa intoleransen så att alla ska kunna leva ett värdigt liv oavsett sexuell läggning.

Särskilt yttrande av ledamoten Ingvar Svensson (kd)

Med anledning av en kristdemokratisk motion 1991/92:L408 föreslog lagutskottet bifall till utvärderingskravet av sambolagen. Enligt utskottets mening var det angeläget att en utvärdering kom till stånd beträffande sambolagen. "Det bör ankomma på regeringen att bestämma i vilket sammanhang och under vilka former en sådan utvärdering skall ske.", hette det i lagutskottets betänkande. Ett enigt utskotts förslag följdes också av en enig riksdag.

Den då sittande regeringen lät Statskontoret göra en första etapp i utvärderingen. Statskontoret avlämnade en rapport i frågan 1993. Sedan har den andra etappen legat i träda fram till sommaren 1997. Regeringen tillsatte då Samboendekommittén för att genomföra den begärda utvärderingen. Dessutom gavs kommittén i uppdrag att också begrunda rättsligt skydd för andra typer av hushållsgemenskaper än de som idag är lagligt reglerade. Också detta utifrån två kristdemokratiska motioner (93/94:L207 och L208).

Den motion som föranledde riksdagen att bifalla kravet på en utvärdering av sambolagen utgick ifrån viktiga principiella synsätt på hur en lagstiftning skall vara uppbyggd. Mycket bister kritik kan riktas mot sambolagstiftningarna. De bygger nämligen på en kollektivanslutningsprincip, hette det i motionen, som också påpekade att det är ett mycket märkligt förhållande att i juridisk mening fastställs samboskap först när det upplöses av domstol.

Motionen konstaterade att det finns anledning att "göra en utvärdering av dessa lagars konsekvenser för att få fram en bild av om det är en relevant lagstiftning, som på ett tillfredsställande sätt löser de problem de avser att lösa".

I direktiven till Samboendekommittén (Ju 1997:75) framgår det att regeringen inte tyckte att det behövdes en allmän översyn i den utvärdering som skulle göras av sambolagarna. Regeringen säger också i direktiven att "utgångspunkten skall vara att sambolagens grundläggande reglering skall bestå". Vidare sägs att Statskontorets undersökning från 1993 visade att en allmän översyn inte behövdes. Det hävdas i direktiven att rapporten visar att lagen är oomstridd och att det finns ett brett stöd för dess innehåll. Dessa slutsatser är minst sagt diskutabla. Statskontorets undersökning visade nämligen på en betydande okunnighet om lagen och dess innehåll. Hearingar som kommittén genomfört visar också att lagen är omstridd.

I lagutskottets tillkännagivande 1992 hette det att "det bör ankomma på regeringen att bestämma i vilket sammanhang och under vilka former

en sådan utvärdering skall ske". Vad regeringen fastslog i sina direktiv var inte bara att bestämma sammanhang och former utan att även ifrågasätta graden av utvärdering. Det sistnämnda uppdraget har riksdagen inte gett regeringen.

I riksdagsutredningen betänkande 1993/94:TK1 behandlas utvärderingsbegreppet: "Utvärderingsbegreppet används för att beteckna analyser av vad som hänt i förfluten tid. Det kan t ex gälla utvärdering av sambandet mellan prestationer och effekter eller utvärdering av måluppfyllelse". Och utredningen fastslår följande: "Vid utvärdering står således orsaksfrågorna i centrum".

I den motion som var anledningen till utvärdering av sambolagarna hette det som tidigare citerats att "få fram en bild av om det är en relevant lagstiftning, som på ett tillfredsställande sätt löser de problem de avser att lösa". Med sina direktiv har regeringen beskurit möjligheterna att granska om det är en relevant lagstiftning eller inte. Utvärderingsbegreppet kan inte sägas ha fått en chans i Samboendekommitténs arbete. Det hade varit rimligt att utvärdera sambolagstiftningarna med orsakssammanhang; sambandet mellan prestationer och effekter samt om måluppfyllelse. Utredningen borde alltså varit fri att göra en analys om lagstiftningens relevans i sin helhet. I och med att kommittén haft dessa begränsade arbetsvillkor och dessutom hållit sig inom dessa har det inte varit möjligt att ta fram relevanta alternativ till sambolagstiftningen. Utifrån dessa förutsättningar har det alltså inte varit möjligt för mig att reservera mig utifrån de principiella synsätten. Under rådande villkor anser jag – bortsett från den reservation som gäller utvidgningen av det bodelningsbara området (motordrivet fordon) – att de justeringar som görs av kommittén är acceptabla.

Vid kommitténs hearingar har det framkommit en betydande kritik mot att sambolagarna överhuvudtaget infördes. Framträdande experter pekar på att sambolagen står på principiellt mycket oklara grunder. Trogen har den bidragit till en fortsatt låg äktenskapsfrekvens och låg familjestabilitet. De två systemen, äktenskap och samboende utan äktenskap, bidrar rent allmänt till att bestämmelserna blir svåröverblickbara för de enskilda individerna och innebär problem för myndigheterna.

Ett av de viktigaste syftena med sambolagarna var att skydda den svagare parten. Det är säkert många gånger fallet. Men någon garanti för detta finns inte. Ett antal utfrågade vid hearingarna framförde kritik genom att hävda att den svagare partens intresse långt ifrån alltid tillgodosågs. Den starkare parten som är medveten om sambolagens effekter kan genom avtal säkra och till och med tillskansa sig förmåner inför en eventuellt kommande bodelning.

Både Statskontorets analys 1993 och hearingarna gav klart besked om okunnigheten om sambolagarna hos de som är berörda. Som någon sa om bodelningsfrågorna: "Antingen tror man att det inte skall skiftas någonting alls eller också tror man att äktenskapsbalkens regler skall gälla. Sedan finns en gradskillnad däremellan." "Okunskap och aningslöshet" var ett annat uttryck för att beskriva situationen. "Den (lagen) ger ett skenbart skydd åt människor", sades det också. Att arvsrätten inte ingår i sambolagen är okänt för många.

Det finns ett problem med den typ av lagstiftning som sambolagarna utgör. Har man väl infört dem är det alltid åtminstone vissa som anpassar sig efter en sådan lag. Utifrån de förutsättningarna är det inte helt enkelt att enbart avskaffa sambolagarna. Samboendekommittén hade dessvärre inte befogenheterna att granska och föreslå alternativ som t.ex. den nederländska modellen med samlevnadskontrakt.

Kommittén efterlyser en betydande satsning på information om och kunskapsspridning av innebörden i sambolagen. Och det är ett viktigt krav. En väl genomförd sådan informationssatsning skulle mycket väl kunna medföra att man antingen avtalar bort sambolagen eller ingår äktenskap/partnerskap. Det är nämligen de enda sätten att undgå en påtvingad – inte frivilligt vald – lagstiftning för samlevande människor.

Inför sambolagarnas införande fanns en betydande parlamentarisk minoritet som anförde principiella synsätt mot införande av sambolagstiftningarna. Dessa farhågor var inte obefogade.

Det finns anledning att ifrågasätta om inte vårt grannland Danmark valde en mer konsistent och logisk lagstiftningsmodell. Ungefär samtidigt med att den svenska utredningen som ledde fram till sambolagstiftningen tillsattes utnämndes också en dansk utredning. Den prövade liksom den svenska tanken på lagreglering av sambor. Den valde dock en annan väg än den svenska. Den danska utredningen ansåg att äktenskapet är den bästa rättsliga ramen för att säkra en känslomässig och ekonomisk trygghet för en familj. Det framfördes som viktigt att göra äktenskapet till en attraktiv samlevnadsform för att få ned antalet ogifta sammanlevande. Som konsekvens härav föreslogs att alla fördelar med att leva tillsammans utan att vara gifta skulle utgå ur lagstiftningen. För det andra tog utredningen avstånd från tanken på att utforma en samlad lagstiftning för sambor.

Kommittén har inte gjort någon djupare sambandsanalys av skillnaderna mellan Sverige och Danmark, men man kan konstatera att man i Danmark har en dubbelt så hög giftermålsfrekvens som i Sverige räknat på totalbefolkningen. Möjligen kan lagstiftningsinriktningen haft en viss betydelse.

Särskilt yttrande av ledamoten Erik Wassén (fp)

Allmänt om sambolagen samt särskilt om frågan om en ny definition av begreppet sambor i 1 § sambolagen

När sambolagen antogs av riksdagen avvisade folkpartiet liberalerna en lagreglering av det föreslagna slaget främst av tre skäl.

För det första menade vi att det - utifrån vår grundläggande syn på lagstiftning för trygga och stabila familjeförhållanden - var angeläget att det inte utformades så utförliga regler för sambor att man åstadkom ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. I första hand skall, enligt vår uppfattning, äktenskapet - och numera också partnerskapet - tillhandahålla ett regelsystem som ger lösningar på praktiska problem av juridisk natur och som ger ett ömsesidigt skydd för dem som vill leva tillsammans.

Det framträdande draget i äktenskapet och partnerskapet är att de bygger på en frivillig överenskommelse mellan två personer om att ett visst regelsystem skall tillämpas på deras samlevnad. För det andra motsatte vi oss därför också sambolagsförslaget för att det inte skulle finnas en samlevnadsform där de sammanlevande i stort sett själva skulle kunna reglera dem emellan vad som skulle gälla i deras förhållande. Genom sambolagen föreslogs ett regelsystem där parterna inte skulle veta när reglerna skulle börja gälla dem och som i alla delar inte gick att avtala bort.

För det tredje menade vi att sambolagen, vars regelsystem är underlägset äktenskapsbalkens när det gäller att tillhandahålla lösningar på juridiska problem och att skydda en svagare part, riskerade att ge människor som sammanbor, utan att vara gifta eller registrera partnerskap, en falsk trygghetskänsla.

I allt väsentligt menar jag att vad som har framkommit under kommitténs arbete bekräftar de farhågor vi då framförde. Emellertid är det ingen lösning att nu avskaffa sambolagen. Invändningarna äger dock, enligt min uppfattning, fortfarande giltighet och det är därför fel att, som kommitténs majoritet föreslår, utöka den egendom som omfattas av samborätt enligt sambolagen. Detta utvecklas närmare i en gemensam reservation med ledamöter för (m), (kd) och (c). Emellertid saknas skäl att inte föreslå sådana förbättringar av sambolagen som, utan att utöka samborätten, förbättrar dess praktiska tillämpning och på annat sätt förbättrar den svagare partens skydd i den minimilag som i dag gäller.

Sådana förslag framför jag i en annan reservation och i ett särskilt yttrande tillsammans med experten Örjan Teleman.

När det slutligen gäller definitionen av begreppet sambor vill jag framföra följande.

I betänkandet behandlas utförligt frågan om svårigheterna med lagens nuvarande definition av ett samboförhållande och utredningen föreslår därför en ny lydelse av 1 § sambolagen. Jag hade helst sett att kommittén lagt fram ett förslag som bättre definierar när ett samboförhållande föreligger men som också innefattar begreppet "bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden". Begreppet används i lagstiftningen och är väl inarbetat i det allmänna rättsmedvetandet. Emellertid utmönstras det av övriga i kommittén med motiveringen dels att unga par som i och för sig bor tillsammans under en längre period kanske inte ser sitt förhållande som särskilt äktenskapsliknande, dels att det torde råda delade uppfattningar huruvida ett homosexuellt par i allmänt språkbruk kan anses sammanbo under äktenskapsliknande förhållande.

Personligen är jag inte så övertygad som övriga i kommittén att ungdomar som sammanbor under en längre tid inte ser sitt sammanboende som äktenskapsliknande. Något empiriskt stöd för ett sådant påstående är inte redovisat. Jag är heller inte så övertygad om att det allmänna språkbruket utesluter homosexuell samlevnad som äktenskapsliknande. Tvärtom är det enligt min uppfattning sannolikt så att införandet av registrerat partnerskap, där partnerskapslagen i allt väsentligt gör hela äktenskapsbalken tillämplig på partnerskapet, har förändrat och förskjutit synen på vad som utgör äktenskapsliknande samlevnad.

Det är således med stor tvekan som jag accepterar att begreppet äktenskapsliknande förhållande föreslås utmönstras ur sambolagen.

Särskilt yttrande av ledamoten Erik Wassén (fp) och experten Örjan Teleman

Beträffande samägd egendom, vederlagsregel och föravtal

Samägd egendom

Den som har praktisk erfarenhet av att vara förordnad bodelningsförrättare, vilket vi båda har om än i mycket olika omfattning, har inte kunnat undgå att stöta på den angelägna frågan att kunna låta samägd egendom - som inte omfattas av bodelning enligt sambolagen - ingå i denna. Det inses lätt att det finns ett stort praktiskt behov för sambor att upplösa sitt samägande på ett enklare och billigare sätt än det ålderdomliga förfarande som gällande lag stadgar. Vid kommitténs hearingar har flera deltagare understrukit att det av praktiska skäl skulle vara fördelaktigt för parterna om egendomsgemenskapen dem emellan kunde upplösas vid ett och samma tillfälle. Vi delar denna uppfattning och beklagar att kommittén inte föreslår en sådan förändring av sambolagen.

Om samborna inte kan komma överens om hur den samägda egendomen skall fördelas blir lagen (1904:48 s 1) om samäganderätt tillämplig. 1904 års lag stadgar (6, 8 och 15 §§) att delägare, såvida inte annat har avtalats, har rätt att hos tingsrätten begära ett beslut att egendomen för gemensam räkning skall ”utbjudas till försäljning å offentlig auktion”. Rätten förordnar en god man, vanligen en advokat, som ombesörjer auktionen och fördelar köpeskillingen. Kostnaderna för förfarandet betalas av delägarna. Genom att egendomen försäljs på auktion riskerar parterna att ingendera av dem får den.

Genom att fler tillgångar ingår i lottläggningen vid bodelning är det lättare att utjämna egendomsförhållandena genom att en part tilldelas tillgångar ur boet. Behovet av kontant utjämningslikvid minskar.

Familjelagssakkunniga föreslog i betänkandet Äktenskapsbalk (SOU 1981:85) att sambor skulle ges möjlighet att genom bodelning lösa upp samägandet även om den aktuella egendomen inte ingick i det gemensamma hemmet. Förslaget stöddes av remissinstanserna och lades fram av departementschefen i lagrådsremissen.

Vi anser att samborna inte skall behöva vara överens om att den samägda egendomen skall bodelas. Det skall räcka att ena parten begär delning för att sådan skall ske. Den samägda egendomen skall inte ingå i

andelsberäkningen, utan den skall bara lottläggas. Härigenom kommer sambolagens tillämpningsområde med avseende på vilken egendom som skall omfattas av den grundläggande samborätten att bestå.

Enligt vår uppfattning bör sambolagen kompletteras med en ny rubrik och en ny paragraf med följande innehåll:

Delning av samägd egendom

Sådan egendom som samborna innehar med samäganderätt och som inte omfattas av samborätten, samt därtill hörande skulder, skall ingå i lottläggning vid bodelning som företas med stöd av 9 § om samborna är överens om det eller om någon av samborna begär det. Den som övertar den samägda egendomen skall ersätta den andre sambon för värdet av dennes andel därav.

Avlider en sambo gäller vad som sägs i första stycket den efterlevande sambon och den avlidnes arvingar och universella testamentstagare.

Vid lottläggningen har sambo rätt att få den samägda egendomen på sin lott efter behov eller vad som eljest är skäligt.

En sambo får inte till skada för sina borgenärer låta samägd egendom ingå i bodelningen.

Vid delning av samägd egendom gäller 18 § första stycket samt 20 - 22 §§ även den samägda egendomen.

För att bodelning av samägd egendom skall komma i fråga krävs det enligt paragrafen att egendomen inte omfattas av samborätten och att bodelning av egendom som utgör samborättsgods skall äga rum. Det krävs emellertid inte att samborna skall vara överens om att egendomen skall ingå i bodelningen. Det krävs heller inte att samborna är överens om att egendomen är samägd. Detta är en prejudiciell fråga som en bodelningsförrättare i sådant fall har att avgöra. Det krävs inte någon särskild form för avtal om att samägd egendom skall bodelas.

Att sambor har träffat avtal enligt 10 § om att viss samägd egendom, som omfattas av samborätten, inte skall ingå i bodelningen hindrar inte att samägandet av den aktuella egendomen upplöses vid delning enligt den av oss föreslagna bestämmelsen. I sådant fall kommer den samägda egendomen endast att ingå i lottläggningen.

Vid behovs- och skälighetsbedömningen bör inte finnas någon begränsning av vilka förhållanden som kan utgöra sådana omständigheter att det vid en samlad bedömning får anses vara skäligt att ena sambon får egendomen på sin lott. Exempelvis kan det förhållandet att den ene sambon har fått permanentbostaden på sin lott göra det skäligt att

den andre sambon på sin lott i stället får den samägda båten. Det torde också normalt vara skäligt att exempelvis ett fritidshus som utgör en avstyckad fastighet lottläggs på den sambos lott vars släktingar är ägare till stamfastigheten.

Följden av att den samägda egendomen ingår i bodelningen är att samägandet upplöses genom att egendomen lottläggs till en av parterna.

En möjlighet för sambor att enligt överenskommelse dem mellan låta samägd egendom ingå i bodelningen kräver att borgenärsintresset beaktas. Även om det i och för sig inte är fråga om någon värdemässig reduktion kan utmätningsbara tillgångar bytas mot utmätningsfria. Om en borgenär lider skada till följd av bodelningen bör ansvar för eftergift kunna göras gällande eller bodelningen återvinnas i konkurs. Det kräver att 22 § sambolagen blir tillämplig även i dessa fall och att 4 kap. 7 § konkurslagen (1987:672) utvidgas genom att en mening införs sist i första stycket som stadgar att en bodelning skall kunna återvinnas i en sambos konkurs. Tillägget kan ges lydelsen: "*Detsamma gäller bodelning mellan gäldenären och dennes sambo, vid vilken gäldenären har avstått sin rätt i avsevärd mån.*"

En vederlagsregel till skydd för den svagare parten

Sambolagen är en social skyddslagstiftning. Syftet är främst att ge parterna rätt att vid bodelning erhålla varsin hälft - när ej skevdelning skall ske enligt 16 § - av det gemensamma hemmet. Ofta innebär sambolagens bodelningsregler, att den part, som tilldelas bostaden, får betala utjämningslikvid till den andre (se 18 §). Med denna ordning underlättas för mottagande parten att skaffa annan egen bostad och fullt eget bohag.

Lagens sociala ändamål kan förloras om ena sambon - med eller utan illojal avsikt - försäljer bostaden kort tid före samboförhållandets upphörande. Den erhållna likviden ingår nämligen då inte i bodelningen, eftersom den ej utgör sådan egendom, som omfattas av samborätten. Även om sambolagen skall vara en minimilag, som blott avser gemensamma hemmet, är det viktigt för dess grundläggande sociala syfte att skyddsreglerna förstärks.

Det är enligt vår mening orimligt att bodelningsreglerna kan sättas ur spel genom avhändelse av egendom nära slutet av samboförhållandet. Sådan avhändelse kan förekomma trots bestämmelserna om rådighetsinskränkningar.

Mot bakgrund av det sagda bör i sambolagen infogas en regel liknande vederlagsbestämmelsen i äktenskapsbalken 11 kap. 4 §. Den tillkommande regeln skall blott ta sikte på egendom, som omfattas av samborätten, men avse alla former av överlåtelse inom viss tid före

samboförhållandets upphörande. Denna period bör vara begränsad. För att undvika stötande kringgåenden skall den dock inte bestämmas till kortare tid än ett år.

Föravtal

Enligt den föreslagna lydelsen av 12 § kan samborna inför ett omedelbart förestående upphörande av samboförhållandet skriftligt avtala om den kommande bodelningen ”och annat som har samband med denna (föravtal)”. Formuleringen är hämtad från äktenskapsbalken 9 kap. 13 §. I förarbetena till denna lagregel anges som exempel på frågor med samband med bodelningen hur värdering av egendom samt avräkning för täckning av skuld skall göras och vilka andelar som skall tillkomma makarna (SOU 1981:85 sid. 393 och prop. 1986/87:1 sid. 155).

De anförda exemplen på frågor, som kan regleras i ett föravtal, avser moment i själva bodelningen. Den ovan citerade ordalydelsen för emellertid snarare tankarna till spörsmål, som ligger utanför delningen men har anknytning till denna, såsom frågor om nyttjande eller förvaltning av egendom eller ansvar för utlägg rörande egendom för tiden till dess bodelning sker. Reglering av dylika spörsmål kräver emellertid inte och bör ej heller framdeles kräva skriftlig form för att gälla.

I anledning av det ovan anförda bör från den föreslagna regelns formkrav uteslutas överenskommelser, som inte rör direkta bodelningsfrågor, men som ändå har samband med delningen.

Särskilt yttrande av experten Hans Ytterberg

Frågan om den homosexuella familjens rättsliga ställning behandlades för första gången mera ingående av den svenska riksdagen redan år 1973, dvs. för över 25 år sedan. I detta sammanhang godtog riksdagen ett uttalande av lagutskottet (bet. 1973:LU20) att *samlevnad mellan två personer av samma kön är från samhällets synpunkt en fullt acceptabel samlevnadsform*. Denna grundläggande officiella syn på den homosexuella familjen har därefter kommit till uttryck vid flera tillfällen.

Regeringen tillsatte 1978 en utredning för att kartlägga homosexuellas situation i samhället. Utredningen gav ut en artikelsamling, "Homosexuella och omvärlden" och därefter 1984 betänkandet "Homosexuella och samhället" (SOU 1984:63). På grundval av utredningens förslag lade regeringen fram en proposition för 1986/87 års riksmöte (prop. 1986/87:124) med en rad förslag som syftade till att på olika sätt förbättra livsvillkoren för landets homosexuella. Ett resultat blev lagen (1987:813) om homosexuella sambor, varigenom homo- och heterosexuella sambor kom att i ett flertal viktiga avseenden jämföras i svensk lagstiftning.

I den nämnda propositionen fastslog regeringen att *den enda säkra skillnaden mellan homo- och heterosexuella är att homosexuella känslomässigt dras till personer av samma kön och heterosexuella till motsatt kön, att i homo- och heterosexuella förhållanden finns motsvarande känslor av vänskap, omsorg, lojalitet, ömhet, kärlek, sexuell lust, närhet osv., att homo- liksom heterosexualitet handlar om hela personlighetens känslöengagemang i en annan person där den sexuella läggningen endast är en del, att det är nödvändigt att samhället bidrar till att negativa attityder och felaktiga begreppsbildningar motverkas, exempelvis genom lagstiftning, information, undervisning och en öppen samhällsdebatt, att det är en viktig samhällsuppgift att underlätta för homosexuella att träffa andra homosexuella under goda sociala förhållanden liksom att underlätta en stabil homosexuell samlevnad, samt att detta sammantaget ger en säker grund för ställningstagandet att homosexuella inte skall diskrimineras och att alla former av diskriminering aktivt bör motarbetas*.

I juni 1990 föreslog Socialstyrelsen regeringen att en lagstiftning om registrerat partnerskap, ett slags borgerligt äktenskap för homosexuella, skulle införas i Sverige. Förslaget fick till följd att regeringen tillsatte en utredning, Partnerskapskommittén, som i november 1993 avlämnade sitt betänkande (SOU 1993:98) till regeringen. Kommittén föreslog att en partnerskapslag skulle införas i Sverige. Riksdagens lagutskott tog därefter initiativ till en sådan reform.

I sitt av riksdagen antagna betänkande (1993/94:LU28) hänvisade utskottet till vad som slagits fast i propositionen vid 1986/87 års riksdagsbeslut och tillade bl.a. följande.

Parterna i ett varaktigt homosexuellt förhållande har enligt utskottets mening typsikt sett behov av i huvudsak samma ekonomiska och juridiska trygghet som heterosexuella par har och som dessa kan få tillgodosett genom äktenskapets juridiska regelverk. Enligt utskottet kan det inte anföras några beaktansvärda sakliga skäl för att man under hänvisning till den sexuella läggningen skulle ha rätt att förneka homosexuella möjligheten att trygga ett parförhållande på motsvarande sätt som står till buds för heterosexuella par. Det bör inte ankomma på samhället att - genom lagstiftningen eller på annat sätt - ge uttryck för några värderingar när det gäller människors sätt att ordna sin samlevnad. Samhället har i stället en skyldighet att tillgodose det uppenbara behov som finns genom att erbjuda även enkönade par möjligheten att bilda familj med juridiska rättigheter och förpliktelser som följt.

I Justitiedepartementets verksamhetsplan för 1999 (liksom för övrigt tidigare år) betonar justitieminister Laila Freivalds såvitt avser sakområdet familjerätt att *de familjerättsliga lagarna inte skall diskriminera homosexuella.*

De här redovisade uttalandena ger enligt min mening en bild av statsmakternas syn på homosexuellas rättigheter som förpliktar. Som bl.a. Samboendekommitténs arbete visat har lagstiftaren emellertid inte i praktiken levt upp till de långtgående åtaganden som får anses ligga i dessa uttalanden.

Fortfarande återstår viktiga rättsliga reformer innan vi i Sverige kan säga att det inte längre förekommer någon diskriminering av homosexuella i vårt land i rättsligt hänseende. Med diskriminering brukar avses en särbehandling som inte är *sakligt* motiverad. Utgångspunkten är som tidigare redovisats att ingen diskriminering skall förekomma i vårt samhälle på grund av en persons homosexualitet. Den logiska följderna måste därför också vara att den som vill behålla skillnader i lagstiftning som direkt eller indirekt knyter an till en människas homo- eller heterosexuella också har bevisbördan för att sådana skillnader är sakligt motiverade.

Den svenska äktenskapslagstiftningen begränsar rätten att ingå äktenskap till att endast avse olikkönade par. Homosexuella par är därmed uteslutna från den rättigheten. Några beaktansvärda sakliga skäl till stöd för en sådan ordning har såvitt jag kunnat konstatera aldrig anförts i de lagstiftningssammanhang där frågan varit upp till prövning. Att rättsfiguren traditionellt varit förbehållen olikkönade par är naturligtvis inte något sakligt skäl för att även framgent behålla en sådan utformning

av lagstiftningen. Inte heller de hänvisningar till förekomsten av barn i familjen som allt som oftast anförts till stöd för den rådande ordningen har någon saklig grund. För det första finns det barn också i homosexuella familjer. För det andra uppställs inte något krav på förekomst av barn för att ett heterosexuellt par skall kunna ingå äktenskap. Om det äktenskapliga regelverket verkligen tog sikte på barnen skulle det sakligt sett varit naturligt att knyta rättsverkningarna till just förekomsten av barn i familjen, men så är inte regelverket utformat.

Möjligheten att bli prövade som adoptivföräldrar gemensamt står inte öppen för homosexuella par som ingått partnerskap. Inte heller här föreligger några sakliga skäl som kan motivera skillnaden i lagstiftningen såvitt avser homo- och heterosexuella människor. Detsamma gäller regelverket kring möjligheterna att gemensamt särskilt förordnas som vårdnadshavare för barn, liksom villkoren för att en kvinna skall kunna komma i åtnjutande av samhällets resurser när det gäller assisterad befruktning.

De nyss nämnda lagstiftningsfrågorna ligger utanför det uppdrag som Samboendekommittén givits av regeringen. Det är därför naturligt att kommittén i sitt betänkande inte redovisar några överväganden eller förslag i dessa delar. För min del är det emellertid lika naturligt att i min egenskap av myndighetschef för ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) redovisa min principiella inställning till dessa spörsmål.

I de delar där kommittén har behandlat olikheterna i lagstiftningen när det gäller homo- respektive heterosexuella sambor utgör kommitténs förslag glädjande steg i rätt riktning på vägen mot en omsättning i praktisk handling av de högtidliga principer om lika behandling av homo- och heterosexuella som under årens lopp slagits fast i olika lagstiftningsärenden. Jag välkomnar dem.

Kommittédirektiv

Utvärdering av sambolagen, m.m.

Dir.
1997:75

Beslut vid regeringssammanträde den 5 juni 1997

Sammanfattning av uppdraget

En parlamentarisk kommitté skall utvärdera sambolagen. Utvärderingen skall inriktas särskilt på frågan om huvudsyftet med lagen har uppnåtts, nämligen att ge ett minimiskydd åt den svagare parten vid ett samboförhållandes upplösning.

Kommittén skall vidare överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade. Förslag skall lämnas om hur eventuella omotiverade skillnader lämpligen kan undanröjas.

Kommittén skall slutligen klarlägga om det finns behov av ett utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag, särskilt om parterna inte har möjlighet att ingå äktenskap eller registrerat partnerskap. Kretsen bidragsberättigade när det gäller bostadsbidrag skall därvid övervägas särskilt.

Utvärdering av sambolagen

Lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen) trädde i kraft den 1 januari 1988, samtidigt med äktenskapsbalken. Lagen är tillämplig på sådana samboförhållanden där en ogift man och en ogift kvinna lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Den innehåller bestämmelser om bodelning vid upplösning av samboförhållandet, om en sambos rätt att i vissa fall ta över en bostad som inte ingår i bodelningen, om inskränkningar i rätten att föfoga över det gemensamma hemmet och om rättegången i vissa tvister mellan sambor. Huvudregeln vid bodelning är att värdet av den gemensamma bostaden och det gemensamma bohaget skall delas lika mellan samborna.

Våren 1992 begärde riksdagen genom ett tillkännagivande en utvärdering av sambolagen (bet. 1991/92:LU32, rskr. 1991/92:236). Enligt utskottet fick det ankomma på regeringen att bestämma i vilket sammanhang och under vilka former en sådan utvärdering skulle ske.

Justitiedepartementet gav våren 1993 Statskontoret i uppdrag att som ett första led i en utvärdering ta fram underlag för att belysa ett antal särskilt angivna frågor. I september 1993 redovisade Statskontoret uppdraget i rapporten Sambolagen - en utvärdering (Statskontoret 1993:24).

I Statskontorets rapport framkom inte något som motiverade en allmän översyn av sambolagen eller några omedelbara förändringar i lagens bestämmelser. Tvärtom visar rapporten att lagen är i huvudsak oomstridd och att det finns ett brett stöd för dess innehåll i sak. Enligt regeringens bedömning gäller detta fortfarande. De invändningar som har rests avser främst vissa tillämpningssvårigheter och vissa begränsningar i tillämpningsområdet. Att lagen har stor praktisk betydelse framgår inte minst av att enligt Statskontorets rapport ungefär fem av sex nybildade familjer lever i samboförhållanden.

Sambolagen har varit i kraft i snart tio år. Trots detta behövs det enligt regeringens mening inte någon allmän översyn av lagen. Däremot bör det göras en utvärdering med inriktning på vissa särskilda frågor.

Utredningens uppdrag i fråga om sambolagen är att göra en utvärdering med särskild inriktning på frågan om huvudsyftet med lagen - att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid ett samboförhållandes upplösning - har uppnåtts. Finns det luckor i skyddet skall utredningen föreslå de lagändringar som den bedömer motiverade. Sådana ändringar får även avse begränsade utvidgningar av tillämpningsområdet.

Utredningen skall vidare pröva om det behövs några lagändringar för att sådana oklarheten som finns i dag och som kan ge upphov till tvister skall kunna undvikas eller begränsas. Exempelvis finns det anledning att pröva om det i lagen bör anges en tid inom vilken en begäran om bodelning skall framställas (jfr rättsfallen NJA 1993 s. 302 I och II).

En situation som har uppgetts föranleda problem är den då en sambo efter separation skall flytta från den gemensamma bostaden. Om vederbörande vägrat lämna bostaden, har det inte funnits tillräckligt effektiva medel att genomdriva flyttningen inom rimlig tid. Utredningen skall överväga om det behövs kompletterande regler för denna situation. Det skall bl.a. prövas om det bör öppnas en möjlighet att meddela interimistiska beslut även i fråga om en bostad som ingår i bodelningen (jfr 24 §).

Det står utredningen fritt att föreslå även andra ändringar i sambolagen. Uppdraget är dock begränsat till frågor som rör sambornas egendom. Utgångspunkten skall vara att sambolagens grundläggande reglering skall bestå. Det innebär bl.a. att begränsningarna i fråga om vilken egendom som skall ingå i bodelning i huvudsak skall bibehållas.

Utredningen skall slutligen undersöka om det finns anledning att förbättra informationen om sambolagen och hur det i så fall bör ske.

Enligt Statskontorets undersökning tror ungefär 50 procent av samborna att all egendom skall delas lika vid en upplösning av förhållandet.

Homosexuella sambor

Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap trädde i kraft den 1 januari 1995 (bet. 1993/94:LU28, rskr. 1993/94:414). Den gör det möjligt för två personer av samma kön att registrera sitt partnerskap. Registreringen innebär att de flesta bestämmelser som gäller för äktenskap blir gällande också för partnerskapet.

För personer som lever tillsammans i ett homosexuellt förhållande men som inte har registrerat partnerskap gäller lagen (1987:813) om homosexuella sambor. Lagen innebär att sambolagen och vissa andra bestämmelser om sambor är tillämpliga också på homosexuella samboförhållanden.

Det har riktats invändningar mot lagen om homosexuella sambor framför allt från principiella synpunkter. Lagen har kritiserats för att den genom sin uppbyggnad likställer homosexuella sambor med heterosexuella sambor endast om det anges särskilt. Kritikerna har menat att en lagreglering i stället borde utgå från likställdhet.

Partnerskapskommittén föreslog i sitt betänkande Partnerskap (SOU 1993:98) att lagen om homosexuella sambor skulle ersättas av en ny lag, benämnd lag om sambor av samma kön. Förslaget innebar att homosexuella sambor, om uttryckligt undantag inte gjorts, skulle omfattas av de regler som gäller för en man och en kvinna som lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Förslaget har inte genomförts. Lagutskottet har vid två tillfällen uttalat att förslaget lämpligen bör övervägas i samband med en utvärdering av sambolagen (bet. 1993/94:LU28 och bet. 1995/96:LU18).

Regeringens uppfattning är att omotiverade rättsliga skillnader mellan homosexuella och heterosexuella sambor skall undanröjas.

Utredningens uppdrag i denna del blir att överväga om det finns skillnader som är omotiverade och att föreslå hur dessa i så fall lämpligen kan undanröjas. Därvid skall Partnerskapskommitténs förslag övervägas som en möjlighet. Enligt regeringens uppfattning är det inte ett lämpligt alternativ att i varje aktuell författning precisera vilka samlevnadsförhållanden som regleringen skall gälla. Här kan det hänvisas till vad som anfördes i denna fråga när lagen om homosexuella sambor infördes (prop. 1986/87:124 s. 45 och bet. 1986/87:LU28 s. 9).

Annan hushållsgemenskap

I ärendet rörande lagstiftning om registrerat partnerskap behandlade riksdagen frågan om ett förbättrat rättsligt skydd för personer som delar hushållsgemenskap på andra grunder än äktenskapets. Lagutskottet anförde att det inte gjorts någon kartläggning av sammanboende som inte omfattas av den äktenskapsrättsliga lagstiftningen eller någon av de två sambolagarna (bet. 1993/94:LU28 s. 49 f.). Av material från Statistiska centralbyrån för åren 1988 och 1989 kunde utläsas att ca 56 000 personer bodde med någon eller några andra än personer ur sin ursprungsfamilj, make, sambo eller barn. Det var emellertid enligt utskottet omöjligt att uppskatta hur många i denna grupp som hade en så utvecklad gemenskap att de skulle ha behov av en utbyggd juridisk trygghet för sin relation.

Utskottet konstaterade att det finns skilda hushållsgemenskaper och parbildningar där parterna inte har rättsligt tryggt sin gemenskap. Utskottet ansåg det angeläget att klarlägga vilket behov som kan finnas inom dessa grupper. Det fanns sålunda enligt utskottet anledning att se över vissa bestämmelser, framför allt på det sociala trygghetsområdet, för människor som delar hushållsgemenskap på andra grunder än äktenskapets.

Enligt utskottet borde en parlamentarisk utredning tillsättas för att utreda vad som bör göras för att öka tryggheten för nämnda grupper. Uppdraget, som borde omfatta alla typer av gemenskapen där parterna inte har möjlighet att ingå äktenskap, skulle enligt utskottet syfta till att belysa vilka grupper som kan ha behov av ökad rättslig trygghet samt närmare klarlägga vilka dessa behov är. Utredningen borde också lägga fram de lagförslag som utredningen fann påkallade.

Vad utskottet sålunda anförde gav riksdagen som sin mening regeringen till kännä (rskr. 1993/94:414).

I ett ärende om nya regler för bostadsbidrag fr.o.m. år 1997 har riksdagen behandlat frågan om kretsen av bidragsberättigade. Bostadsutskottet anförde att denna krets bör utvidgas till att omfatta personer som bor tillsammans, oavsett samlevnadsform (bet. 1995/96: BoU 11 s. 18). Utgångspunkten bör enligt utskottet vara att andra sammanboende i bostadsbidragshänseende skall jämföras med samboende män och kvinnor enligt de regler som gäller i dag enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag. Utskottet konstaterade samtidigt att de lagändringar som detta kan kräva inte torde vara helt okomplicerade (bet. s. 18 f.).

Vad utskottet sålunda anförde gav riksdagen som sin mening regeringen till kännä (rskr. 1995/96:229).

Utredningens uppdrag i denna del blir att klarlägga vilka behov som kan finnas av ett rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap

än sådana som i dag är reglerade i lag, särskilt sådana former där parterna inte har möjlighet att ingå äktenskap eller partnerskap. I enlighet med vad riksdagen anfört bör utredningen syfta till att belysa vilka grupper som kan ha behov av ökad rättslig trygghet samt närmare klarlägga vilka dessa behov är. Därvid bör utredningen uppmärksamma även de situationer där personer lever i hushållsgemenskap med varandra utan att permanent bo tillsammans. Utredningen skall lägga fram de lagförslag som den finner motiverade.

Som riksdagen anfört bör utredningen framför allt inriktas på en genomgång av det sociala trygghetsområdet. Utgångspunkten bör dock vara att lagändringar skall genomföras bara om det behövs av rättviseskäl eller om det finns ett uttalat skyddsbehov.

I fråga om bostadsbidrag skall utredningen analysera de problem som bostadsutskottet redovisat (bet. 1995/96: BoU 11 s. 18 f.). Utredningen skall lämna förslag till lagändringar som möjliggör den av riksdagen förordade utvidgningen av kretsen bidragsberättigade tillsammans med beräkningar av kostnaderna för en sådan reform. Utredningen skall också analysera de ekonomiska effekterna för den enskilde.

Utredningen får även överväga behovet av kompletteringar i de familjerättsliga reglerna. Därvid skall dock beaktas att regleringen av egendomsförhållandena i familjerätten redan i dag är förhållandevis invecklad. Det bör undvikas att det familjerättsliga egendomssystemet kompliceras ytterligare.

Utredningsarbetet

Uppdraget skall anförtros åt en kommitté med parlamentarisk förankring.

Kommittén skall i första hand behandla de frågor som angetts ovan. Den är dock oförhindrad att ta upp även andra närliggande frågor om det bedöms motiverat.

För kommitténs arbete gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50), att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), att redovisa jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) och att redovisa konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (1996:49).

Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 1999.

(Justitiedepartementet)

Förteckning över deltagare vid hearing i Stockholm den 4 mars 1998 angående sambolagen

NÄRVARANDE

Inbjudna deltagare

Cecilia Anderberg, jurist, Linköping
Åsa Sjöberg Andersson, familjerätten i Haninge
Ingalena Bjellman, advokat
Lisbeth Cassemar, advokat, Solna
Maja Förberg, advokat, Stockholm
Ewa Glimstedt Torslow, advokat, Uppsala
Nils Gårder, advokat, Lund
Gunilla Johansson, familjerätten i Haninge
Berit Greger Karlsson, familjerätten i Södertälje
Karin Larsson, familjerätten i Sundsvall
Eva Elfer Lindström, familjerätten i Värmdö
Torgil Melin, rådman, Stockholm
Eva Nordenskiöld, advokat, Gävle
Eva Ryrstedt, doktorand, Lund
Barbro Sjökvist, jurist vid AKH, Stockholm

Kommitténs ledamöter, experter m.m.

Karin Lindell, ordförande, Rune Berglund, Sven Bergström, Chris Heister, Ann-Marie Johansson-Sahlin, Christin Nilsson, Catherine Persson, Yvonne Ruwaida, Inger Segelström, Ola Ström, Ingvar Svensson, Anders Ygeman, Anne Ottosson, Inger Philipson, Örjan Teleman, Ingrid Åkerman samt sekreteraren Monica Felding

Sammanställning av diskussionsfrågor när det gäller utvärdering av sambolagen

Inom parentes anges det avsnitt i betänkandet där diskussionen vid hearingarna sammanställts.

När föreligger ett samboförhållande (4.3.1)

- Finns det behov av en rättslig reglering av frågan när ett samboförhållande har **inletts**?
- Finns det behov av en rättslig reglering av frågan när ett samboförhållande har **upphört**?

Egendom som skall ingå i bodelningen (4.4.1)

- Bör bodelningen omfatta bostad och bohag som i och för sig **inte anskaffats för gemensamt bruk** men som använts av parterna gemensamt under längre tid?
- Bör **annan egendom än bostad och bohag** omfattas av bodelningen om den anskaffats för gemensamt bruk, t.ex. bil, båt, fritidshus eller sparkapital?
- Bör äganderätten till **samägd egendom** som inte i sig är bodelningsbar kunna upplösas vid eller genom bodelning?
- Kan egendom som förvärvas genom **arv testamente eller gåva med eller utan föreskrift om enskild egendom** anses förvärvat för gemensamt begagnande och således ingå i bodelningen? Bör det i så fall komma till uttryck i lagtexten att en föreskrift om enskild egendom medför att egendomen inte skall bodelas?

Några bodelningsfrågor (4.5.1)

- Bör 5 § andra stycket omformuleras så att det av dess ordalydelse framgår att **sambolagen kan avtalas bort även delvis**?
- Bör **bodelning** kunna ske **under pågående samboförhållande**? Hur kan i så fall borgenärernas intressen beaktas? Bör det vara möjligt att på nytt bodela egendom som under pågående samboförhållande har bodelats mellan parterna?
- Bör sambor ha möjlighet att inför samboförhållandets upplösning träffa **föravtal** om bodelning?
- Bör det i sambolagen anges en **tidsfrist för när bodelning senast skall framställas** (en s.k. preklusionsfrist)? Hur lång bör i så fall fristen vara?

Sambos behov av skydd mot illojala transaktioner (4.6.1)

- Bör det i sambolagen införas en bestämmelse om **redovisningsplikt** så att värdet av den bodelningsbara egendom som en sambo avhänder sig efter det att förhållandet upphört men före bodelningen inkluderas i bodelningen?
- Bör det i sambolagen införas en **vederlagsregel** så att värdet av den bodelningsbara egendom som en sambo avhänder sig en kortare tid innan förhållandet upplöses ingår i bodelningen? Vilken tidsgräns skall i så fall gälla?
- Bör **skuldavräkningsreglerna** i något avseende ändras? (Är det rimligt att beakta studiemedelskulder eller att avräkna en skuld som belastar egendom som ingår i samborätten från värdet av egendomen när lånet använts till annat än förvärv eller förbättringar av sådan egendom, t.ex. när lånet använts till inköp av en fritidsbåt)?
- Bör **jämkningsregeln** kompletteras så att den inte bara skyddar den av parterna som äger mest samborättsgods från att behöva lämna sin egendom till den andre parten utan även gör det möjligt för en sambo att tilldelas mer än hälften av nettovärdet?

Samboförhållandes upplösning genom ena partens död (4.7.1)

- Bör **lilla basbeloppsregeln** vara tillämplig om en sambo avlider efter det att parterna separerat men innan bodelning har ägt rum?
- Bör det införas möjlighet för en efterlevande sambo att mot **lösen** erhålla bohag som tillhört den avlidne sambon men som inte förvärvats för gemensamt bruk?

Processuella frågor (4.8.1)

- Bör det införas **möjlighet att meddela interimistiskt beslut** om kvarsittningsrätt även när bostaden ingår i bodelningen?
- Bör det införas **möjlighet att överklaga interimistiskt beslut** som fattats angående kvarsittningsrätt i en bostad som inte ingår i bodelningen?
- Bör det införas **möjlighet att pröva fråga om kvarsittningsrätt** i en bostad som ingår i bodelningen **eller fråga om bodelningsförrättare** (frågorna handläggs enligt ärendelagen) **i mål om vårdnad om barn eller barns boende?**

Information (4.9.1)

- Hur stor **känedom** finns det bland allmänheten om sambolagen och dess innehåll?
- Behövs det mer **information till allmänheten** om lagen och i så fall i vilken form?

Sammanställning av författningar som är tillämpliga för sambor

Från sammanställningen har de lagar och förordningar som närmast utgör tillämpningsbestämmelser till annan lagstiftning uteslutits, liksom vissa lagar som har mindre betydelse i sammanhanget, exempelvis bestämmelser om folk- och bostadsräkning.

Kommitténs uppfattning är att endast i den mån de rättsliga skillnaderna mellan heterosexuella och homosexuella sambor motsvaras av de rättsliga skillnaderna mellan äktenskap och partnerskap kan de anses vara motiverade. Mot denna bakgrund har kommittén bedömt om det finns en omotiverad rättslig skillnad mellan de båda grupperna. För att bestämmelser om sambor skall bli tillämpliga på sambor av samma kön skall lagen om homosexuella sambor hänvisa till bestämmelserna.

Lagar och bestämmelser som är tillämpliga på sambor	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<i>Lagar och bestämmelser som lagen om homosexuella sambor hänvisar till</i>				
1. <u>Lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem</u> Denna lagstiftning innehåller huvudsakligen bestämmelser om upplösning av det gemensamma hemmet när ett samboförhållande upphör.	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
2. <u>Ärvdabalken</u> Denna hänvisning innebär bl.a. att en efterlevande sambo i ett homosexuellt förhållande är dödsbodelägare i samma utsträckning som en efterlevande sambo i ett hetero-sexuellt förhållande.	X	X		
3. <u>Jordabalken och bostadsrättslagen (1991:614)</u> Hänvisningen medför att sambor av samma kön jämställs med sambor av motsatt kön inom bl.a. hyreslagstiftningen och bostadsrättslagstiftningen.	X	X		
4. <u>10 kap. 9 § rättegångsbalken</u> Denna hänvisning är närmast att betrakta som lagtekniska konsekvenser av bodelningsreglerna i sambolagen.	X	X		
5. <u>4 kap. 19 § första stycket utsökningsbalken</u> Hänvisningen innebär att samma äganderättspresumtion vid utmätning av lös egendom gäller för sambor av samma och motsatt kön.	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>6. 19 § första stycket, punkt 1 nionde stycket och punkt 3 sjunde stycket av anvisningarna till 31 § samt punkterna 3 a, 3 b och 4 av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen (1928:370)</u></p> <p>Härigenom jämställs sambor av samma och motsatt kön ur skattesynpunkt vad gäller förmånstagarförordnande till pensionsförsäkring, utbetalningar från pensionssparkonto till efterlevande, avdrag för ökade levnadskostnader vid dubbel bosättning och avdragsrätt för kostnader för drivmedel vid körning med förmånsbil.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p>7. <u>Lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt</u> Genom hänvisningen till denna lag beskattas en testamentslott från en sambo av samma kön efter samma förmånliga skattesats som en lott från en sambo av motsatt kön. Samma regler gäller för sambor av motsatt som av samma kön vid beräkning av den andel som vid en eventuell bodelning mellan sambor med anledning av den enes död skall anses tillfalla den avlidnes sambo. Vidare gäller för sambor av såväl motsatt som av samma kön att för den egendom som en sambo har erhållit eller skall anses erhålla vid bodelning skall arvsskatt eller gåvoskatt inte erläggas.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p>8. <u>Lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer</u> Hänvisningen jämställer sambor av samma och motsatt kön vad gäller rätten att ansöka om kallelse på en avliden sambos borgenärer.</p>	X	X		
<p>9. <u>5 kap. 18 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988)</u>. Härigenom likställs sambor av samma och motsatt kön vad gäller möjligheten att till inskrivningsmyndigheten anmäla att en fastighet är gemensam bostad.</p>	X	X		
<p>10. <u>10 § insiderlagen (1990:1342)</u>. Bestämmelsen föreskriver att ändringar i aktieinnehav skall anmälas för make och sambo till en person med insynställning i ett aktiemarknadsbolag. Hänvisningen innebär att sambor av samma kön jämställs med ovan nämnda personer.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p>11.14 kap. 3 §, 4 § tredje stycket och 8 § tredje stycket vallagen (1997:157), 4 § lagen (1997:159) om brevöstning i vissa fall och 36 § första stycket lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigeval m.m.</p> <p>Hänvisningarna innebär att vid röstning genom bud kan en sambo av samma kön vara bud på samma sätt som en sambo av motsatt kön. Varken sambor av motsatt kön eller sambor av samma kön kan vara vittne vid röstning genom bud eller genom lantbrevbärare eller vid brevöstning.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>12.Lagen (1993:1469) om uppskovsavdrag vid byte av bostad</u> Enligt lagen kan uppskavsreglerna tillämpas när den som avyttrat en ursprungsbostad avlider innan han hunnit skaffa sig en ersättningsbostad eller innan han bosatt sig där om en sambo fullföljer vad den döde inte hunnit med i fråga om ersättningsförvärv eller bosättning. Hänvisningen innebär att detta också gäller om det är fråga om homosexuella sambor.</p>	X	X		
<p><u>13.10 kap. 18 §, 11 kap 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken</u> Genom hänvisningen likställs sambor av samma och av motsatt kön bl.a. när det gäller rätten att ansöka om och yttra sig i ärenden om förmynderskap, förvaltarskap och godmanskap.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p>14. <u>Säkerhetsskyddslagen (1996:627)</u> Enligt lagen får utlämnande av uppgifter från polisregister vid registerkontroll omfatta, för vissa säkerhetsklasser, varje uppgift som finns tillgänglig i polisregister om den kontrollerade och om det är oundgängligen nödvändigt, om make eller sambo. Hänvisningen innebär att det sagda avser såväl en sambo av samma som av motsatt kön.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>15.Lagen (1996:1231) om skattereduktion för fastighetsskatt i vissa fall vid 1997-2001 års taxeringar</u> Om två makar eller sambor bor tillsammans på en fastighet som den ene äger, kan den andra erhålla skattereduktion om han eller hon förvärvar den aktuella fastigheten med anledning av att maken eller sambon avlider och övriga förutsättningar är uppfyllda. Genom hänvisningen likställs sambor av samma och motsatt kön.</p>	X	X		
<p><u>16.Lagen (1993:737) om bostadsbidrag</u> Genom hänvisningen har sambor av samma kön samma möjligheter som sambor av motsatt kön att gemensamt ansöka om bostadsbidrag.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p>17.35 § andra stycket <u>socialtjänstlagen</u> (1980:620)</p> <p>Kommunen är skyldig att när det gäller gifta och samboende personer som har gemensam ekonomi att se till att make/maka eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation på grund av att den andra maken har ett stort hjälpbehov med höga avgifter. I så fall skall avgiften jämkas. Genom hänvisningen jämföras sambor av samma kön med sambor av motsatt kön.</p>	X	X		

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
18.26§ tredje stycket <u>hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)</u> Genom hänvisningen skall den ekonomiska situationen för sambor av samma kön beaktas på samma sätt som sambor av motsatt kön vad gäller jämkning av avgifterna.	X	X		
<i>Lagar och bestämmelser som lagen om homosexuella sambor inte hänvisar till</i>				
<i>Jävsbestämmelser</i>				
19. <u>Aktiebolagslagen (1975:1385)</u> . Den som är styrelseledamot, verkställande direktör eller någon som har befattning med bokföringen eller medelsförvaltningen i ett aktiebolag inte får vara revisor i bolaget. Detsamma gäller den som är gift med eller lever under äktenskapsliknande förhållanden med en sådan person eller på viss annat angivet sätt är besläktad med denne.	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>20. Lagen (1980:1103) om årsredovisning m.m. i vissa företag.</u> Även denna lag innehåller en bestämmelse om revisorsjäv.</p>	X			X
<p><u>21. Försäkringsrörelselagen (1982:713)</u> Den kan inte vara revisor som är styrelseledamot, verkställande direktör eller innehar en befattning i ledande ställning i försäkringsbolaget eller dess dotterföretag eller biträder vid bolagets bokföring eller medelsförvaltning eller bolagets kontroll däröver. Detsamma gäller den som är gift med eller sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden med en sådan person eller på annat angivet sätt är släkt med denne.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>22.Lagen (1986:436) om näringsförbud.</u> Den som har meddelats näringsförbud får inte vara anställd i en verksamhet som drivs av en närstående till honom. Som närstående anses bl.a. den med vilken han sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden.</p>	X			X
<p><u>23.Lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m.</u> I lagen föreskrivs att beslut om exempelvis nyemissioner av aktier i ett aktiemarknadsbolag skall fattas på visst kvalificerat sätt om företrädesrätt till teckning skall ges till bl.a. styrelseledamöter och anställda i bolaget. Med styrelseledamöter och anställda jämställs make och sambo till en sådan person (och vissa andra uppräknade).</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>24. Bankrörelselagen (1987:617)</u> En bank får inte bevilja kredit till exempelvis styrelseledamöter och anställda med ledande ställning på andra villkor än den normalt ställer upp. Make och sambo till sådana personer jämställs. Det anges även vilka personer som inte får utses till revisor. Make och sambo till dessa personer jämställs även här.</p>	X			X
<p><u>25. Lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar</u> En medlem får företrädas av ombud vid stämman och varje medlem skall ha rätt att ha med sig ett biträde. Endast make och sambo eller annan medlem får uppträda som ombud eller biträde om inget annat anges i stadgarna. Styrelseledamöter och verkställande direktörer kan inte utses till revisorer i en förening. Make och sambo till dessa likställs.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>26. Kommunallagen (1991:900).</u> En ledamot i fullmäktige får inte delta i handläggningen av ett ärende som personligen rör ledamoten själv, ledamotens make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan närstående. En förtroendevald eller en anställd hos kommunen eller landstinget är jävig bl.a. om saken angår honom själv hans maka, sambo. Bestämmelserna om jäv för den som är redovisningsskyldig till kommunen eller landstinget gäller också make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller annan närstående till den redovisningsskyldige.</p>	X			X

	Gäller sam- bor av mot- satt kön	Gäller sam- bor av samma kön enl. lagen om homo- sexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller för- arbeten	Det finns en omotive- rad rättslig skillnad
<p><u>27.Lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument.</u> Vid handel med aktier är bl.a. sådana aktier som ägs av make eller sambo och omyndiga barn som förvärvaren eller överlåtarens har vårdnaden om likställda med förvärvarens eller överlåtarens egna.</p>	X			X
<p><u>28.Lagen (1991:981) om värdepappersrörelse</u> Ett värdepappersbolag får inte på andra villkor än sådana som bolaget normalt ställer upp lämna kredit till t.ex. styrelseledamöter eller anställda som har ledande ställning inom bolaget. Detsamma gäller kredit till make eller sambo till sådana personer.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>29.Kyrkolagen (1992:300)</u> I kyrkofullmäktige i församling får en ledamot inte delta i handläggningen av ett ärende som personligen rör ledamoten själv eller ledamotens make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller annan närstående. En förtroendevald eller en anställd är jävig i ett ärende hos kyrkorådet om saken angår honom själv, eller hans make sambo m.fl. De föreskrifter som gäller för den som är redovisningsskyldig till församlingen gäller också make, sambo, föräldrar, barn, syskon eller annan närstående till den redovisningsskyldige.</p>	X			X
<p><u>30.Lagen (1992:1610) om finansieringsverksamhet</u> Ett kreditmarknadsbolag får inte bevilja kredit till t.ex. styrelseledamöter eller anställda som har en ledande ställning inom bolaget. Detsamma gäller make eller sambo till sådana personer.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>31.Stiftelselagen (1994:1220)</u> En stiftelse inte får lämna penninglån eller ställa säkerhet till förmån för stiftaren eller förvaltaren m.fl. Samma sak gäller för den som är gift med eller syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led eller på vissa andra uppräknade sätt är släkt med en sådan person. Detta gäller även den som på grund av samboförhållande på liknande sätt är närstående till en sådan person. I lagen finns dessutom bestämmelser om revisorsjäv. Av förbudet att vara revisor träffas bl.a. den som är ledamot i företagets styrelse och den som är anställd i företaget samt den som är gift eller sambo med eller syskon eller släkting i rätt upp- och nedstigande led till en sådan person. I vissa fall kan en styrelseledamot, förvaltaren eller en revisor bli skadeståndsskyldig gentemot stiftelsen. Talan om skadestånd till stiftelsen kan väckas förutom av styrelsen eller</p>	X			X

förvaltare, av bl.a. stiftaren eller om stiftaren är avliden, dennes efterlevande make eller sambo, arvinge, arvinges avkomling, universell testamentstagare, boutredningsman eller testamentsexekutor i dödsboet efter stiftaren.				
--	--	--	--	--

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>32.Lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.</u> Revisorer får inte vara t.ex. styrelseledamot eller kassaföreståndare i arbetslöshetskassa eller hjälpa till vid kassans bokföring eller medelsförvaltning eller kontrollen av den. Inte heller den som är gift eller sambo eller på andra uppräknade sätt är släkt till en sådan person får vara revisor.</p>	X			X
<p><i>Författningar av social/ekonomisk betydelse</i></p>				
<p><u>33.Lagen (1962:381) om allmän försäkring</u> Beträffande rätt till föräldrapenning likställs enligt 4 kap. 2 § med förälder den som en förälder bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>34. Studiestödslagen (1973:349).</u> Utländska medborgare som på grund av anställning eller etablering som egenföretagare här i landet kan härleda rättigheter från EG-rätten eller EES-avtalet i fråga om sociala förmåner jämställs med svenska medborgare när det gäller studiestöd. Det samma gäller make, sambo och barn till sådana utländska medborgare.</p>	X			X
<p><u>35. Förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land</u> Bidrag får även ges till make eller maka och barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl får bidrag lämnas även till annan anhörig eller sambo som lever i hushållsgemenskap med utlänningen i Sverige.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>36.Förordningen (1984:936) om bidrag till flyktingar för kostnader för anhörigas resor till Sverige</u> Bidrag kan utgå bl.a. för makes resor om maken levtt tillsammans med flyktingen utanför Sverige. Med make likställs annan person som under längre tid under äktenskapsliknande former sammanlevtt med flyktingen.</p>	X			X
<p><u>37.Förordningen (1985:728) om krigsplaceringspremie för flygförare i flygvapnet.</u> Enligt förordningen har flygförare i vissa fall rätt till krigsplaceringspremie. Om flygföraren avlider före viss ålder utgår premien till maka och barn. Med maka likställs ogift kvinna som flygföraren vid dödsfallet sammanbott med i minst sex månader under äktenskapsliknande förhållanden.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>38.Förordning (1988:244) om grupplivförsäkring för deltagare i arbetsmarknadsutbildning m.fl.</u></p> <p>Förordningen talar om under vilka förutsättningar försäkringsförmåner betalas ut. Det hänvisas till vissa regler i TGL-S (avtalet om statens tjänstegrupplivförsäkring), bl.a. när det gäller förmånstagarförordnanden och sambo med förmånstagar rätt. I förordningens 2 § definieras sambo som en ogift person som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift arbetstagare (eller förutvarande arbetstagare) av motsatt kön. Motsvarande bestämmelser finns i förordningen (1988:245) om grupplivförsäkring för doktorander och förordningen (1997:909) om handläggning av ärenden om tjänstepensionsförmån.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>39.Lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård</u></p> <p>En närstående som vårdar någon som är svårt sjuk har rätt till ersättning för tid då han avstår från förvärvsarbete i samband med vården. En närstående har rätt till ersättning då han vårdar någon som vid behandling av honom inom den svenska hälso- och sjukvården har fått infektion av hiv genom smitta vid användning av blod eller blodprodukter. Detta gäller även om den som vårdas fått infektion av hiv genom smitta av en sådan person om de är eller varit gifta med varandra eller sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden och om smittan ägt rum innan den först smittade fått kännedom om sin infektion.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>40.Förordningen (1990:1361) om lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar</u></p> <p>Förekomsten av make/sambo har betydelse för bl.a. lånets storlek. Möjligheterna till anstånd med återbetalning eller nedsättning av skulden är beroende av makes/sambos inkomster. Med sambor avses en ogift man och en ogift kvinna som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.</p>	X			X
<p><u>41.Lagen (1993:332) om avgiftsfria sjukvårdsförmåner för vissa hivsmittade</u></p> <p>De som smittats av hiv på sätt som ovan angetts i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård har rätt till vissa avgiftsfria sjukvårdsförmåner. Även här likställs de som sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden med gifta.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>42.Förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga</u> Förordningen innehåller föreskrifter om ersättning vid tjänstgöring, resor, hälso- och sjukvård m.m. Bestämmelser om sambor finns dels i kapitlet om familjebidrag och dels i kapitlet om grupplivförsäkring. Familjebidrag lämnas efter ansökan i form av familjepening, bostadsbidrag, näringsbidrag, och begravningsbidrag. Bestämmelserna om make beträffande familjebidrag gäller också för sambo av samma eller motsatt kön (7 kap. 6 §). I 10 kap. om grupplivförsäkring avses enligt 2 § med sambo en ogift person som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift försäkrad eller förutvarande försäkrad av motsatt kön.</p>	X		X	X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>43.Lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer</u> Makar som sammanlever skall ansöka om bostadstillägg gemensamt. Med makar likställs en man och en kvinna som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och är folkbokförda på samma adress om inte skäl visas för annat.</p>	X			X

	Gäller sam- bor av mot- satt kön	Gäller sam- bor av samma kön enl. lagen om homo- sexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller för- arbeten	Det finns en omotive- rad rättslig skillnad
<p>44. <u>Lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring</u> När ramtiden skall bestämmas räknas inte den tid då den sökande varit hindrad att arbeta på grund av vissa angivna orsaker. En sådan orsak är utlandsvistelse till följd av att den sökande följt med sin make eller maka vid dennes arbete i utlandet under förutsättning att makens eller makans arbetsgivare har sitt säte i Sverige och att lönen utbetalas från Sverige. Med make eller maka jämställs person med vilken den sökande sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden.</p>	X			X

	Gäller sam- bor av mot- satt kön	Gäller sam- bor av samma kön enl. lagen om homo- sexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller för- arbeten	Det finns en omotive- rad rättslig skillnad
<p><u>45.Förordningen (1997:1158) om statsbidrag för teckenspråksundervisning för vissa föräldrar</u> Med förälder likställs den som är gift med en förälder eller bor tillsammans med en förälder under äktenskapsliknande förhållande.</p>	X			X
<i>Övriga</i>				
<p><u>46.Lagen (1984:1140) om insemination.</u> Med insemination förstås i lagen införande av sperma i en kvinna på konstlad väg. Insemination får utföras endast om kvinnan är gift eller bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden.</p>	X			
<p><u>47.Lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen.</u> Förutsättningen för att en kvinnas ägg skall få befruktas utanför hennes kropp och införas igen är att kvinnan är gift eller sambo och att ägget befruktats med makens eller sambons sperma.</p>	X			

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>48. Utlänningslagen (1989:529).</u> Enligt lagen får uppehållstillstånd bl.a. ges till en utlänning som är gift eller sambo till någon som är bosatt i Sverige eller har beviljats uppehållstillstånd för bosättning här. Enligt prop. 1996/97:25 avses med uttrycket sambo såväl heterosexuella som homosexuella samboförhållanden.</p>	X		X	X
<p><u>49. Utlänningsförordningen (1989:547).</u> En utlänning som är medborgare i ett land som ingår i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) är undantagen från kravet på arbetstillstånd. Undantaget gäller även, oavsett medborgarskap, maka eller make eller sambo till sådan utlänning som sägs i första stycket samt i vissa fall deras barn.</p>	X			X

	Gäller sambor av motsatt kön	Gäller sambor av samma kön enl. lagen om homosexuella sambor	Gäller sambor av samma kön enl. lagtext eller förarbeten	Det finns en omotiverad rättslig skillnad
<p><u>50.Lagen (1992:288) om medlemskap i icke-territoriella församlingar</u> I lagen anges vem som är och får vara medlem i icke-territoriella församlingar. Med make avses också en ogift kvinna och en ogift man som lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.</p>	X			X
<p><u>51.Lagen (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång</u> Bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser gäller inte i vissa fall, t.ex. om parterna i ett anställningsförhållande är makar eller sambor.</p>	X			X

SCB:s beräkningar av antalet ensamstående men inte ensamboende personer

Nedanstående tabeller bygger på SCB:s ULF-undersökningar under åren 1994-1996. Utifrån intervjuresultatet har en skattning gjorts på befolkningen i dess helhet. Bearbetningen avser såväl antalet personer i befolkningen (tabell 1) som antalet hushåll (tabell 2).

Under "bor med enbart annan än barn, föräldrar, syskon" finns alla de som inte har någon sådan nära familjerelation i hushållet. Under "bor med inneboende, övriga" finns alla ensamstående som har någon inneboende som inte tillhör familjen, oavsett om de återfinns högre upp i tabellen. Dessa kan således även återfinnas bland de personer som sammanbor med barn, föräldrar och syskon. I tabellen redovisas antalen avrundade till tusental.

Tabell 1

Antalet ensamstående **personer** som bor med andra än egna barn under 21 år - fördelade efter den intervjuades ålder och relation mellan de sammanboende.

Den intervjuades ålder	16-20		21-28		29-45		46-60		61-84		Totalt	
	Antal i 1000- tal	(%)	Antal i 1000- tal	(%)	Antal i 1000- tal	(%)	Antal i 1000- tal	(%)	Antal i 1000- tal	(%)	Antal i 1000- tal	(%)
Samtliga	462	(100)	160	(100)	43	(100)	43	(100)	43	(100)	751	(100)
Varav bor med...												
• vuxet barn 21-28 år	0	(0)	0	(0)	6	(14,2)	15	(34,9)	2	(3,9)	23	(3,1)
• vuxet barn 29 år -	0	(0)	0	(0)	0	(0)	3	(7,3)	20	(47,5)	23	(3,2)
• förälder och ev. syskon	451	(97,6)	127	(79,5)	25	(58,6)	15	(34,4)	1	(2,5)	619	(82,5)
• syskon, ej förälder	4	(0,9)	10	(6,4)	3	(7,1)	5	(12,0)	16	(37,2)	38	(5,1)
• enb annan än barn, syskon, förälder	7	(1,5)	22	(13,6)	7	(16,5)	4	(8,7)	4	(9,0)	44	(5,7)
• inneboende, övriga	15	(3,1)	22	(13,5)	7	(16,5)	3	(7,8)	3	(7,9)	50	(6,6)

Källa: SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden 1994-1996

Tabell 2

Antalet **hushåll** där en ensamstående person bor tillsammans med annan än barn under 21 år - fördelade efter den intervjuades ålder och relation mellan de sammanboende.

Den intervjuades ålder	16-20		21-28		29-45		46-60		61-84		Totalt	
	Antal i 1000- tal	%	Antal i 1000- tal	%	Antal i 1000- tal	%	Antal i 1000- tal	%	Antal i 1000- tal	%	Antal i 1000- tal	%
Samtliga	154	(100)	58	(100)	19	(100)	21	(100)	20	(100)	272	(100)
Varav bor med...												
• vuxet barn 21- 28 år	0	(0)	0	(0)	3	(14,1)	6	(29,4)	1	(4,0)	10	(3,6)
• vuxet barn 29 år -	0	(0)	0	(0)	0	(1,0)	1	(6,9)	9	(44,8)	10	(4,0)
• förälder och ev. syskon	149	(96,9)	42	(72,9)	11	(55,7)	9	(41,2)	1	(3,4)	212	(77,6)
• syskon, ej förälder	2	(1,2)	5	(8,6)	2	(7,7)	2	(10,8)	8	(37,4)	19	(6,7)
• enb annan än barn, syskon, förälder	3	(1,9)	10	(17,8)	4	(19,2)	2	(9,9)	2	(10,3)	21	(7,8)
• inneboende, övriga	5	(3,5)	10	(17,6)	4	(18,1)	2	(8,3)	2	(9,0)	23	(8,3)

Källa: SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden 1994-1996